STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10220

DURKH FINSTERE TOYEREN

Abraham Reisen

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אברהם רייזען

נייע שריפטען

צווייטער באַנד

אברהם רייזען.

צווישען גרענעצען

ערצעהלונגען

ארויסגעגעבען פון פערלאג: „אידיש“
פרעמיום פון: „די צייט“
ניו יארק — 1920

Copyright 1920
by
JEWISH BOOK AGENCY, INC

ערשטע אבטיילונג

דער איינגעפונדרעוועטער

באָרים זאַלקינד האָט געהאַט אַ נייגונג איינצופונדרעווען זיך אין לעבען. נאָך זייענדיג אַ איינגעל, — ווען מען האָט איהם גערופען בעריל, — האָט זיך שוין געמערקט אין איהם די דאָזיגע נייגונג אין דעם, וואָס ער פלעגט אונטער די פיסלעך פון זיין בעט, וועלכע האָט זיך געפונען אין זיין אָרימען פאָטער'ס הויז, אונטערלעגען ציגעל, כדי דאָס בעט זאָל זיך ניט שאָקלען... די שטיוועל זיינע האָבען שטענדיג געמוזט האָבען גאַנצע זוילען, און ווי נאָר עס האָט זיך אָן אַבצאַס אָפּגעקרימט, האָט ער געפיהלט, ווי די ערד איז ניט זיינע און ער קען אויף איהר קיין תקומה ניט האָבען, און ער פלעגט פון די אָפּגעשפּאָרטע און אָנגעזאַמעלטע פון די חנוכה־ און פורים־געלדער, זיינע שטיוועל לאָזען גלייך פאַרריכטען אויף זיין אייגענעם חשבון... דאָס אַלטע היטעל, וואָס איהם פלעגט שטענדיג אינגעלוויז אויסקומען צו טראָגען, האָט איהם ניט געאַרט. דער עיקר איז ביי איהם געווען דער פונדאַמענט אויף דער ערד — די שטיוועל... דאָס היטעל איז שוין אַ סך העכער פון דער ערד, דאָס האָט שוין מעהר שייכות צום הימעל — און דער הימעל איז איהם ניט אָנגעגאַנגען...

אַז ער איז אַלט געוואָרען זעכצעהן יאָהר, האָט ער דערפיהלט, אַז דער היימישער באָדען איז צו ווייך... די אָרימע געסלעך זיינען נישט ברוקירט, ווי נאָר אַ רעגען ווערט אַ בלאָטע און די זינקסט איין אין איהר מיט די בעסטע זוילען... וואָס אנבאַטרעפט געלט־פאַרדיענען, איז אין דער היים געוויס אונמעגליך.

זיין טאַטע איז שוין אַ איד איבער פופציג און הענגט נאָך אַלץ אין לופטען. פרעגט זיין טאַטען פון וואָס ער לעבט, וועט דער טאַטע, דוקא אַ בארעדטער איד, ניט וויסען וואָס צו ענטפערען. זיין טאַטע איז גאָר ניט איינגעפונדעוועט. ער, בעריל, איז שוין מעהר פאַרדיענער פאַר'ן טאַטען. צו פערצעהן יאָהר האָט ער זיך שוין אויסגעלערענט לעזען און שרייבען רוסיש און האָט נאָכדעם געגעבען אין שטעדטעל אוראָקען, אויף אזאַ'ן אופן אָנגעזאַמעלט אַ ביסעל געלט אויף הוצאות, צו פאָהרען אין דער גובערניע אַריין און ערשט דאָרטען אָנהויבען לערנען זיך אַליין און לערנען אַנדערע.

געקומען אין דער גובערניע אַריין מיט די שטעדטעלשע בעל־העגלות איז ער אפילו ניט אַריינגעגאַנגען אין דער אכסניא, וואו דער בעל־עגלה האָט איהם פאַרפיהרט. ער האָט פון אַן אכסניה ניט געהאַלטען — „מען דאַרף זיך גלייך איינפונדעווען מיט אַ דירה", האָט ער געזאָגט צום בעל־עגלה, נאָכדעם ווי ער האָט איהם באַצאָהלט דאָס פערטעלע פאַר דער רייזע.

ער האָט גענומען דאָס קעסטעל אונטער'ן אָרעם און אוועקגעמאַרשירט ווי איינער, וואָס קען שוין גוט די שטאָדט און ווייסט איהרע אַלערליי באַהעלטענישען. ער האָט דורכגעמאַרשירט אַ לאַנגע גאַס, זיך פאַרדרעהט נאָכדעם ערגיץ אין אַ זייטיג געסעל, געזוכט טירען מיט מזוזות און מיט צעטלעך, וואו עס פאַרדינגט זיך אַ קאַמער...

ער האָט ענדליך געפונען דאָס, וואָס ער האָט געזוכט. אין אַ פענסטער פון אַ קעלער איז געווען אָנגעקלעפּט אַ צעטעל אויף רוסיש: „עס גיט זיך אוועק אַ פּלאַץ פאַר איין מענשען — פאַר צוויי רובעל אַ חודש..." באַרים האָט זיך גלייך אַראָפּגעלאָזען אונטען אויף די טרעפּ פון וועלכע די פאַרענטשען האָבען זיך געשאָקעלט. ער האָט אַ טראַכט געטאָן, אַז שפּעטער וועט ער פאַרשלאָגען די פאַרענטשען צו פאַרפעסטיגען... ער האָט געעפענט די טיר. עס איז איהם אַנטקעגען געגאַנגען אַן אַלטער איד, אָבער נאָך געגוג פעסט.

— איהר פאַרדינגט אַ צימער?...

דער אַלטער האָט אַ שמייכעל געטאָן:

— וואָס דאַרפט איהר אַ צימער, די גאַנצע שטוב איז אייערע. איך און די אַלטע, זי איז אַ גאַנצען טאָג אין גאַס, אַ הענדלערין. נאָר איהר ווילט דוקא אַ צימער... מהיכא תיתי...

און דער אַלטער האָט איהם אַריינגעפיהרט אין אַ זייטיג קליין צימעריל, וואו עס איז געשטאַנען אַ בעט, פאַרבעט מיט אַ סך קישענס, פערענעס און קאָלדרעס.

באַרים האָט גלייך אַ פּרוב געטאָן, צי דאָס בעט שאָקעלט זיך נים. עס האָט זיך גראָד געשאָקעלט. האָט ער פאַרגעשלאָגען אונטערצולעגען עפּעס אונטער די פיסלעך...

— יאָ... יאָ... מיר וועלען אונטערלעגען! — האָט דער אַלטער צוגעזאָגט...

נאָכדעם האָט באַרים אַ פּרוב געטאָן דאָס טישעל, וואָס איז געשטאַנען נעבען דער וואַנט. דאָס טישעל איז שוין דוקא געשטאַנען פעסט. דאָס זעלבע דער איינציגער טאַבורעט. באַרים האָט אַראָפּגעדונגען אַ האַלבען רובעל און האָט אוועקגעשטעלט דאָס קעסטעל אונטער'ן בעט.

די דירה האָט זיך אַרויסגעוויזען מיט אַלע מעלות. שטיל און רוהיג. דאָ וועט ער זיך קענען פאַרבערייטען צום עקזאַמען. ער וועט קויפען אַ מאַשינקע צו קאָכען טהעע... אָהן אַ מאַשינקע איז מען נים איינגעפונדעוועט. אַ מאַשינקע מיט אַן אַבטעלע טהעע אין אַ פונט צוקער, לעבט ער אָפּ אַ זמן... וועט גאָט העלפען, וועט ער קויפען אַמאָל אַ הערינג, אַ שטיקעל טרוקענע קאָלבאַסע...

נאָכדעם ווי די מאַשינקע מיט דער טהעע און צוקער און אַ לעבעל ברויט איז געקויפט געוואָרען, האָט זיך באַרים געפיהלט אויף אַ פעסטען באָדען. דערצו איז געגאַנגען צו זומער, קיין נייע קליידער דאַרף ער נים — די זוילען זענען פאַרריכט געוואָרען נאָך אין דער היים. און ער האָט זיך געלאָזט זוכען אַן אומזיסטען לעהרער פאַר זיך, צו פאַרבערייטען זיך צום עקזאַמען, און אַ פּאָר

שילער פאַר געלט, ער זאָל האָבען אַ פונדאַמענט צום ווייטערדיגען עקזיסטענץ...

דעם אומזיסטען לעהרער האָט ער געפונען גלייך אויפ'ן צווייטען טאָג. דאָס איז געווען אַ „פּאַרשיקטער" סטודענט מיט לאַנגע האָר און מיט אַ שמאָל, איינגעשרומפּען פּנים. דער דאָזיגער סטודענט האָט געלעבט דערפון, וואָס ער האָט געגעבען אומזיסטע לעקציעס אַזוינע עקסטערנעס, ווי באָרים. באָרים האָט עס געוואוסט, און ער האָט איהם דערפאַר נאָך דער לעקציע פאַרגעשלאָגען צו טרינקען טהעע, אָבער דער סטודענט איז געווען צו שטאָלץ אָנצונעמען פון אַן אָרימען שילער אַ וועלכען עס איז שכר, מעג עס זיין בלויז אַ גלעזעל טהעע... און צייטענווייז פלעגט זיך באָרים'ן דאַכטען, אַז דער דאָזיגער סטודענט וועט אַנידערפאַלען ביי איהם אין צימער. פלעגט ער זיך איינ'עקשנ'ען:

— טרינקט דאָך אַ גלעזעל טהעע. איך האָב אויך ברויט מיט פּוטער... דער סטודענט איז אָבער געווען אַן עקשן. ניט אומזיסט האָט מען איהם פאַרשיקט אויף גאַנצע דריי יאָהר פון ערגעץ ווייטען און טיפען רוסלאַנד.

אַ ביסעל שפּעטער, האָט באָרים געקראָגען עטליכע שילער פאַר זיך און פאַרדיענט שוין ביי אַ צעהן רובעל אַ חודש... האָט ער זיך שוין געפיהלט איינגאַנצען איינגעפונדעוועט...

אַזוי האָט ער זיך עקזאַמינירט יעדען יאָהר און אויסגעהאַלטען דעם עקזאַמען. צו צוואַנציג יאָהר איז ער שוין געווען אַ קאַנדידאַט אַלס סטודענט אין אַן אוניווערזיטעט...

ער האָט שוין אין דער צייט געהאַט אָפּגעשפּאָרט ביי אַ פּאָר הונדערט רובעל מזומן געלט. אויסער אַ טהעע-מאַשינקע פון נייעסטער סיסטעם און דריי פּאָר שיך, מיט צוויי ווינטערדיגע און איין זומערדיגען מאַנטעל.

ער איז שוין געווען איינגעפונדעוועט ווי געהעריג איז...

עס האָט איהם נאָר געפעהלט אַן אוניווערזיטעט. אָבער באָרים האָט לאַנג ניט פאַרלאָרען קיין צייט אויף צו געפינען איהם.

ער האָט געוואוסט פון אַ סך אוניווערסיטעטען. חשק האָט

ער געהאַט צו דער מאָסקווער, אָבער זיין אינסטינקט פון זעלבסט־ערהאַלטונג האָט איהם פאָרגעזאָגט, אַז מאָסקווע איז ניט פאַר זיין שטאַנד. ער האָט געוואָרפען אַן אויג אויף טאָמסק... האָט ער ניט געוואָלט פארשלאָגען דעם קאָפּ אזוי ווייט, האָט ער ענדליך באשלאָסען — ווארשוי... אין ווארשוי וועט ער זיך איינפונדעווען, קריגען לעקציעס און וועט דאָרטען קענען וואוינען און אויסשטודירען. א קליינינקייט — אזא שטאָדט!...

זיין האָפנונג האָט איהם ניט אָפּגענאַרט. אין וואַרשאָווער מעדיצינישען פאקולטעט האָט ער געפונען נאָך א וואַקאַנסיע. אויף דער פערטער וואָך איז ער שוין געגאַנגען אָנגעטאָן אין דער סטודענטישער אוניפאָרם און האָט אויסגעזעהן ווי א גענעראל... אָבער זיין אַרט לעבען האָט ער אַלץ ניט געענדערט... טהעע פלעגט ער נאָך אַלץ מאַכען ביי זיך אין דער היים, דאָסזעלבע מיט'ן עסען. זעלטען פלעגט ער זיך אריינכאַפּען אין א ביליגען קריסטליכען רעסטאָראַן און עסען א טעלער זופּ מיט א קאָטלעט.

זייענדיג אויפ'ן דריטען קורס, האָט ער שוין באזוכט די אָרימע שפּיטעלער און האָט שוין געהאַט א ידיעה, וואָס עס קומט פאַר אינווענינ ביים מענשען. ער האָט זיך שוין אויך באקענט מיט א היבש ביסעל מתים... אין זיין צימער האָט ער שוין, אויסער דער טהעע־מאַשינקע, פארמאָגט א סקעלעטען־קאָפּ, וואָס איז געשטאַנען ניט ווייט טאַקע פון דער מאַשינקע... ער האָט זיך שוין געפיהלט ניט'קשה'דיג איינגעפונדעוועט...

אין דערזעלבער צייט האָט ער זיך באקענט מיט אַן אָרימער קורסיסטקע. זי פלעגט מאַנכעס מאָל קומען צו איהם, ער זאָל איהר העלפען מאַכען די לעקציעס...

ער האָט זיך ניט געקענט אָפּגעבען קיין רעכנונג, צי האָט ער זי ליעב, צי ניט... אָבער אזוי ווי א מאַשינקע און א סקעלעטען־קאָפּ האָט ער שוין אין צימער פאַרמאָגט, האָט זיך איהם געגומען דאַכטען, אַז ווען ער וואָלט שוין אויך חתונה האָבען, וואָלט ער גאָר אינגאַנצען שוין געווען איינגעפונדעוועט...

די קורסיסטקע פון איהר זייט האָט געטאָן אַלץ, וואָס עס איז געווען אין איהר מעגליכקייט צו געווינען באָרים׳ן אויף איהר זייט. ערשטענס פלעגט זי זיך זעהר פלייסיג לערנען, צו ווייזען איהם איהרע פעהיגקייטען, צווייטענס האָט זי איהם פון צייט צו צייט אָפּגעקאָכט אויף זיין מאַשינקע אַ מיטאָג און באָרים׳ן האָט ער זעהר געשמעקט. דריטענס האָט זי איהם שוין ניט איינמאָל גענומען פאַר דער האַנט, איהם געקוקט אין די אויגען און געפרעגט:

— פיהלט איהר ניט אַמאָל שטאַרק דעם אומעט פון לעבען?

די דאָזיגע פראַגע האָט געקלונגען אין באָרים׳עס אויערען נאַאיוו. אָבער, אַז בערטע, ווי די קורסיסטקע האָט געהייסען, האָט איהם מיט דער דאָזיגער פראַגע כמעט ווי פאַרפּאַלגט, האָט ער איינמאָל געענטפערט:

— נו, געוויס... אַ מענש פיהלט זיך אַמאָל אומעטיג. פּי־זיאָלאָגיש אַפילו גענומען, איז עס מעגליך... אַמאָל קומט עס גאָר פון מאָגען... איהר פאַרשטעהט?...

— אַך, איהר רעדט צו וויסענשאַפטליך... אומעט איז אַ גייסטיגער צושטאַנד... אַ מענשען אַליין איז אומעטיג...

— ווען דען זענען מיר אַליין?... — האָט באָרים נאַאיוו געפרעגט. — אָדער אין אוניווערסיטעט, אָדער אויף לעקציעס, אָדער מיט אייך...

— יאַ... אָבער איך געה דאָך אוועק... — האָט זיך בערטע גע׳חנ׳דעלט...

— נו געוויס... איהר מוזט דאָך אוועקגעהן... כי־כי־כי, — איהר קענט דאָך דאָ ניט נעכטיגען...

אָבער גלייך נאָכ׳ן דאָזיגען וויץ, וואָס ער האָט, איבריגענס, כמעט דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבען געזאָגט, איז ער געוואָרען שטרענג ערנסט. איז אויפגעשטאַנען פון אָרט, זיך דורכגעגאַנגען איבער׳ן צימער און געווישט דעם שווייס פון זיין שטערן...

אין קאָפּ האָט איהם געשטורעמט. איהם איז גאָר ביז אַהער ניט איינגעפאַלען, אַז אָהן אַ פרוי איז מען ניט איינגעפונדעוועט ווי געהעריג... סיי מאָראַליש, סיי מאַטעריעל... געוויס... דאָס

איז א אידעע... חתונה האָבן טאקע באַלד און נאָכדעם, ווי דו ענדיגסט דאָקטאָר קענסטו גלייך עפענען א קאבינעט, זיך איינ־פונדעווען און ניט דאַרפן זיך פאַרדרעהען דעם קאָפּ ארומזוכען א כלה...

ער האָט בערטאַ'ן באַטראַכט... צי איז זי שעהן צי ניט? ער האָט עס ניט געקאָנט וויסען... אָבער ער האָט דערפיהלט אין איהר עפּעס זיס ווייבליכעס, מוטערליכעס און קינדישעס צו־זאמען... אין זיין הארצען האָט זיך עפּעס באַוועגט, גערירהט; פאַרשלאָפענע, פאַרפרוירענע געפיהלען זענען וואַכענדיג געוואָרען, אָפּגעגאַנגען און האָבן זיך צושטורעמט:

— בערטע! ווילט איהר, הייסט עס, בלייבען מיט מיר אויף אייביג?...

בערטע האָט, אנשטאָט אן ענטפער, איהם ארומגענומען, א קוש געטאָן אין די ליפּען.

ער האָט זי געקושט צוריק אין קאָפּ, אין די אויגען און נאָכדעם ערשט אין די ליפּען. עס האָט געקלונגען, ווי מיט א סיסטעם, מיט א סדר... ניט גלאַט אין דער וועלט אריין געכאַפּט און געקושט...

בערטע, א פריינעזאָנענע, האָט פאָרגעלעגט צו וואוינען צו־זאַמען, ביז ער וועט ענדיגען דאָקטאָר. באַרים אָבער האָט פּראָ־טעסטירט.

— ניין, בערטע, מיר ווילען חתונה האָבען געזעצליך, ניט אויפ'ן ווינט. דאָס צוזאַמענלעבען איז ניט קיין קליינינקייט, עס דאַרף זיין איינגעפונדעוועט אויף שטענדיג.

און אזוי האָט באַרים חתונה געהאַט. געבליבען איז ער וואוינען מיט בערטע'ן אין זעלבען צימער, אָבער אויף דעם מי־טעלסטען פינגער, סיי פון זיין האַנט און סיי פון איהר האַנט, זיינען געזעסען פעסט צו רינגלעך. דאָך האָט זי איהרען פון צייט צו צייט, מיט אָנשטרענגונג געקענט אויסטאָן, ער אָבער זיינעם — אונמעגליך. עס איז ווי איינגעוואַקסען אויף זיין פינגער. עס איז איהם אריין ווי אין פלייש און אין בלוט...

— עס זיצט אזוי איינגעפונדעוועט!... האָט ער זיך גע־ריהמט. און האָט פאַרגעשלאָגען, אז איהר רינגעל זאָל זי ענגער מאַכען, צודריקען, זי קען איהם נאָך פאַרלירען.

— קיינמאָל ניט! — האָט זי פאַרזיכערט...

עס זענען אוועק א צעהנדליג יאָהר.

באָרים זאָלקינד איז געוואָרען איינער פון די באַקאַנסטע דאָק־טוירים, אין איינעם פון די ענג־באוואוינטע געגענדען אין ווארשאָ. ער האָט פאַרנומען א גרויסע וואוינונג; אין זיין אויפנאַהמס־צימער איז געשטאַנען א גרויסער שווערער שראַנק אָנגעפילט מיט דיקע ביכער, צווישען וועלכע עס האָבען שווערמוטיג און טריעב ארויסגעשטאַרט צוויי רייהען פון א גרויסער ענציקלאָפּעדיע...

ער אַליין האָט אויסגעזעהן רוהיג און זיכער. זיין טריט איז געווען פעסט און אַלע זיינע באוועגונגען האָבען אויסגעדריקט זיין זיכערהייט און באַדענהאַפטיגקייט. די פּאַציענטען זיינע, שוואַכע און נישטיגע, זענען אָבער געווען שטענדיגע; זיין שטעל אין שפּיטאָל איז אויך געווען א פעסטע, אַן איינגעפונדעוועטע...

וואו ער האָט זיין געדאַנק געוואָרפען, איז דער געדאַנק גע־קומען צוריק א זיכערער. דאָס איינציגע קינד, א מיידעלע, איז געזונט, גוט ענטוויקעלט און פעהיג. בערטע אַליין איז אַלץ די־זעלבע גוטע, ליעבליבע פרוי... זי איז דאַכט זיך גאָר ניט עלטער געוואָרען...

ער שטעלט זיך אמאָל, אין א פרייער צייט, קעגען שפּיגעל אין אויפנאַהמס־צימער און באַטראַכט זיך. ער האָט געקראָגען א פולען, רונדען פּנים, און אינגאַנצען איז ער דיק... א ביסעל צו דיק! אָבער עס שאַדט ניט... ער קען זיין אָרגאַניזם: — עס איז גוט איינגעפונדעוועט...

איצט מעג ער אָנהויבען זיך ערלויבען א ביסעל פאַרגעניגען... גענוג געהאָרעוועט... ער איז שוין אויף א פעסטען באָדען און ברויך שוין קיין מורא פאַר'ן לעבען ניט האָבען...

און אָט האָט ער זיך דערמאָנט, אז ער האָט באקומען אַן

איינלאַדונג אויף א באַל. ער האָט ארויסגענומען די איינלאַדונג, איבערגעלעזען, זיך איבערצייגט, אז דער באַל איז א געהויבענער, לויט זיין שטאַנד, און באַשלאָסען צו געהן...

ער איז אריין צו בערטע׳ן אין צימער.

— בערטע, ווייסט וואָס איך וואָלט פאָרגעשלאָגען? — האָט ער זיך צו איהר געווענדט מיט א שמייכעל.

— צום ביישפּיעל? — האָט בערטע ניט געקענט טרעפען, און געטראַכט, אז ער מיינט אודאי עפּעס וועגען א הויזיגען מעבעל איבערשטעלען, ווי זיין שטייגער איז.

— מיר זאָלען געהן אויף א באַל... א רייכער באַל...

בערטע האָט זיך ווי פאַרשעמט.

— מיין גאָט! א באַל! איך בין כמעט קיינמאָל אויף א באַל ניט געווען...

זי האָט א זיפץ געטאָן און זיך שטיל באַקלאָגט:

— איך האָב ניט קיין רעכט קלייד אפילו...

— וועל איך דיר באַשטעלען... די שעהנסטע קלייד!

באַריס האָט זיך, ניט נאָך זיין שטייגער, צופלאַמט:

— איך וועל דיר מאַכען אזא קלייד און קויפען דיר אזא מאַנטעל, וואָס דיר האָט זיך עס קיינמאָל ניט גע׳חלום׳ט...

— איך וועל דיר זעהר דאַנקבאַר זיין — האָט זיך בערטע גערויטעלט.

ערב באַל האָט די שניידערין געבראַכט פאַר בערטע׳ן דאָס קלייד און דעם מאַנטעל.

בערטע איז מיט א קלאַפּענדיגען הארצען אריין אין איהר צימער, נאָך איהר די שניידערין, און דאָס אָנטאָן זיך האָט זיך אָנגעהויבען...

באַריס האָט מיט אונגעדולד געוואַרט אויף איהר ארויסקומען. איהם האָט זיך געדאַכט, אז ארויסקומען וועט ניט בערטע, נאָר עפּעס אן אנדערע, א נייע, א פרעמדע, א ווייטע. זיין הארץ האָט זיך געשראָקען...

ענדליך איז בערטע ארויס, נאָך איהר מיט א שטראַהלענדען פּנים די שניידערין.

באָריס האָט צוטומעלט אויסגערופען:

— בערטע!

— וואָס איז דען? — האָט בערטע ניט פארשטאַנען זיין אויסרוף...

— גאָר נישט... — איז ער שוין געקומען צו זיך... — עפּעס זעהסטו דאָך אויס, ווי א... ווי א... ווי א...

ער האָט ניט געקענט געפינען דעם פּאַסיגען פארגלייך...

— זאָגט, ווי א מיידעל פון אכצעהן יאָהר... — האָט די שניידערין איהם ארויסגעהאָלפען...

דערווייל איז אריינגעלאָפען מיט דער דיענסט דאָס פינף־יעהריגע קינד.

דאָס קינד האָט באטראַכט די מוטער און ניט געקענט באַ־גרייפען, וואָס איז דאָ פאָרגעקומען — עפּעס יאָ די מאַמע און ניט די מאַמע. ענדליך האָט זי דערקענט אויף זיכער: די מאַמע! און זי איז צוגעפאַלען צו איהר קלייד.

— פאָרזיכטיג! — האָט זיך באָריס נעבייזערט. — וועסט צוקנייטשען...

צום באַל איז דר. באָריס זאַלקינד געפאָהרען אין א „דראָזש־קע", נעבען זיין רעכטער האַנט איז געזעסען בערטע. ער האָט פון צייט צו צייט געוואָרפען אויף איהר בגנבה א בליק, געוואָלט איהר עפּעס זאָגען און ניט געקענט... ענדליך האָט ער ארויס־געשטאַמעלט:

— ווייסט, בערטע, ביזט א שעהנע... איך האָב גאָר ניט געוואוסט...

און דאָס הארץ האָט זיך איהם א וואָרף געטאָן...

בערטע האָט זיך געפיהלט אונבאקוועם. זיכער איז זי א שעהנע... זי האָט אין שפּיגעל זיך ניט דערקענט... וואָס־זשע איז דאָס גליק? און אפשר, ווער ווייסט — אויף א באַל...

נייע מענשען... — אַך, ווען זי וואָלט געקענט טאַנצען... אַ ביסעל געדענקט זי... אַ וואַלצער וועט זי נאָך טרעפען...

* * *

דער זאַל, וואו דער באַל איז פאָרגעקומען, איינער פון די רייכסטע אין שטאָדט, איז געווען פאַרגאַסען מיט ליכט און פרייד. די יונגע פּאָרלעך האָבען פאַרנומען זיין גלענצענדיגען מיט, ביי די זייטען זענען געזעסען די, וואָס האָבען גאָר ניט געטאַנצט, אָדער די, וואָס האָבען זיך איינגעמידט, און די הערען האָבען דערוויילן געפלירטעוועט מיט זייערע דאַמען און די דאַמען האָבען קאָקעטיש געשמייכעלט...

אַז באָרים זאַלקינד מיט בערטע'ן זענען אריין, נאָכדעם ווי זיי האָבען אויסגעטאָן זייערע מאַנטלען ביים אריינגאַנג, איז דער טאַנץ געווען צו ענד... די פּאָרלעך האָבען זיך צושאָטען איבער'ן גרויסען זאַל און פיעל האָבען זיך געלאָזען צום בופעט, וואָס איז געלעגען, ווי אַ באַזונדער מלוכה, אָן אַ זייט... דר. זאַלקינד האָט זיך באַגריסט מיט אַ פּאָר באַקאַנטע דאָקטוירים און מאַנכע פון זיי פאָרגעשטעלט זיין פרוי...

און ער האָט געמערקט, ווי די אינגערע פון זיי נעהמען ניט אוועק די אויגען פון איהר.

און איינער אַ הויכער, שלאַנקער יונגערמאַן, וואָס האָט ניט לאַנג געענדיגט דאָקטאָר, האָט מיט אַ ליעבען שמייכעל אויף די ליפּען זי געפרעגט:

— איהר טאַנצט, מאַדאַם?

בערטע האָט אויסגעשטאַמעלט אַ פאַרשעמטע:

— עטוואָס...

— איז גענוג... — האָט דער יונגער עלעגאַנטער דאָקטאָר זיך אָנגעכאַפּט... אויב איהר קענט ניט, וועל איך אייך פיהרען...

זאַלקינד האָט פאַרביסען מיט די ליפּען און ניט געוואוסט ווי אַזוי צו האַנדלען. ער האָט געוואָרפען אַ בליק צו בערטע'ן, ווי איינער זאָגט: צו וואָס טאַנצען?

אָבער באַלד איז געגעבען געוואָרען אַ סיגנאַל צו אַ צווייטען

טאַנץ... דער יונגער דאָקטאָר האָט אַ כאַפּ געטאָן בערטע'ן און זיך מיט איהר אַוועקגעלאָזט איבער'ן זאַל.

באַרים האָט זיי נאָכגעפאָלגט מיט די אויגען, ביז זי איז איינגאַנצען פאַרשוואונדען אין שטראָם פון די טאַנצענדע פּאָרלעך...

ער האָט זיך געלאָזט צום בופעט, געוואָלט נעהמען אַ גלאָז וויין, אָבער זיך באַרעכענט, אַז דאָס וועט איהם שאַדען צום געזונט, האָט ער באַשטעלט אַ גלאָז לעמאָנאַד. ער האָט אויסגעטרונקען אַ העלפט, אַוועקגעשטעלט צוריק אויפ'ן בופעט און איז אַוועק זוכען זי...

דער טאַנץ איז שוין געווען צו ענד... די פּאָרלעך האָבען ווידער אַרומגעשפּאַצירט אין פאַרשיעדענע ווינקלען. מאַנכע האָבען איהם געשטויסען און ניט דורכגעלאָזט...

ער האָט זיך ענדליך דערשלאָגען צו אַ ווינקעל. הארט איינע נעבען די אַנדערע איז געזעסען דער יונגער דאָקטאָר מיט זיין ווייב... ער האָט איהר געגלעט די האַנט און איהר געקוקט, ווי אַ פאַרליעבטער, אין די אויגען אריין...

„אַט אַזוי הויבט זיך עס אָן"... האָט איהם דורכגעבליצט אין קאָפּ. ער ווייס... ער ווייס... דער גאַנצער פונדאַמענט וואָס ער האָט געלעגט, איינצופונדרעווען זיך — פאַלט איין...

— בערטע! — האָט ער אַ רוף געטאָן...

ער האָט דערפיהלט, ווי זי האָט זיך דערשראָקען... זי האָט זיך ענטשולדיגט פאַר'ן יונגען דאָקטאָר, זיך אויפגעשטעלט און צוגעגאַנגען צו באַרים'ן:

— וואָס שלעפּסטו מיך, עס איז ניט שעהן? — האָט זי איהם גע'מוסר'ט...

— ניט שעהן?... — האָט באַרים געברומט אין דער שטיל... איך ווייס ניט וואָס עס איז מיאוס'ער... רופען דאָס ווייב, צי זיצען מיט אַ פרעמדען, אַן אָרימען, נאַר־וואָס „געענדיגטען" סטודענט אין אַ ווינקעלע...

דערווייל האָט דער אָרקעסטער ווידער גענומען שפּיעלען אַ וואַלצער.

דער יונגער דאָקטאָר האָט שוין באַנוצט זיין רעכט אויף זיין דאַמע, ער האָט זיך געווענדט צו באָרים'ן מיט אַ שמייכעל:

— איהר וועט מיר ענטשולדיגען...

און ער האָט זיך ווידער אַוועקגעטראָגען מיט בערטע'ן און זיך אויסגעמישט מיט די איבעריגע פּאָרלעך און בערטע איז ווידער פאַרשוואונדען פון זאַלקינד'ס אויגען.

זאַלקינד האָט זיך געלאָזט צום בופעט.

— אַ גלאָז וויין!

דער מאַן פון בופעט האָט איהם גלייכגילטיג דערלאַנגט.

ער האָט אויסגעטרונקען מיט איין אָטעם...

דער קאָפּ האָט זיך איהם גלייך פאַרדרעהט, און די קניה האָבען זיך איהם אָנגעהויבען צו בויגען... מיט וואַקעלדיגע טריט האָט ער זיך געלאָזט איבער דעם זאַל...

און ער האָט דערפיהלט ווי נישטיג עס איז געווען זיין גאַנצע מיה, וואָס ער האָט אַוועקגעלעגט, איינצופונדעווען זיך אין לעבען... אַזוינע קליינינקייטען: אַ באַל, אַ נייע קלייד, אַ יונגער שלאַנקער דאָקטעריל, און אַלץ פאַלט איין, פאַלט איין...

די באשערטע

דער ערשטער שידוך, וואָס מען האָט יעקב'ן פאָרגעשלאָגען אין אַ דערבייאיג שטעדטעל, איז געווען אַ גאַנץ ניש'קשה'דיגער. די כלה איז געווען אַ יונגע און אַ חנ'עוודיגע, געצעהלט האָט מען נדן ביז טויזענד רובעל און מתנות פון אַ טלית ביז אַ גאָלדענעם זייגעריל מיט אַ קייט, — אָבער אַזוי ווי ביים ערשטען שידוך־רעדען איז יעקב אַלט געווען ניט מעהר ווי 20 יאָהר און דערצו אַ בן־יחיד, האָבען זיך טאַטע און מאַמע ניט געאיילט און מען איז זיך צופאָהרען מיט גאָרניט. דער תירוץ איז געווען, אַז דער מחותן געפעלט זיי ניט, ניט אַזאַ מחותן האָט דעם חתנ'ס מוטער זיך פאָרגעשטעלט. און פאָהרענדיג צוריק פון דעם „זעהן זיך" האָט זי גע'חוזק'ט:

— געזעהן אַ ביסעל אַ מחותן, וואָס זעהט אויס אַליין ווי אַ יונגער מאַן אַ יאָהר נאָך דער חתונה. דאָס הייסט, דער מחותן איז צו יונג געווען און יעקב'ס מוטער, וואָס איז שוין געווען אין די עלטערע יאָהרען, האָט געוואָלט האָבען אַ מחותן, וואָס זאָל טאַקע אויסזעהן ווי אַ מחותן, עס זאָל זיין מיט וועמען צו ריידען. — איך האָב ליעב אַ מחותן — האָט זי ערקלערט איהרע אנשויאוננגען — זאָל האָבען אַ פנים ווי אַ מחותן...

און יעקב'ס טאַטע האָט איהר נאָכגעגעבען. ער האָט איהר געמוזט נאָכגעבען, ווייל אַריינפאַלען אין איהר מויל איז פאַר איהם געווען ניט פון די אנגענעהמע זאַכען. דער טאַטע איז דוקא

געוועז ניט קיין אויסקלייבער, אַבי מען זאָל נאָר צעהלען דאָס געלט...

יעקב'ן אַליין האָט ניט געאַרט. פאַרקעהרט, ער איז נאָך צופריעדען געוועז, וואָס ער איז דערווייל קיין חתן ניט געוואָרען. עס איז נאָר דאָ עטליכע שדוכים וואָס מען האָט איהם פאָרגע־שלאָגען און ער איז טשיקאַווע צו זעהן זיך אויך מיט יענע כלות און מחותנים און אין איינוועגס, אָנקוקענדיג כלות, וועט ער שוין אָנזעהן אַ וועלט מיט שטעדטלעך... די צווייטע כלה, וואָס מען רעדט איהם, וואוינט אין אַן אַנדער שטעדטעל, און לויט מען דערצעהלט, איז דאָס זעהר אַ שעהן שטעדטעל, דאָרטען איז דער בית־מדרש אַ געמויערטער און איין גאַס איז דאָרטען געברו־קירט... אַזוינס האָט ער נאָך ניט געזעהן. ווידער רעדט מען איהם צווישען די אַנדערע שדוכים אויך פון סלוצק... סלוצק זאָגט מען איז אַ כרך... עס איז בלויז אַ שאָד וואָס דאַרט ניט מען נאָר פינף הונדערט רובעל נדן... ביי איהם וואָלט מען נע־פועל'ט ווענינער געלט, אַבי ער זאָל אָנזעהן סלוצק. אָבער די עלטערען וועלען צוליעב דער נסיעה קיין סלוצק ניט אַראָפּלאָזען קיין פינף הונדערט רובעל, און אין אמת'ן זענען זיי דאָך גערעכט, ווי אַזוי קען מען דאָס האָבען אַ האַרץ צוליעב דעם יצר־הרע אָנצוקוקען אַ נייע שטאָדט פאַרלירען פון קעשענע אַזאַ גוואַלדיגע סומע.

אָבער אויך פון דעם שידוך, וואָס ער איז געפאָהרען אין דער שטעדטעל מיט'ן געמויערטען בית־מדרש און די געברוקירטע גאַס, איז אויך גאָרניט געוואָרען. דער געמויערטער בית־מדרש איז איהם טאַקי געפעלען געוואָרען, אין זייער שטעדטעל איז אַזאַ ניטאָ, אויך די געברוקירטע גאַס האָט אויף איהם געמאַכט אַ זעהר גוטען איינדרוק, אָבער די כלה איז געוועזן עלטער פאַר איהם מיט אַ יאָהר צעהן און ער האָט מורא געהאַט, אַז חברים אין דער חיים וועלען פון איהם לאַכען. אויך טאַטע און מאַמע האָבען געפונען פעהלערען אין דעם יחוס און אפילו די געברוקירטע גאַס איז ניט געפעלען געוואָרען, איבערהויפּט דער מאַמען.

— געהערט א ביסעל !... — האָט זי זיך גע׳רוגז׳ט צוריקפּאָה־רענדיג — איך האָב אויף די שטיינער די גאַנצע פיס צודרעהט — א בעלנות פון מענשען, מען זאָל נעהמען אָנזעצען א גאַס מיט שפּיציגע שטיינער...

און אַזוי האָט זיך יעקב צוזאַמען מיט זיינע על־טערען אַרומגעדרעהט פון שטעדטעל צו שטעדטעל אין א משך פון פינף יאָהר אָנצוקוקען כלות. אין מאַנכע שטעדטלעך האָט ער פאַרבראַכט צו פּאָר טעג און האָט שוין געקענט אַלע גאַסען, וואָס די דאָזיגע שטעדטלעך האָבען פאַרמאָגט. מאַנכע גאַסען האָבען זיך ביי איהם פאַרפּלאָנטערט און האָבען אויסגעזעהן, ווי די גאַסען פון אַנדערע שטעדטלעך, וואָס ער האָט באַזוכט, און איז ענדליך ווי צוטומעלט געוואָרען, און אז מען איז איהם געקומען פאָרשלאָגען א נייעם שידוך אין א שטעדטעל, פלעגט ער פאַרקנייטשען דעם שטערען און זיך וועלען דערמאָנען צי איז ער שוין דאָרטען ניט געווען.

— וואו זאָגט איהר איז דאָס ? — פלעגט ער פרעגען דעם שדכן אָדער שדכנ׳טע.

— אין באַראַנאָוויקע... אכט מייל פון דאַנען...

— באַראַנאָוויקע... באַראַנאָוויקע... — פלעגט ער אָנהויבען שטאַמלען און דער נאָמען איז איהם געווען ווי יאָ און ניט באַקאַנט.

— מאַמע, אין באַראַנאָוויקע זענען מיר שוין געווען ?... — ווענדט ער זיך נאָך הילף צו דער מאַמען.

— אין באַראַנאָוויקע דאַכט זיך נאָך ניט — ענטפערט זי אין ספק און מאַכט איהם פאָרוואורף, וואָס ער אַליין, א בחור אָהן דאגות, זאָל דאָס ניט געדענקען.

און דער טאַטע, א שטילער איד דוקא, אָבער ביי אַזא פאַל ווערט ער אויך בייז און גיט צו מיט רוגזא פון זיין זייט :

— ביי לייטען א בחור פאַרשרייבט אויף א שטיקעל פּאַפּיער אַלע שטעדטלעך וואו מען איז שוין געווען און פאַרשפּאָרט צו

ברעכען דעם קאָפּ... וואָס איז, איך האָב דיך ניט געלערנט? ווּעניג האָסטו געקאָסט?

און יעקב דערפיהלט זיך שולדיג. געווים האָט ער שוין גע־דאַרפט אָנהויבען פאַרשרייבען. אָט למשל איז מיט באַראַנאָוועקע אַ קאָפּ־דרעהעניש: איז מען שוין דאָרט געוועזן, צי ניט געוועזן.

אָבער דאָס אומגליק איז ניט אַזוי גרויס, ווען ער פאָהרט אַ צווייטען, צי אפילו אַ דריטען מאָל אין איין און דעמזעלבען שטעד־טעל. דער עיקר איז דאָך, נאָך אַלע זאַכען, ניט דאָס שטעדטעל אליין, נאָר די כלה און די מחותנים, און מען קען אין איין און דעמזעלבען שטעדטעל פאָהרען הונדערט מאָל אפילו אָנקוקען פאַר־שיעדענע כלות.

ער האָט זיך ענדליך אַזוי פאַרפּלאָנטערט, אַז ניט נאָר די שטעדטלעך האָט ער פאַרגעסען, נאָר אויך די כלות. אַז מען איז געקומען איהם רעדען אַ שידוך, האָט זיך איהם שוין געגומען דאַכטען, אַז דעם דאָזיגען שידוך האָט מען איהם שוין גערעדט. ער האָט שוין די כלה געזעהן און עס איז ניט געפּעלען געוואָרען.

און ער האָט ווידער גענומען רופען צו הילף די עלטערען:

— מאַמע, איז דיר ניט באַקאַנט אַ מחותן מיט'ן נאָמען אריה לייזער'ס?

— אריה לייזער'ס, — קנייטשט די מוטער דעם שטערן — וואַרט אָקאָרשט—אריה לייזער'ס, צי איז דאָס ניט אַמאָל דער מיט דער פאַרברענטער רויטער באַק...

— ניין, דער איד איז דאָך געוועזן אין „כאַסלעריטשע", און געהייסען האָט ער אריה גימפּעל'ס און די כלה האָט זיך אַ ביסעל זאַאיקעוועט...

— יאַ, יאַ... דו ביזט גערעכט, מיין זוהן... אָבער אריה לייזער'ס איז מיר אויך באַקאַנט... מיר דאַכט, אַז ער האָט גע־באָטען אַכט הונדערט רובעל מיט אַ זילבערנעם זייגעריל...

— איז דאָס ניט דער, — כאַפּט זיך יעקב, — ווייל דער גיט ניט מעהר ווי זעקס הונדערט רובעל...

— איז וואָס איז די ראיה? — שלאָגט אָפּ דער פאָטער מיט

אַ גמרא ניגון. — עס קען טאַקע זיין, אַז עס איז דער זעלביגער און ער איז אָרימער געוואָרען, — עס איז דאָך אַ מעשה פון יאָהרען!...

און אַזוי האָט מען זיך געבראָכען די מוחות, צי האָט מען שוין דעם דאָזיגען שידוך „אָנגעקוקט", צי ניט, און אום ניט צו ריזיקירען מיט אַן אומזיסטיגער נסיעה, האָט מען דעם שידוך פאַרוואָרפען און מען איז געפאָהרען אָנקוקען אַ כלה אין אַנאַנדער שטעדטעל.

דאָס דאָזיגע שטעדטעל איז געווען, לויט דער מיינונג פון דער מאַמען, אַ שפּאָגעל נייע, לויט דער מיינונג פון טאַטען — אַ ספק, צי איז מען שוין דאָרטען יאָ געווען, צי ניט. און יעקב אַליין האָט פאַרצווייפעלט געמורמעלט:

— איך בין צוטומעלט... איך קען מיך ניט דערמאָנען...

אריינקומענדיג איז שטעדטעל שוין פאַרנאַכט, האָט ער אין דער דונקעלהייט ניט געקענט באַשטימען, צי ער איז שוין דאָ אַמאָל געווען, צי ניט. דער קלויסטער, וועלכער האָט ווי אַפּשרעקענדיג אַרויסגעשטאַרט פון אַלע הייזעלעך, איז איהם ווי געווען באַקאַנט, אָבער פון קלויסטער אַליין איז קיין באַווייז ניט. אַלע קלויסטערס האָבען כמעט איין פּנים. נאָר אָט איז די פוהר אַריינגעפאָהרען אין אַ גאַס מיט שפּיציגע שטיינער. יעקב'ן האָט אָנגעכאַפּט אַ שרעק: צי איז דאָס אַמאָל ניט יענע שטעדטעל מיט'ן געמויער־טען בית־מדרש און די געברוקירטע גאַסען... ער האָט אָבער זיין שרעק אין זיך באַהאַלטען און גאָרניט געזאָגט פאַר די עלטערען, וועלכע זענען געווען איינגעוויקעלט אין זייערע קליידער און האָ־בען אויך איבערגעלעבט דיזעלבע שרעק...

אַז זיי זענען אריינגעקומען צו די מחותנים אין שטוב, איז זיי אַנטקעגען אַרויס דער מחותן, און גלייך איז פון יעקב'ן און די עלטערען אַראָפּגעפאַלען ווי שטיינער פון האַרצען. עס איז געווען אַ שפּאָגעל נייער מחותן, וועלכען זיי האָבען קיינמאָל ניט געזעהן, דערפאַר זענען זיי זיכער געווען, אַז אויך די כלה וועט

געווים זיין אַ שפּאָגען נייע, און אַזוי ווי דער מחותן איז זיי גלייך פון דער ערשטער מינוט געפעלען געוואָרען, סיי לויט די בגדים און סיי לויט זיין אויסזעהן, האָבען זיי שטילערהייט באַשלאָסען דעם דאָזיגען שידוך נים אָפּלאָזען:

— געגוג שוין ארומצופאָהרען ווי ציגיינער פון שטאָדט צו שטאָדט און זוכען אַ כלה!

נאָך מעהר האָט פאַרשטאַרקט זייער זיכערהייט, אַז דער דאָזיגער שידוך איז באמת אַ נייער, וואָס אויך די מחותנת'טע האָט זיי אויסגעזעהן פרעמד, ווי מען זעהט אַ מענשען דאָס ערשטע מאָל.

— וויבאַלד אַזוי, — האָט זיך יעקב'ס טאַטע מיט אַ שמייכעל אָנגערופען — זאָל מען שוין ווייזען די כלה.

די כלה, וועלכע האָט זיך אָנגעטאָן אין אַ זייטיגען חדר'ל, איז שוין געווען גרייט ארויסצוגעהן. מען האָט נאָר געוואַרט, אַז די מחותנת'טע זאָל זיי אַריינפיהרען.

גלייך ווי זי איז אַריין האָט פריהער יעקב נאָכדעם די עלטערען זי באַטראַכט, און מיט שרעק זיך איבערגעקוקט...

די כלה איז זיי אַלעמען אַזוי באַקאַנט...

אויך די כלה פון איהר זייט האָט זיי דערקענט און האָט זיך מיט שרעק אָפּגערוקט אויף הינטער.

— איך האָב אייך שוין דאַכט זיך געזעהן — האָט דער חתן גענומען שטאַמלען...

— מיר דאַכט זיך אויך אַזוי... — האָט זי צוריק געשטאַמעלט...

— אָבער דער מחותן איז דאָך אונז גאָר נים באַקאַנט...— האָט די מוטער פון איהר זייט זיך גע'חדוש'ט...

— און איך קען אייך דוקא... — האָט דער מחותן ביטער געשמייכעלט... — מיט זיבען יאָהר צוריק געדענקט איהר?...

— טאַטע! — האָט יעקב אויסגעשריען — איך דערמאָן מיך שוין — דאָס איז דאָך מיין ערשטע כלה!...

— די ערשטע כלה... די ערשטע כלה... — האָט די מוטער געשטאַמעלט... — יאָ, יאָ, איך דערקען זי טאַקע. אָבער

דער מחותן... דער מחותן איז דאָך גאָר אַנאַנדערער. יענער איז דאָך געווען אַ יונגערמאַנטשיק... דער איז דאָך אַ גרויער איד...

— אַז מען דאַרף אויסגעבען אַ טאָכטער ווערט מען גרוי — האָט דער מחותן ווידער געשמייכעלט...

— אויב אַזוי איז דאָך ניט שייך — האָט דעם חתנ'ס פֿאָטער געריהרט וועהרענד געשטאַמעלט... — ווייבאַלד אַז אַזוי, איז דאָך דאָס טאַקע אַ באַשערטע זאַך... דעמאָלט איז עפּעס מיין אַלטער ניט געפעלען געוואָרען דער מחותן, אַ צו יונגעטשקער... נו, איצטער זענט איהר מיט גאָט'ס הילף גרוי געוואָרען...

און ווירקליך האָט דער מחותן מיט דער גרויער באָרד באַקומען אין דעם חתנ'ס מוטער'ס אויגען דעם זיבעטען חן און זי האָט צוגעגעבען, אַז די זאַך איז אַ באַשערטע.

דער חתן אַליין, וועמענס קאָפּ עס האָט זיך געהויבען אין דער לופטען פון די פיעלע נעמען פון שטעדטלעך, כלות און מחותנים, איז מיט אַמאָל ווי באַפרייט געוואָרען פון אַ שווערען פּלאָנטער. ער האָט זיינע אויגען אויסגעשטעלט אויף דער כלה און האָט פריינדליך געשמייכעלט.

פאַר די זיבען יאָהר האָט זי זיך נעבאַך שטאַרק געענדערט.

און זיין הארץ איז פול געוואָרען מיט רחמים און גנאָד צו איהר, און צו איהר טאַטען, וואָס איז גרוי געוואָרען פאַר דער צייט. ווער ווייס צי ניט צוליעב איהם?...

ווי אַזוי זי איז געוואָרען אַן אַקטריסע

.1

דאָס ערשטע מאָל האָט פייגע געזעהן טעאַטער, ווען זי איז אַלט געווען פערצעהן יאָהר. דאָס איז געווען אַ וואַנדערענדע רוסישע טרופּע, וועלכע האָט אין אַ מיטען זומער פאַרבלאָנזשעט צו זיי, אין דער ניט גרויסער אידישער שטאָדט. געשפּיעלט געוואָרען איז דאָס דאָזיגע „טעאַטער“ ביי די הירשפּאַנס אין דער גרויסער „סטאַדאָלע“, וועלכע איז, אַ דאַנק עטליכע סטאָליארס און דעם „מאַשיניסט“, וואָס די טרופּע האָט מיטגעפיהרט, פאַרוואַנדעלט געוואָרען אין אַן אמת׳ן טעאַטער, אפילו מיט אַ גאַלעריע, וואו דער איינטריט האָט געקאָסט 15 קאָפּיקעס. אַ דאַנק דעם ביליגען פּרייז איז פייגע, בגנבה פון איהרע פרומע עלטערען, געווען דאָרטען צוויי מאָל מיט איהרער אַן עלטערער חבר׳טע. די עלטערע חבר׳טע האָט געצאָהלט און פייגע האָט איהר דערפאַר דערקלערט די שווערע ווערטער, וואָס די אַקטיאָרען „רעדען“, ווייל פייגע האָט אַ דאַנק איהר פאָטערס געשעפט זיך געלערנט און געקענט רעדען און לייענען רוסיש.

אָבער פייגע האָט ניט אַזוי לייכט געקענט ערפילען איהר פליכט צו איהר חבר׳טע, צו פאַרטייטשען איהר אַלע ווערטער, וועלכע די לעצטע האָט ניט פאַרשטאַנען. פייגע איז געווען אַזוי פאַרכאַפּט מיט׳ן שפּיעלען פון די אַקטיאָרען, אַז זי האָט אפילו ניט געהערט וואָס די חבר׳טע איהרע דולט איהר דאָרטען אַ קאָפּ און ציהט זי פאַרן אַרבעל; ווען די חבר׳טע פלעגט איהר שוין

אזא שלעפ טאָן פאַרן ארבעל, אז פייגע פלעגט שיער ניט אראָפּ־פאַלען פון איהר „זיץ“, וועלכער איז אזוי אויך געווען „בחזקת סכנה“, ערשט דאַן פלעגט פייגע ערוואַכען און פלעגט זיך בעטען:

— שטער מיר ניט, איך בעט דיך. אין דער היים וועל איך דיר דערקלערען.

— אָבער וואָס האָט „ער“ איהר „געזאָגט“? — פאָרשט די חבר'טע, מיינענדיג דעם ערשטען געליעבטען, וועלכער איז געפאַלען אויף די קניה פאַר דער פרוי.

— ער בעט איהר, זי זאָל מיט איהם אנטלויפען... אנט־לויפען... פאַרשטעהסט... ער האָט זי ליעב און דער טאַטע איהרער לאָזט ניט... „דאוואַי אוביעזשים!“ דאָס הייסט לאָמיר אנטלויפען, און מעהר דול מיר ניט קיין קאָפּ, אין דער היים וועל איך דיר אלץ דערצעהלען...

און אָפּטשעפּענדיג זיך פון דער חבר'טעס פראַגען האָט זיך פייגע ווידער אריינגעטרונקען מיט איהרע צוויי גרויסע, נאָך קינ־דערשע, אָבער באַגעהרענדע אויגען און ניט דורכגעלאָזט קיין מינדסטע באַוועגונג, וואָס אויף די ברעטער איז פאָרגעקומען.

און א לאַנגע צייט נאָכדעם, ווי די טרופּע איז אוועקגעפאָה־רען, פלעגט זי קומען צו איהר חבר'טע און דאָרטען איבערשפּיעלען דאָסזעלבע, וואָס זי האָט געזעהן ביי די גרינשפאַנס אין „סטאַראָלע“.

— אומאליאיו וואָס, איוואַן סטעפּאַנאָוויטש — פלעגט זי ארויפלעגען דאָס הענטעל איהרס אויפ'ן הארצען און נאָכמאַכען יענער אַקטריסע, ווען זי האָט זיך ביי איהר געליעבטען עפּעס געבעטען.

די חבר'טע, וועלכע האָט די דאָזיגע סצענע געדענקט, האָט איהר צוגעגעבען מוט:

— דו שפּיעלסט, פייגע, פּונקט ווי יענע, זאָל איך אזוי לעבען... דו קענסט זיין אַן אַקטריסע.

דעמאָלט פלעגט פייגע אָנהויבען ארומצוגעהן הין און צוריק איבער'ן שטוב, צוגעהן צום אָפענעם פענסטער, ארויסקוקען ווייט ערגעץ הינטער'ן שטאָדט, הינטער'ן געדיכטען וואלד, וואָס איז

געשטאַנען ווי אַ גרינע וואַנט, און אומקוקענדיג זיך צוריק מיט'ן פּנים צו דער חבר'טע, פלעגט זי איהר אָננעהמען פאַר די ביידע הענט, דריקען זיי, אַז יענע פלעגט אַזש אַ קרעכץ געבען און פלעגט שטיל אָבער אויסדרוקספול מורמלען:

— איך וואָלט אַזוי געוואָלט זיין אַן אַקטריסע!... — און ניט געפינענדיג מעהר קיין ווערטער, וואָס זאָלען אויסדריקען איהר שטאַרקען פאַרלאַנג, פלעגט זי צולעגען אַ לאַנגען, באַדייטענדען אַהךךך!!!

קיין צווייטע טרופּע האָט אָבער מעהר ניט פאַרבלאַנדזשעט אין פייגע'ס שטאָדט. די הירשפאַנס סטאַדאָלע האָט ווידער גע־דיענט, ווי איידער די טרופּע איז געקומען, פאַר פערד און וועגען. אַז פייגע פלעגט אַמאָל פאַרבייגעהן די דאָזיגע סטאַדאָלע, פלעגט זי זיך אָפּשטעלען ביים אָפענעם טויער און ווייט אַריינקוקען אינוועייניג... אפשר איז ווידער אַ טרופּע פאַרפאָהרען. אויב יאָ, וואָלט זי אַריינגעגאַנגען צום „גלאַוונעם" און וואָלט איהם געבע־טען ער זאָל זי פאַרהערען, צי קען זיך אויך שפּיעלען.

— אומאַליאַיו וואָס איוואַן סטעפּאַניטש...

אָבער אויסער פערד און וועגען האָט פייגע מעהר גאָר ניט געפונען, און אַ פאַרבענקטע, אַן אומעטיגע, פלעגט זי זיך אומ־קעהרען אַהיים, אָדער צו איהר חבר'טע, און שפּיעלען טעאַטער פאַר זיך אַליין...

2.

אין אַ יאָהר אַרום איז אין שטאָדט פאַרגעקומען אַזוינס, וואָס האָט פייגע'ן געגעבען האָפנונג אויסצופיהרען איהר פאַרלאַנג. ערפאַהרען האָט זי עס דורך אַ קליינער געשריבענער אַפישע אויף דער וואַנט פון „פּאָסט", וועלכע געפינט זיך ניט ווייט פון זייער הויז.

אין דער אַפישע איז געווען געזאָגט, אַז אין שטאָדט האָט

זיך געגרינדעט א טרופּע ליעבהאָבער, וועלכע וועלען אויפפיהרען פון צייט צו צייט רוסישע דראַמען. אונטען איז, מיט גרעסערע ווערטער, אונטערגעשטראָכען געוואָרען, אז „ליעבהאָבער" ווערען אָנגענומען מיט דאַנק, — און עס איז געווען אָנגעוויזען דער אַדרעס צו וועמען צו ווענדען זיך.

דאָס איז געווען ניט קיין אַנדערער, ווי דער קריסטליכער לעהרער פון דער שטאָדטישער אוטשילישטשע, פעדאָר קאַלמיקאָוו, א הויכער בלאָנדער מאַן, מיט לאַנגע וואָנסעס און גרויע שטרענגע אויגען... זי האָט איהם שוין עטליכע מאָל באַגעגענט אין גאַס פאַרבייגעהן. איינמאָל האָט ער איהר אפילו צו שטאַרק אָנגע־קוקט. זי האָט געהערט, אז ער פיהרט א ליעבע מיט'ן פּאָטש־מייסטערס טאָכטער...

און איבערלעגענדיג זיך די זאַך עטליכע טעג און עטליכע נעכט, איז זי ענדליך צום באַשלוס געקומען, אז געהן צו דעם דאָזיגען מענשען מיט איהרע פּלענער איז א צו ריזיקאַלער שריט. ווער וויים, וואָס דער דאָזיגער קריסט קען פון איהר מאַכען. ער קען זי נאָך צום שמד טרייבען...

און אין איהר פאַנטאַזיע האָבען ערוואַכט אַלע יענע געשיכ־טען, וואָס חבר'טעס האָבען צווישען זיך דערצעהלט פון גרויסע אַקטריסעס, וועלכע האָבען זיך אַלע ביז איינער אויסגע'שמד'ט, ווייל אז מען שמד'ט זיך נישט, קען מען ניט דערגרייכען קיין גרויסע ראָליע, און אפילו די גרעסטע אַקטריסע אין דער וועלט, סאַראַ בערנאַרד, פון וועלכע אויך ביי פייגע'ן אין שטאָדט האָט מען גערעדט, איז אויך א גע'שמד'טע...

— ניין — טראַכט פייגע — שמד'ען זיך וועל איך ניט...

אָבער אויף דער צווייטער וואָך, אז פייגע איז ווידער דורכ־געגאַנגען די פּאָסט און ווידער איבערגעלעזען די פריינדליכע איינ־לאָדונג צו די יעניגע, וואָס ווילען זיך אָנשליסען, האָט זי ניט גע־קענט מעהר באַהערשען איהר נייגיערדע, זי האָט אָנפּאַנגען מיט וואַקלענדע, באַלד אָבער מיט שנעלע און שנעלערע טריט זיך גע־לאָזט צום קריסטליכען לעהרער פעדאָר קאַלמיקאָוו.

אוועקשטעלענדיג זיך ביי זיין טיר, האָט זי אין זיך אריינ־געצויגען אָטעם, און ווי איינע וואָס געהט דאָס ערשטע מאָל אריין אין קאַלט וואַסער, וואָס עס דאַרף אָפּקיהלען, האָט זי געגעבען שנעל אַן עפען די טיר, און ניט קוקענדיג וואָס זי האָט שוין גלייך הרטה געהאַט, האָט זי שוין געמוזט בלייבען, ווייל, דערהערענדיג איהר אריינגאַנג, איז פעדאָר קאַלמיקאָוו ארויס צו איהר און שטרענג אָבער העפליך זי באַגריסט, באַטראַכטענדיג זי פון קאָפּ ביז די פיס.

זיין שטרענגער טאָן האָט איהר אין גאַנצען בארוהיגט. אויב אַזוי קען זי נאָך זיך פארכאַפּען. זי קען זאָגען, אַז זי וויל ביי איהם נעהמען אַן אורא̇ק אין רוסיש...

— אַלזאָ, וואָס וועט איהר באַפעהלען ? — האָט ער איהר פריינדליכער אָנגעקוקט...

— איך וויל זיך לערנען רוסיש... — האָט זי אויסגעפּלאַצט.

— אָ, מיין ליעבע... — האָט ער זיך הויך צולאַכט, — דאָס קען איך ניט... איך בין צופיעל פאַרנומען.

פייגע האָט איהם שוין דרייסטער אָנגעקוקט. ער זעהט זיך אָן ניט קיין שלעכטער... זי וועט איהם אַלעס דערצעהלען.

אָבער ווי נאָר זי האָט געפּרובט אָנצוהויבען רעדען, האָט איהר גלייך פאַרשטיקט אין האַלז און די אויגען זענען איהר פול גע־וואָרען מיט טרעהרען.

— איהר וויינט ?... — האָט זיך דער לעהרער דערשראָקען און זי אָנגענומען פאַר דער האַנט. — דערצעהלט, וואָס איז מיט אייך.

פייגע האָט זיך פאַרשעמט פאַר איהר נאַרישען האַלטען זיך. זי האָט זיך אין געדאַנק פּאָרוויירפע געמאַכט, וואָס זי האַנדעלט ווי אַ קליין מיידעל. אַן אַקטריסע דאַרף אַנדערש זיך האַלטען. און גלייך האָט זי זיך געמוטיגט און זיך צורעדט:

— איך בעט אייך ענטשולדיגען: איך וויל ניט קיין אוראָק... רוסיש קען איך... איך וויל שפּיעלען...

— וואָס, איהר ווילט שפּיעלען ?... — האָט דער לעהרער

זי אַנגעקוקט מיט פאַרדעכטיגע בליקען. — וואָס מיינט איהר שפּיעלען. איך פאַרשטעה אייך ניט...

דאַן האָט פייגע זיך ווידער ענטשולדיגט:

— איך מיין אייער טרופּע, וואָס איהר גרינדעט... איך פיהל, אַז איך האָב טאַלאַנט... איך האָב שוין געזעהן טעאַטער פאַר־א־יאָהרען...

— אָך, איך פאַרשטעה — איז דעם לעהרער אַלץ קלאָרער געוואָרען... — איהר ווילט, הייסט עס, צו אונז אין דער ליעב־האָבער טרופּע... שעהן, זעהר שעהן! איך וועל אייך פאַרשריי־בען... דאָס איז עפּעס אַנדערש! אָבער קיין אוראָקען געבען האָב איך קיין צייט ניט און קיין געדולד ניט... כע־כע... כע... מיר זענען פויל... איהר פאַרשטעהט, מיין ליעבע.

און ער האָט זי מיט אַ פינגער אָנגעריהרט ביים האַלז.

זי האָט זיך פאַרשעהמט, אָבער זי האָט ניט געוואַגט דערויף איהם וואָס צו באַמערקען...

ער האָט ווייטער גערעדט:

— הייסט עס, איהר ווילט ווערען אַן אַקטריסע... יאָ... דאָס איז שעהן... איהר זעהט אויס דערצו ווי געבוירען... אייער גאַנצע פיגור!... דערצו אייער יוגענד... אייער טעמפּע־ראַמענט... יאָ, איהר זענט מיט אַ הייסען טעמפּעראַמענט... דאָס איז די הויפּט זאַך: טעמפּעראַמענט!... נו, לאָמיר צום ביישפּיעל זעהן: ערקלערט זיך מיר אין ליעבע...

פייגע האָט געשוויגען און ניט געוואוסט וואָס פאָרצונעהמען...

— נו, ווארום ווילט איהר ניט?... איהר מוזט דאָך וויזען וואָס איהר קענט... אָט, צום ביישפּיעל, איז די ביהנע... דאָר־טען זיצען מענשען און מיר שפּיעלען. איהר זייט אין מיר שרעק־ליך פאַרליעבט, איך אין אייך ניט, אָדער, איך אין אייך אויך, נאָר איך האָב שוין אַ געליעבטע... איהר פאַרשטעהט... איהר נעמט מיך אַרום, און בעט זיך: פאַרלאָז מיך ניט...

פייגע האָט ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערען. זי איז גע־שטאַנען די גאַנצע צייט, וואָס דער לעהרער האָט אונטערריכטעט

און געשמייכעלט. דאַן האָט ער גענומען אַן אַנדער ווענדונג:
— אויב אַזוי, לאָמיר זאָגען, בין איך דער געליעבטער און איך דערשלאָג מיך אייער ליעבע.

און דאָ האָט דער לעהרער אויסגעצויגען זיינע הענט און זי גערופען.

פייגע איז צו איהם צוגעגאַנגען נעהענטער, דאַן האָט ער זי ארומגענומען און אַ שטאַרקען קוש געטאָן איהר אין די ליפּען.

זי האָט זיך פון איהם גענומען רייסען, אָבער ער האָט זי ניט אַזוי שנעל אָפּגעלאָזט.

נאָכ'ן קוש האָט ער איהר באַמערקט:

— וויבאַלד, אַז איהר ווילט זיין אַן אַקטריסע, מוזט איהר זיך לאָזען...

און כאָטש דער קוש איז כלומר'שט געווען צוליעב „לערנען זיך" צו זיין אַקטריסע, האָט ער דאָך פייגע'ן באַליידיגט... זי האָט גלייך דערפיהלט, וואָס עס שטעהט איהר פאָר, און זי האָט זיך שנעל אָפּגעזעגענט מיט'ן לעהרער.

אויף מאָרגען איז זי אָבער צוריק געקומען.

.3

אין דעם ערשטען ספּעקטאַקל, וואָס איז פאָרגעקומען, האָט זי געשפּיעלט אַלס דיענסט־מיידעל. עס איז געווען אַ לייכטע ראָליע צו שפּיעלען, אָבער זעהר אַ שווערע צו פּאַרטראָגען. אין יעדען אַקט איז זי געקושט געוואָרען פונ'ם „בעל־הבית" פון דעם שטיק, דאָ פון זיין זוהן, דאָ פון אַ גאַסט. אַזוי ווי זי האָט עס באמת ניט געוואָלט און זיך ניט געלאָזט, זיך געריסען פון זיי, — איז אויסגעקומען איהר שפּיעלען זעהר טריי. דאָס פּובליקום, וואָס איז באַשטאַנען פון דער קריסטליכער און אידישער אינטע־ליגענץ, האָט איהר שטאַרק אַפּלאָדירט. דאָס האָט איהר צוגע־געבען מוט און געלינדערט איהר דעם שמערץ פון די ניט־גע־זוכטע קושען.

ערגער איז שוין געווען הינטער די קוליסען, וואו דער לעה־רער האָט זי ערגיץ אין אַ פינסטערען ווינקעל געאַרעמט און גע־קושט. זי האָט זיך געריסען פון איהם מיט אַלע כחות און איהם גע׳מוסר׳ט אַז עס איז ניט שעהן. דאַן האָט ער איהר באַמערקט, אַז ער צווייפעלט צי וועט פון איהר אַרויס אַ רעכטע אַקטריסע, ווייל זי האָט גאָר ניט קיין טעמפעראַמענט... ווייל די הויפּט זאַך פלעגט ער איהר ערקלערען, איז אין שפּיעלען טעמפּעראַמענט...

זי האָט זיך נאָכדעם אַליין פאַרווירפע געמאַכט, פאַר וואָס זי האָט ניט קיין טעמפעראַמענט. אפשר מוז מען טאַקע אַזוי זיין, ווי דער „לעהרער" זאָגט איהר. אָבער ביי יעדען מאָל, ווען דער לעהרער פלעגט צו איהר צוגעהן הינטער די קוליסען און אָנפאַנגען זיינע אומאַרמונגען, האָט זי דערפיהלט, אַז דער דאָזיגער מאַן איז איהר דערווידער. זי האָט זיך דערמאָנט אָן איהר פרומען טאַטען, אָן איהר גוטער, שטילער מאַמען, וועלכע מיינען, אַז זי איז איצט ביי חבר׳טעס, און האָבען ניט די מינדסטע פאַרשטע־לונג וואו זייער טאָכטער געפינט זיך און צו וואָס זי איז אונטער־וואָרפען... אַ גליק וואָס פון דער ליעבהאָבער־טרופּע איז ענדליך גאָר נישט געוואָרען. פייגע האָט זיך דערפיהלט די ערשטע צייט גליקליך און באַפרייט, ווי פון אַ שווערען יאָך. דאָס באַהאַלטענע לעבען, בשתיקה פון די עלטערען, די באַליידיגונג פון דעם לעהרער און אויך פון די איבריגע יונגע לייט פון די ליעבהאָבער, האָבען זי גייסטיג מיעד געמאַכט.

אָבער אַז עס איז אַוועק אַ קורצע צייט, האָט איהר אָנגע־הויבען ציהען צוריק צו דעם דאָזיגען לעבען... עס האָט זיך איהר פאַרגעשטעלט די סצענע מיט איהר פרעהליכקייט, דאָס פּובליקום, וועלכע פאָלגט נאָך איהר יעדע באַוועגונג, די אַפּלאָדיסמענטען, נאָך יעדען מאָל, ווען דער פאָרהאַנג פאַלט, און עס האָט איהר גענומען ציהען צוריק, צוריק.

אַ בענקענדיגע, אַ פאַר׳חלום׳טע איז זי אומגעגאַנגען גאַנצע טעג. צו וואָס זי האָט זיך גענומען, איז ביי איהר פון די הענט געפאַלען. דער שטרענגער טאַטע האָט געפאָרשט מיט בייזען,

די גוטע מאַמע מיט גוטען, זי אָבער האָט ניט געקענט ענטפערען.
אין א קורצער צייט ארום איז אין שטאָדט ווידער געקומען א טרופּע. די דאָזיגע טרופּע איז שוין אָבער געווען א אידישע. פייגע האָט ווי אויפגעלעבט. אָן אַקטיאָר מיט אָן אַקטריסע האָבען זיך באַזעצט קעגענאיבער זייער הויז, און פייגע האָט אָנגעווענדט אַלע מיטלען צו באַקענען זיך מיט זיי. ניט געפינענדיג קיין שום אויסרייד, איז זי איינמאָל, וועןביידע האָבען געשפּאַצירט פאַרביי זייער הויז, אַליין צוגעגאַנגען און זיך פאַרגעשטעלט.
די אַקטריסע האָט זי אָנגעקוקט א ביסעל מיט פאַראַכטונג און האָט געוואָלט ווייטער געהן, דער אַקטיאָר אָבער, א מאַן אין די דרייסיגער, מיט לעבעדיגע, שעלמישע אויגען, האָט פאַרהאַלטען זיין פרוי און זיך אָנגערופען:
— דו ביזט דען אין איהרע יאָהרען קליגער געווען?... — און וועגדענדיג זיך צו פייגע'ן האָט ער געשמייכעלט:
— אַזוי... הייסט עס, איהר האָט חשק צו דער ביהנע?...
— איך האָב שוין געשפּיעלט אין א רוסישער טרופּע פון ליעבהאָבער... — האָט פייגע זיך באַריהמט מיט שטאָלץ און באַשיידענהייט צוזאַמען.
— אָ, אויב אַזוי, איז דאָך גאָר עפּעס אַנדערש — האָט דער אַקטיאָר שעלמיש געוואונקען צו זיין ווייב. — הייסט עס, זענט איהר א פאַרטיגע אַקטריסע... וואָס־זשע ווייזט איהר זיך ניט אין טעאַטער צו אונז... וואָס? אייך שטעהט ניט אָן צו קומען אין אידישען טעאַטער... איך אַליין האָב אויך אָנגעהויבען אין א רוסישער טרופּע... אָבער איך האָב זי אַוועקגעוואָרפען און בין אַוועק צו די אידען... מיין אייגענע שפּראַך... מיין אייגען פאָלק... איך בין, פאַרשטעהט איהר מיך, א פּאַטריאָט...
נאָך דער דאָזיגער דרשה, פון וועלכער פייגע האָט ניט פיעל פאַרשטאַנען, האָט זי זיך דערפיהלט ווי צוגעקניפּט צו דעם דאָזיגען ווייטען און דאָך אַזוי נאָהענטען מענשען... זי האָט אויסגעשטאַמעלט פון פאַרווירונג און אינערליכער אויפרעגונג:
— געוויס... איך בין אויך א אידישע טאָכטער...

— דאָס זעהט מען אָן אייערע שווארצע אויגען! — האָט דער אַקטיאָר זי אָנגעקוקט און ניט געקענט שוין אוועקנעהמען זיינע בליקען פון איהר, און ער האָט מיט פייער צוגעגעבען:

— אָט, ווען איהר וואַרפט אוועק די דאָזיגע נאַרישע שטאָדט אייערע... און איהר פאָהרט מיט אונז... אין דער גרויסער וועלט אריין... איהר פארשטעהט...

— געוויס פארשטעה איך... — האָט פייגע ניט געהאַט קיין מוט עפּעס אנדערש צו ענטפערען.

איבריגענס האָט איהר שוין לאַנג געצויגען אין אַ גרויסער שטאָדט, וואו זי זאָל פריי זיין פון איהרע עלטערנס השגחה און זיך איבערגעבען אינגאַנצען איהר באַליעבטער אידעע: שפּיעלען טעאַטער.

— דו הערסט, מיננע, — האָט זיך דער אַקטיאָר געווענדט צו זיין ווייבעל, — אָט פון דער מיידעל וועט אויסוואַקסען אַ גרויסע שוישפּיעלערין. איך זעה עס אין איהרע אויגען.

דאָס ווייבעל האָט גאָר ניט געענטפערט זי האָט נאָר בייז אָנגעקוקט פייגע'ן און דעם אַקטיאָר, וועלכער האָט געזאָלט זיין איהר מאַן, און האָט איהם גערופען צו געהן.

אויף מאָרגען האָט שוין דער אַקטיאָר פייגע'ן אויפגעזוכט אַליין.

— איך בין עקסטרא געקומען צו אייך אָהן איהר — האָט ער אָנגעהויבען, — ווייל איך וויל מיט אייך עפּעס רעדען...

פייגע'ן האָט עס שטאַרק געשמייכעלט, זי האָט זיך גערויטעלט און געענטפערט:

— איך דאַנק אייך זעהר.

און אָנקוקענדיג איהם, האָט זי שוואַך איהם געפרעגט:

— איך בעט אייך, ווער איז די נעכטיגע פרוי געווען... ס'איז אייער ווייב?

— איך זאָל אייך זאָגען דעם אמת, ווייס איך אַליין ניט — האָט דער אַקטיאָר געענטפערט דיפּלאָמאַטיש. — ביי אונז אַקטיאָרען איז ניט שייך צו זאָגען... עס ווענדט זיך לויט דער

ראָליע וואָס מיר שפּיעלען, איהר פערשטעהט... איך שפּיעל איצט דער ערשטער ליעבהאָבער און זי איז די פּרימאַדאָנע... נו, איז שוין במילא... עס איז דאָך טעאַטער... דאָס גאַנצע לעבען איז דאָך טעאַטער.

— הייסט עס, אַז זי איז נישט אייער ווייב? — האָט פייגע נאָכגעפאָרשט...

— וואָס האָט דאָס צום שפּיעלען? — האָט דער אַקטיאָר זיך אָפּגעווענדט פון צו געבען אַ ריכטיגען ענטפער. — איך זאָג דאָך אייך: זי איז די פּרימאַדאָנע...

און אַריינקוקענדיג פייגע'ן אין די אויגען, האָט ער איהר געזאָגט ווי אַ סוד שמייכלענדיג דערביי:

— אַז איהר וועט זיין די פּרימאַדאָנע, איהר פאַרשטעהט... וואָס איז דאָ צו רעדען. איהר פאָהרט מיט אונזער טרופּע און איהר וועט ווערען גרויס... איך זעה אָן אייך, אַז איהר האָט טאַלאַנט...

אוועקגעהענדיג פון אַקטיאָר האָט פייגע לאַנג נאָכגעדענקט וועגען דעם, וואָס איהר שטעהט פאָר. זי האָט זיך ניט געקענט באַשליסען צו מאַכען אַזאַ געוואָגטען שריט: פאַרלאָזען טאַטע און מאַמע, ברידער און שוועסטער, און פאָהרען מיט ווילד־פרעמדע מענשען, וואָס פיהרען עפּעס אַזאַ מאָדנעם לעבען. איבערהויפּט האָבען איהר געשראָקען די ווערטער פון אַקטיאָר וועגען זיין ווייב... עס הייסט, עס אי זיאַ אַ ווייב, און ניט קיין ווייב, עס ווענדט זיך לויט די ראָליען וואָס מען שפּיעלט. אויב זי, פייגע, וועט דאַרטען שפּיעלען די ראָליע פון אַן ערשטער געליעבטער, וועט זי, הייסט עס... זי האָט זיך געשעהמט צו ענדיגען איהר געדאַנק מיט ווערטער. זי האָט זיך אומגעקוקט און האָט דערזעהן נעבען זיך איהר חבר'טע...

— דו הערסט — האָט זי זיך צו איהר אַ צוטומעלטע און דערשראָקענע געווענדעט, — אַ מאָדנע וועלט ביי זיי...

— ביי וועמען?

— ביי די אַקטיאָרען — האָט פייגע געשמייכעלט. — זיי האָבען דאָך ניט חתונה ווי געוועהנליכע מענשען.

— ווי דען? — איז די חבר'טע נייגעריג געוואָרען.

— אַקוראַט ווי אַזוי, וויים איך ניט — האָט פייגע ווי נאָכ־דענקענדיג געזאָגט, — נאָר עפּעס ניט ווי עס דאַרף צו זיין... מיר געפעלט עס ניט.

— פון וואַנען ווייסטו!?... — האָט די חבר'טע מיט פאַר־דאַכט נעפרעגט.

— איך וויים טאַקי ניט — האָט פייגע זיך פאַרשעהמט. — אָבער זיי געפעלען מיר ניט... אַ מאָדנע פאָלק!... מען קען, דאַכט זיך, שפּיעלען אויף דער ביהנע וואָס מען וויל, אָבער נאָכ'ן שפּיעלען קען מען לעבען ווי אַלע...

אָבער די חבר'טע האָט ניט פאַרשטאַנען, וואָס פייגע אינטע־רעסירט זיך אַזוי, און דריקענדיג מיט די פּלייצעס איז זי אוועק.

6.

אין דער גרויסער שטאָדט איז פייגע פאַרפאָהרען מיט דער טרופּע אין מעבלירטע צימערען. אַ גאַנצען טאָג האָט געטומעלט פון די אַקטיאָרען און אַקטריסעס, וואָס האָבען פראַנק און פריי אַרומגעשפּאַצירט פון איין צימער אין צווייטען. פייגע אפילו האָט כלומר'שט געהאַט אַ באַזונדער צימערעל, אָבער ביינאַכט האָט מען איהר געבראַכט אויף איבערנעכטיגען אַ כאָריסטקע, וועלכע האָט דערווייל זיך ניט געהאַט וואו אהין צו טאָן. צו דער כאָריסטקע איז געקומען פאַר־ברענגען אַ יונגער אַקטיאָר, אַ דאַרער און אַ הויכער, מיט אַ לאַנגער נאָז. זיינע גרויסע אויגען האָבען זיך געוואָרפען אין אַלע זייטען. ער האָט זיך פאַרגעשטעלט פאַר פייגע'ן פאַר דעם גרעסטען קאָמי־קער און איהר געפרעגט, צו וואָס פאַר אַ ראָלען עס ציהט איהר.

— צו טראַגישע — האָט פייגע געענטפערט און האָט מיט שרעק אָנגעקוקט דעם קאָמיקער...

— יאָ, טראַגישע ראָלען ווערען זעהר גוט באַצאָהלט... אָבער מען דאַרף זיך דערצו דערדיענען — האָט דער קאָמיקער געזאָגט מיט אַן איראָנישען טאָן, קוקענדיג דערווייל אויף דער כאָריסטקע מיט שעלמישע אויגען.

— ווי אַזוי פאַרדיענט מען זיך? — האָט פייגע געפרעגט און גלייך אַליין געענטפערט: — אַז איך וועל גוט קענען די ראָלען און וועל ארויסווייזען טאַלאַנט...

— טאַלאַנט... טאַלאַנט — האָט דער קאָמיקער געלאַכט. — איהר מיינט טאַקע אַז דער עיקר איז טאַלאַנט? נאַטירליך, טאַ־לאַנט שאַדעט ניט דערצו... אַז מען האָט טאַלאַנט, איז ניט קיין חסרון... אָבער דער עיקר איז גאָר אַנדערע מעלות פון אַן אַקטריסע...

דער קאָמיקער האָט נאָך לאַנג גערעדט וועגען זאַכען, וואָס פייגע האָט עס ניט דייטליך פאַרשטאַנען, אָבער געפיהלט האָט זי, אַז לייכט ווערען אַן אַקטריסע איז שוין ניט... מיעד און צו־בראָכען פון וועג האָט זי געוואָלט בלייבען אַליין, וועניגסטענס אָהן דעם קאָמיקער, וועלכער האָט הויך גערעדט און זיך געוויצעלט מיט דער כאָריסטקע. זי האָט איהם געבעטען ארויסגעהן, ווייל זי וויל זיך אויסטאָן און לעגען שלאָפען.

— לאָז איך אייך דען ניט? — האָט ער זי פאַרוואונדערט אָנגעקוקט. אָבער באַמערקענדיג איהר שטרענגען בליק, האָט ער זיך אויפגעשטעלט און געזאָגט:

— נו, האָט מיר אַ הייליגע און גוטע נאַכט... און האָט גוטע חלומות... און אויב איהר ווילט ווערען אַ „טראַגישע" שפּיעלערין, זאָלט איהר ניט זיין אַזוי קאָמיש צנועה'דיג...

און צולאַכענדיג זיך איז ער ארויס פון צימער, צוזאַמען־דיג דער כאָריסטקע אַ גרוס מיט דער האַנד.

די ערשטע ראָלען, וואָס פייגע האָט געקראָגען, זענען געווען קליין און אונבאַדייטענד אָבער אויך אין די קליינע און אונבאַדיי־

טענדע ראָלען האָט זי זיך ארויסגעצייגט אַלס אַ צוקינפטיגע גלענ־צענדע שוישפּיעלערין. דער אַנטרעפּעניאָר פון טעאַטער, אַ מאַן אין די מיטעלע יאָהרען, האָט איהר באַשטימט אַ קליינעם געהאַלט. זי האָט זיך גענומען אַ קליינעם צימער ווייט פון די איבריגע אַק־טיאָרען און זיך געסטאַרעט ווי עס איז אויסצוקומען, אַז זי זאָל ניט דארפען אָנקומען צו איהרע קאָלעגען נאָך הילף.

אויסצאָהלענדיג איהר איינמאָל איהר געהאַלט, האָט דער אַנ־טרעפּעניאָר איהר אַ קניפּ געטאָן אין בעקעל, פון וואָס פייגע האָט זיך באַליידיגט און בייז געוואָרען. דאַן האָט ער איהר געזאָגט:

— דו וואָלסט שוין לאַנג געווען ביי מיר איינע פון די באַ־ריהמטע, ווען דו זאָלסט זיך ניט שעהמען אַזוי...

— אויף דער ביהנע שעהם איך זיך דאָך ניט — האָט פייגע ווי טראַציג געענטפערט.

— יאָ, אויף דער ביהנע ביזטו גוט — האָט דער אַנטרע־פּעניאָר איינגעשטימט, — אָבער הינטער די קוליסען און איבעראַל, טויגסטו ניט... דו ביזט צופיעל צנועה; דאָס טויג ניט פאַר אַן אַקטריסע... קיינער אַכטעט דיך ניט. די אַקטיאָרען לאַכען פון דיר, און מיר אַליין איז אַ שאַנדע צו האָבען אַזאַ מיין מיידעל אין מיין פּערסאָנאַל... איך ווייס גאָר ניט, וואָס טראַכטסטו זיך, אַ שוישפּיעלערין מוז ווייזען איהר טעמפּעראַמענט...

און ניט קענענדיג ענדיגען טעאָרעטיש זיין אונטערריכט, האָט ער זיך אויפגעשטעלט, זי ארומגענומען און געדריקט זי אין זיינע פעסטע אָרעמס.

פייגע האָט זיך געריסען פון איהם מיט אַלע כחות.

ער האָט זי אָפּגעלאָזט, ווי איינער זאָגט: עך, פון איהר וועט שוין קיין גוטס ניט ארויסקומען; און האָט איהר אויסגעצאָהלט איהר קליינעם געהאַלט...

זי האָט זיך געפיהלט באַליידיגט און דערשלאָגען. און אָפּ־געהענדיג עטליכע טריט פון טעאַטער, האָט זי זיך ניט געקענט באַהערשען און האָט זיך צוואויינט.

זי האָט ניט באַמערקט ווי הינטער איהר געהט נאָך אַ מאַן.

אַז זי האָט זיך אומגעקוקט, האָט זי זיך פאַרשעהמט. זי האָט אויף גיך אָפּגעווישט די טרערען און האָט זיך געלאָזט געהן שנעל.

דער מאַן האָט איהר אָבער נאָכגעיאָגט מיט נאָך שנעלערע טריט.

— פרייליין פעני! — האָט ער זי אָנגערופען מיט איהר ביהנע נאָמען.

דאָס איז געווען דער קריטיקער פון דער אידישער צייטונג, וואָס פלעגט פון צייט צו צייט געבען קירצערע און לענגערע נאָטיצען וועגען אידישען טעאַטער. דעם דאָזיגען מאַן האָט פייגע פאַרגעטערט. זי האָט נאָר געוואַרט אויף דער צייט, ווען ער וועט איהר דערמאָנען צווישען די אַלע נעמען, וואָס ער רעכענט אַמאָל אויס אין צייטונג.

זי האָט זיך אומגעקוקט און באַגעגענט זיך מיט זיינע דורכדרינגליכע בליקען.

— איהר האָט געוויינט? — האָט ער זי ווי אַ נאָהענטער פריינד געפרעגט.

די פריינדשאַפט זיינע האָט איהר נאָך מעהר גערירט. זי האָט, אָנשטאַט צו ענטפערען, זיך פונאַנדערגעוויינט.

— מיין גאָט, וואָס איז מיט אייך, פרייליין פעני? אין מיטען גאַס, עס איז דאָך ניט שעהן. אָך, איך פאַרשטעה אייך... באַליידיגטע אַמביציע... געוויס, זיי שעצען אייך ניט אָפּ... טאָ וויינט זשע ניט... אָט וועלען מיר נעהמען אַ דראָזשקע... איך וועל אייך באַגלייטען... העי, פורמאַן, שטעלט אויף די ביידעל...

ער האָט זי מיט עלעגאַנטער העפליכקייט אַריינגענומען אין דראָזשקע. דער פוהרמאַן האָט געפרעגט וואוהין.

— וואוהין? — האָט דער קריטיקער זי געפרעגט.

זי האָט אָבער ניט געקענט ענטפערען. דאַן האָט דער קריטיקער דעם פוהרמאַן געזאָגט זיין אייגענעם אַדרעס.

די דראָזשקע האָט זיך געלאָזט איבער דער שטיינערנער גאַס. פייגע האָט פאַר דער לאַנגער צייט, וואָס זי געפינט זיך דאָ, דערפיהלט זיך נעבען אַ נאָהענטען מענשען, וואָס האָט זי ענדליך פאַר-

שטאנען און וואָס האָט אין זינען בלויז די קונסט. זי האָט זיך צו איהם מיט דאנקבארקייט געדריקט און געטרונקען זיינע בליקען, ווי דערקוויקענדען וויין.

— וואָס, זיי האָבען אייך באליידיגט? — האָט דער קרי־טיקער זי ווידער געפרעגט.

— אַך, זיי לאָזען מיך ניט רוהען... זיי באליידיגען מיך אויף יעדען שריט. איך בין פאר זיי צופיעל צנועה... מיין יוגענד, מיין ריינקייט...

— אַך, אַט די גראָבע ציניקער! — האָט זיך דער קריטיקער צושריען. — איך וועל זיי אָנלערנען. איך וועל זיי אָנלערנען. איך וועל שרייבען אַן ארטיקעל...

און גלעטענדיג איהר איבער די פייכטע באַקען, האָט ער זי געטרייסט...

— פריילין פעני, זייט רוהיג. איך וועל אייך פארטיידיגען... און וואָס אנבאטרעפט ראָלען, וועל איך זעהן מען זאָל אייך געבען די גרעסטע, איהר פארשטעהט... די גרעסטע!

און צוהיצענדיג זיך, האָט ער אויסגעשריען:

— איך וועל פון אייך מאַכען אַן אקטריסע!...

* * *

אין זיין צימער איז געווען אזוי געמיטליך, אנגענעהם. זי האָט זיך דערפיהלט ווי נײַ געבוירען. ער איז דער שעהנסטער מענש, וועלכען זי האָט געטראָפען. איצט, פיהלט זי, וועט זי ווערען אַן אקטריסע...

— רוהט זיך אָפּ אַביסעל! — האָט ער איהר פאָרגעלעגט די זאָפע, וועלכע איז געשטאַנען ביים וואַנט פון צימער...

— אָ, ניין, איך דאַנק אייך... איבריגענס, בין איך טאַקע מיעד... איך האָב גאָר געזאָלט אהיים געהן. אָבער איהר האָט ניט געוואָלט מיין אדרעס, איך האָב אליין ניט געקענט רעדען,

— אָ, איהר קאָנט ביי מיר זיך גוט אויסרוהען, ליעבע פעני, עס וועט מיר זיין זעהר אנגענעהם זאָגאר, ווען איך זאָל אייך מיין גאַנצען צימער אָפּטרעטען. איך שעץ אזוי אייער טאַלאַנט.

ער האָט זיך אוועקגעזעצט נעבען איהר, און האָט איהר גע־גלעט איהרע לאַנגע דופטענדע האָר.

— מעג איך אייך אַ קוש טאָן, ליעבע פעני? איך מיין ניט אייך, נאָר די קינסטלערין אין אייך.

זי איז פון זיינע ווערטער ווי באַרוישט געוואָרען. אנשטאט אַן ענטפער, האָט זי איהם אויסגעצויגען איהרע שמאַכטענדע הענט...

— מיין טייערע, מיין טייערע! — האָט ער גערופען. — איך האָב אייך... איך האָב דיך ליעב... ליעב...

און מעהר האָט זי שוין גאָרנישט געהערט — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

אויפ'ן צווייטער אבענד איז זי געפאָהרען מיט איהם צוזאַמען פון טעאַטער אַ פרעהליכע און אַ גליקליכע צו איהם אהיים. זי האָט באַטראַכט די בילדער אויף די ווענט און אָהט זיך ענדליך אָפּגע־שטעלט ביי איין פאָטאָגראַפיש בילדעל, וועלכע האָט צוגעצויגען איהר אויפמערקזאַמקייט.

זי האָט איהם געפרעגט:

— ווער איז די פרוי?...

— די פרוי... — האָט דער קריטיקער געענטפערט מיט אַ שמייכעל, — דאָס איז מיין ווייב. זי איז אין אויסלאַנד...

פייגע האָט אויף איהם אויסגעשטעלט פאַרווירט די אויגען.

— אייער פרוי?... — האָט זי אויסגעשריען, — וואָס הייסט, און איך... מיט מיר?...

— איהר?... איהר וועט זיין מיין געליעבטע... איך וועל אייך גרויס מאַכען...

פייגע איז געבליבען שטעהן אין מיטען צימער, דאָ געקוקט אויף איהם, דאָ אויף דעם בילד פון זיין פרוי, און ענדליך, ווי עס וואָלט איהר עפּעס מיט אַמאָל קלאָר געוואָרען, האָט זי שטיל זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן סאָפע און רוהיג געשמייכעלט...

אין אַ יאָהר אַרום איז פעני געוועזן דער געשפּרעך פון אַלע

טעאטער־באזוכער. זי האָט געשפּיעלט טראַגישע ראָלען, און דער קאָמיקער האָט איהר הינטער די קוליסען זעהר אָפט דערמאָנט:

— געדענקסט איהר, פעני, וואָס איך האָב אייך אַמאָל געזאָגט אין די מעבלירטע צימערען?

וואָס אנבאטרעפט דעם אנטרעפּרעניאָר, האָט ער געהאַלטען, אז אַזאַ שוישפּיעלערין ווי פעני איז ניטאָ אפילו ביי די גוים. ער וואָלט נאָר געקאָנט איהר צאָהלען ווי יענע. אָבער ער האָפט, אז מיט דער צייט וועט ער זעהן, אז זי זאָל נעהמען דעם העכסטען געהאַלט.

אויך די איבריגע אַקטיאָרען האָבען פעני'ן אָנגעהויבען שעצען. זי האָט פון זיך אינגאַנצען אראָפּגעוואָרפען דאָס קליינשטעטדטעלדיגע צניעות, און איז געוואָרען אַן אמת'ע אַקטריסע, מיט וועלכע מען דאַרף זיך ניט שעהמען פאַר לייטען...

מעהר פון אַלע אָבער האָט געשטאָלצירט מיט איהר דער קריטיקער. זיצענדיג מיט זיין פרוי, וועלכע איז שוין געקומען פון אויסלאַנד, אין טעאטער, האָט ער, ווען יענע האָט זיך ענטציקט פון פעני'ס שפּיעלען, מיט גרויס שטאָלץ אויסגערופען:

— ווייסט, מיין לעבען, וועמען זי האָט צו פאַרדאַנקען איהר שפּיעלען? טאַקע מיר, איך האָב זי געמאַכט פאַר אַן אַקטריסע...

און ער האָט דערביי צווויידייטיג געשמייכעלט.

דער אוצר

א גאנץ יאָהר איז אין שטוב זעלטען געווען א מזומנ׳ע מטבע. זעליג אליין, פון פאך א שניידער, האט קוים געקענט זיך אָפּ־שפּאָרען איין מאָל אין צוויי וואָכען א גריווניע צו קויפען א פּעקעל טאבאק פאר אכט קאָפּיקעס און פאר א פיערעריל א ביכעלע פּאַ־פּיראָס־פּאַפּיער. דאָס דאָזיגע פּעקעל טאבאק האט ער געהיט ווי דאָס אויג אין קאָפּ. געררויכערט האָט ער דאָס געמאכטע פּאַפּי־ראָסעל ביז׳ן סוף, דערפאר זיינען זיינע פינגער און ליפען געווען צעברענט. אויסער זיין שוואכקייט צו רויכערען האט ער געהאט, אמת, א קלענערע שוואכקייט צו ביסעל בראנפען אויף שבת. דאָס קלענסטע פלעשעלע, וואָס מען האט געקענט קריגען אין „מאָנאָ־פּאָלקע", האט געקאָסט פינף קאָפּיקעס מיט א האלב. ווען מען ברענגט צוריק דאָס לעדיגע פלעשעלע, דארף מען האָבען נאָר 4 קאָ־פּיקעס. אָבער דאָס רוב פלעגט דאָס פלעשעלע פון פאָריגען מאָל פארלאָרען געהן, און זעליג פלעגט מוזען האָבען טאַקי די גאנצע סומע — פינף מיט א האלב קאָפּיקעס. אזוינס האָט ער שוין נים אלע וואָך געקענט באוויזען. דערצו האָט חיה, דאָס ווייב, גע־שטערט. חיה, פון דער נאטור נים קיין שלעכטע, האט זיך אָבער אויף די ביסעל בראנפען שטארק געבייזערט:

— עס איז אן עבירה! — האט זי גע׳מוסר׳ט — אָהן בראנ־פען קען מען זיך אויך באגעהן.

כאָטש, אז ער פלעגט שוין יאָ קויפען, פלעגט זי אויך ליעב האָבען איינצוטונקען א שטיקעל חלה אין דעם קעלישעק און נאָכ־

דעם פלעגען איהרע אויגען באקומען א גלאַנץ און די דארע בלייכע באַקען פלעגען זיך אביסעל צערויטלען, — אָבער אין גאַנצען שכור איז זי ניט געוואָרען; ווייל, אז זעליג פלעגט איהר ווילען דעמאָלט א קוש געבען, אזוי אויף קאַטאָוועס, פלעגט זי זיך טאַקי ניט לאָזען.

— וואָס מיינסטו, איך בין שוין טאַקי שכור? — פלעגט זי איהם אָפּשטופּען.

אויף אנדערע מותרות איז שוין ניט געוועזן. זעליג האָט, למשל, ליעב געהאַט א מרחץ אַלע וואָך; אָבער צוליעב געלט־מאַנגעל פלעגט ער זיך מוזען באַנוגענען מיט א מרחץ איינמאָל אין צוויי וואָכען און אמאָל, אין ערגערע צייטען, איינמאָל אין א חודש. ווייל ווי זעליג איז געווען אָרים, האָט ער דוקא געהאַט א ברייטען כאַראַקטער, האָט ליעב געהאַט צו שטעלען זיך אין באָר ברייט: א שטיקעל זייף, א בעזימעל און טאַקי דעם „שמייסער“ לאָזען א זעקסערעל... אָרום־און־אָרום טרייבט עס אריין אין א גריוזניע... און די גריווניע איז אין שטוב זעלטען דאָ און אויב זי איז דאָ, רוקען זיך אונטער בילבערע זאכען; כאָטש, צוריק גערעדט, איז א באָד פאַר זעליג׳ס „געבליטען“ געווען א זעהר נויטיגע זאַך.

עס זיינען געווען טעג, און אמאָל וואָכען, ווען אין זעליג׳ס שטוב פלעגט זיך ניט געפינען קיין איין מטבע. פון פּאַפּיערען־געלד איז שוין אָפּגערעדט. דעמאָלט האָט אין שטוב געהערשט א גוואַלדיגער טרויער. און זעליג פלעגט אין אזוינע ענגע צייטען דערוויבערען און רויכערען... דאָס נויטיגסטע, וואָס מען האָט געמוזט האָבען צום לעבען, פלעגט חיה ווי עס איז קריגען געבאָרגט אין קרעמיל, וואו זי האָט געהאַט קרעדיט ביז פיער גילדען. פלעגען די פיער גילדען ווערען פול, פלעגט זי שוין ניט וועלען געהן נעהמען עפּיס נאָך.

— איך קען שוין מעהר ניט...

— געה נעהם נאָך א הערינגעל! מען וועט דיר ניט אָפּזאָגען.

— אז איך וועל וויסען, אז איך וועל שטארבען!

און מען פלעגט שיקען א קינד. דאָס קינד פלעגט דאָס הע־רינגעל ברענגען, אָבער אז מען פלעגט דאָס קינד פרעגען, ווי אזוי עס איז צוגעגאנגען, האָט עס געענטפערט:

— זי האָט זיך געקרימט.

האָט שוין חיה'ן פארברענט: זאָל זי פארקרימט און פאר־לאָמט ווערען... „הען אביסעל"! איך וועל איהר דען אָנזעצען... יענע איז אָנגעשלאָגען מיט גאָלד... ביי איהר איז דאָך אן אמת'ער אפטייק. א הערינג, ווי א ברעטעל, רעכענט זי א זעקסער...

אמאָל פלעגט זיך חיה'ן אויסדאכטען, אז ביי איהר דארף זיך ערגעץ וואלגערען א פיערער... זי געדענקט, אז עס איז איהר גע־בליבען א פיערער... אלע אין שטוב, פון דער דערוואקסענער מיידעל ביז דעם אינגסטען לייבעלע'ן, פלעגען זיך נעהמען צו דער ארבייט זוכען דעם אוצר — דעם פיערער... איינער האָט גע־זוכט אין גראטקע, צווישען די געפעס; א צווייטער — אויפ'ן קוימען, וואו חיה פלעגט האָבען א געוואוינהייט אמאָל אוועקצו־לעגען א מטבע, וואָס עס איז איהר געבליבען, קומענדיג פון מארק. א דריטער האָט געזוכט אונטער'ן בעט... זעליג אליין, וואָס האָט דאָס דאָזיגע פיערערעל געדארפט אויף עפּיס זעהר נויטיגעס, האָט געגעבען א פלאַן, אויפצורייסען א ברעט פון דער פאָדלאָגע, וועלכע איז פול מיט שפּאַלטען. זעליג איז געווען זיכער, אז ווען מען זאָל עפענען עטליכע ברעטער פון דער פאָדלאָגע, וועט מען דארטען געפינען אן אוצר... פיערערלעך מיט זעקסערלעך מיט צעהנערלעך...

אָבער רייסען ברעטער האָט חיה ניט געלאָזען... „משוגע, מיינע שונאים!"; און אז זי פלעגט זיך פארקנייטשען דעם אזוי אויך פארקנייטשטען שטערן, פלעגט זי זיך דאָס רוב דערמאָנען, אז זי האָט פיערער נאָך נעכטען אויסגעגעבען...

איז די לעצטע האָפנונג פארשוואונדען... און ווידער איז די שטוב געבליבען אָהן איין מזומנ'עם גראָשען... און זעליג האָט

צוזאַמענגעדרעהט אַ דיקערען פּאַפּיראָס: אויסרויכערען דעם דלות...

דערפאַר האָט זיך באַוויזען געלד ביי זעליג'ען אין שטוב אַ פּאָר טעג פאַר פסח... און ניט נאָר געלד, נאָר טאַקע גאָלד... די עשירות האָט זיך גענומען ערב־פּסח דערפון, וואָס זעליג און זיין הויזגעזינד האָבען פון נאָך פּורים אָן געאַרבייט אין אַ „פּאָד־ריאַד" פון מצות־באַקען... אויב זעליג איז געווען ניט פון די געהויבענע שניידער, אַז אפילו גוים פלעגען איהם ניט געטרויען זייערע פּעלצלעך, דערפאַר איז ער אָבער אַ „זעצער" געווען אַ מושלם. די דריי שטעדטעלשע פּאָדריאַדען האָבען זיך געשלאָגען פאַר איהם. ער פלעגט אָבער אַרבייטען דאָרטען, וואו דער גביר חיים־מאיר האָט נעבאַקט זיינע מצות... די גביר'טע, וועלכע פלעגט אליין זיין אין פּאָדריאַד ביי די מצות באַקען, פלעגט טאַקי לאָזען איהם אַ שעהנע מטבע...

דאָס ווייב וויעדער, חיה, איז געווען באַקאַנט אַלס אַ קנע־טערין. איהרע אַ „מיירע" איז געווען צו שיקען אויף דער וויס־טאַווקע... ניט שטייף און ניט שוואַך, און עס האָט זיך געוועל־גערט כמעט אליין... די עלטערע טאָכטער, וויעד'ער, איז געווען אַ באַקאַנטע וועלגערין... ווען זי זאָל אַרבייטען פון מצה, פון שטיק הייסט עס, וואָלט זי געגאַנגען אין גאָלד... צום באַדויערען האָט מען אין שטעדטעל ניט געוואוסט פון שטיק־אַרבייט, און זי פלעגט נעהמען פון טאָג, אָבער בעסער געזאָגט — פון מעת־לעת, ווייל אין יענעם פּאָדריאַד האָט מען געאַרבייט כמעט פיער און צוואַנציג שטונדען. און די פּאָר שעה, וואָס מען האָט געגעבען אויף שלאָפען, האָט זי געוועלגערט אין חלום... אַזוי אַריינגעטאָן איז זי געווען אין איהר אַרבייט...

די דריי, דער פאָטער, די מוטער און די טאָכטער, זיינען גע־ווען די הויפּט־פּאַרדיענער. דער פאָטער, אַלס „זעצער", האָט באַקומען גאָר, נאָר אַ געהויבענעם געהאַלט: צעהן גילדען אַ טאָג, אויסער מאַכען... חיה, אַלס קנעטערין, האָט שוין גענומען ווע־

ניגער, אָבער אַלץ אַ פּרייז, וואָס באַקלאָגען זיך קען מען ניט; אויך די טאָכטער, די וועלגערין, האָט אויסגעמאַכט ניט צו פאַר־זינדיגען...

דערצו איז נאָך דאָס יונגע בחור'על, זעליג'ס יורש, געווען אַ פּאַמאָטשניק־רעדלער און האָט אויך געמאַכט זיינע צוויי גילדען אַ טאָג; גאָר דער קליינער איז געווען אַ שיטערעל און האָט באַקומען, אמת, ניט קיין סך, אַ גריוונייע אַ טאָג; אָבער נאָך דעם, ווי די ארבייט האָט זיך געענדיגט, האָט די דאָזינע פאַ־מיליע געצעהלט איהר קאַפּיטאַל ביז...

עס איז שווער אָנצורופען די גענויע סומע, ווייל חיה האָט אליין ניט געוואָלט קיינמאָל אויסזאָגען; זי האָט מורא געהאַט פאַר אַן עין־הרע... זעליג, ווידער, האָט געצעהלט און געצעהלט און זיך צעטומעלט, ביז ער האָט באַשלאָסען, אַז ניט צעהלען איז מזל'דיגער...

און אַזוי האָט יעדער מיטגליעד פון זעליג'ס פאַמיליע איינ־מאָל אין יאָהר פאַרמאָגט צו גרויסע סומען געלד. ער אליין האָט געהאַט אין דער הינטערשטער וועסטען־טאַש איינגענעהט אַ גאַנץ צעהן־רובעל'דיגע... דאָס איבריגע, קלענערע געלדער, האָט ער געהאַלטען אין די הויזען־טאַשען. אָבער איידער ער האָט זיי אַריינגעלעגט אַהין, האָט ער די טאַשען גוט אַרומגעזעהן און האָט זיי גוט אויספאַרריכט.

ביים אויסגעבען אַ ביסעל פון די פאַרדיענטע סומען, פלעגט זיך יעדער זעצען ווידער צעהלען, וויפיעל עס איז געבליבען. צעהלענדיג, פלעגט זיך אַ מטבע אַראָפּקייקלען, און אַלע פלעגען זיך לאָזען זוכען. טאָמער פלעגט מען אַ קלענערע מטבע ניט אַזוי שנעל געפינען, פלעג זעליג אַ זאָג טאָן:

— געננג צו זוכען... מען וועט עס געפינען נאָך יום־טוב...

און ער פלעגט זיך נעהמען צעהלען די פּאָר פּאַפּיערען — אַסיגנאַציעס; און אויב איינע איז געווען אַ נייענקע, פלעגט ער צורופען חיה'ן און זיך ריהמען:

— זעהסט, חיה, א נייער סארט רובעל... מיר דאכט, אז מאקי האי־יאהר געמאכט...

— איז וואס איז דער חילוק? — וויל חיה ניט נתפעל ווערען...

— עס איז שוין א חילוק — דינגט זיך זעליג — א נייע איז זיכער ניט קיין פאלשע; צווישען די עלטערע זיינען דא א סך נאכגעמאכטע... מען דארף זיין א מבין אויף פאפיער־געלד...

— און מיר — קלאגט זיך חיה מיט אגעוויסען שטאלץ — האט מען, דאכט זיך, ארייגערוקט א פאלשען גילדען... זעה, גיב א קוק... ער טויג?...

ווערט זעליג נייגעריג און נעהמט די זילבערנע מטבע, בייסט זי פריהער מיט די צייהן, נאכדעם ווארפט ער זי אויף דר'ערד, בויגט זיך צו און הערט זיך צו צו איהר קלונג, און ענדליך זאגט ער ארויס, ווי אן עקספערט:

— א גוטער גילדען... הלואי האב איך טויזענד אזעלכע...

באלד אבער כאפט ער זיך, אז וועדליג זיין ערב־פסח'דיגען מעמד, איז טויזענד גילדען ניט קיין סך, און ער פארריכט זיך...

— וואס איז טויזענד גילדען?... אין גאנצען ק"ן רובעל... אויך מיר געלד!...

און אז חיה טראגט איהם צו נאך א מטבע, א גריוונע, פרעגען, צי עס איז א גוטע, מאכט ער ווידער כשר און ער ווינשט זיך שוין ברייטער:

— הלואי פארמעג איז אזעלכע צעהן זעק!

נאך פסח, בלייבען נאך עטליכע קיילעכדיגע מטבעות, פר־פערנע און א צוויי זילבערנע... צעהלען זיי איז פארשפארט, מען וויים ריכטיג: ארום־און־ארום איז דאם א זיבעציג קאפיקעס. זעליג רעכענט שוין צו פארקוועטשען א גריוונע אויף טאבאק, און חיה חשבונ'ט זיך, צי וועט זי האבען גענוג אויף שבת, זי זאל ניט דארפען געהן אין קרעמעל נעהמען אויף בארג...

אין א וואָך שפּעטער איז שוין אין שטוב ווידער ניטאָ קיין גראָשען מזומן, אָבער מען געדענקט, אז ערב־פּסח, ווען דאָס געלד האָט זיך געשאָטען, איז איין מטבע אראָפּגעפאַלען און מען האָט זי ניט אויפגעהויבען... די דאָזיגע מטבע איז דער באהאַלטענער אוצר פון שטוב... עטליכע טעג נאָכאַנאַנד זוכט מען זי און מען גלויבט נאָך אין איהר עקזיסטענץ, ביז וואנען די האָפנונג צו געפינען זי ווערט קלענער, קלענער, ברענט אוים ווי א ליכטעל און פארלעשט זיך.

דעמאָלט נעהמט זיך זעליג ווידער צו זיין אַלטען פּלאַן: אויפרייסען א ברעט פון דער פּאדלאָגע...

אָבער דאָס טוט ער קיינמאָל ניט... דערצו פעהלט איהם שוין די נויטיגע ענערגיע און דער שטארקער גלויבען...

אָבער ער גלויבט, אז אונטער דער פּאָדלאָגע ליגט אן אוצר...

דער שלאָפראָק

עס איז געווען אַן אמת'ער גביר'שער שלאָפּראָק. געקויפט האָט איהם אהרן־לייזער ווען ער איז נאָר וואָס אראָפּ פון קעסט און האָט געהאַט דעם גרויסען נדן נאָך אין גאַנצען. דער שלאָפּ־ראָק האָט איהם זעהר געפּאַסט. אין שלאָפּראָק האָט ער אויסגע־זעהן פאָרנעהמער און רייכער... אין יענער צייט האָט ער פאַר־מעגט צווישען זיינע מלבושים א שווארצען ראָק, א גוטען פו־טערל אויף ווינטער, אָבער קיין בגד האָט אהרן־לייזער'ן אזוי ניט געפּאַסט צום פּנים און צו דער פיגור, ווי דער שלאָפּראָק.

טראָגען פלעגט ער איהם אין שטוב אלע אין דער פריה א שעה פאַר'ן דאַווענען. אמאָל פארגאַרטעלט און אמאָל אָפּגעגאַר־טעלט. עס האָט זיך געווענדט אָן דער שטימונג. זיינען די גע־שעפטען גוט געגאַנגען, פלעגט ער ליעב האָבען צו טראָגען איהם אָפּגעגאַרטעלט און האַלטענדיג די הענד אין די טאַשען פלעגט ער אומגעהן איבער'ן שטוב און פאָכען מיט די צוויי פּאָלעס און אַנמאַכען א ווינד. אויב דאָס געשעפט איז ניט אזוי גוט גע־גאַנגען, פלעגט ער איהם פארגאַרטלען און די הענד באַהאַלטען אין די אַרבעל, ווי ער וואָלט זיך געשיצט פון קעלט...

עס זיינען צעהנדליגע יאָהרען אוועק. אהרן־לייזער האָט שוין פארגעסען, אז ער האָט אמאָל נדן געהאַט... ער האָט זיך שוין לאַנג גערעכענט צווישען די געפאַלענע בעלי־בתים פון גאַס.

די אַלע איבערבלייבונגען פון די בעסערע יאָהרען זיינען ביסלעכוויז פאַרשוואונדען געוואָרען. דער זילבערנער קידוש־בעכער איז פאַרזעצט געוואָרען און דער קוויטעל איז פאַרלאָרען געגאַנגען... דער שוואַרצער ראָק איז אַזוי אויסגעריבען און ערטערוויז צעהאַקט געוואָרען, אַז אָנטאָן איהם האָט ער ניט געקענט אפילו אין מיטען וואָך, און מען האָט פון דעם דאָזיגען ראָק איבערגענעהט האַלבע מייטקעלעך פאַר'ן אינגסטען אינגעל... דאָס פוטערל האָט זיך קיינמאָל ניט צעריסען, עס איז פּשוט צעגאַנגען און מען האָט פון איהם קיין שום תכלית ניט געקענט מאַכען, ניט קוקענדיג וואָס זעלדע, אהרן־לייזער'ס ווייב האָט געהאַט אַ גאון'ישען קאָפּ אין הלכות איבערנעהען און איבערניצעווען אַלטע קליידער...

דער איינציגער בגד, וואָס האָט זיך געהאַלטען פעסט און האָט זיך אפילו ניט אויסגעריבען אין די אַרבעל, איז געווען דער שלאָפראָק...

אהרן־לייזער האָט זיך פון אויפקומען, רייך ווערען, לאַנג מיאש געווען... ער האָט שוין לאַנג פאַרלאָרען די אמונה אין גליקען... אָבער ווען ער האָט אָנגעטאָן דעם שלאָפראָק, האָט אָנגעהויבען קלאַפּען אַן אָדער פון האָפנונג.

דער שלאָפראָק איז געווען לאַנג און ברייט, ברייטער ווי געווען, ווייל אהרן־לייזער איז פאַר די לעצטע יאָהרען פון אָרימקייט שטאַרק איינגעדאַרט געוואָרען. דער שלאָפראָק האָט איהם אַרומגעוויקעלט דריי מאָל... און אַ דאַנק די לענג האָט איהם דער שלאָפראָק פאַרדעקט פון קאָפּ ביז די פּיאַטעס... אַזוי, אַז טראָגענדיג דעם שלאָפראָק פלעגט אהרן־לייזער אויסזעהן ווי אַ רייך־געקליידעטער מענש. צום גליק האָט זיך די סאַמעטענע יאַרמולקע אויך געהאַלטען לייטיש און איז ניט אָפּגעריבען געוואָרען, און טראָגענדיג דעם שלאָפראָק פלעגט שוין אהרן־לייזער אויך אָנטאָן, ניט די אַלטע היטעל, נאָר טאַקי די סאַמעטענע יאַרמולקע...

אנשטאַט דער אַמאָליגער שעה אין דער פריה האָט ער אָנ־

נעחויבען צו טראָגען דעם שלאָפראָק א פּאָר שעה לענגער, ביז א זייגער צוועלף. און אזוי ווי דער זייגער אין הויז איז שוין אויך געשטאַנען יאָהרען און קיין זוניגע טעג זיינען אמאָל ניט געווען און אהרן-לייזער האָט די צייט ריכטיג ניט געוואוסט, פלעגט פּאַסירען, אז ער פלעגט אָפּטראָגען דעם שלאָפראָק ביז א זייגער איינס מיטאָג...

אמאָל פלעגט ער זיך מתיר מאַכען און ארויסגעהן אין שלאָפּ־ראָק אויך אויפ'ן הויף... ער האָט זיך געוואָלט ווייזען פאַר דער וועלט אין זיין אמאָליגען גלאַנץ... זאָל די וועלט זעהן און דערמאָנען זיך, אז עס זיינען אמאָל געווען גוטע צייטען. א שכן פלעגט צוגעהן און זאָגען א ברייטען גוט־מאָרגען. א צווייטער פלעגט א טאַפּ טאָן די סחורה, און א דריטער האָט איהם געשאַצט אין א גרויסער סומע...

און אהרן-לייזער האָט געזעהן באשיינפּערליך, אז דער שלאָפּ־ראָק האַלט איהם אויף, שטעלט איהם אויף די פיס. אין שלאָפּ־ראָק, שטעהענדיג אויפ'ן הויף, האָט ער אמאָל שוין געכאַפּט ביי א שכן א גמילת חסד... דער שכן האָט ניט געהאַט קיין מוט איהם אָפּצוזאָגען... אהרן-לייזער האָט עס געזעהן באשיינפּער־ליך... ער איז זיכער, אז ווען ער קען געהן אין גאַס אין שלאָפּ־ראָק און לאָזט זיך אזוי אוועק צום גביר, וואָלט איהם יענער גאָר אנדערש אויפגענומען, גאָר אנדערש גערעדט מיט איהם. א שאָד, א גרויסע שאָד, וואָס אין א שלאָפראָק קען מען בלויז ארומשפּאַ־צירען אין שטוב און העכסטענס אוועקשטעלען זיך אויפ'ן הויף... ווען אין שלאָפראָק וואָלט מען געקענט ארומשפּאַצירען אין גאַס, וואָלט ער אויפגעטאָן גרויסע זאַכען...

און וואָס טיעפער אהרן-לייזער האָט זיך ארייגעטראַכט אין דעם דאָזיגען ענין, האָט ער אַלץ מעהר באַגריפען, ווי ווייט דער שלאָפראָק קען איהם ראַטעווען. ביז וואַנען ער איז געקומען צו דער אידעע, אז די וועלט איז בכלל אומגערעכט צו א שלאָפראָק, מען באהאַנדעלט איהם ניט נאָך זיין גרויסען ווערטה...

— א שלאָפראָק איז פּונקט אזא בגד ווי א פוטער, ווי א

מאַנטעל, און פאַרוואָס זאָל מען אין אַ שלאַפראָק ניט טאָרען געהן אין שוהל דאַווענען און טאַקי צום גביר מיט אַ וויזיט?...

שפּעטער האָט ער די דאָזיגע אידעע אַנטוויקעלט פאַר'ן ווייב, אַביסעל פאַרזיכטיג, אָבער געגוג דרייסט...

— פאַרשטעהסט... זעלדע... פאַרשטעהסט... איך האָב שוין גאָר ניט וואָס אָנצוטאָן...

— טאַקי שלעכט... — האָט זעלדע געבראָכען די הענד.

— נו... נו... וואָס־זשע ברעכסטו די הענד... אָט דער שלאָפראָק איז נאָך גאַנץ ניי, גאַנץ שעהן און ער פּאַסט מיר...

— יאָ... פאַר'ן שטוב איז ער טאַקי גוט...

— און פאַרוואָס ניט אַמאָל אין גאַס?...

זעלדע האָט זיך דערשראָקען:

— אהרן־לייזער?... וואָס מאַכסטו שפּאַס...

— שפּאַס! — האָט אהרן־לייזער מאָדנע געשמייכעלט...— וואָס איז דאָ פאַר אַ שפּאַס... אַז מען וויל איז אַ שלאָפראָק אַזאַ בגד, ווי אַ פּעלץ, ווי אַ מאַנטעל...

זייט דעמאָלט האָט איהם זעלדע גענומען נאָכקוקען. אָבער זי האָט גאָרנישט באַמערקט... ניין, איהר האָט זיך געדאַכט...

אָבער איינמאָל, ווען זי איז אַרויס פון שטוב און איז אין אַ ווײַלע צוריק געקומען, האָט זי אהרן־לייזער'ן ניט געטראָפען. איהר הארץ האָט איהר עפּיס פאַרגעזאָגט ניט קיין גוטעס...

זי איז מיט אַ קלאַפּענדיגען האַרצען אַרויסגעלאָפען איהם זוכען.

געפונען האָט זי איהם אויפ'ן מאַרק נעבען גביר'ס הויז. ער איז געשטאַנען אין פאַרגאַלטעלטען שלאָפראָק מיט דער יאַרמולקע אויפ'ן קאָפּ, אויסגעצויגען ווי אַ סטרונע, און אַרום איהם אַ מחנה פון מאַנסביל, ווייבער און קינדער...

משוגע געוואָרען!...

דער בריעף-זאַמלער

(דערצעהלט פון א שריפטשטעלער)

פּאַסירט האָט מיר די דאָזיגע מעשה אין א שטאָדט אין גאַליציען.

דאָס איז געווען אויף מאָרגען נאָכ'ן „אָווענד" אין דעם גרעסטען זאַל, וואָס די שטאָדט האָט פאַרמאָגט.

עס זיינען אין איהם אריין ביז צוויי הונדערט מענשען, אויסער די קרעפטע וואָס האָבען מיר ארויסגעהאָלפען.

איך האָב פאָרגעלעזען בילדער פון דער אָרימקייט אין ליטאָ און דאָס פּובליקום האָט געפּאַטשט בראַוואָ. ס'האָט ביי זיי געהייסען: פּונקט ווי ביי אונז!

איך בין געווען אויפ'ן זיבעטען הימעל. איך האָב דערפון געדרונגען, אז אידען זיינען א י י ן נאַציאָן און פאַרשטעהען זיך זעהר גוט, ווען מען דערצעהלט זיי פון אָרימקייט!

נאָכדעם איז נעגעבען געוואָרען א באַנקעט לכבוד מיר. קיין שטאַרקע געטראַנקען זיינען ניט געווען.

מיר האָט מען מכבד געווען מיט א גלאָז מאַלץ-ביער.

אָבער די רעדעס זיינען געווען געוואָלדיג שטאַרק! נאָכ'ן באַנקעט בין איך געגאַנגען צו מיין „האָטעל" און זיך געוואַקעלט אויף די פיס! די רעדעס האָבען מיך ווי פאַר'שכור'ט... די רעדעס זיינען געווען עכטע אַלקאָהאָל!...

גליקליך מיט מיין גרויסען ערפאָלג, האָב איך ניט געקענט איינשלאָפען. איך האָב מיך געוואָרפען פון איין זייט אויפ׳ן צווייטען און פאר די אויגען האָט מיר געשוועבט דאָס קלוגע גע־זיכט פון פאָרזיצענדען. אין די אויערען האָבען געקלונגען די שבחים פון די טאָסט־האַלטער און אין מויל האָב איך נאָך אַלץ געפיהלט דעם טעם פון די מאַלץ־ביער!

עס איז דאָך גוט צו זיין אַ שרייבער. ענדליך ווערט מען דאָך באַלוינט.

און ענדליך בין איך אויך איינגעשלאָפען און געזעהן הערר־ליכע חלומות...

אָבער אין רעכטען מיטען פון אַ חלום האָט מיך אַ קלאַפּען אין טיר אויפגעוועקט.

עס איז שוין טאַקי געווען שפּעט. און איך האָב מיך פאַר מיין באַזוכער ענטשולדיגט, וואָס איך ערלויב מיר אַזוי שפּעט צו שלאָפען. איך האָב איהם פּאַרזיכערט, אַז אין דער היים ביי מיר שטעה איך אויף אַ סך פריהער און זעץ מיך גלייך פאַר מיין ארבייטס־טיש...

דער באַזוכער האָט מיר ענטשולדיגט און האָט בלויז באַ־מערקט, אַז אַ אידישער שרייבער דאַרף אַרבייטען מעהר ווי אַ גוי־אישער, ווייל דאָס אידישע פאָלק...

אָבער וואָס ער האָט אויסגעדרונגען ווייטער האָב איך שוין ניט געהערט, ווייל אָנקוקענדיג דעם באַזוכער׳ס געזיכט האָט ער מיך איבעררײַשט.

ער האָט אויסגעזעהן ווי אַ קברות־מאַן אין די רייכערע אי־דישע קהלות... זיינע אויגען האָבען געגלאַנצט מיט אַ טויטען גלאַנץ און זיין פּנים האָט געהאַט אַן ערד־קאָליר.

— מיט וועמען האָב איך די עהרע צו שפּרעכען? — האָב איך מיך אין מיטען דערמאָנט איהם צו פרעגען און האָב אויף איהם געקוקט ניט אָהן שרעק.

— איך וועל אייך שוין דערצעהלען! — האָט ער מיט אַ

רוהיגקייט, וואָס האָט מיך געשראָקען, צרויסגעזייט פון זיינע צווייי גראָבע ליפּען.

— אפשר א שרייבער? — האָב איך געפּרואווט ערשטענס טרעפען און צווייטענס האָט מיר זיין מלאך־המות׳דיגע געזיכט דערמאָנט אָן א געוויסען אידישען הומאָריסט...

— כמעט! — האָט ער געענטפערט מיט א שמייכעלע, וואָס האָט מיר געשטאָכען אין דער זיבעטער ריפּ.

— וואָס הייסט עס כמעט?...

— עס הייסט, — איז זיין שמייכעל נאָך פאַרדעכטיגער גע־וואָרען — איך אַליין גיב זיך ניט אָפּ מיט שרייבען; דאָס איז ניט מיין פאַך...

— זיינט איהר אפשר אַן ארויסגעבער? — פּרואוו איך טרעפען, ווייל זיין שרעקליך פּנים האָט אויך מיך דערמאָנט אָן א אידישען פאַרלעגער...

— דאָס אודאי ניט... — שמייכעלט ער נאָך שפּיציגער.— אָבער איך האָב צו טאָן מיט שרייבער... ס׳הייסט, איך באַקום פון זיי בריעף...

— אַזוי... — בארוהיג איך מיך שוין — ס׳הייסט איהר שרייבט זיך דורך מיט שרייבער... און פון וואַנען לעבט איהר?...

— פרעג איך וויעדער ניט אָהן שרעק...

— טאַקי דערפון גופא... פון די בריעף...

איך קוק איהם אָן ערשטוינט:

— וואָס האָט איהר דערפון?

— קיין סך ניט — ענטפערט ער און קוקט מיך אָן מיט פאַרשענדע בליקען און באַדויערט ערנסט:

— איהר האָט שוין גראָהע האָר...

— יאָ, מען ווערט אַלט... — ווער איך טרויעריג...

— ווי אַלט זיינט איהר דען?

איך זאָג איהם מיינע יאָהרען.

איך זעה, אז ער בלייבט ניט צופריעדען און ענדליך מור־מעלט ער ווי מיט א זיפץ:

— נאָך גאָר א יונגער מאַן!

—אָבער אייערס א בריוועלע צו מיר, — בעט ער זיך, — וואָלט איך געוואָלט האָבען...

איך קוק איהם אָן פאַר׳חדוש׳ט, און ער רעדט ווייטער:

— איך האָב אייך שוין לאַנג געוואָלט שרייבען, נאָר איך האָב ניט געוואוסט אייער אדרעס... איהר דאַרפט וויסען, אז איך האָב בריעף פון כמה אידישע שרייבער. איך האָב שוין פון עטליכע בריעף פיין געלד פאַרדיענט... פאַר א בריעף פון יהודא ליב גאָרדאָן האָב איך באַקומען פון די ארויסגעבער 20 קרוין...

— יהודא ליב גאָרדאָן איז דאָך שוין געשטאָרבען! — רוף איך מיך אָפּ דערשראָקען...

— אָט דאָס איז דאָך טאַקי... — קוועלט אָן מיין באזוכער — נאָכ׳ן טויט זאַמעלט מען די בריעף. דעמאָלט שיק איך עס צו און בעט דערפאַר געלד...

איך האָב א שוידער געטאָן, אָבער דער באזוכער מיינער האָט ווייטער רוהיג גערעדט:

— מיט גאָלדפאַדענ׳ען האָב איך זיך אויך דורכגעשריבען. פאַר זיינעם א בריעף האָב איך באַקומען בלויז צהן קרוין... דער־פאַר האָב איך באַקומען פאַר א בריעף פון דר. הערצל גאַנצע פערציג קרוין, און איך האָב איהם פאַרנאַרט! — ווערטה געוועזן א הונדערט קרוין! איך האָב איהם געפרעגט וועגען א וויכ־טיגען ענין... דער בריעף האָט געהאַט שטאַרקע דרייסיג שורות... איצט האָב איך בריעף פון מאַקס נאָרדוי, פון שלום־עליכם, פון פרץ׳ען און פון נאָך און נאָך... יאַ, מחשבות׳ן, איך בעט אייך ווי אַלט איז — ? (ער האָט אָנגערופען א נאָמען —)... אין זיין ענציקלאָפּעדיע שטעהט ער געבוירען אין דעם און דעם יאָהר און אין א צווייטער — אין אַן אנדער יאָהר, איך קען ניט דער־געהן קיין טאָלק... מילא בכן, זייט אזוי גוט און גיט מיר אייער

אדרעס... איך וועל אייך עפּיס דורך אַ בריעף אָנפרעגען, איך וועל שוין געפינען אַן ענין... איהר זאָלט מיר אָבער ענטפערען באריכות... אייך קאָסט דאָך דאָס קיין געלד ניט...

— איך בין דאָך אָבער צוויי מאָל אינגער פאַר אייך — לאַך איך און די האָר שטעלען זיך מיר קאַפּויר: מיר דאַכט, אַז דער איד ווארט שוין אויף מיין טויט...

— אינגער, עלטער, — ענטפערט מיין באַזוכער רוהיג...— וואָס מיינט איהר, איך בין טאַקי אויסען חלילה איהר זאָלט שוין שטאַרבען... איך האָב דוקא אידישע שרייבער ליעב. ניט מעהר ס'איז גוט צו האָבען עפּיס לזכרון... גיט מיר אייער אדרעס... איך וויל זיך מיט אייך דורכשרייבען...

— מיין בריעף וועט ביי אייך קיינער נישט קויפען...— פּרואוו איך זיך וויצלען.

— כי־כי־כי! — האָט זיך צעלאַכט מיין באַזוכער און אין די אויגען האָט זיך אָנגעצונדען אַ פייערל — הלואי פּאַרמעג איך דאָס איצט, וואָס אייערער אַ בריעף וועט אם ירצה השם ווערטה זיין... גיט מיר אייער אדרעס... אָט האָט איהר מיין ביכעלע. אָט דאָ זיין מוחל שרייבט אריין... ביי מיר געהען זיי אַלע נאָכ'ן אלף־בית... אָט דאָ זייט מוחל...

אַ ברירה האָב איך געהאַט! איך האָב מיט אַ פּארקלעמט הארץ גענומען די פעדער אין האַנד און אריינגעשריבען מיין אַד־רעס אין זיין ביכעלע...

איך האָב אויפגעהויבען די אויגען און אָנגעקוקט מיין באַ־זוכער. זיין פּנים האָט געשטראַהלט פאַר גליק, נאָר אין די אויגען האָט געבליצט אַ מאָדנער פייערל...

ער האָט בנעימות געבלאָזען אויף דאָס געשריבענע, עס זאָל זיך גיכער אָפּטריקענען, האָט דאָס ביכעלע אריינגעלעגט אין טאַש אריין און האָט מיט זיכערהייט גערעדט:

— איך האָף, אַז איהר וועט מיר זיכער ענטפערען, זיי ענט־פערען מיר אַלע...

און אפזועגענדיג זיך פריינדליך מיט מיר האט ער זיך געלאזט צו דער טיר מיט לאנגזאמע אבער זיכערע טריט...

שטעהענדיג שוין אויף יענער זייט טיר האט ער זיך צו מיר אומגעקעהרט מיט'ן פנים און האט מאדנע געשמייכעלט...

דאס איז געוועזן א שמייכעל, פון וועלכען עס איז מיר גע־ווארען קאלט אין אלע גליעדער. א שמייכעלע, וועלכעס האט מיר געבראכט א גרוס פון יענער וועלט...

דער גוי מיט דער ביקס

נאָכדעם ווי יעקב איז אראָפּ פון קעסט, וואָס ער האָט געגעסען צוויי יאָהר ביי זיין פרוי׳ס עלטערען, האָט ער אָנגעהויבען זוכען געשעפט. אין שטעדטעל גופא איז געווען „טויט״. דערצו, אליין געבוירען אין א דאָרף, האָט איהם געצויגען צום דאָרף. דערפאר האָט ער געזוכט עפּיס א ״מיהל, א פּאַקט, א קרעטשמע און דאָסגלייכען דאָרפיגע באַשעפטיגונגען.

צום גליק האָט זיך געמאכט א מיהל. די מיהל האָט זיך געפונען אין גאנצען א פיער־פינף וויאָרסט פון שטעדטעל. די ארענדא, וואָס מען האָט געדאַרפט צאָהלען פאר איהר, איז געווען דוקא ניט טייער. ארום און זיינען געווען צעשפּרייט פיעל דערפער אין נאָהענטער שכנות. די גוים פון די דאָזיגע דערפער האָבען אפילו גע׳שמ׳ט פאר אָרימע, אָבער דאָס איז דוקא געווען די מעלה. וואָס דען? א רייכער פּויער וועט ברענגען אביסעלע קאָרן צעמאָלען? זיי פארקויפען עס די תבואה־הענדלער. בלויז די אָרימע ברענגען אליין דאָס ביסעלע קאָרן אָפּצעמאָלען.

און יעקב האָט זיך גלייך אריבערגעצויגען אין דאָרף אריין מיט זיין ווייב, מלכה, מיט זיין איין־יעהריגע קינד — א אינגעלע.

דאָס הויז, וואו ער האָט געהאַט די דירה, איז באַשטאַנען פון צוויי טיילען: פון פאָרענט האָט געוואוינט דער בעל־הגוף

אליין, אנדרעי, וואָס האָט פאַרמאָגט, אויסער דער מיהל, אויך פיעל פעלדער און אַ שטיק וואַלד. אָפּגעטיילט האָט יעקב'ן פון זיין גוי בלויז אַ קאַלטע פיר־הויז, וואו עס איז געשטאַנען פאַר־שיעדענע בעל־הביתישקייטען פוןביידע צדדים.

נאַטירליך, דאָס וואַסער און אַנדערע כלים, וואָס מען נוצט צום עסען און צום טרינקען, האָט יעקב געהאַלטען אין שטוב ביי זיך. אין דער שותפות'ער פירהויז איז נאָר געלעגען זיין האָלץ און אַנדערע בעל־הבית'ישקייטען, וואָס קענען ניט טריף ווערען...

אַנדרעי אַליין איז געווען, פון אויבען־אויף, ניט קיין שלעכ־טער. רעדען האָט ער גערעדט זעהר פריינדליך, אַביסעלע שוין צו פריינדליך. שטענדיג צוגעשמייכעלט... „טאַק, טאַק, גאָס־פּאָדין יאַקאָב...“, „טאַק, טאַק, מילאַיאַ מאַלקאַ...“ דערצו איז ער געווען אַביסעל געלערענט, האָט אַליין געהערט צו דער קאַסטע פון דוואָריאַנעס. אין זיין הויז האָט זיך געפונען אַ שטיקעל ביב־ליאָטעק און דער יעוואַנגעליום אין צווייערליי פאָרמאַטען: אַ קליינער און אַ גרויסער. יעקב האָט זיך משער געווען, אַז מיט אַזאַ גוי איז ניטאָ קיין סכנה צו וואוינען צוזאַמען.

גאָר וואָס דען?

הינטער'ן ביכער־שראַנק, אויף דער וואַנט, איז געהאַנגען עפּיס אַ לאַנגע זאַך. איין זייט — דאָס הענטעל פון ברוינעם האָלץ, די צווייטע זייט, אין דער הויך — פון שטאָל. און געהאַט האָט עס אַזאַ רונדע פינסטערע עפענונג. לויט אַלע סימנים — אַ ביקס. געהאַנגען איז די דאָזיגע שוידערליכע זאַך אויף אַ דונקעלען דיקען טשוואָק און האָט געקוקט אויף יעקב'ן מיט איהר איינציגען שוואַר־צען אויג, ווי וואָרנענדיג און דראָהענדיג.

אַנדרעי האָט באַמערקט ווי יעקב קוקט אויף דעם מיט שרעק. ער האָט געפיהלט פאַר זיין פליכט איהם צו פאַרשטעלען:

— דו קוקסט אויף דעם... דאָס איז אַ ביקס... שטענדיג אָנגעלאָדען...

ער האָט זי פאַרזיכטיג אַראָפּגענומען, און האַלטענדיג זי אין דער האַנד, האָט ער באַרוהיגט:

— איך נוץ זי זעלטען... קיין גנבים זיינען דאָ ניטאָ... מיט די שכנים לעב איך גוט...

— הענג אויף! — האָט זיך יעקב ווי געבעטען.

— אָ, דאַרפסט קיין מורא ניט האָבען! דו זיי נאָר אַן עהרליכער מענש, צאָהל ריכטיג די ראטע און... חי־חי־חי... איך וועל דיך ניט שיסען.

ער האָט גוטמוטיג געלאַכט און אויפגעהאַנגען צוריק די ביקס אויף דער וואַנט.

ווער רעדט מלכה אליין, האָט פאַר דער ביקס געציטערט ווי פאַר'ן טויט. און צו וואָס דאַרף זי גאָר וואוינען מיט א גוי בשכנות... וועניג פּרנסות איז דאָ אויף דער וועלט? ... אָבער יעקב האָט איהר ערקלערט, אַז עס איז טאַקי דאָ וועניג, און די מיהל געהט זעהר גוט און מיט דער צייט, גלויבט ער, אַז ער וועט מאַכען גאָר גוטע געשעפטען. אי, די ביקס? — איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבען... אליין שיסט עס ניט און אנדרעי איז ניט אַבי־וועער א גוי... א געלערענטער, און א יעוואַנגעליום ליגט ביי איהם שטענדיג אויפ'ן טיש, און די קינדער זיינע געהען אין שקאָלע און פיהרען זיך אויף גאָר פיין...

צייטענווייז אָבער פלעגט אנדרעי זיך אָנ'שכור'ן. דעמאָלט איז טאַקי געוועז שלעכט. ער אליין איז ניט אזוי געפעהרליך, אָבער זיין ביקס... און גראַד דעמאָלט לאַדט ער איין יעקב'ן מיט מלכה'ן צו זיך אין הויז, און אויב זיי לאָזען זיך בעטען, קומט ער אליין אריין מיט דער ביקס אויף דער פּלייצע...

יעקב און איבערהויפּט מלכה שמייכלען צו איהם מיט אלערליי לייטזעליגקייטען. און כאָטש טרינקען איז פאַר איהם שוין גע־פעהרליך, אָבער דאָך שטעלען זיי אוועק די פלאַש בראָנפען, וואָס ביי זיי געפינט זיך שטענדיג צוליעב פּרנסה, און מען איז איהם מכבד...

אנדרעי'ס אויגען ברענען דעמאָלט ווי ביי א חיה... די פינ־גער ציטערען אין קאָנוואולסיע... מען זעהט באַשיינפּערליך, אַז

ער וואָלט זיך מחיה געווען ווען ער שיסט אוים... אָבער מלכה ווייסט שוין, אז מיט גוטע ווערטער קען מען איהם אָפּקיהלען. זי שמייכעלט פריינדליך און דערמאָנט איהם, אז זיין גרישקאָ איז נאָר א וואוילער כלאָפּעץ, און די פּאַנענקא איז גאָר־גאָר א קראַ־סאַוויצע און אזאַ'ן איידעלע, אז עס איז א פאַרגעניגען. זי האָט זיי געזעהן היינט פריהמאָרגען קומענדיג פון קלויסטער...

דעמאָלט באַרוהיגט זיך אביסעל אַנדרעי. ער וויל שוין ניט שיסען... נאָר אזוי זיך, חוזק מאַכען...

— אז איך וויל, מלכה־טויב, שיס איך דיך!

מלכה'ן פאַלט איין דאָס בלוט. אויסערליך אָבער בלייבט זי רוהיג און לאַכט:

— שיסען? אלמאַי ווערסטו דאָס טאָן? א מענש א געלע־רענטער... אַן ערעלמאַן...

— יאָ, דאָס איז אמת... — איז זיך מודה אַנדרעי — א געלערענטער בין איך און שטאַם פון די שעהנסטע ערעלל ייט... אָבער, צו אַל־די טייוועל, עס ציהט צו שיסען... איך וועל מאָר־גען געהן אין וואַלד, אפשר וועל איך א קוראָפּאַטקע טרעפען...

אזוי זיינען געגאַנגען יאָהרען. יעקב האָט שוין געצעהלט זיין פאַרמעגען פיער קינדער, אין הויז איז שוין געווען א מלמד פאַר זיי, וועלכער האָט מיט זיי געלערענט תורה און אַביסעלע וועלט־זאַכען. דער מלמד אַליין איז געווען אַן עלטערער איד, וואָס האָט געהאַט עפּיס צרות פון א ווייב, און דערפאַר איז ער געווען נוטה צו חקירה. יעקב האָט ליעב געהאַט אמאָל, אין די לאַנגע ווינטער־אָווענדען, צו שמועסען מיט איהם.

— איז, הייסט עס, וואוינט איהר שוין דאָ יאָהרען, ר' יעקב, און גאָר נישט...

— גאָר נישט קען מען ניט זאָגען... בשכנות מיט א גוי... און דער גוי האָט א ביקס... ער האָט שוין וויפיעל מאָל געוואָלט שיסען... נאָר א דאַנק מיין קענען זיך אומגעהן מיט איהם ראַ־

טעוועט: א גוט ווארט... א מתנה... ער איז אפילו רייכער פאר מיר, אבער עשו האט אלע מאל ליעב א מתנה...

— יא, יא, ר' יעקב... — האט דער מלמד געשאקעלט מיט'ן קאפ — אט דאס איז עס דאך, שטענדיג אזוי... אבער גאט העלפט... מען איז טאקי אין סכנה... א גוי מיט א ביקס... אבער ווי זאגט מען: פרנסה איז דא, די מיהל געהט גוט...

— די מיהל, גאט צו דאנקען, געהט גאר גוט. זי ארבייט שוין ביי מיר אויף פיער שטיינער... איך קען מיך ניט באַ־קלאגען...

— וואס דען! — האט צוגעשטימט דער מלמד — אי, וואס? דער גוי מיט'ן ביקס? טא לאכט זיך אויס... איהר וועט זעהן, אז אייער עלטערער בחור'על וועט נאך זיין א מאל א רב.

— הלואי! — האט מלכה פון איהר זייט צוגעוואונשען — עס קאסט גענוג בלוט און שרעק... א קלייניגקייט, אונטער איין דאך מיט א גוי, מיט א ביקס... דאס לעבען איז אמאל ניט ניחא...

— עט... — האט יעקב געוואלט עפּיס זאגען, נאר באלד האט זיך דערהערט א קנאל.

— וואס איז דאס? וועה איז מיר...

— דאכט זיך אויסגעשאסען... — האט דער מלמד זיך משער געווען.

זיי זיינען אלע אריינגעלאפען אין צווייטען הויז.

אנדרעי איז געזעסען דעם קאפּ פארווארפען און געקרעכצט פאר יסורים. פון דער רעכטער האנט,ביים ארעם, האט גערונען בלוט.

— זיך געשפּיעלט מיט דער ביקס... — האט ער ערקלערט מיט א ציטערדיגער שטים.

— נאר פארוואונדעט די האנד — האט אנדרעי'איכע גע־טרייסט.

— דאנקען גאט — האט מלכה פרום געגלאצט די אויגען.

אויף מאָרגען, ווען אַנדרעי האָט זיך געפּיהלט בעסער, האָט יעקב איהם באזוכט:

— נו, זעהסטו... צו וואָס איז די ביקס?... קיין גוטס קומט ניט אַרויס...

אַנדרעי איז אָבער געווען בייז און ווּטענד. ער האָט זיך קוים איינגעהאַלטען זיך צו באַהערשען. ענדליך האָט ער טאַקי ניט אויסגעהאַלטען און זיך צעשריען:

— געה אַרויס, וואָרים איך שיס!

דעמאָלט האָט יעקב שוין טאַקי אויף אַן אמת באַשלאָסען זיך אַרויסצוציהען: געגנוג איינצושטעלען זיך דאָס לעבען צוליעב פּרנסה. אָבער דער מלמד האָט איהם אָפּגעהאַלטען:

— ר' יעקב, האָט נישט קיין מורא... איהר זעהט דאָך וואָס דער סוף איז: האָט ער זיך אַליין פאַרוואונדעט. איהר וועט זיך עלטערען אין עושר און כבוד... איהר וועט זעהן...

און אַזוי איז געווען.

דער פאַרפּלאָנטערטער אַדרעס

פאַסירט האָט עס מיט הערמאַנ'ען אין אַ גרויסער שטאָדט אין וועסט אייראָפּאַ.

ער איז דעמאָלט געווען יונג, פאַר דרייסיג. עס האָט איהם געצויגען צו לעבען און צו ליעבע, צו פאַרגעניגען און גענוס.

און דאָס אַלץ האָט זיך געדרעהט אַרום דער פרוי.

און וואָס ער האָט געטאָן איז דאָס געווען פון איהרעט וועגען.

איז ער געווען אין אַרבייטס־פעהיגען צושטאַנד, איז עס צו־ליעב איהר געווען. האָט ער זיינע אַרבייטער פאַרנאַכלעסיגט, איז עס ווידער צוליעב איהר געווען.

איז ער געזעסען לאַנג אין איין שטאָדט, און האָט זיך ניט געקענט שיידען מיט איהרע גאַסען און פּלעצער, איז די אורזאַך געווען אַ פרוי; האָט ער די שטאָדט פאַרלאָזט און זיך געלאָזט וואַנדערען, וואַנדערען און פאַרגעסען זיך, איז עס אויך צוליעב אַ פרוי געוועזען.

פריינד האָבען איהם געהאַלטען פאַר אַ לייכטזיניגען. פון אויבען־אויף איז ער ווירקליך לייכטזיניג געווען. אָבער אין דער טיעפעניש פון זיין נשמה האָט ער באַגעהרט דאָס גרויסע און דאָס וויכטיגע און דאָס ערהאַבענע...

פון אַלע פריידען איז איהם שטענדיג אומעטיג געווען און שטענדיג האָט איהם עפּיס געפעהלט.

ביז ער האָט זיך געטראָפען מיט נאָך איינער... דאָס האָט פּאַסירט אין אַ גרויסער שטאָדט אין וועסט אייראָפּאַ.

ער איז געזעסען מיט זיינעם אַ באַקאַנטען אין אַ נאַכט־קאַפּע, איינע פון די רייכסטע אין דער גרויסער שטאָדט. אין מיטען פון גרויסען זאַל זיינען געזעסען די מוזיקאַנטען. אַכט אין צאָהל. אין דעם פרייען שטח האָבען אַרומגעשוועבט ווי שמעטערלינגען מיידלאַך, געקליידט אין זעהר לייכטע און דורכזיכטיגע קליידער. זיי האָבען קאָקעטירט מיט יעדען פון די געסט, וואָס זיינען געזעסען ביי די טישלאַך אָהן פרויען. הערמאַן האָט זיי באַטראַכט, ווי איינער וואָס איז ערפאַהרען און מען קען איהם ניט אָפּנאַרען... זיין באַקאַנטער האָט איהם פון צייט צו צייט פאָרגעשלאָגען צוצורופען איינע פון די אַרומפלאַטערענדע שמעטערלינגען.

הערמאַן האָט זיך ענטזאָגט, שמייכלענדיג מיט אַ שמייכעל פון אַ סקעפּטיקער.

— זיי געפעלען מיר ניט...

— אָט די בלאָנדע איז הערליך! — האָט דער באַקאַנטער מבינות געזאָגט...

— יאָ, ניט שלעכט... — האָט הערמאַן, בעאָבאַכטענדיג, געמורמעלט. — אָבער עס איז ניט דאָס, וואָס עס גלוסט מיין האַרץ, איהר פאַרשטעהט — מיין האַרץ!... זי איז שעהן, אָבער עס פעהלט אין איהר דאָס מיסטעריעזע... איך האָב ליעב אַ פרוי מיט אַ סוד...

און ווי ער האָט אַזוי גערעדט און באַטראַכט די אַלע פאַרבייי־שפּאַציערענדיגע, וועלכע האָבען צו איהם געמאַכט אַלערליי חנ׳־דלעך און זיך געצווינגען צו איהם, ווי שמעטערלינגע צום פייער, איז פלוצלינג זיין בליק געפאַלען אויף אַ יונגע דאַמע, וואָס איז געזעסען נעבען די מוזיקאַנטען, אָנגעטאָן אין מאַנטעל און אין הוט... אָנפאַנגס האָט זי געמאַכט דעם איינדרוק, ווי זי איז איינע פון די לייכטזיניגע, וואָס איז נאָר וואָס אריין און וועט זיך באַלד אָראָפּנעהמען דעם מאַנטעל און הוט און וועט זיך פאַרמישען מיט די איבעריגע איהרע שוועסטער. אָבער באַלד האָט

הערמאַן באַמערקט, אַז זי איז דאָ גאָר אַן אַנדערע, אַ פאַרבלאָנ־דזשעטע. ער האָט פון איהר ניט אַראָפּגענומען די אויגען.

— אַ וואונדערבאַרעס ווייזען! — האָט ער באַמערקט, ווי פאַר זיך, ווענדענדיג זיך צום באַקאַנטען.

— רופט זי צו... — האָט ער דעם באַקאַנטען פאָרגע־שלאָגען.

ער האָט ווידער געשיקט זיינע בליקען צו איהר, רופענדיג, בעטענדיג און פול מיט אינערליכען באַגעהר.

זי האָט זיינע בליקען באַמערקט און נאָך אַ לאַנגען דועל מיט די בליקען, האָט זי זיך ענדליך אונטערגעגעבען: זי האָט אַ שמייכעל געטאָן, אַ שמייכעל פון אַ פרוי, וואָס איז אַ זינדיג, אַ צנועה'דיג, וואָס ווייס שוין אַלעס און ווייס דאָך גאָרנישט.

איהר שמייכעל האָט הערמאַנ'ס הארץ באַלויכטען אין אַלע ווינקעלעך...

— איך בעט אייך, רופט זי צו צו אונזער טישעל! — האָט ער זיך געבעטען.

דער באַקאַנטער איז צוגעגאַנגען צו איהר, האָט איהר עפּיס איינגערוימט. הערמאַן האָט געזעהן, ווי זי לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ. באַלד האָט זי איהר קאָפּ צוריק אויפגעהויבען, געשמייכעלט צו הערמאַנ'ען און האָט זיך אויפגעשטעלט.

הערמאַן האָט זיך אויפגעהויבען פון פּלאַץ און האָט זי באַ־גענענט שטעהענדיגערהייט מיט אַ שמייכלענדיגען גרוס.

ער האָט איהר אויסגעצויגען די האנד און זי געבעטען זיך זעצען.

זי האָט זיך געזעצט לעבען איהם און געשמייכעלט אַזוי קינדיש...

הערמאַן איז פאַר גרויס גליק, ווי צוטומעלט געוואָרען, האָט איהר געשטעלט פראַגען איינע נאָך די אַנדערע.

זי האָט אויף יעדער פראַגע געענטפערט האַלב. הערמאַן האָט ניט געקענט באַגרייפען ווער זי איז.

— וועט איהר טרינקען ווייז?

— אביסעלע...

— געוויס, אביסעלע... איך וועל אייך ניט אָנ'שכור'ען.

— איהר זייט א גוטער... — האָט זי איהם אָנגענומען פאר'ן האנד בשתיקה פון באקאנטען.

— א, יע! צו אייך...

און פּלוצים האָט ער א פרעג געטאָן:

— וואו וואוינט איהר?

— איך וועל אייך זאָגען...

— איך וואוין — האָט ער געפלאָפּעלט... — איך וואוין אין א שעהנעם געגענד...

ער האָט זיך אָפּגעהאַקט און באלד צוגעגעבען:

— וועט איהר פאָהרען צו מיר?

זי האָט גלייך געענטפערט:

— יע...

הערמאַן איז צוטומעלט געוואָרען. זי וועט פאָהרען. נע־וויס... זי וועט פאָהרען... ווער איז זי?...

— קומט איהר אָפט אהער?

— דאָס ערשטע מאָל!...

— דאָס ערשטע מאָל? — האָט הערמאַן זי באוואונדערט...

— ביי גאָט!

— אָ, שווערט ניט, איך גלויב אייך...

ער האָט ניט געוואוסט ווי צו האנדלען און געפרעגט:

— געהען מיר?...

— אויב איהר ווילט... — האָט זי שטיל געענטפערט און אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ...

הערמאַן האָט געוואָרפען א בעטענדען בליק צום באקאנטען.

— אַך, איהר קענט געהן, איך וועל אייך ניט שטערען.

הערמאַן האָט איהם געדריקט די האנד און איז ארויס מיט זיין גליק אויף דער גאַס.

ער האָט זי אוועקגעזעצט אין א פארמאכטען אויטאָמאָביל,

וועלכער איז געשטאַנען ביים טראַטואַר. געזאָגט דעם שאָפער די גאַס און דעם נומער און האָט זיך אויך אַריינגעזעצט.
— מיין ליעבע...
זי האָט איהם אַלס ענטפער אַ קוש געטאָן.
— זאָג מיר ווער ביזטו?
— צו וואָס? — האָט זי געענטפערט.
— איך האָב אַזאַ ווי דו קיינמאָל ניט געטראָפען. און פּלוצלינג האָט ער זיך ווי פון אַ חלום אויפגעכאַפּט...
— וועסטו וועלען אַ סך געלד...
— אָ, רעד נישט... איך שעהם מיך... — האָט זי זיך צעוויינט...
ער האָט געווישט איהרע טרעהרען און זי באַשאָטען מיט קושען...
דער אויטאָמאָביל האָט זיך אָפּגעשטעלט ביי זיין האָטעל. ער האָט שנעל באַצאָהלט דעם שאָפער און זיך שנעל געלאָזט אויף די טרעפּ.
— געפעלט דיר ביי מיר? — האָט ער איהר געפרעגט, אַז זיי זיינען ביידע אַריין אין זיין וואוינונג, נאָכדעם ווי ער האָט געמאַכט ליכטיג.
— יע... שעהן... — האָט זי נאָכגעגעבען ווי אַ קינד.
ער האָט איהר אַראָפּגענומען פון קאָפּ דעם הוט... נאָכדעם דעם מאַנטעל.
עס איז פאַר איהם געשטאַנען אַ הערליך יונגעס בליהענדעס לעבען... פול מיט אינערליכע אונערשעפּטע פריידען, האָפנונגען און ערוואַרטונגען...
— ווער ביזטו? — האָט ער זי געדריקט צו זיך.
— און דו?
— איך... איך... איך ווייס ניט...
— איך ווייס אויך ניט... — האָט זי געשמייכעלט.
— אין דיר איז עפּיס דאָ אַזאַ מין טרויער... — האָט ער איהר אַריינקוקענדיג אין די אויגען געזאָגט...

— א טרויער? מעגליך...
— אָבער אויך אזא מין פרייד...
— א פרייד?... מעגליך... — האָט זי נאָכגעגעבן...

. . . .

אין פענסטער האָבן אָנגעהויבן אריינשיינען די ערשטע שטראַהלען פון טאָג...

זי איז שוין געשטאַנען אָן אָנגעטאָנענע און האָט זיך גע־איילט...

— איך מוז דיך זעהן נאָך אמאָל... איך וועל קומען צו דיר... — האָט זיך הערמאַן געבעטען.

— געוויס... — האָט זי געשמייכעלט...

— לאָז מיר איבער דיין אדרעס...

זי איז צוגעגאַנגען צום טישעל און האָט עפּיס אָנגע־שריבען אויף אַ שטיקעל פּאַפּיער.

— איך דאַנק דיר...

— איצט מוז איך געהן...

— איך וועל דיך באַגלייטען...

— ניין... — האָט זי ניט ערלויבט... — לאָז מיך אליין.

— דאַרפסטו געלד?...

— געלד? מיין גאָט... — האָט זי זיך צעוויינט. — איך וויל ניט...

— בלויז אויף אַן אויטאָמאָביל...

ער האָט איהר אריינגעוואָרפען אין איהר האַנד־טאַש צוויי גאָלדענע מאָנעטען. זי האָט אַ שמייכעל געטאָן און איז שנעל ארויס...

איהם האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס איז דורכ׳ן טיר ארויס דאָס גליק און די ליעבע...

ער האָט זיך געוואָרפען צום טישעל, גענומען דאָס שטיקעל פּאַפּיער... איהר אדרעס.

ער האָט זיך גענומען לעזען...

אָבער ווי אַ מלאך וואָלט עס געשריבען, ער קען ניט פּאַנאַנ־

דערנעהמען די בוכשטאבען. דער נומער פון הויז איז אויך אזוי אונדייטליך. פון אלע ציפערען איז נאר בולט געווען א ציפער דריי. די איבעריגע פארפלאנטערט.

א טיעפע בענקשאפט האט איהם ארומגענומען. דער אדרעס, דער אדרעס... ער מוז דאך זי געפינען...

ער האט א גאנצען טאג געלעזען דאס שטיקעל פאפיער, געוואלט ארויסבאקומען פון די אותיות זיין גליק, געמאכט פארשיעדענע קאמבינאציעס.

עס איז ניט ארוים קיין דייטליך ווארט... ניט איהר נאמען, ניט איהר גאס, ניט איהר הויז...

זי האט עס טאקע אזוי שנעל געשריבען. ער האט ניט געכאפט זיך גלייך אכטונג געבען... זי איז גלייך ארוים און איהם געלאזען א פארפלאנטערטען אדרעס...

און צו וועמען ער האט זיך געווענדעט איבערצולעזען איהר אדרעס, האט קיינער ניט געקענט...

אזוי האט ער זי קיינמאל ניט מעהר באגעגענט און עס דאכט זיך איהם, אז זי איז געווען די איינציגע, וועלכע וואלט איהם געקענט געבען גליק און רוהע און דוקא צו איהר קען ער ניט קומען.

אנשטאט איהר — האט ער א שטיקעל פאפיער מיט אונדייטליכע ווערטער פון ערגעץ א גאס, א הויז, א טיר און א נאמען, וועלכע זיינען זיכער דא, אבער ער קען עס ניט געפינען. דער אדרעס איז פארפלאנטערט...

די שאַנד פון גוטסקייט

אַ קנאַפּע העלפט פון זיין לעבען האָט ליכטמאַן אָפּגעלעבט מיט איין וועג. פון דער נאַטור אַ גוטהאַרציגער, האָט ער זיין גוטסקייט אַנטוויקלעט ביז דעם העכסטען גראַד. ער האָט, קען מען זאָגען, געאַרבייט איבער זיך צו דערגרייכען די השלמה...

טאָן גוטס איז ביי איהם געוואָרען אַ געוועגהייט און צייטען־ווייז האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז ניט יוצא; ער האָט דאָך פון זיין גוטסקייט אַליין הנאה. און ווען ער פלעגט עפּיס טאָן אַזוינס, וואָס איז איהם זעהר שווער אָנגעקומען, האָט ער ערשט זיך געפיהלט צופריעדען. הייסט עס אָבער ווידער, אַז ער האָט דאָס געטאָן צוליעב זיך... און ער האָט ווידער איבער זיך געאַרבייט, אַז די גוטסקייט זאָל זיין ריין, אָהן פּערזענליכע עלעמענטען.

פון דער וועלט האָט ער ניט ליעב געהאַט צו נעהמען. ער האָט ליעב געהאַט צו געבען. געבען איז געווען זיין העכסטער גענוס. עס האָט ניט אויסגעמאַכט אין וואָס דאָס געבען איז באַשטאַנען. ער פלעגט געבען אַ סיגאַרעטעל מיט דעמזעלבען געפיהל, ווי ער פלעגט געבען אַ מיידעל אַ וואָרט, אַז ער האָט זי ליעב... דער עיקר איז דאָס געבען, דאָס ניט ענטזאַגען...

נעהמען פלעגט ער פון מענשען נאָר דאַן, ווען דעם געבער האָט עס הנאה געטאָן.

— אויב עס מאַכט אייך פאַרגעניגען, נעהם איך... — אַזוי פלעגט ער ענטפערען.

ער האָט ליעב געהאַט צו געבען מענשען צייט. ווייל אַ מענש אויסרעדען זיין האַרץ, און עס דאַרף דויערען ביי אַ צוויי שטונ־דען — האָט ליכטמאַן די צוויי שטונדען גרייט פאַר איהם, און ער שענקט זיך איהם אַוועק אינגאַנצען: מיט די אויערען צו הערען, מיט די אויגען צו קוקען אויף איהם, און מיט'ן האַרצען מיטצופיהלען. אַמאָל אויך מיט'ן קאָפּ, צוצושאָקלען און צו באַ־דויערען...

ער האָט זיין גוטסקייט אויסגעשפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט... ליידעט ערגיץ אַ פאָלק, מעג עס זיין ווייט אין אַזיען — ליכטמאַן ליידט מיט מיט'ן פאָלק און זוכט עצות, ווי אַזוי צו העלפען. איז ערגיץ אַ הונגער אין אַ לאַנד, געהט שוין ליכטמאַנ'ען ניט איין דאָס עסען, און יעדער ביסען שטעלט זיך איהם אַוועק אין האַלז און ער קען ניט אַראָפּשלינגען. ברענט אָפּ ערגיץ אַ שטאָדט, זעהט ער בולט ווי די מענשען וואַלגערען זיך אונטער'ן פרייען הימעל, און ליכטמאַן קען שוין ביינאַכט ניט רוהען אויף זיין געלעגער און ער טראַכט עצות, ווי אַזוי אַריבערצוטראָגען זיין בעט מיט זיין צימער אַהין און אַוועקשענקען עס די דאַכלאָזע...

און ניט נאָר צו מענשען, — צו חיות האָט זיין גוטסקייט דערגרייכט. די הינט זיינען ניט אַלע פאַרזאָרגט מיט בעלי־בתים, עס זיינען דאָ אַ סך היימלאָזע, וואָס בלאָנקען זיך אַרום אין די גאַסען און די מערק מיט פאַרצווייפלונג אין די אויגען און זוכען און נישטערען... מען וועט זיי זיכער כאַפּען און דערשיסען... זיי זיינען צופיעל... ער האָט שוין אַמאָל געזעהן אַ וואָגען מיט הינט, און דער הינטשלעגער איז געזעסען פאָראויס און זיי גע־פיהרט הינטער'ן שטאָדט, אָפּטאָן זיי זייער רעכט...' ליכטמאַן איז געוועזן מאַכטלאָז קעגען דעם הינטשלעגער, וועלכער איז אַ געצייג אין די הענט פון געזעץ. אָבער זיין האַרץ פלעגט דאַן בלוטיגען...

דערצו זיינען אויף דער וועלט דאָ אַזוי פיעל פערד, וואָס

געהען אָפּ זייער גאַנץ לעבען אין שפּאַן און פיהרען די שווערסטע משאות... היינט שאַף און קעלבער, וואָס האָבען אַזוי ליעב דאָס לע־בען און זינגען אויס אויף זייער שטום־לשון אַ לויב צו דער וועלט, און די וועלט שעכט זיי אויס אין די טויזענדער... ליכטמאַן האָט די אַלע באַשעפענישען מיטגעפיהלט, געוואָלט זיי פּאַרהיטען פון דער שטענדיגער געפאַהר וואָס לויערט איבער זיי און, נאַ־טירליך, ניט געקענט, און דערפאַר געפיהלט זיך אומבאַהאָלפען...

ליכטמאַן האָט זיין גוטסקייט אויסגעשפּרייט אויך אויף דאָס וואָס לעבט ניט... כאָטש אין זיין פאָרשטעלונג האָט אַלץ געלעבט און געליטען. די טויטע אויף די בית־עלמין׳ס פוילען אין זייערע קברים, די בוימער זיינען ווינטער פאַרשאָטען מיט שנעע, די בלומעהן וועלקען און די גראָזען ווערען אָפּגעשניטען... די גאַנצע וועלט דאַרף האָבען הילף, רחמים, גרויס רחמים, און ליכטמאַן איז אַזוי מאַכטלאָז... ער קען בלויז זיין גוט צו איינציגע, טאָן פאַר זיי וואָס ער איז אימשטאַנד און ניט אימשטאַנד... בלויז פאַר איינציגע.

אַזוי האָט עס זיך געצויגען יאָהרען, יאָהרען... זיינע פריינד און באַקאַנטע האָבען ניט אַלץ געוואוסט וועגען איהם, אָבער דאָס ביסעל וואָס זיי האָבען יאָ געוואוסט איז גענוג געווען, אַז זיי זאָלען ליכטמאַנ׳ען האַלטען פאַר אַ גוטען. זייער באַציהונג צו איהם איז דאָך געווען אַן אינדיפערענטע. פלעגען זיי איהם ברויכען, פלעגען זיי איהם אויסנוצען און שמייכלען זיך צו איהם; טאָמער ניט, איז ער געזעסען שטיל אָן אַ זייט און פון וויטען זיך צוגע־קוקט, ווי אַזוי מענשען לעבען, און ער האָט קיינמאָל קיין פאַר־איבעל ניט געהאַט און גאַרנישט געפאָדערט...

ער האָט ליעב געהאַט צו געבען, אָבער ניט צו נעהמען.

אפילו זיין געליעבטער פלעגט ער וואָרענען:

— דו דאַרפסט מיך ניט שטאַרק ליעב האָבען; דו ערלויב מיר בלויז, איך זאָל דיך שטאַרק ליעבען, פאַרשטעהסט?

צי זי האָט פאַרשטאַנען צי ניט, איז שווער געווען צו וויסען.

אָבער די וואָרנונג איז געווען איבעריג, ווייל סיי־ווי איז אַזוי געווען: ער האָט זי ליעב געהאַט פיעל מעהר, ווי זי איהם. זי איהם בלויז אַביסעלע, און מאַנכעסמאָל אַביסעלע אויך ניט...

ביז ער האָט עס דערפיהלט, און מיט זיין געוועהנליכער גוטסקייט האָט ער זיך מיט איהר צעשיידט... אָבער כדי זי זאָל ניט ליידען האָט ער איהר בארוהיגט:

— איך וויים, אַז דו געפינסט שוין אין מיר ניט מעהר קיין אינטערעס, דו ביזט פריי און קענסט ליעבען וועמען דו ווילסט, נאָר ווען דו וועסט דאַרפען מיין הילף, זאָלסטו קומען...

און ווירקליך האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז דאָס מיידעל האָט איהם גאָר איינגיכען געדאַרפט. דער צווייטער איז געווען אַ גרויזאַמער מענש, און אָט איז ליכטמאַן געקומען איהר צו הילף און איהר ווידער געוואָרענט:

— איך פאַרלאַנג ניט דיין ליעבע... דו ערלויב מיר נאָר, איך זאָל דיך שיצען...

— אַך, דו ביזט אַזאַ גוטער... — האָט זי געשמייכעלט...

ענדליך איז געקומען דער קריזיס... ליכטמאַן האָט דער־פיהלט, אַז וואָס ווייטער ווערט אַלץ איינזאַמער, פאַרלאָזענער, און דאָס וואָס ער האָט געהאַלטען פאַר אַ שטיצע אין לעבען — די גוטסקייט — הויבט זיך אָן צו וואַקלען...

אַלע וואָס רינגלען איהם אַרום זיינען שלעכטע, פאַלשע, ני־דעריגע, געמיינע... אונדאַנקבאַרקייט... חניפה, קליינליכע קעמ־פע און מחלוקות... איינער ווייל דעם צווייטען פאַרניכטען און בלייבען אויף זיין פּלאַץ... און ווער עס איז האַרטנעקיגער, בייזער און ערגער, דער ווערט געשעצט, זאָגאַר געליעבט...

הייסט עס, אַז ער מיט זיין גוטסקייט איז אַ קריפּעל... אַן אַבנאָרמאַלע ערשיינונג...

ער האָט זיך דערשראָקען... און נאָך מעהר — זיך גע־שעהמט... ער האָט זיך דערמאָנט אָן די שמייכלען, וואָס מען פלעגט אויף איהם וואַרפען אין געוויסע מאָמענטען, ווען ער האָט

זיך אַנטפּלעקט מיט זיין גאַנצער גוטסקייט. דעמאָלט האָט ער עס ניט פאַרשטאַנען; איצט אָבער ווייס ער זיכער — דאָס האָט מען געלאַכט פון איהם...

ניין! ער וועט שוין מעהר ניט זיין גוט! ער וועט נעהמען, נעהמען, נעהמען! געבען וועט ער שוין גאַרנישט... ניט ווייל ער זשאַלעוועט, נאָר ווייל ער שעהמט זיך... עס איז ניט די פּאַסיגע צייט פאַר גוטס טאָן. קיין ליגנער קען ער ניט זיין. ער וויל זיין עכט. קוים האָט זיך דער צווייפעל בעזעצט אין איהם, אין שוין פאַרפאַלען. גוט זיין קען ער שוין ניט.

אָבער ווי אַזוי הויבט מען אָן ווערען שלעכט? ער האָט געפּרובט ענטזאָגען אין אַ ביטע אַ נאָהענטען מענשען... איז ער ארומגעגאַנגען אַ טאָג ווי צו־חלום און ער האָט אויף מאָרגען געהאַט אַן ארבייט, אויפצוזוכען יענעם, איבערבעטען איהם און פאַרריכטען זיין פעהלער...

— שלעכט זיין קען ער ניט! — האָט ער באַשלאָסען — אָבער מען דאַרף שפּיעלען די ראָלע פון אַ שלעכטען... אָט וועל איך זיי דערצעהלען וועגען זיך עפּיס שרעקליכעס... אַ צווייטע מיידעל האָט איהם גראַד אָוועקגעלאָזט, וועט ער דערצעהלען פאַרקעהרט.

— איהר ווייסט — האָט ער זיך באַריהמט אין אַ רוהיגען טאָן פון אַ באַקאַנטען — איך האָב היינט אָפּגעטאָן אַ גרויזאַמע זאַך.

— איהר? — האָט דער באַקאַנטער אויסגעשטעלט די אויגען און ניט געגלויבט.

— איך אַליין — האָט ליכטמאַן זיך געמיהט קאַלטבלוטיג צו שמייכלען. — וואָס מיינט איהר, כ׳בין טאַקי אַזאַ גוטער?...

— אַזוי מיין איך... — האָט יענער געגענעצט.

— האָט איהר טאַקי געלעבט אין טעות... אָט שטעלט זיך פאָר — האָט ליכטמאַן זיך באַמיהט צו באַקומען אַן אויסדרוק פון אַ קאַלטען גזלן — איך בין די וואָך זיך צעגאַנגען מיט... איהר קענט דאָך זי... דאָס בלאָנדע, שלאַנקע מיידעל... זי האָט

געוויינט ווי א קינד... ליכטמאַן: איך קען אָהן דיר ניט לעבען, איך אָבער האָב קאַלט געענטפערט: דו ביזט מיר מעהר ניט אינ־טערעסאַנט... און איך בין אוועק. הינטער'ן טיר האָב איך געהערט איהרע טרערען, זי האָט זיך צעוויינט אויפ'ן קול... נאָר מיך האָט עפּיס, איך וויים ניט פאַרוואָס, גאָר ניט געריהרט...

— ווי איז דאָס מעגליך? — האָט זיך דער פריינד ווירקליך שוין פאַרוואונדערט, קענענדיג ליכטמאַנ'ען שוין א צייט.

— אָט זעהט איהר דאָך — האָט ליכטמאַן רוהיג געענט־פערט. — איך בין בטבע זעהר גרויזאַם, נאָר איך האָב זיך שטענ־דיג באַקעמפט... איצט האָב איך מיינע בייזע אינסטינקטען געגעבען א פרייען וועג...

— יאָ... — האָט דער באַקאַנטער געמורמעלט און צוגע־געבען — אזוי דאַרף מען האַנדלען... ס'איז אפילו א רחמנות, זי איז אייגענטליך א גוט מיידעל... זי וועט ליידען...

— נו, וואָס איז אז מען ליידט... — האָט ליכטמאַן זיך אָנגעצונדען — אַלע ליידען... ליעבע איז ליידען און דאָס גאַנצע לעבען איז א לאַנגעס ליידען.

און דערפיהלענדיג, אז אריינלאָזענדיג זיך צופיעל וועגען ליידען קען ער זיך ארויסגעבען צוריק מיט זיין גוטסקייט, האָט ליכטמאַן זיך אָפּגעהאַקט און זיך געזעגנט מיט'ן באַקאַנטען...

ער האָט זיך געפיהלט ווי באַפרייט פון א שווערער לאַסט. ער איז געגאַנגען מיט פעסטע טריט און אריינגעאָטעמט די לופט, מיט דעם געפיהל פון איינעם, וואָס איז נאָר־וואָס אויפ־געשטאַנען פון א לאַנגער קראַנקהייט און הויבט אָן ווערען געזונד.

פאַרביי איהם האָט זיך דורכגעשלייכט אַן אויסגעמאַגערטע קעצעלע, ער האָט מיט גוואַלד אָפּגעקעהרט די בליקען פון איהר און איז געגאַנגען זיין וועג...

דער צענזאָר

צווישען די אַלע פּאָעטען, וואָס האָבען געשריבען און זיינען ניט געוואָרען געדרוקט, האָט געשפּיעלט די ערשטע פּיעדעל דער פּאָעט שיינמאַן. אין דער צייט, ווען יענע זיינען אַלע ארומגע־גאַנגען נידערגעשלאָגען, פאַרביטערט און האָבען געהאַט טענות צו דער וועלט — איז שיינמאַן שטענדיג אומגעגאַנגען מיט א שטאָלצען, אָבער גוטמוטיגען שמייכעל אויף די רויטע ליפּען און האָט צו קיינעם ניט געהאַט קיין טענות. אדרבא, ער איז געוועזען זעהר צופריעדען, וואָס זיינע שאַפונגען ווערען ניט געדרוקט. ער פלעגט אפילו אָפטמאָל קוקען פון אויבען אַראָפּ אויף די יעניגע, וואָס זייערע זאַכען דרוקט מען יאָ.

ער האָט זאָגאר אויסגעארבייט א באשטימטע אפאָריזם, וואָס ער פלעגט נוצען פון צייט צו צייט ביי ליטעראַרישע געשפּרעכען. די אפאָריזם האָט געלויטעט אזוי:

— עס איז ניט קיין קונץ צו זיין געדרוקט — עס איז אָבער א קונסט צו זיין ניט געדרוקט.

און נאָך דער דאָזיגער אפאָריזם פלעגט שיינמאַנ׳ס פּנים לויכטען.

די דאָזיגע אפאָריזם, וואָס פון אויבען־אויף איז זי געוועזען שטאַרק פלאַך, האָט אָבער נעהאַלטען א גוואַלדיגע טיעפקייט. שיינמאַן האָט מיט איהר געציעלט צו צייגען, אז זיינע זאַכען

ווערען ניט געדרוקט, ווייל זיי זיינען צו שארף און דער צענזאָר לאָזט זיי ניט דורך...

אזוי וועניגסטענס פלעגט איהם פאַרזיכערען דער רעדאַקטאָר, ווענען ער האָט די ערשטע צייט זיינע ווערק געטראָגען.

דער רעדאַקטאָר איז געווען א מענש א העפליכער, סתם אָפּ־זאָגען שיינמאַנ׳ען האָט ער ניט געהאט קיין מוט, ווייל שיינמאַן איז צופיעל געווען פארטראַטען אין דער דיכטערישער באוועגונג, וועלכע האָט זיך אין יענער צייט אָנגעהויבען. ער איז געווען כמעט דער פיהרער פון די ניט געדרוקט־געוואָרענע דיכטער... אין יענער צייט איז דאָס געווען א הויכע מדרגה... א פיהרער פון פארפאָלגטע, דערנידערינגטע און דערשלאָגענע יונגע לייט... אלס א פיהרער פון אזא גרופּע האָט דער רעדאַקטאָר פאַר שיינ־מאַנ׳ען געהאט רעספּעקט... דערצו איז טאַקי שיינמאַן געווען אַן עדעלער יונגער מאַן... געקענט גוט לשון־קודש, געלעזען פּוי־ליש, רוסיש און דייטש, אויך געקליידט איז ער געווען ווי אַן אינטעליגענט, שטענדיג אין א ווייסען קראַגען, מעג ער זיין א פּאַפּיערענער. מיט די הענט טאַפּען דעם קראַגען וועט דאָך קיינער ניט וואַגען... דער עיקר איז דער קראַגען פאַ׳רן אויג.

מיט איין וואָרט — מיט אזא יונגען מאַן ווי שיינמאַן האָט דער רעדאַקטאָר געדאַרפט זיין פאָרזיכטיג, און ווען דער ערשטער פלעגט צו איהם די ערשטע צייט קומען נאָכפרעגען אויף זיין פּאָעמע אין פּראָזע (שיינמאַן האָט דאָס רוב געשריבען פּאָעמען אין פּראָזע, ווי דער שטיינער איז פון אלע די יעניגע, וואָס ווערען זעלטען געדרוקט), פלעגט דער רעדאַקטאָר ווערען צוטומעלט. זאָגען איהם דעם ריינעם אמת, וואָלט זיך שיינמאַן באליידיגט. האָט נאָך איינמאָל אריינגעגעבען דעם רעדאַקטאָר א גליקליכע אידעע:

דער צענזאָר!...

דער צענזאָר איז אין יענער צייט ווירקליך געווען א שטרענ־גער. דער עיקר א פייגלינג. האָט געהיט זיין שטעלע, ווי א פעלדפעבעל. אין יעדען וואָרט האָט ער געזוכט רמזים...

אַט אַ דאַנק דעם דאָזיגען צענזאָר האָט זיך דער רעדאַק־טאָר געראַטעוועט פון שיינמאַנ'ס פּאָעמען אָהן גראַמען...

— איהר פאַרשטעהט, פּאַני שיינמאַן... — פלעגט ער אָנ־הויבען צו שטאַמלען, ווי דער שטייגער איז פון אַ מענשען, וואָס קען ניט זאָגען גלאַט קיין ליגען... — איהר פאַרשטעהט, דער צענזאָר לאָזט אייער פּאָעמע ניט דורך... צו שאַרף! צו שטאַרק...

— אַזוי! — האָט זיך שיינמאַן דאָס ערשטע מאָל אָנגע־כאַפּט מיט פרייד, דערהערענדיג, ווי אַזוי זיין פּאָעמע איז גע־פעהרליך, און ער האָט מיט שטאָלץ געטאַפּט דעם פּאַפּיערענעם קראַגען. — אַזוי... צום ביישפּיעל, וואָס געפינט ער דאָרטען?...

— ער געפינט זעהר פיעל! — איז שוין ביי דעם רעדאַקטאָר געגאַנגען גלאַטער די צונג... — אַט למשל, האָט ער זיך אָפּגע־שטעלט אויפ'ן עזעל... „וועמען מיינט ער מיט'ן עזעל“... האָט ער מיך אַלץ געפאָרשט... זייט פאָרזיכטיג, פּאַני שיינמאַן...

פּאַני שיינמאַן האָט אייגענטליך ביים שרייבען מיט'ן עזעל קיינעם ניט געמיינט, אויסער דעם עזעל, אַן אמת'ן עזעל, וועלכען ער האָט געוואָלט באַזינגען פאַר זיין געדולד, אָבער וויבאַלד אַז דער צענזאָר האָט אריינגעלעגט כונות, איז איהם די זאַך געפעלען געוואָרען. הייסט עס, אַז ער, שיינמאַן, איז טאַקי אַ ביטערער יונג... ער וועט נאָך אַמאָל געהן אין טורמע פאַר זיינע הויכע און שאַרפע געדאַנקען...

עס האָט איהם אָנגעכאַפּט אַ גוואַלדיגער שטאָלץ. ער האָט זיך דערמאָנט, אַז דאָסטאָיעווסקי איז געווען פיער יאָהר אין קאַ־טאָרגאַ פאַר זיין שאַרפער פעדער. נאָכדעם האָט ער זיך דער־מאָנט אָן קאָראָלענקאָ'ן, אָן פּ. י., וועמעס ביאָגראַפיען ער האָט אַלע געקענט. און אַט איז ער איצט אויף איין מדרגה מיט זיי. אין זיין פּאָעמע איז דאָ אַן עזעל און אַט דער עזעל איז ניט סתם אַן עזעל, נאָר טאַקי יענער... דער צענזאָר האָט טאַקי ריכטיג פאַרשטאַנען זיין געדאַנק...

און שיינמאַנ'ען האָט עס געטראָגען אין דער לופטען. ער איז גלייך אַוועק צו די באַקאַנטע דיכטער, וואָס האָבען זיך קיינמאָל

ניט געדרוקט און פון וועלכע ער איז געווען דער אטאמאן, דער פיהרער און דער וועגווייזער און זיי אנגעזאגט זיין גרויסע שמחה:

— דער רעדאקטאר קען מיין פּאעמע ניט דרוקען.

די פארפאלגטע דיכטער האבען געוואלט אויסדריקען זייערע מיטליידס־געפיהלען צו זייער פיהרער, אבער באמערקענדיג אין זיינע אויגען א גרויסע פרייד, האט איינער זיך אנגערופען:

— ווי איך זעה, פאני שיינמאן, נעהמט איהר זיך ניט צום הארצען...

— פונקט קאפויר — עס פרעהט מיר... איך בין גליק־ליך... איך בין שטאלץ... איך בין פול מיט זעלבסט־רעספעקט...

און אז ער איז געקומען אביסעל צו זיך פון דעם גרויסען גליק, וואס איהם האט געטראפען, האט ער פארטגעזעצט:

— מיין פּאעמע איז מוסטערהאפט. זי איז פול מיט שוואונג און הויכע געפליגעלטע פאנטאזיע... זי איז דורך און דורך אלע־גאריש! זי וואלט אנגעמאכט א גערודער, דער רעדאקטאר וואלט אוועק אין סיביר און איך וואלט פארפוילט געווארען אין טורמע...

די פארפאלגטע דיכטער האבען אויסגעהערט מיט שרעק און ערשטוינונג. איינער פון זיי, דער מעהר פארפאלגטער פון אלע, וועמען מען האט נאך אפילו קיין איינמאל אין בריעף־קאסטען ניט געענטפערט — איז געשטאנען בלאס ווי קרייד און קוים גע־קענט פרעגען:

— וואס איז דארט אזוינס דא?

— עס איז דא איין קליינינקייט — האט שיינמאן מיט א זיעגער־שמייכעל געענטפערט — איין קליינינקייט, אן עזעל... איהר פארשטעהט? — אן עזעל!...

— נו?... — האבען די פארפאלגטע דיכטער ניט פאר־שטאנען.

— נו, אט דעם עזעל האט דער צענזאר געכאפּט, ער האט פארשטאנען וואס איך מיין, איהר פארשטעהט?... און ער לאזט מיין פּאעמע ניט דורך...

האבען איהם די פארפאלגטע דיכטער שטארק מקנא געווען.

זיכער איז דאָס אַ יחוס... דער צענזאָר לאָזט ניט דורך... מיט זיי האָט אַזאַ גליק קיינמאָל ניט פּאַסירט... זיי דרוקט מען ניט, ווייל, פּשוט, די „זאַכען" זייערע זיינען צו שוואַך... שיינמאַנ׳ס וואָלט מען אודאי און אודאי געדרוקט, נאָר זיי זיינען צו שטאַרק, צו שאַרף, צו געפעהרליך...

און אַזוי האָט שיינמאַן געדיכטעט פּאָעמען אין פּראָזע. גע־טראָגען צום רעדאַקטאָר און צוריק באַקומען מיט אַ שמייכעל:

— דער צענזאָר לאָזט ניט דורך: צו שאַרף!... און ער פלעגט אַוועקגעהן מיט אַ גלקליכען שמייכעל און באַריהמען זיך:

— איך קען ניט שרייבען אַבי וואָס... איך מוז אַריינלעגען הויכע כונות... אָט, למשל, איז דער לעצטער זאַך מיינער — דאַכט זיך, אַן אומשולדיגע מעשה׳לע — מיט אַ פייגעלע... מיינט איהר האָט דער צענזאָר ניט געטראָפען, אַז איך מיין מיט דער פייגעלע די פרייהייט?... ער האָט געטראָפען! ער האָט מיר אָנגעזאָגט דורכ׳ן רעדאַקטאָר, אַז איך זאָל זיין פאָרזיכטיגער און ניט נאָר איך זאָל אַזוינע זאַכען ניט דרוקען, נאָר אפילו דעם מאַנוסקריפּט פאַרניכטען... ער איז אויסען מיין טובה... איהר ווייסט — איז שיינמאַן אַריין ענדליך אין באַגייסטערונג — דער צענזאָר איז דוקא אַ פיינער מענש, אַ נאָבעלער כאַראַקטער... איך בין איהם זעהר דאַנקבאַר...

אַזוי האָט זיך געצויגען שיינמאַנ׳ס גדולה, ביז וואַנען עס איז געגעבען געוואָרען דעם פאָלק אַ קאָנסטיטוציע.

דער צענזאָר האָט גלייך פאַרלוירען זיין שטעלע און צו־זאַמען מיט איהם האָט שיינמאַן פאַרלוירען די אַמביציע צו זיין אַ שאַרפער דיכטער. ווייבאַלד, אַז מען מעג שוין אַלץ שרייבען, לוינט איהם ניט צו מאַכען זיך נאַריש...

און ער האָט זיין פעדער איבערגעגעבען זיינע פאַרפאָלגטע חברים און אַליין איז ער אַוועקגעפאָהרען אין אַמעריקא מאַכען געלד...

ווייזט זיך אַרויס, אַז פון דעם אייגענעם מזל קען מען ניט

אנטלויפען. די לעצטע צייט טראָגט זיך שיינמאַן ארום מיט גוואַל־דיגע אידעען, וועלכע ער וויל פאַרקערפּערען אין פּאָעמען אָהן גראַ־מען. ער וואַרט בלויז, עס זאָל אויך אין אַמעריקאַ איינגעפיהרט ווערען אַ צענזאָר, ווי אמאָל דאָרטען.
דעמאָלט וועט ער ווייזען די היגע רעדאַקציעס וואָס ער קען.
לאָמיר האָפען, אַז שיינמאַן וועט ביי „גינסטיגע“ באַדינגונגען צוריק ווערען אַ דיכטער אין אַמעריקאַ. אַ שאָד אַזאַ טאַלאַנט זאָל גיין צו גרונד!...

דער גרויסער פּאַסאַזשיר

יאָהרען לאַנג איז די אייזענבאַהן, וואָס האָט זיך געפונען הינטער'ן שטעדטעל, קיינעם פון די איינוואוינער ניט אַנגעגאַנגען. עטליכע מאָל א טאָג פלעגען זיך דורכטראָגען פארשיעדענע צוגען און האָבען זיך קיינמאָל אפילו ניט אומגעקוקט. זיי פלעגען בלויז איבערלאָזען שטיקער רויך, וואָס פלעגען צייטענווייז אויסזעהן, ווי וואָלקען, און מאַנכע פלעגען זיך צוליעב דעם טועה זיין און מיינען אז עס וועט רעגענען.

צו דער הויפּט־סטאַנציע, וואו די צוגען פלעגען זיך אָפּשטעלען, איז געווען ווייט. נאַטירליך, לויט דעם באגריף פון די איינוואוינער. צוצופאָהרען צו דער דאָזיגער סטאַנציע מיט א פוהר און נאָכדעם מיט דער באַהן, האָט געדארפט קאסטען אַ אייגענס, און דאָס האָבען זיך געקאָנט פארגינען בלויז די רייכע קרעמער און חיים־מאיר דער וואַלד־סוחר... אָרימע קרעמער און סתם אידען, וואָס האָבען געדארפט פאָהרען אמאָל, איין מאָל אין א יובל, אין דער גרויסער שטאָדט, פלעגען שוין פאָהרען איינגאַנצען מיט דער „בויד", וואָס דאָס האָט אויסגעמאַכט א העלפט געלד.

מאַכט זיך אמאָל א מעשה, אז דער גראף משאַפּסקי, וועלכער האָט אליין געוואוינט אין זיין גוט עטליכע ווייארסט פון שטעדטעל, שיקט אוועק א פּאַפּיער וואוהין מען דארף — ער האָט שוין געוואוסט וואוהין מען דארף שיקען — און שרייבט דאָרטען אריין א בקשה, אז היות, ווי ער און זיין פאַמיליע דארפען פאָהרען אָפט אין דער גרויסער שטאָדט אריין און די הויפּט־סטאַנציע איז צו ווייט,

דעריבער פארלאנגט ער, אז די צונגען צווישען זיין גוט און שטעדטעל זאָלען זיך אָפּשטעלען אויף צוויי מינוט.

א גראַף, האָט ער נאַטירליך אויסגעפיהרט — אמת, ניט איינ־גאַנצען. די צונגען האָבען זיך אָפּגעשטעלט בלויז אויף איין מינוט. אריבער די מינוט, איז שריי חירוקים — א פייף געטאָן און נישטאָ... אָבער א מינוט איז געווען די ויותר, ווייל די ערשטע צייט זיינען פּאַסאַזשירען געוועזען ווייניג: ערשטענס, איז עס נאָך אַלץ געווען צו טייער, מיט דער בויד האָט פּאַרט בילינער אויסגעמאַכט; און צווייטענס, האָבען די וואָס זיינען שוין געפאָהרען מיט דער באַהן זעהר געיאָגט זיך. עס איז דאָך פּאַרט א באַהן! מיט איהר שפּיעלט מען זיך ניט. נאַטירליך, אמאָל פלעגט א צוג פאַרשפּעטיגען און אנשטאָט א מינוט פלעגען די עטליכע פּאַסאַזשירען וואַרטען צוויי און דריי שעה. נאָר אז דער צוג איז שוין אָנגעקומען, האָט ער זיך שוין זעהר געאיילט. א קליינינקייט — פאַרשפּעטיגט צוויי שטונ־דען, און ער האָט געוואָלט אָניאָגען די צייט און ער איז דערפאַר נעשטאַנען ניט מעהר ווי א האַלבע מינוט, אָדער ווי די וואָס האָבען געהאַט זייגערלעך פּלעגען עס רופען, דרייסיג סעקונדען.

כאָטש דאָס איז ניט געווען קיין עכטע סטאַנציע, און די מלוכה האָט איהר קיין נאָמען ניט געגעבען, האָבען דאָך די איינ־וואוינער פון שטעדטעל זיך געגרויסט מיט איהר און האָבען זי גערופען גראַף טשאַפּסקי'ס סטאַנציע.

די ערשטע צייט האָט מען געהאָפט, אז א דאַנק דער דאָזיגער נעשעהעניש וועט דאָס שטעדטעלע אויפגעריכט ווערען. עס געפינט זיך איינגאַנצען א פּאָר וויאָרסט פון דער נייער כלומר׳שטדיגער סטאַנציע, און אידען האָבען געהאַט א קבלה, אז וואו א באַהן שטעלט זיך אָפּ איז דאָס א מזל־ברכה. אָבער אז עס איז אריבער א פּאָר יאָהר און קיין פּרנסה איז נאָך אַלץ ניט געווען, האָבען זיי זיך מיאש געווען פון אַלע באַהן־גליקען און האָבען געהאָפט אויף אַנדערע גליקען.

אָבער אז די האַלבע סטאַנציע האָט קיינעם קיין טובה ניט געטאָן, קאָן מען דאָך איינגאַנצען ניט באַהויפּטען. א דאַנק דעם, וואָס

די דאָזיגע האַלב־סטאַנציע איז געלעגן אַ פּאָר וויאָרסט פון שטעד־טעל, האָט דאָס אַרויסגערופן אַ נויטווענדיגקייט אין נייע בעלי־עגלות. ווי גאַרנישט, פלעגן דאָך דורכ׳ן טאָג אַוועקפאָהרען מיט דער באַהן און קומען פון דער באַהן ביי אַ פּאָר מנינים אידען מיט גוים, להבדיל. געהן צופוס איז דאָך צו ווייט, כאָטש עס האָבען זיך געפונען אַנדערע, וואָס האָבען ליעב געהאַט צוליעב קאַרגשאַפט און אָרימקייט צו מאַכען אַ שפּאַציר מיט די אייגענע פיס. דאָס רוב פּאַסאַזשירען אָבער זיינען צוגעפאָהרען מיט די בעלי־עגלות, וואָס זיינען מיט דער צייט נתרבה געוואָרען אין די צעהנדליגער.

צווישען די דאָזיגע נייע בעלי־עגלות, וואָס זייער עובדא איז געווען צו פאָהרען בלויז צו דער באַהן און צוריק, האָט זיך געפונען אַ איד מיט דעם נאָמען הירשעל חאַשע׳ס. אַ כּלל איז, אַז אַ איד הייסט אויף זיין ווייב׳ס נאָמען איז אַ סימן, אַז מיט איהם איז עפּיס דער מעהר. קיין גלאַטער איד איז דאָס שוין ניט. דער דאָ־זיגער הירש איז אויך ניט געווען קיין אויסנאַהם. געהייסען האָט ער אויף זיין ווייב׳ס נאָמען, ווייל ער אַליין איז ניט געווען קיין גרויסער בריה, און נאָר זי, חאַשע, איז געווען די שפּייזערין. זי האָט געהאַלטען אַ קליין שפּייז־קרעמעל, וואו הירשעל אַליין איז געווען אַ קנאַפּער שותף. אפילו אין אַ מאַרק־טאָג האָט חאַשע זיך ניט גענויטיגט אין זיין הילף.

האָט הירשעל זיך געלעבט זיין אייגען לעבעל. דאָס ווייב איז ברוגז, האָט ער אַ פערד. מיט די פערד האָט ער דוקא גוט געלעבט. די פערד, וואָס ער פלעגט קויפען אָדער חילוף׳ן אַלע האַלב יאָהר, זיינען געווען שוואַך און אַלט און ער האָט זיי מיטגעפיהלט. פלעגט זיי גלעטען און לאַסטשען און רעדען מיט זיי אויף „דו" און מיט אַלערליי ליעבע־ווערטלעך: מיין קרוין, מיין אָדלער, מיין בן־יחיד׳ל...

די ערשטע צייט איז מען מיט הירשעל חאַשע׳ס געפאָהרען גערן. ערשטענס איז טאַקי ביי איהם געווען ביליגער — האַלב פּרייז. אַ צעהנער אַ פּאַסאַזשיר מיט פּעקלעך, און אַ זעקסער אָהן פּעקלעך. און טאָמער האָסטו ניט דעם צעהנער, צי דעם זעקסער,

איז הירשעל האשע'ם א איד ניט קיין גזלן און ער וועט דיך אויפ'ן וואגען ניט פארהאלטען, אדער דיין פעקעל ניט פארנעהמען פאר א משכון. ער גיט בלויט א שמייבעל און מורמעלט:

— נישקשה. ס'איז גוט געלד. הלואי האב איך ביי אייך טויזענדער.

און צווייטענס איז ער א לוסטיגער און א וויצלינג. אהן א וויץ ריהרט ער זיך ניט פון ארט. האט אפילו א טאלאנט צו גראמען, און מאנכע פאסאזשירען האבען דאס דוקא ליעב געהאט.

איז אבער געווען א צרה, וואס מיט איהם איז מען ניט זיכער געווען, אז ער וועט קומען צו דער צייט. ער האט א טבע צו פארריידען זיך, אדער מיט א פאסאזשיר — אז ער קריגט איהם שוין, אדער מיט'ן פערדעל, אדער מיט זיך אליין. און דערצו איז טאקי זיין פערד דאס ערגסטע. אינמיטען שטעלט עס זיך אוועק און וויל ניט געהן. מוז הירשעל אליין אראפ און איינ־טענה'ן מיט איהם. שלאגען שלאגט ער ניט קיין פערד. גאט זאל אוסהיטען. אבער אמאל העלפען ניט קיין טענות.

און דערצו האט ער גלאט קיין כח ניט געהאט צו קריגען פאסאזשירען. די איבעריגע בעלי־עגלות, אויסער דעם וואס זיי האבען געהאט בעסערע פערד, האבען זיי טאקי געהאט מעהר כח. א כאפ טאן פון א פאסאזשיר א פעקעל, ווי יענער שטעקט נאר ארויס דעם קאפ פון וואגאן, איז ביי זיי געווען א געלעכטער. יענער שרייט און וויל ניט, זאל ער שרייען. זיי נעהמען מיט כח. ער, הירשעל הייסט עס, וועט עס ניט טאן, ווען ער זאל אפילו וויסען, אז ער און זיין פערד דארפען שטארבען פון הונגער.

פלעגט טאקי הירשעל־האשע'ם זעהר אפט פאהרען דער לעצ־טער פון באהן מיט א לעדיגען וואגען. פאראויס די שטאלצע, געזונטע בעלי־עגלות, און ער — אן עלענדער פון הינטען.

פונדעסטוועגען האט זיין הומאר דערפון ניט געליטען. ווי א פילאזאף פלעגט ער אננעהמען אלץ פאר ליעב און ניט טראגען אויף קיינעם קיין שנאה. פאהרענדיג מיט'ן לעדיגען וואגען צו־ריק, פלעגט ער ניט פארגעסען יעדען פוסגעהער, וואס ער פלעגט

באנגענען, זאגען גוט־מארגען אדער גוטען־אווענד — אויב די רייזע איז שוין געווען פון לעצטען צוג. אמאל פלעגט ער בעטען מען זאל זיך אריינזעצען אין וואגען. סיי־ווי־סיי — פלעגט ער שמייכלען — פאהרט מען אין לעדיגען. זאל בעסער זיצען א מענש אינוועניג. עס איז פארט פרעהליכער...

און ער איז קיינמאל ביי זיך ניט אראפגעפאלען. האט אלע־מאל געשמייכעלט און געהאפט אויף עפיס א גרויסען גליק, וואס וועט נאך אמאל קומען.

* * *

איינמאל איז ער געקומען צו דער באהן ווי זיין שטייגער איז אין לעדיגען, אהן א פאסאזשיר. די אי־בעריגע בעלי־עגלות האבען דוקא געהאט, ווער איינעם, ווער צוויי. אויפ׳ן הארצען איז אביסעל אנגעזאלצען. אויפ׳ן וואגען ליגט דאס לעצטע ביסעל היי. דאס פערדעל איז אפילו הונ־געריג. ער זאל דאס איהם אבער איצט אוועקגעבען, וואס וועט ער איהם געבען מארגען פריה? ער קאן אבער ניט צוזעהן, ווי דאס פערדעל, אלט און מיעד, שטעהט מיט אן אראפגעלאזטען קאפ און קוקט מיט די גרויסע, געדולדיגע, ליידענדע אויגען...

דער צוג האט גראד פארשפעטיגט, איז זיך הערשעל מישב, אז ער וועט טאקי דעם פערדעל אוועקגעבען דאס ביסעל היי: טאמער מאכען זיך, א קשיא אויף א מעשה, א פאר פאסאזשירען צוריק, זאל ער כח האבען זיי צו פיהרען.

שטעהט ער אזוי און קוקט, ווי דאס פערדעל עסט און קוקט איהם אן נאך יעדער כראמזשקע מיט דאנקבארקייט: האסט מיך, הירשעל, געראטעוועט... דערווייל הערט זיך א סיגנאל — דער פאיעזד! זאגט הירשעל אן דעם פערד.

דאס פערד דערשלינגט דעם לעצטען ביסען, ווי עס וואלט געפיהלט, אז עפיס וועט דא היינט געשעהן, און עס ווארט צו־גלייך מיט׳ן בעל־הבית.

דערווייל שטעלט זיך אפ דער צוג. הירשעל לויפט ניט אנט־קעגען. ער ווייס, אז יענע זיינען געזינטער. ער האפט אזוי

אויף א באקאנטען פּאסאזשיר, וואָס וועט אריין צו איהם אין וואָגען אוים פריינדשאפט. עס זיינען דאָ אזעלכע אויך.

עס לאָזען זיך ארוים די עטליכע פּאסאזשירען און זיי ווערען גלייך פארצוקט פון די איבעריגע בעלי־עגלות. הירשעל האָט שוין בדעה צו פאָהרען אין לעדיגען.

אָבער דאָ זעהט ער, ווי עס רוקט זיך ארוים א רייכער מאַן מיט א קליינעם לעדערנעם רייזע־טאַש אין האנט, קוקט זיך אום אויף אלע זייטען און זיין בליק פאַלט אויף הירשל'ען.

„דער גראף טשאפּסקי! איז דאָס מעגליך?!“

— נו, הירשקאָ! — ווענדעט זיך דער גראף צו איהם — וועסט זיך אונטערנעהמען מיך אוועקפיהרען אהיים? מיין קאַ־רעטע איז ניטאָ; זיי האָבען ניט געוואוסט, אז איך וועל קומען.

און איידער הירשעל־האשע'ס האָט זיך צוזאמענגענומען מיט זיינע כחות אָפּצוענטפערען, איז שוין דער גראף געזעסען ווי א פריץ אין זיין וואָגען, אויף דעם ביסעל שטרוי, און הירשעל איז ווי א יונגערמאנטשיק ארויפגעשפּרונגען אויף דער קעלניע און דאָס ערשטע מאָל גענוצט די בייטש צום פערד.

דער עפעקט איז געוועזען אומבאשרייבליכער. די בעלי־עגלות ארום זיינען געבליבען זיצען אויף די קעלניעס ווי פארגלי־ווערט, און האָבען זיך ניט געקענט ריהרען פון אָרט פאר ער־שטוינונג.

וויפיעל הירשעל־האשע'ס האָט פון גראף געקראָגען, האָט ער בשום אופן ניט געוואָלט דערצעהלען. ער האָט נאָר אויף יעדערנס פראגע געענטפערט מיט א שמייכעלע:

— הלואי פארדיען איך דאָס אלע חודש.

דערפון האָט מען זיך געשטויסען, אז ער האָט איהם געגעבען א פינפערל...

שלמה „קהלת“

צי ווייל ער האָט געהאַט אַ שייכות צו קהלת, דערפאַר, וואָס ער האָט אויך געהייסען שלמה, צי ווייל ער איז בטבע געווען אַ בעל־ספק — אַזוי צי אַנדערש: אונזער שלמה פון ערגעץ אַ קליין־ליטוויש שטעדטעל, האָט שטאַרק געהאַלטען פון דעם ספר קהלת.

ווי אַזוי האָט זיך קהלת צוגעפּאַסט צו זיין לעבען, איז שווער צו וויסען. שלמה פון דער ליטווישער שטעדטעל האָט ניט גע־קענט זאָגען „מלך הייתי“... אפילו ביי זיין אייגענעם הויז־גע־זינד האָט ער קיין ראָלע ניט געשפּיעלט. די קראָם, וואָס האָט געגעבען די ביסעל חיונה, האָט געפיהרט דאָס ווייב און די פּאָר מיידלאַך האָבען צוגעהאָלפען. שלמה אַליין איז געווען אַ יושב אוהל, געזעסען אַ האַלבען טאָג אין בית־מדרש און די איבריגע צייט ביי זיך אין שטוב און אַריינגעקוקט אין ספרים... קיין דעה האָט ער דערפאַר ניט געהאַט ביי קיינעם פון זיינע הויזיגע און האָט בכלל ניט געהאַט קיין פאַרלאַנג צו רעגיערען, אויסער פּסח צו די סדרים, וואָס דאָס האָט ער געטאָן מעהר על פּי מוז... אַז דער דין איז צו קיניגען, קיניגט ער — אַ ברירה האָט ער!...

קיין גערטענער מיט אַלערליי פּרות, מיט אַלערליי אויסגעפּלאַס־טערטע שטעגעלאַך און קוואַלען האָט ער אויך ניט פאַרמאָגט. זיין שטוב, וועלכע איז דווקא געווען אַן אייגענע, אַ ירושה, האָט אפילו יאָ פאַרמאָגט אַ קליין גערטענדעל, אָבער געוואַקסען האָט דאָרטען איז נעווען פאַרוואַקסען מיט קראָפּעווע, צו וועלכע מען האָט זיך זומער־צייט אונערקעס, רעטעכלאַך און ריבען... דאָס איבריגע

ניט געטאָרט צוריהרען, און אויב שלמה פלעגט זיך פארגעסען און זיי אָנריהרען, פלעגט ער נאָכדעם פארזאָגען א צעהנטען אריינצו־געהן אין זיין גאָרטען פון גרינס...

וואָס אנבאטרעפט די שאַף, מיט וועלכע דער אמת׳ער שלמה המלך באריהמט זיך אין קהלת, האָט אונזער שלמה פון דער ליט־ווישער שטעדטעל קיין סך ניט פארמאָגט. א קורצע צייט האָט ער אפילו יאָ „באזעסען" א ציעג, אָבער אזוי ווי דאָס ווייב איז געווען צופיעל פארנומען מיט דער קראָם, האָט מען אויף דער ציעג ניט געקענט אויפפאסען און מען האָט זי, אָן אויסגעדארטע, א פאר־הונגערטע, פארקויפט...

און פונדעסטעוועגען האָט שלמה געהאַלטען פון ספר קהלת מעהר ווי פון אַלע ספרים אין תנ״ך. מען קען ניט זאָגען, אז פון איוב האָט ער ווענינ געהאַלטען... פארקעהרט, איוב איז אויך געווען פול מיט טיעפע געדאנקען. אָבער איוב איז צו שריי־ענדיג, צופיעל געקלאָגט זיך. שלמה האָט דאָס דאָזיגע שרייען ניט געקענט פארטראָגען. בפרט, אז געוואוסט האָט ער פון גמרא, אז איוב איז ניט מעהר ווי א משל... קהלת אָבער האָט טאקי געלעבט, געווען א מלך, און וויבאַלד אז אויך ער האָט געקענט זאָגען, אז הכל הבל, איז דאָס כדאי אריינצוטהמען אין זינען און זיך אראָפנעהמען א מוסר...

אונזער שלמה פון דער ליטווישער שטעדטעל איז געווען אוי־סער א למדן, אויך א פרומער. פונדעסטוועגען איז ער ניט געווען צופריעדען מיט דער מיינונג פון יענע תלמידי חכמים אין גמרא, וועלכע האָבען געוואָלט דעם ספר קהלת באהאַלטען... שלמה דאנקט גאָט, וואָס די דאָזיגע גזרה איז דעמאָלט ניט דורכגעגאנ־גען... אין געוויסע פראגען איז אונזער שלמה געווען א שטיקעל רעוואָלוציאָנער. מען מעג אמאָל הערען א צווייטענס מיינונג אויך... בפרט, אז קהלת איז פול מיט חכמה און אין חכמה קען, נאָך שלמה׳ס מיינונג, ניט זיין קיין אפיקורסישעס... אפיקורסים זיינען בכלל שוטים... אזוי האָט שלמה געהאַלטען.

אמת, קהלת האָט געפרעגט: מי יודע? איז אויך ניט קיין

בייז! מען ווייס טאַקי ניט — און ווײַבאַלד אַז עס קומען ספקות, ווערן די געדאַנקען קלערער און דער גלויבן לײַטערט זיך... ווײַבאַלד אַז מען ווייס ניט, דאַרף מען טאַקי שטאַרקער גלויבן...
און שלמה האָט זיך געריבן די הענט, געקנאַקט מיט די פינגער, און באַקעמפּט דעם „מי יודע". און אויף אַזאַ אופן האָט ער זיך טאַקי אויסגעקעמפּט אַ יענע וועלט.

על פּי דין האָט אונזער שלמה געדאַרפט אַרײַנקוקן אין קהלת סוכות־צײַט, ווען דער בעל־קורא לייענט עס פאַר פאַר'ן עולם נאָך קריאת התורה. אָבער דער חשק צו קהלת איז בײַ אונזער שלמה'ן צו שטאַרק געווען, אַז ער זאָל יוצא זײַן אַרײַנ־קוקען אין קהלת בלויז איינמאָל אין יאָהר. ער פלעגט זיך האָבען אַ טבע דוקא אין מיטען שבועות בײַ אקדמות לייענען, גראָד דאַן זיך פאַרטיעפען אין קהלת. פלעגט איהם אַ שכן פון דער זעלבער באַנק אין בית־מדרש באַמערקען, אַז ער איז פאַרקראָכען, אַזש אין קהלת, פלעגט זיך שלמה פאַרשעהמען, זיך פאַרענטפערט, אַז ער האָט זיך טועה געווען. אָבער נאָכדעם ווי דער שכן פלעגט זיך אָפּקעהרען, פלעגט ער ווידער קוקען אין קהלת און זיך קוויקען מיט די אַלטע, אייביג נייע געדאַנקען, וואָס זײַנען געווען אָנגע־פּיקעוועט אין די עטליכע קליינע זייטלאַך.

ניט אַלע געדאַנקען זײַנען איהם גלייך געפעלען געוואָרען. עס זײַנען געווען פּסוקים, וואָס אפילו שלמה, דער ליעבהאָבער פון קהלת, האָט זיי קריטיקירט. למשל, די מיינונג וועגען די ווייבער. שלמה אונזערער האָט זיך אפילו ניט געקענט באַריהמען מיט האָבען צו טאָן מיט אַ סך ווייבער, ווי יענער שלמה, אָבער זײַן אשה האָט ער גוט געקענט, און זי איז דוקא געווען אַ וואויִלע אידענע... האָט איהם טאַקי פאַרדראָסען דער דאָזיגער פּסוק, וואו יענער שלמה דערצעהלט, אַז פון טויזענד האָט ער קיין איינע אַ גוטע ניט געפונען...

דערפאַר אָבער האָט ער יענעם שלמה'ן נאָכגעגעבען, אַז עס איז בעסער צו געהן אין הויז צו אַן אבל, איידער אין הויז פון אַ בעל־שמחה... בײַ אַן אבל געהט צו אָהן חניפה, און וואָס דו

זאָגסט איהם, זאָגסטו איהם פון ריינעם הארצען, און אפילו אז דו שווייגסט, איז ווי דו וואָלסט גערעדט די עהרליכסטע רייד... אויף א שמחה אָבער איז מען פאַלש, מען ווינשט זאַכען, וואָס זיינען ניט געשטויגען, ניט געפלויגען, און טיעף אין הארצען מאַכט מען חוזק פון דער בעל־שמחה, אָדער מען איז איהם מקנא, אָדער מען ווינשט איהם אין הארצען פונקט דאָס פאַרקעהרטע, וואָס מען זאָגט איהם מיט דער צונג...

די ליעבע פון אונזער שלמה צום ספר קהלת האָט ער גע־האַלטען בסוד... ער האָט עס געטאָן ניט אויס מורא פאַר די שכנים זיינע אין בית־מדרש, נאָר אויס רעספּעקט פאַר קהלת... זיי, די שכנים זיינע, זיינען טרוקענע אידען, און קהלת איז ביי זיי עפּיס א צוטשעפּעניש צו די פּיוטים, וואָס זיי זופען די גאַנצע צייט פון דאַווענען ווי קאַלטע לאָקשען... ער האָט ניט געוואָלט פאַרשוועכען די שעהנקייט פון קהלת. אָבער אמאָל פלעגט ער שוין ווערען צופיעל ענטציקט פון א פּסוק, אין וועלכען ער האָט ענטדעקט א שפּאָגעל־נייעם געדאַנק, פלעגט ער מיט א ציטערדיגען טאָן, און רויט־ווערענדיג, ווי א יונגער בחור'על וואָס געהט געבען דעם ערשטען קאָמפּלימענט א מיידעל, זיך ווענדען צו זיין שכן:

— איהר זיינט א מבין אויף דעם דאָזיגען פּסוק:

ושבח אני את המתים שכבר מתו... וטוב משניהם את אשר עדן לא היו...

דער שכן, וועלכער האָט דוקא פאַרשטאַנען דעם פירוש המלות, אָבער דער זינן פון די ווערטער איז איהם ניט אָנגעגאַנגען, ווייל ביי איהם אין הויז האָט געוואַרט אויף איהם נאָכ'ן דאַווענען א גוטער יום־טוב'דיגער מאָהלצייט, האָט פון יוצא־וועגען א מורמעל געטאָן:

— יאָ... א מענש איז קיינמאָל ניט צופריעדען, ר' שלמה... ער האָט זיך אודאי געהאַט וואָס צו באַקלאָגען, דער שלמה המלך... חוץ זיין שאָדען, אויף אַלע אידען געזאָגט געוואָרען...

און ניט באַמערקענדיג די שלעכטע ווירקונג, וואָס זיינע רייד

האָבען געמאַכט אויף דעם היינטיגען שלמה'ן, האָט ער ווידער געפּלאַפּעלט:

— דער חזן האָט היינט זיך אַזוי געציקעלט, אַז מען וועט אַרוים פון בית־מדרש אַרום איינס... עס ציהט אין האַרצען...

האָט שלמה זיך דערפיהלט ווי אַן אָפּגעבריהטער. אָבער באַלד האָט ער זיך פאַרטיעפט אין קהלת און זיך געטרייסט מיט אַ פּסוק, וואָס ער האָט אויסגעפונען, וועלכער האָט זיך צוגעפּאַסט פאַר'ן שכן דעם שוטה...

אלעלויא

דאָס איז שוין געווען לאַנג. אָבער גראָד איצט זעה איך עס, ווי עס וואָלט פאַר מיינע אויגען געשטאַנען; הער איך עס, ווי עס וואָלט אין מיינע אויערען געזשומט...

איך בין דעמאָלט אַ אינגעלע געווען. אָבער ערב פסח איז עס געווען. האָב איך מיך געפיהלט ווי אַ גרויסער. אין אָווענט האָב איך צו פרעגען פיער קשיות און וויכטיגע קשיות. אַלע וועלען זיצען און שווייגען און איך וועל פרעגען. לאַכען וועל איך נים. כאָטש דאָס קלינגט ווי אַ שפּיעל. אָבער מיט פיער קשיות שפּיעלט מען זיך ניט... איך וועל זיין ערנסט און זאָל דער טאַטע זעהען, וואָס פאַר אַ מענש איך בין געוואָרען איבער'ן ווינטער.

ס'איז געווען גוט. דער טאָג פון ערב פסח איז געווען אַ שעהנער, אַ זוניגער. אמת, ביי בערגעלדיגע הויפען זיינען נאָך געלעגען פאַרהאַרטעוועטע שטיקלאַך שנעע, וואָס די זון האָט נאָך ניט געקענט בייקומען. געדאַכט האָט זיך אָבער, אַז זי האָט זיי ניט געוואָלט בייקומען. עס האָט ניט געפּאַסט פאַר איהר אָפּ־צוגעבען זיך מיט אַזוינע ברודיג געוואָרענע פאַרהאַרטעוועטע שטיק־לאַך שנעע... זיי וועלען פון זיך אַליין צוגעהן און עס וועט פון זיי קיין זכר ניט בלייבען... דאָס האָב איך געוואוסט אויף זיכער...

אָך, עס איז געווען אַ שעהנער ערב פסח און פאַרנאַכט איז נאָך שעהנער געווען. די זון האָט זיך אָראָפּגעקייקעלט פאַמעלעך, פאַמעלעך הינטער'ן וואַלד, וואָס האָט זיך געפונען ווייט אין עק

גאַס, וואו אונזער שטיבעלע איז געשטאַנען, אַזוי פּאַמעלעך, אַזוי פאַרזיכטיג, ווי זי וואָלט מורא האָבען, ביים אָראָפּנידערען, ניט צוברעכען זיך... מיר איז געווען גוט און שעהן און עס וואָלט נאָך בעסער און שעהנער געווען, ווען מיין געלערנטער טאַטע וואָלט ניט אויסגעשריבען אַזש פון פּעטערבורג די לשון־קודש׳דיגע צייטונג, וואָס קומט צו אונז אָן אַלע טאָג, אַלע טאָג, אַ פיערטעל צו איינס, אויף אונזער אַלטען וואַנט־זייגער...

דער טאַטע פלעגט די דאָזיגע לשון־קודש׳דיגע צייטונג היטען, ווי דאָס אויג אין קאָפּ. ערשטענס, האָט ער זי ליעב געהאַט, ווייל ס׳איז געווען אויף לשון־קודש, און צווייטענס, האָט ער געהאַט נאָך צוויי שותפים צו איהר און די שותפים האָבען עס געמוזט באַקומען פריש, ריין און ניט שטאַרק אויסגענוצט. לעזענדיג זי, פלעגט ער זי האַלטען ביי די ברעגען, ווי מען האַלט אַ שטיקעל זיידענס...

אָבער אַז ער פלעגט זיך אָפּקעהרען, פלעג איך, קליינער איינגעלע, זיך אַ כאַפּ טאָן צו איהר. איך האָב שוין געקענט אַ האַלבען תנ״ך און געוואוסט אַ סך טייטש־ווערטער... אַ סך ווערטער האָבען מיר אָבער געפעהלט. פלעג איך לעזען און דאָס רוב ניט פאַרשטעהן און טאַקי מעהר הנאה האָבען פון די ווערטער וואָס איך האָב **ניט** פאַרשטאַנען.

יענעם ערב פסח אָבער איז דער טאַטע אַרומגעגאַנגען אַ צעטראָגענער... האָט עס מיך געוואונדערט. אַלע קינדער זיינען דוקא געווען געזונד. די תבואה, וואָס ער האָט אָנגעקויפט פאַר׳ן ווינטער, האָט ער שוין פאַרקויפט מיט אַ וואָך צוריק, און ווי איך האָב געהערט—אָהן היזק... דער וויין, וואָס ער האָט נעכטען געבראַכט פון ישראל דעם וויינהענדלער און גלייך פאַרזוכט, איז געווען זיס ווי האָניג. די מאַמע האָט אויך אָנגעזאָגט, אַז זי האָט דעם פּסח פאַר פול. עס פעהלט איהר נאָך אפילו אַ פּסח׳דיגער שטעקען פאַר דער גרויסער ווילקע, נאָר זי וועט זיך באַגעהן מיט דעם שטעקען, וואָס זי האָט צו דער קלענערער ווילקע. זי וויל ניט זאָרגען...

טאַ וואָס־זשע געהט דער טאַטע אַרום אַזוי צוטראָגען?
האָב איך גראָד געכאַפּט די לשון־קודש'דיגע צייטונג, וואָס איז געלעגען אויפ'ן טיש איינע אַליין, ווען דער טאַטע האָט זיך אויף אַ ווײַלע אָפּגעקעהרט.
מיינע בליקען זיינען באַלד געפאַלען אויף צוויי ווערטער, פון וועלכע איך האָב שוין געוואוסט דעם „טייטש"... פרעות בישראל... דאָס וואָרט „פּרעות" האָב איך נאָך געדענקט פון שופטים... אַ שווערער וואָרט געווען אפילו אין חדר... אין דער לשון־קודש־דיגער צייטונג האָט עס נאָך הארבער און מורא'דיגער געקלונגען... דער רבי אין חדר האָט אונז געטייטשט פרעות „ברעכונגען", אָבער אין דער לשון־קודש'דיגער צייטונג האָט עס געזאָלט זיין אַ פּאָגראָם... פּרעות בישראל — פּאָגראָמען אויף אידען...
הייסט עס, אַז דער טאַטע ווייסט עס און ישוב'ט זיך צי דערצעהלען, צי ניט דערצעהלען...
געדענקט האָב איך, אַז די פּאָגראָמען זיינען זעהר ווייט... איין שטאָדט האָט געהייסען יעליסאַוועטגראַד... איך האָב קוים געגלויבט, צי געפינט זיך באמת אַזאַ שטאָדט... אָבער, אַז די צייטונג שרייבט פרעות בישראל, איז אַן אמת... עס איז טאַקי זעהר טרויעריג. ווען ניט דאָס, וואָלט דאָך געווען אַזוי גוט... אַלץ האָבען מיר שוין: וויין, מצה. קניידלעך וועט דאָך זיכער זיין. דער וועטער, ווייזט אויס, וועט זיין שעהן אַ גאַנץ יום־טוב... נים האָב איך שוין אויך... ניט מעהר, דער פרעות בישראל פאַרשטערט אונז אביסעל די שמחה.
אַזאַ שאָד, אַזאַ שאָד!...
ערשטענס, איז אַ רחמנות יענע ווייטע אידען, און צווייטענס, קען דאָך אַזאַ מעשה אויך ביי אונז פּאַסירען.
איין גוי, האָב איך זיך געטרייסט, איז דאָך אונזערער אַ שכן. ער וועט עס זיכער ניט טאָן... די ביסעל גוים, וואָס וואוינען ווייטער אין אונזער גאַס, זיינען אויך ניט קיין שלעכטע... דערצו פאַלט גראָד אויס זייער פּסח מיט אונזער פּסח

צוזאַמען... זיינען מיר דאָך שוין שטיקלעך מחותנים... אָט קלינגען די גלאָקען אין קלויסטער... אָט רופט דער שמש: אין שוהל אריין... אָבער מחותנים זיינען מיר דאָך.

און ווידער טרייסט איך מיר, אַז דער רב טראָגט אַזאַ מין זופּעצע ווי, להבדיל, דער גלח... שוואַרץ, ברייט און לאַנג... דער רב געהט אין מיטען וואָך מיט אַ שטעקען, אויבען מיט אַ זילבערנער גאַלקע, און דער גלח, להבדיל, אויך... ביידע האָבען גרויע לאַנגע בערד... פאַר וואָס זאָל איך מורא האָבען?...

אָט איז שוין דער סדר... די כוסות זיינען אָנגעגאָסען, אין דעם רויטען ווין שפּיגעלט זיך אָפּ דער פייער פון לאָמפּ און די פייערלעך פון די פיער ליכט, וואָס די מאַמע האָט געצונדען... ווין מיט פייערען... דער טאַטע הויבט שוין אָן פּראַווען דעם סדר. ער ברעכט שוין אָפּ אַ האַלבע מצה און באַהאַלט. עס וואָלט געוועזן אַ יושר ארויסצוגנב'ענען דעם דאָזיגען אפיקומן. אָבער איך טו עס ניט... פּרעות בישראל!... דרויסען טראָגט זיך אַ רויש... ניין, דאָס דאַכט זיך מיר בלויז... דאָס רוישט די שטילקייט אין גאַס... דער יום־טוב פון צוויי פעלקער... ביי ביידען איז יום־טוב...

* * *

די ערשטע העלפט פון הגדה איז שוין אָפּגעזאָגט. מיר האַלטען שוין ביים הלל. אָבער דאָ דערהערט זיך אַ געזאַנג...

— שששש...— רופט זיך אָן דער טאַטע... און שטרענגט אָן די אויערען אויפצוכאַפּען פון וואַנען דאָס געזאַנג קומט...

די מאַמע קוקט דורך די שויבען אין גאַס ארוים... דער אבענד איז אַ ליכטיגער.. די לבנה איז דאָ אין איהר פולקייט און העלקייט...

— איך וויים, — ערקלערט די מאַמע און שמייכעלט מיט איהר גוטען שמייכעל... — דאָס זינגען די שיקסעס פון עק גאַס ביים שכנ'ס פענסטער... אַזאַ מנהג... אַלע „זייערע" פּסח'ס זינגען זיי און מען טראָגט זיי ארוים אייער אַ מתנה...

איך ווער פערגאפט... חער זיך צו צום געזאנג און גלויב נישט מיינע אייגענע אויערען...

אלעלויא ..

— טאטע ! — שריי איך אויס — זיי זינגען דאך אלעלויא...

דער טאטע שמייכעלט צופריעדען. ער ווייס וואס דאס בעדייט :

— אלעלויא איז דאס זעלבע וואס הללויה...

— פון הלל ?... — פרעג איך און פיהל מיך בארוישט פון אזא גדולה...

— געווים... דערזעלביגער הללויה...

די מאמע ווערט אויך שטאלצער. זי קוקט ווידער ארויס אין פענסטער און דערקענט די דריי שיקסעס... אלע איהרע באקאנטע... פון עק גאס... זי קומט צו זייערע היימען אפט קויפען גרינס, מאהן און אנדערע סחורות...

— זיי וועלען נאך קומען צו אונזערע פענסטער אויך... — זאגט די מאמע. — באקאנטע שיקסעס...

אזא גליק גלויבט זיך מיר ניט... אויב זיי וועלען ווירקליך קומען צו אונזערע פענסטער און וועלען זינגען הללו־יה, איז דאך שוין אויס מיט פרעות בישראל...

און די מאמע האט געטראפען... באקאנטע שיקסעס מיט קלינגענדיגע שטימען זיינען אין א ווײלע ארום צוגעקומען צו אונזערע פענסטער, און עס האט געקלונגען א געבעט אין א פרעמ־דען נאהענטען לשון : און געענדיגט יעדען פערז מיט אלעלויא...

די מאמע האט זיי דורכ'ן פענסטער דערלאנגט פיער אייער... איך האב געכאפט אויף די שיקסעס א בליק... שעהנע, יונגע שיקסעס געוועז...

איך זעה זיי איצט שטעהן פאר אונזער שטיבעל דארט און אין די אויערען קלינגט מיר זייער אלעלויא...

זאל איך נאך מורא האבען ? —

אלעלויא... הללויה...

די חלוקה

לייבע איז א איד, וואָס זאָגט אַלע שבת־צו־נאַכט ויתן לך מיט דער גרעסטער כונה. איבערהויפּט אָבער פאַרגלאָצט ער די אויגען ביי „שזרענו וכספּנו ירבה כחול" און מען מוז מודה זיין, אַז וואָס איז נוגע דעם וזרענו האָט איהם דער רבונו של עולם צו־געהערט, — קינדער האָט ער געהאַט א סך. אַמאָל, אַז דער קאָפּ איז איהם געגאַנגען חאָדאָראָם פון פיעלע פלענער וועגען פרנסה און איינער פלעגט איהם גראָד דעמאָלט א פרעג טאָן: לייבע, וויפיעל קינדערלעך האָסטו? פלעגט ער מוזען זיך גוט אָנשטרענ־גען אום צו דערגעהן די ריכטיגע צאָהל, און דאָס רוב פלעגט ער זיך טועה זיין, און דעם צווילינג רעכענען פאַר איינס...

אָבער ביי א רוהיגער צייט האָט לייבע געוואוסט דעם חשבון פון זיינע קינדער גענוי. אכט מיידלעך און פיער אינגלעך, ס'הייסט לייבע האָט פאַרמאָגט צוועלף קינדער.

וואָלטען זיי אַלע זיהן געווען, וואָלט דאָס געווען כנגד די צוועלף שבטים, און לייבע, אַלס פרומער איד, וואָלט עס געהאַלטען פאַר אַן אצבע אלקים. די אכט טעכטער אָבער האָבען איהם דעם דאָזיגען רמז קאַליע געמאַכט, און לייבע, און אפילו לייביכע, האָבען די דאָזיגע ברכה פון גאָט ניט שטאַרק מקבל באהבה געווען...

נאָר אַז גאָט גיט קינדער, גיט ער שוין אויך פאַר די קינדער; דערצו איז לייביכע א אידענע א בריה און זי מאַרקירט

שטענדיג אויס, אז די קינדער זאָלען האָבען אַלע טאָג אביסעל געקעכטס. שבת און יום־טוב איז אויך דאָ א שטיקעלע פלייש.

לייביכע וואָלט קיינמאָל ניט געקענט ביי איהר גרויסען דלות אָנקאָרמענען אזא געזינדעל, ווען זי זאָל יעדעס קינד דארפען אויסטיילען באזונדער א חלק. ווי גרויס איהר טאָפּ איז ניט געווען, וואָלט קיין פערצעהן טעלער אַלץ ניט ארויס פון איהם; שוין אָפּגערעדט דערפון וואָס אין לייבע׳ס גבול האָבען זיך קיין פער־צעהן טעלער ניט געפונען...

לייביכע האָט דערפאַר נעשפּייזט איהר גרויס געזינד אויף איהרען אַן אייגען־ערפונדענעם שטייגער. די קינדער האָבען גע־געסען אַלע צוזאמען. ניטאָ קיין טיילען! אז מען טיילט איז ניט מזל׳דיג! אין איינעם איז מעהר מזל ברכה! און מען האָט מאנכמאָל געזעהן באשיינפערליך, אז אין דער גרויסער שיסעל געהט אריין אליהו הנביא. די קינדער שעפּען פון איהר און שעפּען און עס נעהמט זיך גאָר ניט אויס.

ווער רעדט דאָס שטיקעל פלייש אום שבת און יום־טוב איז אודאי ניט געטיילט געוואָרען. לייביכע האָט דאָס שטיקעל פלייש מיט גרויס בריה׳שקייט צופּעדעמט אין א גרויסען טעלער און די קינדער האָבען אַלע, ווי אונטער א קאָמאַנדע, די עלטערע מיט גאָפּלען, די אינגערע מיט די הענט, גלייך זיך א וואָרף געטאָן. אמאָל פלעגען א פּאָר קינדער, ניט שטארק פלינקע, ארויסנעהמען פון טעלער די הענד אין ליידיגען, האָט דעמאָלט יעדער געמוזט צוריק די פלייש אריינלעגען אין טעלער און לייביכע פלעגט די לענגערע פעדים ווידער צופעדימען און דאן האָט שוין יעדער, סיי דער פלינקער און סיי ניט דער פלינקער, עפּיס פון טעלער באקומען. מאנכמאָל איז געווען דער חלק אזוי דין, אז ער פלעגט בלייבען אָנגעקלעפּט אויפ׳ן פינגער און דאָס קינד פלעגט דעם דאָזיגען חלק מוזען פון פינגער אראָפּלעקען. אָבער א חלק פלייש האָט עס דאָך באקומען.

צרות איז געווען מיט׳ן יום־טוב סוכות. די סוכה, וואָס לייבע האָט געמאכט, האָט בלויז געקענט אריינגעהמען די זכרים,

די אכט נקבות מיט לייביכע'ן האָבען געמוזט בלייבען אין שטוב.
און לייביכע'ן איז דער קאָפּ שיער ניט צושפּאָלטען געוואָרען.
— ווי אזוי טיילט מען איין דאָס עסען, ווען דאָס געזינד איז צוטיילט אין צוויי מחנות?
מילא צו דער זופּ איז דאָ אן עצה. נאָך א קוואָרט וואסער און עס וועט קלעקען אלעמען... אָבער מיט'ן פליישׁ? ווי אזוי טיילט מען איין דאָס פליישׁ?
און לייביכע בעט גאָט אויף רעגען:
— רבונו של עולם, — גיב עפּיס א גוטען רעגען און די זכרים זאָלען פּטור זיין פון מצות־סוכה!...
איז גאָט אמאָל ניט שטאַרק באַשעפטיגט אין הימעל, דער־הערט ער לייביכע'ס געבעט און גראָד בשעת מען דאַרף גהן עסען אין סוכה, הויבט אָן גיסען א גוס רעגען.
בעלי־בתים זיינען דעמאָלט בייז, קוקען צום הימעל מיט רוגזא און פאַראיבעל: דער רבונו של עולם פאַרשטערט זיי דעם סוכות...
די נארישע פאַרמעגליכע בעלי־בתים ווייסען ניט, אז דאָס וואָס פאַר זיי איז ניט ניחא, איז א גליק פאַר לייביכע'ן: זי זאָל ניט דאַרפען טיילען די חלקים פליישׁ.
אָבער ניט אלע מאָל פיהרט לייביכע אוים ביי גאָט.
לייבע רוקט זיך מיט זיינע זיהן אין סוכה. די ערשטע גע־ריכט און די זופּ באַקומט ער צו דער צייט, אָבער צו די פליישׁ פאַרלירט ער דעם געדולד. ער זינגט שטיקלעך יום־טוב'דיגע זמירות, די „אושפּיזין", באַמקעט סתם צו פאַרשיעדענע ניגונים, וואָס באַמבלען זיך איהם נאָך פון די ערשט־פאַרגאַנגענע ימים־נוראים און דאָס פליישׁ איז נאָך אַלץ ניטאָ.
לייביכע קען בשום אופן דאָרט אין שטוב ניט צוטיילען דאָס פליישׁ. עס לאָזט זיך ניט, עס גהעט ניט!
ענדליך ווערט זי בייז און שרייט אוים מיט כעס צו דער עלטערער טאָכטער:
— נא, נעהם דאָס גאַנצע פליישׁ און טראָג אוועק אין סוכה — איך האָב ניט פון וואָס צו טיילען...

און לייבע מיט די זיהן אין סוכה דריקען די פלייצעס און וואונדערען זיך:

— עפּיס א סך פלייש! א ברכה פון גאָט!

און ביים בענשען, אז עס קומט צו „הוא יברך את אשתי“— טראַכט לייבע מיט תענוג:

— א בריה א אידענע, לעבען זאָל זי — זיך פאַרט אַן עצה געגעבען!...

די פאַרביטענע פענסטער

דאָס איז געווען אַ גרויסער בית־מדרש מיט פענסטער אין דריי זייטען. זעליג, אַ זיבעצעהן־יעהריגער בחור'ל, וואָס איז דאָס ערשטע מאָל ארויסגעפאָהרען פון זיין אָרימער היים צו לערנען דאָ, האָט די ערשטע צייט שטאַרק געבענקט נאָך זיין היים, נאָך די לעבעדיגע מענשען און נאָך דעם קליינעם שטיבעלע, וואו די לעבעדיגע געפינען זיך. קיין וועג צוריק איז אָבער ניט געווען. ערשטענס, טאַקי די הוצאות אַליין. עס דאַרף קאָסטען אודאי ביי אַ האַלבען קערבעל צו פאָהרען מיט די בעלי־העגלות, ווער רעדט מיט דער באַהן קען עס אַריינטרייבען ביז פינף גילדען. שפּעטער וועט ער אפשר קריגען דאָ אַ פרנסה — אַרומגעהן פרייטאָג „אויף ספרים" פאַר'ן בית־מדרש, וואָס דערפאַר באקומט מען צעהן קאָ־פּיקעס יעדען פרייטאָג. דאַרף ער זיך ערשט איינקויפען אין לאַסקע ביים גבאי, און ווי אַזוי דאָס צו טאָן, ווייס ער נאָך ניט. און צווייטענס, ווען ער זאָל שוין אַפילו האָבען אויף הוצאות, איז נאָך אויך אַ פראַגע צי מעג ער צוריק פאָהרען. געשיקט האָט איהם דער טאַטע אַהער מיט דער כונה, ער זאָל ווערען אַ למדן און אפשר טאַקי אַ רב, און ער האָט איהם געגעבען אָנצוהערעניש, אַז פריהער ווי אין אַ יאָהר אַרום זאָל ער ניט קומען.

— נישקשה, מיין זוהן, — האָט ער איהם פאַר'ן פאָהרען געזאָגט, — וועסט האָבען גוטע „טעג" און דו וועסט ניט דאַרפען בענקען נאָך דער היים.

מיט די „טעג" האָט טאַקי דער טאַטע געטראָפֿען. דאָס שטעדטעל איז דוקא ניט קיין אָרימס געווען און „טעג" איז געווען לרוב, אַ שאָד בלויז, וואָס אַ וואָך פֿאַרמאָגט בלויז זיבען טעג. צוליעב די בעלי־בתים, וואָלט אַ וואָך געמעגט פֿאַרמאָגען הונדערט טעג, וואָלטען זיך אויך געפֿונען בעלנים צו געבען זעליג'ן אַ טאָג... אָבער ניט געטראָפֿען האָט דער טאַטע מיט'ן בענקען. זעליג האָט געבענקט אָהן אויפֿהער אַהיים און ער פֿלעגט זיך אַמאָל אין מיטען לערנען מוזען אָפּרייסען פֿון גמרא, זיך איבערגעהן איבער'ן גרויסען בית־מדרש און טראַכטען פֿון דער היים.

אַזוי ווי דער בי־מדרש האָט פֿאַרמאָגט פֿון דריי זייטען פֿענסטער, פֿלעגט זעליג ליעב האָבען אַוועקשטעלען זיך ביי איי־נעם פֿון די פֿענסטער און קוקען ווייט ערגיץ אַהין, וואו זיין היים געפֿינט זיך. שפּעטער האָט ער זיך געכאַפּט, אַז ער קען אויס־רעכענען מיט אַ חשבון וואו עס דאַרף ערגיץ ליגען דאָס שטעד־טעלע זיינס, און נאָכדעם וועט ער שוין קענען דערגעהן, וואו דאָס שטיבעלע זייערס געפֿינט זיך און אויף אַזאַ אופֿן וועט ער זיך קענען שטעהן ביים פֿענסטער און זעהן אַזוי ווי פֿאַר די אויגען זיין היים.

לויט זיין חשבון איז אויסגעקומען, אַז אַרויסגעפֿאָהרען איז ער פֿון דער גאַס רעכטס, נאָכדעם האָט מען זיך גענומען לינקס און נאָכדעם ווידער רעכטס. הייסט עס, אַז ווען ער קוקט דורכ'ן פֿענסטער פֿון דער דריטער וואַנט, וואָס געפֿינט זיך אין דרום־זייט, וועט ער ציעלען מיט זיין בליק ביז אין שטיבעל אַריין. מעג עס ליגען פֿאַר הונדערט וויאָרסט, אַבי ער ווייסט וואו עס ליגט, זעהט ער עס שוין. דער עיקר איז נאָר צי מאַכט ער קיין טעות ניט אין חשבון. צי ליגט טאַקי ניט דאָס שטיבעלע אין דער און אין דער זייט.

ער האָט די ערשטע פּאָר וואָכען געהאַט דערין גרויסע ספקות. אָפּט האָט זיך איהם געגומען דאַכטען, אַז ווען ער קוקט דורכ'ן פֿענסטער אין דער וואַנט פֿון צפון־זייט, וואָלט ער זיכערער מיט'ן בליק געטראָפֿען צום שטיבעלע אין דער היים. אָבער ווי באַלד,

אז ער האָט שוין אזוי אָפּגעקוקט א לענגערע צייט, איז ער ענדליך פעסט געוואָרען ביי זיך און געגלויבט באמונה שלמה, אז נאָר דורך דעם פענסטער קען זיין בליק גרייכען צום שטיבעלע און נאָר אין יענער ריכטונג געפינט זיך עס.

פלעגט ער אַמאָל, איבערהויפּט, ווען אין ביתמדרש איז שטיל געווען און ליידיג פון באזוכער, אָפּשטעהן ביי דעם דאָזיגען אויס־געוועהלטען פענסטער שעה'ן און קוקען ווייט איבער די דעכער פון שטעדטעלע, איבער'ן קלויסטער, איבער'ן שווארצען וואלד און אמאָל איבער די ווייסע וואָלקענס... און ווי ער האָט דאָס אלץ אריבערגעקוקט, האָט ער שוין דערגרייכט זיין שטעדטעל, נאָכדעם דאָס געסעל און גלייך דאָס שטיבעלע.

יא, דאָס איז זי, מיט די צוויי קליינע פענסטער צום פאָרענט און מיט דער פריזבע פון אונטען. און אָט געהט ער אריין אינ־וועניג און דערזעהט דעם פיער־קאַנטיגען טיש מיט דער לאַנגער באַנק ביי דער אָפּגעקאַלכטער וואַנט און פון פאָרענט פון טיש דעם טאַבורעט, געפאַרבט אויף רויט, דער יחסן פון שטוב, דער־פאַר וואָס ער איז דער איינציגער געפאַרבט... פון דעם טאַבו־רעט, דעם יחסן, געהט ער איבער צום גרעסערען יחסן, צום וואַנט־זייגער, וועלכער „שטעהט" שוין זינט ער געדענקט און נאָר צו־ליעב שעהנקייט וועגען הענגט ער אויף דער וואַנט און אַלע פריי־טאָג פוצט די שוועסטער אָפּ זיין ציפערבלאַט און שייערט אויס די מעשענע וואָג זאַמען מיט די לייכטער... און ערשט, ווען זיין בליק זעטיגט זיך אָן מיט די אַלע ליעבע מעבעל און חפצים פון שטיבעל, הויבט ער אָן צו באַטראַכטען די לעבעדיגע נפשות. דעם טאַטען, די מאַמען, די שוועסטער און דאָס קלענערע ברו־דערעל, מיט וועלכען ער פלעגט זיך אין דער היים קריגען, אָבער דאָ, דורכ'ן פענסטער פון בית־מדרש, לעבט ער מיט איהם בשלום און ווינשט איהם אַלדאָס גוטס...

אזוי האָט זיך עס געצויגען א האלב יאָהר ביז איבער די יום־טובים. אין די יום־טובים האָט זיך זעליג'ס בענקשאַפט נאָך פאַר־

גרעסערט און דאָס פענסטער אין דער דרום־וואנט איז איהם נאָך טייערער געוואָרען. דורך איהם האָט ער געזעהן זיין שטיבעל און הויזיגע אין זייער יום־טוב׳דיגען גלאַנץ און פראַכט.

נאָך סכות זיינען אָנגעקומען נייע בחורים׳לעך פון פאַרשיע־דענע ארומיגע שטעדטלעך, צווישען זיי האָט זיך געפונען אײ־נער, וואָס איז שוין „אויסען" געווען אין א וועלט מיט שטעדט און אפילו אין זעליג׳ם שטעדטעל האָט ער אויך געלערנט. דער דאָזיגער ישיבה־בחור, וועלכער האָט זיך גערופען דער „איוויער", אויפ׳ן נאָמען פון זיין שטעדטעל, איז זעליג׳ן געווען טייערער פון אַלע, כאָטש קוים וואָס ער געדענקט איהם פון דער היים. יענער אָבער פאַרזיכערט איהם, אז ער קען זעליג׳ס טאַטען און ווייסט זייער גאַס און זייער שטיבעל און אַלץ מיט אנאַנדער.

האָט איינמאָל דער איוויער באמערקט, ווי אזוי זעליג שטעהט נאָכאַנאַנד און קוקט אריין אין דעם געוויסען פענסטער. האָט ער איהם געפרעגט:

— וואָס זעהסטו דאָרטען אזוינס?

— עס רעגענט... — האָט זעליג איהם אָפגעענטפערט, כדי ניט צו ענטדעקען איהם זיין סוד.

דער איוויער אָבער האָט נאָכגעפאָרשט ווייטער:

— און אז ער רעגענט איז וואָס? דו זאָג מיר דעם אמת.

די שאלה איז געשטעלט געוואָרען מיט א געוויסער שטרענג־קייט, אָבער אויך האָט זי געקלונגען מיט א טאָן פון חבר׳שאַפט. זעליג האָט זיך שוין ניט געקענט איינהאַלטען, און ער האָט איהם א ביסעל רויט ווערענדיג, פאַרטרויט זיין סוד:

— דורך דעם פענסטער זעה איך די היים.

— ווי אזוי? — האָט דער איוויער מיט א שמייכעל גע־פרעגט.

— אדרבא, רעכען אויס...

און זעליג האָט איהם געמאַכט דעם חשבון, ווי אזוי ער איז געפאָהרען דעם וועג פון דער היים פריהער רעכטס, דערנאָכדעם לינקס און דערנאָכדעם ווידער רעכטס, און נאָך זיין חשבון קומט

אוים, אז אן דארטען אין דרום זייט געפינט זיך זייער שטיבעל?...

דער איוויער האט עס אויסגעהערט, זיך שטארק פארטיעפט, ווי ער וואלט האבען פאר זיך א שווערען רעכנונג און ענדליך האט ער באשלאסען:

— דו האסט, ברודער, א טעות... אויב דו ווילסט „צי־לעווען" מיט דיין בליק צו אייער שטיבעל, דארפסטו קוקען דוקא אין יענער זייט פענסטער... זעהסט אט דא אין צפון־זייט... דארטען ליגט עס...

— ביזטו זיכער... — האט זעליג טרויעריג איבערגע־פרעגט...

— זיכער ווי גאלד!

זעליג איז צוגעגאנגען צו א פענסטער וואס האט זיך געפונען אין צפון־וואנט פון בית־מדרש. ער האט אבער בשום אופן דורך דעם פענסטער ניט געקענט ארויסרופען אין זיין פאנטאזיע דאס בילד פון זייער שטיבעל. פאר די אויגען איז איהם געווען אלץ פארצויגען.

און אז דער איוויער האט זיך אפגעקעהרט, האט זיך זעליג אנידערגעשטעלט צוריק ביי יענעם פענסטער, דורך וועלכען ער האט א האלב יאהר ארויסגעקוקט, און כאטש ער האט געוואוסט, אז ער האט עס על־פי טעות אויסגעקליבען, אבער ער האט דורך איהם געזעהן זיין שטיבעל און אלץ וואס געפינט זיך אין איהר קלאר און בולט... צי עס איז ריכטיג, צי ניט — איז איהם ניט אנגעגאנגען... אבי ער זעהט...

דער כשר׳ער

עס איז געווען אַן אונרוהיגער ווינטער. פון איין זייט האָבען די אַרבייטער־פיהרער צולאָזט די הענד און פאַרשפּרייט זייער טהעטיגקייט, וואו עס האָט זיך געלאָזט און וואו עס האָט זיך ניט געלאָזט. אַגיטאַטאָרען פון כל המינים אין דריי־רובעלדיגע שוואַרצע פּאַלערינען אויף די אַקסלען, האָבען זיך געוויזען אין די וואַרשעווער גאַסען אין אַ גרעסערער צאָהל ווי אימער און האָבען זיך געוואָרפען שוין צופיעל אין די אויגען. די קרייזלאַך, וואו מען האָט געלערנט מיט דערוואַקסענע בחורים און מיידלאַך באָגדאַנאָוו׳ס פּאָליטישע עקאָנאָמיע און טאַקי אַ בלעטעל מאַרקס אויך, האָבען זיך געמעהרט און זיינען געוואַקסען ווי שוואַמען נאָך אַ רעגען. מען האָט גענומען סטרייקען ביי אַזוינע פאַכען, ביי וועלכע די קלענסטע פאָדערונגען זיינען געווען געפעהרליך — און די הערונג פון איין גילדען שכירות האָט געדראָהט, אַז די דאָזיגע אינדוסטריען זאָלען רואינירט ווערען אויף אייביג. אַזוינע מינים אינדוסטריען זיינען דאָס געווען! אָבער מען האָט ניט געסטרייקט צוליעב עקאָנאָמישע מאָטיווען, נאָר צוליעב פּאָליטישע. דער ציעל איז געווען אויפצואוועקען דאָס באַוואוסטזיין אין אַרבייטער און פאַרבערייטען איהם צו גרויסע קעמפע. די דאָזיגע סטרייקען האָבען מעהר געטראָגען דעם כאַראַקטער פון מאַנעוורעס, וואו מען

שיסט אָהן קוילען, נאָר מיט אזא מין פּולווער, וואָס מאכט אָן א רויך און א ליארם, ווי אויף אַן אמת'ע מלחמה.

פון דער צווייטער זייט האָט די מלוכה ניט געשוויגען און האָט זיך אָנגעגורט די לענדען די דאָזיגע געפעהרליכע שטרעמונ־גען אונטערצודריקען. אין גאַס האָבען זיך ארומגעדרעהט פאר־שיעדענע מינים שפּיאָנען מיט בערד און אָהן בערד, מיט גרויסע לאנגע וואָנסעס און מיט קליינע קורצע וואָנסעלאך. זיי זיינען נאָכגעגאנגען מיט גרויס פּאַרזיכטיגקייט יעדען, וואָס האָט נאָר גע־טראָגען א פּאַלערינע. מאַנכע פון די שפּיאָנען אליין, אום צו פאר־שטעלען זיך פאַר רעוואָלוציאָנערען, האָבען אויך אָנגעהויבען טראָ־גען פּאַלערינעס און עס האָט פּאסירט, אז איין שפּיאָן אין א פּאַ־לערינע איז נאָכגעגאנגען א צווייטען שפּיאָן אין א פּאַלערינע, ביז זיי זיינען ביידע צוגעקומען אין א פינסטערער געסעל. דאָרטען האָבען זיי זיך אָנגעקוקט פּנים אל פּנים, זיך דערקענט און ביידע, איינע אויף די אנדערע אויסגעשפּייט...

עס איז געוועזען אַן אינטערעסאנטע נערוועזע, אונרוהיגע צייט.

ווער איז דאמאָלס געווען טעטיג? יעדער, וואָס האָט געהאַט א פונק אין הארצען, האָט דעם דאָזיגען פונק געוואָלט טראָגען צו די פינסטערע מאסען. פון די אַלע פונקען האָט געזאָלט ארויס־קומען דער אמת'ער פלאַם, וואָס זאָל באַלויכטען די גאנצע לאַנד און אפשר טאָקי די גאנצע וועלט, די גאנצע מענשהייט...

באַרים ביילין, א בחור פון א יאָהר דרייסיג, א העברעאישער לעהרער, האָט דעם דאָזיגען פונק אויך פאַרמאָגט. ליידער האָט זיין פראָפעסיע איהם געשטערט אריינצוואווארפען זיך אין גאנצען אין דער באוועגונג. כאָטש ער האָט יעדען טאָג זיך געטראָפען מיט דער בורזשואזיע פּנים אל פּנים, א דאנק די צוויי לעקציעס, וואָס ער האָט געהאַט ביי די צוויי גבירים, און ער האָט מיט די אייגענע אויגען געזעהן, ווי אזוי דאָס רייכטום איז ניט גלייך צו־טיילט — האָט ער דאָך פון דער צווייטער זייט ניט געהאַט אין הארצען קיין דירעקטע שנאה צו די רייכע. די מענער האָט ער קיינמאָל אויף זיינע לעקציעס ניט געטראָפען. זיי זיינען בייטאָג

געווען פאַרנומען מיט זייערע געשעפטען. וואָס אנבאַטרעפט די פרויען, די רייכע מוטערס פון די רייכע שילערס, זיינען זיי געווען אַזוינע עדעלע און צאַרטע, אַז דער גוטער באָרים ביילין האָט זיך גאָר ניט געקענט פאָרשטעלען, ווי אַזוי וועלען זיי קענען ביי אַ נייער אָרדנונג אַליין עפּים אַרבייטען... קוקענדיג אויף זייערע מאַט־בלאַסע געזיכטער מיט די טרוימערישע אויפּען פלעגט איהם קומען אין קאָפּ דער פּסוק פון תנ"ך: הרכה והענוגה... און דאָס האַרץ האָט איהם פאַרדריקט דערמאָנענדיג זיך, אַז אָט די עדעלע, מאַט־בלאַסע דאַמען וועלען אַמאָל ביי דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן מוזען וואַשען די טעפּ און טאָן אַנדערע שווערע אַרבייט...

דערפאַר האָט ער זיך ניט געמישט אין דער באַוועגונג. ער האָט זיך באַנוגענט דערמיט, וואָס ער האָט געהאַט ראַדיקאַלע געדאַנקען און פלעגט זיי פון צייט צו צייט אַרויסזאָגען פאַר געצעהלטע מענשען, ווען ער איז געווען אין גאַנצען באַוואָרענט, אַז צווישען זיי זיינען ניטאָ אַזעלכע, וואָס זאָלען עס איבערגעבען אין דער עפענטליכקייט.

צווישען די דאָזיגע באַקאַנטע זיינע איז געווען איינער ליפּמאַן, אַ מאַן פון עטליכע און דרייסיג יאָהר, מיט גרויסע שוואַרצע אויגען און מיט אַ הערשערישען שמייכעל אויף די דינע, עטוואָס בלאַסע ליפּען. דער דאָזיגער ליפּמאַן איז געווען אַן אייגענאַרטיגער טוער אין דער באַוועגונג. ער האָט פאַרזאָרגט די אָנפאַנגער מיט קליין־געלד, ליטעראַטור, און די, וואָס זייער וואוינונג האָט זיך „אַנגעריסען" און זיי האָבען ניט געטאָרט קומען אהיים נעכטיגען, האָט ער פאַרזאָרגט מיט אַ נאַכט־לעגער ביי אַ כשר'ען מענשען. צו די דאָזיגע כשר'ע מענשען האָט געהערט באָרים ביילין...

אַ דאַנק, וואָס ער האָט זיך קיינמאָל ניט פאַרדעכטיגט געמאַכט און סיי ער און סיי זיין צימער זיינען געווען פאָלשטענדיג לעגאַל, פלעגט צו איהם ליפּמאַן פון צייט צו צייט אַרויפפיהרען אַ רעוואָלוציאָנער, וועלכען עס האָט געדראָהט סיביר, קאַטאָרגא און אַמאָל דער טויט אַליין...

האָט דאָס באָרים'ען ניט געאַרט. יעדער מענש — האָט ער

נעפילאָזאָפירט — דאַרף עפּיס טאָן פאַר דער פרייהייט, לויט זיין שטאַנד און זיינע פעהיגקייטען. אויב איך בין ניט פעהיג אָפּ־צוהאַלטען אַ געהיימע פאַרזאַמלונג אָדער גרינדען אַ אונלעגאַלע דרוקעריי ערגעץ אין אַ פאַרוואָרפענער גאַס אויף אַ בוידעם אָדער אין אַ קעלער — לאָמיך כאָטש נוצען ברענגען מיט מיין קאַנאַפּע, וואָס שטעהט אַן איבעריגע אַ גאַנצע נאַכט...

די „געסט", וואָס ליפּמאַן פלעגט צו איהם אַרויפפיהרען, זיינען דאָס רוב געווען שווייגעדיגע, טיעף אין זיך פאַרשלאָסענע. קאָנ־ספּעראַטיוו! אויפ'ן העכסטען און שטרענגסטען אופן קאָנספּע־ראַטיוו. ביי זיי אַרויסצוקריגען אַ וואָרט איז געווען שווער, ווי פון אייזערנע שראַנקען...

אויסער זייער שווייגעדיגקייט האָבען זיי ניט געהאַט קיין נעמען. מענשען אָהן נעמען!... ביילין פלעגט זיך מאַנכעס מאָל פיהלען אונהיימליך. ער פלעגט זיך אַליין וועלען באַרוהיגען און טראַכטען: וואָס איז די נפקא מינה, ווי אַזוי ער הייסט. דאָך פלעגט די דאָזיגע חקירה ניט העלפען. ביילינ'ען האָט זיך דוקא געוואָלט וויסען ווי אַזוי דער דאָזיגער מענש הייסט.

— איהר דאַרפט קיין מורא ניט האָבען... — פלעגט ער זיך צו'הנפה'נען צום פרעמדען. — איך בין טאַקי ניט קיין גרויסער רעוואָלוציאָנער, אָבער קיין ליבעראַלטשיק, ווי איהר מיינט אודאי, בין איך אויך ניט... איך בין דוקא אַ פריידענקער און אַ...

דער פרעמדער פלעגט עפּיס אַ מורמעל טאָן און פון דעם דאָזיגען מורמעל פלעגט ביילינ'ען נאָך ווערען שווערער.

„זיי געטרויען מיר ניט!" פלעגט ער זיך אין געדאַנק באַ־ליידיגען.

ביז וואַנען די זאַך איז איהם נמאס געוואָרען. און איינמאָל, ווען ליפּמאַן האָט איהם באַגעגענט און איהם אָנגעזאָגט, אַז ביי־נאַכט ברענגט ער איהם אַן אורח, האָט ביילין פּראָטעסטירט.

— איך וויל מעהר ניט...

ליפּמאַן האָט איהם אָנגעקוקט פאַרוואונדערט:

— וואָס הייסט, ביילין... איהר זייט שוין אויס „אונ־זערער“?

— ניין... — האָט זיך ביילין פאַרטיידיגט, — פאַרקעהרט, איך בין אין גאַנצען אייערער. אָבער זיי, די אורחים, איגנאָרירען מיך. זיי קומען צו מיר שלאָפען ניט ווי צו אַ חבר, נאָר ווי אין אַ האָטעל. מיט׳ן האָטעל־אייגענטימער רעדט מען שוין אויך מעהר ווי מיט מיר. דער האָטעל־אייגענטימער ווייסט כאָטש דעם נאָמען. מיין גאָט! — האָט זיך ביילין אָנגעכאַפּט. — מיך באַ־פאַלט אַ שרעק! ליגט געגען איבער מיר אַ מענש און איך ווייס ניט אפילו ווי מען רופט איהם... אויב ער האָט מורא צו זאָגען מיר זיי נאָמען, זאָל ער כאָטש אויסטראַכטען אַ נאָמען...

ליפמאַן האָט זיך גוטמוטיג צולאַכט, באַלד אָבער איז ער ערנסט געוואָרען און זיך אָנגערופען:

— היינטיגער אורח איז דוקא אַ באַוואוסטע... זי איז אַ באַריהמטע פיהרערין...

— ס׳איז אַ זי!... — האָט ביילין אויסגעשריען...

— נאָך וואָס פאַר אַ זי! — האָט ליפמאַן געשמייכעלט. — אַ שעהנהייט.

ביילין איז דאָ רויט, דאָ בלייך געוואָרען, געדרעהט זיינע שפּיצען וואָנסען און זיך אָנגערופען:

— מילא, דאָס מאָל ערלויב איך נאָך...

— נאַטירליך... — האָט ליפמאַן ווי אין שפּאַס געטריי־בען... — נאַטירליך, ערלויבט איהר. איבריגענס, ווייס איך ניט צי וועט זי וועלען, אַז איהר זאָלט זיין אין צימער... מיר שיינט, אַז זי וועט פאַרלאַנגען, איהר זאָלט געהן אין אַ האָטעל און איהר לאָזען דעם צימער אַליין... געוויס וועט איהר געהן היינטיגע נאַכט אין אַ האָטעל... — האָט ליפמאַן שוין באַ־שטימט געזאָגט. — איהר פאַרשטעהט, מיר זיינען טאַקי רעוואָ־לוציאָנערען, אָבער עס פּאַסט פּאַרט ניט. איהר זייט דאָך איי־גענטליך ניט אין גאַנצער אונזערער... איהר ווילט וויסען איהר נאָמען?...

— איהר נאָמען? — האָט ביילין געשמייכעלט אונצופריע־דען... וואָס גערהט מיר אָן איהר נאָמען...

און אין א ווײַלע אַרום האָט ער צוגעגעבען:

— איהר ווייסט, ליפּמאַן, איך וואָלט שוין געוואָלט ווערען אויס כשר׳ער... איך וואָלט שוין אויך געוואָלט אריינפאַלען... איהר זאָלט מיך אויך דאַרפען פיהרען ערגעץ נעכטיגען...

— גאָט זאָל אויסהיטען! — האָט זיך ליפּמאַן ווי דער־שראָקען. — איהר מוזט בלייבען כשר... ווען ניט זיינען מיר אַלע קאַפּוט... עס וועט ניט זיין וואו א „מענשען" שלאָפען ליינען... די צייט איז אַזא הייסע...

און ביילין האָט פאַרצווייפעלט אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ און האָט זיך געלאָזט געהן זוכען א ביליגען האָטעל.

די דרייַ קמעות

גלייך ווי די מלחמה האָט אויסגעבראָכען האָט חיים בעריש, אַ שעהנער רייכער בעל־הבית אין פּוילען, דערפיהלט, אז עס קומען אָן זעהר שלעכטע צייטען. מילא, דאָס וואָס מען צאָהלט איהם ניט קיין חובות, איז בלאָטע, דערפון לאַכט ער: ער קומט לייטען מעהר ווי לייט איהם. ווערט מען איהם ניט צאָהלען, וועט ער אַנ־דערע ניט צאָהלען, און ער וועט נאָך דערפון האָבען אַ נוץ. שלעכט איז בלויז, וואָס מען באָרגט ניט קיין ברויט און קיין גרויפּען אין די געוועלבלעך.

אָבער חיים בעריש באַקומט דערווייל אַ מאָראַלע שטיצע אַזש פון צאַר אַליין... ער האָט פון צאַר אַ שריפט, געדרוקט שווארץ אויף ווייס, און דוקא אויף אידיש, אַז אויב ער וועט זיין אַ גוטער פּאַטריאָט וועט ער באַקומען אַלע רעכטע און ער וועט מעגען וואוינען וואו ער וויל און ער וועט מעגען טאָן וואָס ער וויל, און לערנען זיינע קינדער אין די שקאָלעס, און פאָהרען אויף אַלע ירידים, אפילו אין „ניזשני"...

דעם דאָזיגען געדרוקטען „שלום לאהובי" בריוועל פון צאַר אַליין איז דאָס ביי חיים בעריש'ן אָנגעלעגט. ער האָלט עס באַהאַלטען אין דער רעכטער הויזען־טאַש, וואו ער האָט נאָך פאַר דער מלחמה געהאַלטען דאָס געלד, און די דאָזיגע שריפט היט ער ווי אַ וועקסעל — אויפ'ן צאַר...

— עס איז גוט געלד!...

און כאָטש די לאַגע איז וואָס א טאָג ערגער געוואָרען, איז חיים בעריש מיט'ן וועקסעלע אין קעשענע אלץ געוואָרען גע־הויבענער, און אין א שמועס מיט אלטע בעלי־בתים (די יונגע האָט מען אלע צוגענומען אין מלחמה!) האָט ער מיט שטאָלץ אריינגעוואָרפען:

— מילא, עס איז טאַקי דערווייל ניט גוט, אָבער שפּעטער, שפּעטער... איהר פארשטעהט... דער צאר אליין שרייבט...

אלא וואָס דען? טאָמער פארלירט דער רוס די מלחמה און פראנץ יאָזעף געווינט גאָר, איז דאָך שוין דער וועקסעל קיין וועקסעל ניט...

טוט גאָט א נס — און פראנץ יאָזעף שיקט אויך אריין חיים בעריש'ן א געדרוקטען בריעף אין ריינעם מאַמע־לשון, און דאָס בריוועל איז נאָך ווארימער ווי דעם צאר'ס:

„אויב דו, חיים בעריש, וועסט זיין גוט צו די עסטרייכער,— שטעהט דאָרט געשריבען, — וועל איך, פראנץ יאָזעף, דיך ניט פארלאָזען. דו וועסט געניסען פון כל טוב, וואָס מיין לאַנד, סיי בוקאָווינע, סיי גאַליציען און סיי מעהרען און בעהמען פארמעגט. דו וועסט מעגען טאָן וואָס דיין הארץ גלוסט. דו זיי נאָר א מענש און פאָלג וואָס מען וועט דיר הייסען; איך וועל דיר שוין פארזאָרגען!"...

איז חיים בעריש שוין ווידער פרעהליך. ער באהאלט דעם דאָזיגען צעטעל פון פראנץ יאָזעף'ן אין א צווייטער קעשענע — מישען איהם מיט'ן צאר'ס בריוועלע פּאַסט איהם ניט — עס איז עפּיס א מין שעטנז! מען טאָר ניט!

האָט שוין חיים בעריש פון צוויי מלכים הבטחות! דערווייל איז אָבער שלעכט! — די געשעפטען אין דר'ערד. עס קומט פשוט אויס צו הונגערען.

אָבער גאָט איז א פאָטער, און אז חיים בעריש'ן ווערט גאָר שלעכט, באקומט ער א דריט בריוועל, שוין אין צוויי לשונות, אין אידיש און לשון־קודש — פון ווילהעלם'ן אליין.

און ווילהעלם פארשפּרעכט חיים בעריש'ן נאָך מעהר ווי דער

צאַר און פראַנץ יאָזעף להבדיל צוזאַמען... גאָלדענע בערג זאָגט ער איהם צו, וויבאַלד, אַז ער נעהמט פּוילען.

זאָל נאָר חיים בעריש איהם ניט שטערען, וועט ווילהעלם שוין וויסען ווי אַזוי איהם צו באַדאַנקען.

וואונדערט זיך אפילו חיים בעריש אויף דער גאַנצער מעשה און טראַכט:

— רבונו של עולם! מיט וואָס האָב איך דאָס ביי דיר זוכה געווען, אַז דריי מלכים, און נאָך וואָס פאַר אַ מלכים — די טייז פון אייראָפּאַ! — זאָלען זיך בעטען ביי מיר, איך זאָל זיי העלפען!

נאָר מסתמא ווייסען זיי דאָך. מלכים וועלען דאָך אומזיסט ניט בעטען זיך ביי איהם.

און חיים בעריש פאַרשטעקט דאָס דריטע צעטעלע, פון וויל-העלם'ן הייסט עס, אין דעם בוזעם-טאַש.

האָט ער שוין אין דריי טאַשען פּאַפּירען, אין יעדער טאַש אַ פּאַפּיער פון אַ באַזונדער מלך!

וואָלט דאַכט זיך גאָר גוט געווען. עמיצער וועט דאָך אַמאָל מוזען געווינען. איז אָבער אַן אומגליק וואָס דערווייל איז צרות! קומט דער רוס אין שטאָדט, מאַכט ער אָן אַ חורבן! אין הויז פול סאָלדאַטען, די טעכטער מוז מען באַהאַלטען אין אַ קעלער... טאָמער געפינט זיך אין שטוב עפּיס עסענוואַרג, פרעסען זיי דאָס אויף...

פאַלט אַריין, ווידער, דער דייטש אין שטאָדט, איז נאָך גרע-סערע צרות. דער דייטש, אַז ער געהט אַריין אין שטאָדט, האָט ער אַ טבע פריהער זי אַ ביסעלע אָנשרעקען מיט עטליכע האַר-מאַטען-שאָסען און מען צולויפט פון שטאָדט וואו דער שוואַרצער פעפער וואַקסט...

און חיים בעריש וואַלגערט זיך ערגעץ אויף אַ פעלד, טאַפּט די דריי קעשענעס, וואו עס ליגען די בריוולעך וואָס די דריי מלכים האָבען אַליין געשריבען צו איהם. — —

און ער קען זיך ניט געבען קיין עצה...

פון איין זייט איז איהם טאַקי גאַנץ אנגענעהם — דריי בריעף פון די גרעסטע מלכים האָט ער אין די טאַשען!

אָבער פון דער צווייטער זייט איז אויפ'ן פעלד זעהר קאַלט און דאָס הויז זיינס אין שטאָדט איז שוין אודאי חרוב, און ביז וואַנען די הבטחות פון די דאָזיגע בריעף וועלען מקוים ווערען, וועט ער אויפ'ן פעלד פאַרפריהרען און די ווייב און קינדער וועלען אויסגעהן פאַר הונגער...

און חיים בעריש וואָלט זיי שוין מוחל געווען די גליקען מיט דעם כבוד, וואָס ער האָט פון דעם, וואָס די מלכים ווענדען זיך צו איהם — אַבי זיי זאָלען איהם לאָזען צוריק אין שטאָדט צו זיין הויז און זיין געשעפט... ער וויל ניט קיין גליקען, ער וויל עס זאָל בלייבען אַלץ ביים אַלטען.

נאָר געה האָב צו טאָן מיט מלכים! זיי איהם מעגען שרייבען וואָס זיי פאַלט ארויף אויפ'ן צונג, אָבער דו זיי טאָרסט צוריק א וואָרט ניט שרייבען!...

— ניין! — מיט מלכים איז בעסער ניט אָנצוהויבען... — ווערט ער בייז און ער וויל דאָס הארץ אויסגיסען.

אָבער פון ערגעץ ענטפערט מען איהם מיט הארמאַטען... חיים בעריש פאַרשטעהט שוין דאָס דאָזיגע לשון, ער ווייס אָבער ניט, וועלכער מלך רעדט עס: דער דייטשער, צי דער רוסישער צי דער עסטרייכישער...

און ער לאָזט זיך לויפען מיט די דריי קמיעות ערגעץ ווייט אין דער פינסטערער נאַכט אריין...

די קאָנקורענץ

יוסף גראָסמאַן האָט זיך איינגעַעקשנ'ט צו מאַכען פאַר זיין פּראָפעסיאָן די ליטעראַטור. ער האָט אין זיין קעסטעל פאַרמאָגט ביי א פּאָר טוץ עלטערע ערצעהלונגען, וועלכע ער האָט אָפּגעשאַצט אין א גרויסער סומע. דערצו פלעגט ער יעדע וואָך אָנשרייבען א נייע זאַך. ווען ער זאָל זיך ערווערבען א גרויסען נאָמען און ווערען פּאָפּולער, וואָלט ער שוין ניט געהאַט צו זאָרגען וועגען געלט. האָבען אָבער, פון דער צווייטער זייט, די רעדאַקטאָרען און די ארויסגעבער געהאַט זייער עקשנות און האָבען גראָסמאַנ'ס זאַכען זעהר זעלטען געדרוקט, כאָטש יעדער פון זיי, איבערהויפּט די רעדאַקטאָרען, האָבען צוגעגעבען, אז דער יונגער בחור האָט טאַלאַנט. טאַלאַנט אַליין איז אָבער וועניג, מען דאַרף פריהער קריגען א גרויסען נאָמען.

— איהר פאַרשטעהט — פלעגט זיך א רעדאַקטאָר פאַרטיידיגען, ווען גראָסמאַן פלעגט אין א פּאָר וואָכען ארום קומען נאָכפרעגען וועגען זיינע פאַר זאַכען, וואָס ער האָט איבערגעלאָזט — איהר פאַרשטעהט, מיר דאַרפען צוויי, דריי ערצעהלונגען א וואָך, נעהמען מיר ביי די אנערקענטע, די וואָס האָבען שוין געמאַכט א נאָמען. זיי גיבען אונזער צייטונג פּרעסטיזש.

— יא, דאָס איז אמת, — האָט גראָסמאַן גרויסמוטיג און

מיט ווירדע נעשמייבעלט, — אָבער יענע זיינען דאָך אויך אַמאָל געווען ניט אנערקענט. מען דאַרף דאָך געבען אַ געלעגענהייט צו ווערען אנערקענט...

— נו, יאַ... געוויס — האָט דער רעדאַקטאָר נאָכגעגעבען.— מיר דרוקען דאָך אייך יאָ אַמאָל... האָט צייט! — פלעגט דער רעדאַקטאָר שמייכלען — איהר זענט נאָך יונג.

— אַ קנאַפּע מעלה פאַר אַ שרייבער... — האָט גראָסמאַן צוריקגעשמייכעלט. — די גליקען קומען ערשט צום סוף.

אָבער אזוי ווי גראָסמאַן האָט ניט געוואָלט ערנידעריגען זיינע שריפטען, האָט ער קיין סך טענות ניט געמאַכט און איז ניט געווען צו צודרינגליך. ער פלעגט מיט אַ שמייכעל פון אַ מאַן, וואָס ווייס זיין ווערט, ארויסגעהן פון רעדאַקטאָר׳ס צימער, אַמאָל צוריקנהמענדיג זיינע זאכען און אַמאָל איבערלאָזען זיי אויף גאָט׳ס בעראָט.

איינמאָל איז ער אריין צום זעלבען רעדאַקטאָר נאָכפרעגען וועגען אַן אַלטער זאַך, וואָס ליגט שוין ביי יענעם אַ פּאָר מאָנאַטען, און דערצו האָט ער געבראַכט אַ נאָך וואָס אָנגעשריבענע קליינע נאָוועלע, וועלכע גראָסמאַן האָט צוגעגעבען גרויס באדייטונג. ער איז געווען זיכער, אז ער האָט געזאָגט אין איהר אַ נייע וואָרט. דאָס מאָל איז ער אריין מיט מעהר שטאָלץ, ווי אַלע מאָל. ער האָט נאָך געהענדיג באשלאָסען, אז ער מוז די נייע זאַך פארקויפען. זיין מאַטעריעלע נויט האָט שוין דערגרייכט די העכסטע שטופע. דערצו האָט ער געברויכט דעם אָוועטד אביסעל געלד פאַר זיין געליעבטע מיידעל, מיט וועלכער ער האָט אין אָווענד געוואָלט ערגעץ געהן פארברענגען.

דער רעדאַקטאָר האָט זיך ווידער געקלאָגט, אז ערשטענס, האָט ער ניט קיין סך פּלאַץ פאַר בעלעטריסטיק, און צווייטענס, איז די סומע, וואָס ער האָט פאַר האָנאָראַר פאַר בעלעטריסטיק, אַ זעהר באגרענעצטע. אויב אפילו ער זאָל די ערצעהלונג אָננעהמען, וועט ער אויך ניט פיעל קריגען.

— וויפיעל, צום ביישפּיעל?

דער רעדאַקטאָר האָט אָנגערופֿען אַ סומע, ביי וועלכער גראָס־מאַן איז רויט געוואָרען.

— איך וויל זיך ניט ריהמען, אָבער מיר דאַכט, אַז מיין נייע זאַך וועט האָבען אַן ערפֿאָלג.

— מעגליך! — האָט דער רעדאַקטאָר צוגעגעבען, — אָבער גלויבט מיר, אַז איך קען זי ניט גלייך דרוקען און גלייך געלד געבען. דער עיקר דאַרפֿט איהר דאָך געלד.

— נאַטירליך, איך בין זעהר געענגט... — האָט זיך גראָס־מאַן, קעגען זיין נאַטור צו קלאָגען זיך, מודה געווען.

— ליידער קען איך אייך גאָר ניט העלפֿען...

נאָך באַלד איז דער רעדאַקטאָר ערנסטער געוואָרען, געבעטען גראָסמאַנ'ען ער זאָל איהם וויי͏זען זיין ערצעהלונג.

גראָסמאַן, מיינענדיג אַז דער רעדאַקטאָר האָט שוין באַשלאָסען זי אָנצונעהמען, האָט מיט אינערליכער אויפֿרעגונג זי דער־לאַנגט.

דער רעדאַקטאָר האָט אַ בלעטער געטאָן איין זייטעל, אַ צוויי־טען, זיך איינגעקוקט און ענדליך באַמערקט:

— איהר האָט אַ שעהנע האַנדשריפֿט.

— וואָס איז דער אונטערשיעד — האָט גראָסמאַן זיך באַ־ליידיגט.

— איך מיין עס אַנטקעגען עפּיס איבערשרייבען פֿאַר מיר — האָט דער רעדקאַטאָר, ווידער באַטראַכטענדיג גראָסמאַנ'ס כתב, ערקלערט.

— איבערשרייבען! — האָט זיך גראָסמאַן נאָך מעהר באַ־ליידיגט. — איך בין אַ שרייבער, אָבער ניט קיין איבערשרייבער.

— נו, וואָס איז! — האָט דער רעדאַקטאָר איהם באַ־לעהרט, — אַז מען איז יונג שאַדט ניט. זאָלאַ, נעקראַסאָוו און אַנדערע באַריהמטהייטען האָבען אַלס אָנפֿאַנגער געטאָן נאָך מעהר באַליידיגענדע אַרבייט. איבערשרייבען איז אַ גאַנץ ריינע און זאַגאַר שעהנע אַרבייט.

און אָנקוקענדיג מיט אַ שמייכעלע גראָסמאַנ׳ען, האָט ער פאַרטגעזעצט:

— איהר ווייסט דאָך, אַז פאָריגען מאָנאַט איז געשטאָרבען איינער פון אונזערע אַלטע באַקאַנטע שרייבער.

— אַ פראַגע! — האָט גראָסמאַן זיך אָנגעכאַפּט.

— נו, האָב איך ערפאַהרען, אַז אין דער היגער ביבליאָטעק געפינט זיך זיינס אַן ארטיקעל, וואָס ער האָט געדרוקט מיט פערציג יאָהר צוריק, ווען ער האָט נאָר וואָס אָנגעהויבען, אַזוי ווי איהר איצט, למשל... דעם ארטיקעל בין איך אַ בעלן איצט איבערצודרוקען... עס וואָלט געווען אַ סענסאַציע... ווען איהר געהט גלייך אריבער אין דער שטאָדטישער ביבליאָטעק און שרייבט פאַר מיר איבער דאָס ארטיקעל, וואָלט איך אייך באַצאָהלט...

גראָסמאַן האָט זיך לכתחילה געקווייקעלט. אָבער די מעג־ליכקייט צו קריגען גלייך געלד פאַר אַ פרעמדען ארטיקעל, וועלכען ער דאַרף בלויז איבערשרייבען, האָט איהם גערייצט.

ער איז גלייך אַוועק אין דער ביבליאָטעק, אויפגעזוכט אַן אַלטען פאַרשטויבטען בוך, אַ געבונדענע וואָכענשריפט פון פערציג יאָהר צוריק, און גענומען בלעטערן די שטויביגע און פאַרגעלטע בלעטער.

אַ טוכלער גערוך האָט איהם געשלאָגען אין דער נאָז אריין. די אויגען האָבען איהם שיער ניט אָנגעהויבען טרעהרען.

דאָס איז געווען אַן ארטיקעל מיט נאַאיווע מליצות. פאַר גראָסמאַנ׳ס אויגען איז געשטאַנען דער טויטער שרייבער ווי אַ לעבעדיגער קאָנקורענט און זיך גערייצט:

— שוועד איז זיך פון אונז צו באַפרייען.

ווען גראָסמאַן האָט נאָכדעם געבראַכט דעם ארטיקעל צום רעדאַקטאָר און צוגענומען די פאַר דאָלער, האָט ער געפרעגט:

— ווען וועט איהר פאַרט דרוקען מיין זאַך?

— אייער זאַך... — האָט דער רעדאַקטאָר געמור־מעלט... — אייער זאַך וועט זיין געדרוקט אין צוויי וואָכען ארום און אפשר אין אַ חודש ארום.

— און ווען גערט ארויס דאָס איבערגעשריבענע ארטיקעל פון געשטאָרבענעם?

— פון געשטאָרבענעם גיב איך גלייך זעצן און מאָרגן ער־שיינט עס. עס וועט זיין אַ סענסאַציע — האָט זיך צום סוף דער רעדאַקטאָר באַגייסטערט...

— יאַ... — האָט גראָסמאַן מיט איראָניע מסכים געווען. און ניט קענענדיג זיך איינהאַלטען, האָט ער אַ מורמעל געטאָן:

— די טויטע קאָנקורירען.

צווייטע אפטיילונג

אין דעם נייעם לאַנד.

דער קריטיקער

באָריס גאָלדין האָט שוין עטליכע יאָהר אין דער ציימונג, וואו ער איז אַ מיטאַרבייטער, אַ חזקה אויף דער קריטיק איבער טעאַטער. עס הייסט אָבער ניט, אַז דערפאַר איז ער פריי פון אַנדערע ארבייט, וואָס אַ ציימונג פאָדערט פון אַ מיטאַרבייטער מיט אַ ניש'קשה'דיגען געהאַלט. אויב „געַנגסטער" צוהוליען זיך אין דעם אידישען קוואַרטאַל, מוז גאָלדין, מיט אַ געלאָדענעם רעוואָלווער אין טאַש, זיך אַוועקלאָזען אין די סאַמע פאַרדעכטיגע פלעצער און אויסגעפינען אַזוינע סודות, וואָס אַן אַנדער ציימונג וועט נאָך לאַנג וואַרטען ביז זי וועט אַזוינס ווען עס איז באַקומען. אַז ביי אַ מיליאָנער אַנטלויפט דאָס ווייב מוז גאָלדין דער ערשטער דערפון מיטטיילען די לעזער פון זיין ציימונג און מוז גענוי באַשרייבען די נאַכט ווען זי איז אַנטלאָפען, צי איז זי געווען אַ שטערענדיגע אָדער אַ וואָלקענדיגע. אויב אַ אידענע האָט געוואַשען די פענסטער און האָט זיך אויסגעגלונקען, ניט פאַר קיין אידען געדאַכט, אַ האַנט און מען האָט זי אַוועקגעפיהרט אין אַ האָספיטאַל, — מוז גאָלדין אָפּגעבען אַ באַריכט אין דער ציימונג און אויספיהרליך באַשרייבען דאָס אָרט, וואו די האַנט איז אויסגעלונקען, וויפיעל קינדער די דאָזיגע אידענע פאַרמאָגט, ווי לאַנג זי איז אין לאַנד און צי זי איז אַן אַלמנה אָדער אַ גרושה, אָדער אַן עגונה...

אָבער דאָס אַלעס האָט ער געטאָן בלויז אויס פליכט. אָבער קיין ליעבע דערצו האָט ער ניט געפיהלט, ווי איבערהויפּט מען פיהלט ניט קיין ליעבע צו זאכען, וואָס מען מוז טאָן.

דערפאר האָט ער זיך צופריעדען און גליקליך געשעצט, וואָס די אָפּטיילונג פאר טעאטער־קריטיק האָט באַלאַנגט צו איהם. ניט נאָר קליינע נאָטיצען, וואָס און ווען מען שפּיעלט, האָט ער גע־דארפט אויספילען אויף דער לעצטער זייט, נאָר ער האָט איין מאָל אין דער וואָך געשריבען גאַנצע קריטיקען און אָפּהאַנדלונגען ווי אַזוי די זאַך ווערט געשפּיעלט און דער עיקר צי איז דאָס שטיק א שטיק... צי בלויז א „שונד“.

די דאָזיגע אָפּטיילונג, וואָס עס איז געווען אונטערגעשריבען מיט זיין פולען נאָמען ביים אָנהויב פון ארטיקעל, האָט איהם גע־געבען פרעסטיזש ביי זיינע קאָלעגען, וואָס האָבען זיך באַשעפ־טיגט מיט נייעס שרייבען און ווען אמאָל אויך מיט ארטיקלען, זיינען זיי געווען דאָס רוב איבערגעמאכט פון פרעמדע צייטונגען און זיינען דערפאר געווען געדרוקט אָהן אונטערשריפטען...

און אויסער פרעסטיזש ביי די קאָלעגען זיינע, אלס טעאטער־קריטיקער, וואָס דאָס האָט איהם צוגעגעבען א געוויסען שטאָלץ און עס האָט זיך באמערקט אין זיין האלטונג, איבריגענס א גאַנץ דעמאָקראַטישע, האָט ער אויך ביי די טעאטער־לייט גופא, אָנהויי־בענדיג פון די „קאָסירען“ ביז די „סטאַרס“ פון ביידע געשלעכטער, גענאָסען פולע פרייהייט און, אויב מען קען זיך אַזוי אויסדריקען, האָט געהאַט פאָלשטענדיגע אויטאָנאָמיע אין טעאטער. ער איז ניט געווען באַגרענצט אין פּלאַץ, ניט געהאַט קיין באַשטימטען תחום. האָט ער געוואָלט זיצען אין אָרקעסטער אין דער ערשטער רייהע, האָט ער באַקומען דאָרט א פּלאַץ, טאָמער האָט זיך איהם פאַרגלוסט א לאָזשע, איז געווען א לאָזשע, און אז די אַלע פּלעצער זיינען איהם שוין דערעסען געוואָרען, און ער האָט אמאָל, ווען ער איז געווען אין טעאטער אַליין, אָהן א לײדי, געוואָלט שטעהן הינטער די פּלעצער נעבען לאָזשע, האָט ער עס אויך געמעגט, כאָטש דאָס

איז געווען אונגעזעצליך. דערפאר טאקי האט ער עס אמאל גע־וואלט: זאל מען טאקע זעהען וואס פאר א בן־בית ער איז אין טעאטער, אז ער וויל אפילו שטעהן, קען ער אויך...

די קריטיקען פלעגט ער שרייבען גלייך, קומענדיג אהיים פון טעאטער. אזוי ווי נאכ'ן לעצטען פארהאנג פלעגט ער זיך אריינ־כאפען הינטער די קוליסען און אויסדריקען זיין מיינונג פאר דיביידע סטארס, פאר דעם „ער“ און דער „זי“ — איז ער דערפאר געווען גוט געשטימט און זיין הארץ איז דאן פול געווען מיט ליעבע און רחמים צו אלע באשעפענישען פון דער וועלט, שוין אויך אריינגענומען דעם מחבר פון דער „דראמע“, וועלכער איז באמת ווערט געווען שמיץ... גאלדין אבער האט ניט נאר געשוינט איהם, נאר זאגאר געלויבט איהם ביז'ן הימעל אריין, האט איהם געמאסטען די גרויס און די הויך, און איהם ענדליך אנידער־געשטעלט אין איין הויך מיט א געוויסען ענגלישען דראמאטורג, וועלכער איז שוין, איבעריגעס, לאנג געשטארבען.

אפטמאל פלעגט גאלדין באקומען א חשק עטוואס פארצו־ווארפען סיי די שפיעלער און סיי דעם מחבר. בטבע איז גאלדין געווען אן עהרליכער מענש. מיט דער צונג האט ער זעלטען גע־קענט זאגען א ליגען; אבער קוים פלעגט ער אוועקשטעלען דאס קעפעל: „אין טעאטער“, איז ער אינגאנצען איבערגעביטען גע־ווארען און האט בשום אופן ניט געקענט אנשרייבען קיין איין שלעכט ווארט, סיי וועגען שטיק, סיי וועגען די שפיעלער.

ענדליך אבער האט ער באמערקט, אז סיי די שוישפיעלער און סיי די אויטארען האבען פארלארען צו איהם דעם רעספעקט. עס האט זיך גאלדינ'ען אנגעהויבען דאכטען, אז זיי אליין בענקען אביסעל געטאדעלט צו ווערען... איבערהויפט האט ער עס באמערקט אין א געשפרעך מיט'ן אויטאר פון די „גע'הרג'עטע וועל־טען“, א הויכער, דארער יונגערמאן, מיט קליינע אויגען, וועלכען עס איז בשום אופן ניט געווען מעגליך צו שאצען די יאהרען און ער האט דערפאר אויסגעזעהן ווי א יונגער זקן...

גאלדין האט איהם א פרעג געטאן:

— נו, ווי געפעלט אייך מיין לעצטע קריטיק אויף אייער שטיק? . . .

— יאָ . . . — האָט דער אויטאָר געענטפערט — גאַנץ גוט . . . אָבער איהר טרייבט דאָרטען אַביסעלע איבער . . . דער עולם שרעקט זיך אַמאָל פאַר צו גוט . . . איהר פאַרשטעהט . . . עס וועט ניט שאַדען, אַז איהר וועט געבען אַנצוהערעניש . . . איהר פאַר־שטעהט . . .

אויך האָבען אייניגע שוישפּיעלער די לעצטע צייט איהם אָני געהויבען קעלטער אויפצונעהמען. ער געדענקט שוין ניט די צייט ווען ער האָט באַקומען פון „סטאַר" אַ ציגאַר. ער ברויך דעם ציגאַר אויף כּפּרות, ער רויכערט סיגאַרעטלעך, און פון סטאַר'ס אַ ציגאַר פלעגט זיך ביי איהם, ביים ערשטען ציה, פאַרדרעהען דער קאָפּ — דער סיגאַר איז אָבער געווען אַ סימן, אַז דער סטאַר רעכענט זיך מיט איהם. אויך די „זי" איז די לעצטע צייט באַ־דייטענד קעלטער געוואָרען צו איהם. איהר שמייכעל ביים באַ־געגענען איהם איז לחלוטין פאַרשוואונדען און אפילו דער האַנד־דרוק איהרער איז גאַר ניט דאָס וואָס אַמאָל. זי פּטר'ט איהם אָפּ מיט אַ פּאָר ווערטער און ענטשולדיגט זיך שוין ניט פאַר איהר שטאַרקע נעגליזשע, ווי זי פלעגט עס בעפאָר טאָן . . .

און ער האָט זי אַזוי לאַנג נאָכאַנאַנד געריהמט! ער האָט פאַרגליכען זי מיט אסתר רחל קאַמינסקי, מיט סאַרא בערנאַרד, מיט דיזע און אַנדערע ברענענדע שטערען אויף די וועלט־ביהנען...

ער האָט באַשיינפּערליך איינגעזעהן, אַז ער האָט איבערגע־טריבען, אַריבערגעכאַפּט די מאָס. אָט האָט ער אַ לעבעדיגען ביישפּיעל, מר. פּוטערמאַן, דער טעאַטער־קריטיקער פון אַ צוויי־טער צייטונג. יענער מאַכט פון זיי יעדע וואָך חוזק, ערלויבט זיך צו שרייבען, אַז דאָס טעאַטער איז ענדליך פאַרוואַנדעלט געוואָרען אין אַ צירק, וואו מען טאַנצט און מען מאַכט קונצען — און דוקא ער, דער דאָזיגער פּוטערמאַן, הויבט אָן צו ווערען מיט אַלע טעַ־אַטער־לייט אַ גאַנצער שמעלקע. מיט'ן „סטאַר" געהט ער אַרום אַמאָל געאַרעמט, די „זי" פּאַטשט איהם פריינדליך איבער די

בעקלעך און דער אויטאָר פון שטיק לעבט מיט איהם אהבת נפש...

און גאָלדין באשליסט אז ער וועט אָנהויבען שרייבען דעם אמת... ער מוז געווינען צוריק יענע שטעלונג, וואָס ער האָט פארנומען אין דער ערשטער צייט... און צו זיין גליק איז דאָס נייע שטיק, וואָס ער האָט געברויכט באשפרעכען, געווען איינע פון יענע שטיק, וועלכע בעטען זיך אליין מען זאָל זיי ארונטעררייסען און באגראָבען... גאָלדין האָט זיך געריבען פאר'ן שרייבען די הענד, ווי איינער וואָס געהט טאָן א גרויסע מהאט...

די מאַמע געהט אין לייברערי

די צוועלף־יעהריגע בעסי, כאָטש זי געהט נאָך אין א גאַנץ קורצער דרעסיל, האַלט שוין פון זיך אַליין א וועלט; און שטאָל־צירען האָט זי מיט וואָס. ערשטענס איז זי די ליעבלינג פון דער לעהרערין אין שוהל. יענע איז גאָר פארליעבט אין איהר. אַלע וואָך באקומט זי פון איהר א פּרעזענט. צווייטענס, האָט זי שוין א באָי, וועלכער איז עלטער פאַר איהר מיט גאַנצע דריי יאָהר און זי נעהמט מיט איהם א „וואָק" אַלע פארנאַכט אויפ'ן „סיידוואָק", און איינמאָל האָט שוין דער דאָזיגער באָי אפילו געוואָלט איהר א קוש טאָן. נאַטירליך האָט זיך בעסי נישט געלאָזט. בעסי ווייס שוין פון לאַנג, אז פאַר א באָי דאַרף מען זיך היטען, כאָטש, אז זי וויל צוריק רעדען, איז א קוש נאָר נישט אַזוי געפעהרליך, און זי האָט באשלאָסען, אז אויב ער וועט פּרובירען א צווייטען מאָל זי א קוש טאָן, וועט זי זיך שוין לאָזען. אַזוי צי אַנדערש—דאָס אַלעס מאַכט, אז בעסי זאָל האָבען פון זיך שוין א הויכע מיינונג און זיין מיט די אַנדערע שילערינס פון דער וויטענס.

און נישט נאָר קענען חבר'טעס בלאָזט זיך די צוועלף־יעה־ריגע בעסי, אפילו אויף דער אייגענער מאַמען קוקט זי אויך פון

אויבען אראפּ. די פּאָר חבר'טעס, וואָס בעסי האָט ווי עס איז
אויסגעוועהלט, נעהמט זי זעהר זעלטען צו זיך ארויף. זי שעהמט
זיך מיט דער מאַמען, כאָטש זי ווייס, אַז אויך זיי האָבען נישט
קיין אינטערעסאַנטערע מאַמעס, ווי איהרע. אויב זי נעהמט שוין
אמאָל יאָ ארויף אַ חבר'טע צו זיך, האָט זי מורא צו זאָגען דער
מאַמען אַ וואָרט, כדי יענע זאָל איהר ניט ענטפערען צוריק אין
אידיש, ווי אַ גרינע. מעג בעסי זיין ווי הונגעריג, וועט זי אין
דער אנוועזענהייט פון אַ חבר'טע נישט בעטען עסען ביי דער
מאַמען. אַז זי איז אין הויז אַליין, רעדט זי ענגליש און די מאַמע
ענטפערט איהר אידיש. צום גליק דאַרף בעסי מיט דער מאַמען
קיין סך נישט רעדען. אַ גאַנצען טאָג און אַ שטיק אין אבענד
איז זי אָדער אין סקוהל, אָדער אויפ'ן גאַס, אָדער אין „לייברערי“.

אין דער לייברערי איז בעסי אַ גאַנצע מאַכערין. נישט נאָר
זי לעזט דאָרט ביכער און נעהמט אַהיים צו צוויי און דריי ביכער,
נאָר די לייברערי איז איהר צווייטע היים. דאָרטען מאַכט זי
„דייטס“ מיט חבר'טעס און אמאָל טאַקי מיט איהר פּופּצעהן־
יעהריגען באָי. שטאָלץ געהט זי ארום מיט איהר שלאַנקער פיגור,
מיט איהר געלאָקטען קאָפּ האָר פון איין אָפּטיילונג אין דער צוויי־
טער און פיהלט זיך דאָרט ווי אַ פיש אין וואַסער.

אַז זי קומט אַהיים אַ הונגעריגע, בעט זי פּיעסטענדיגערהייד
עסען. דאָס עסען פאָדערט זי ווי אַ חוב, וואָס איהר קומט. זי
האָט פארבראַכט צוויי שטונדען אין דער לייברערי, האָט דאָרטען
געלעזען די שעהנסטע ענגלישע ביכער און אַהיים געבראַכט גאַנצע
דריי ביכער מיט אמאָל — קומט איהר דערפאַר ניט עסען? . . .

פאַר די דאָזיגע ביכער און בכלל פאַר דער לייברערי האָט
די מאַמע גרויס רעספּעקט. זי וואונדערט זיך נאָר, ווי אַזוי קען
אַ צוועלף־יעהריגע מיידעל אַזוי פיעל. זי האָט צו צוועלף יאָהר
אין איהר היים, אין שטעדטעל, געהאָלפען וואַשען גרעט, אָדער
געניאַנטשעט דאָס קלענערע קינד, וואָס איהר מאַמע האָט אַלע
יאָהר געבוירען. אָבער ווען האָט זי געוואוסט פון אַ בוך?

און אָפּטמאָל דערפּיהלט בעסי'ס מאַמע, וועלכע איז נאָך קיין פולע פערציג יאָהר נישט אַלט, אַ מין קנאה צו איהר אייגענעם קינד, וואָס עס געהט איהר אַזוי גוט. דעמאָלט פּראָווילט זיך איהר אָנבייזערען אויף איהר, ווי עס האָט זיך געבייזערט און געשריגען אַמאָל איהר מאַמע. אָבער זי דערמאַנט זיך, אַז דאָ איז אַמעריקע און שרייען אויף קינדער איז נישט אָנגענומען. זי ווייס אַפּילו ניט ווי אַזוי מען שילט זיך דאָ. פון די אַלע קללות פון דער היים האָט זי שוין אַ העלפט פאַרגעסען און די אַנדערע העלפט, וואָס זי געדענקט אפשר יאָ, וואָלטען זיך פאַר אַן אַמעריקאַנער קינד נישט צוגעפּאַסט. פּרוב בעסי'ן שילטען, וואָלט זי זיך צולאַכט און געפרעגט מיט אַ ווייצעלע: „האַו דו יו ספּעל איט?" די מוטער קען שוין די אַמעריקאַנער חכמות!...

און די מאַמע האָט געזוכט אַנדערע מיטלען, ווי אַזוי צו הויבען איהר פּרעסטיזש אין די אויגען פון איהר טעכטערל. זי פלעגט אַמאָל איהר אונטערקויפען מיט אַ ריין אַמעריקאַנער מאכל. פלעגט עס אַפילו בעסי בשעת מעשה אַנערקענען און אָפּשעצען, אָבער מעהר רעספּעקט קריגען פאַר דער מאַמען פלעגט זי דער־פאַר נישט.

האָט זי אָנגעהויבען לייענען אַ מעהר ראַדיקאַלערע צייטונג אויף אידיש, מיינענדיג דערמיט צו געווינען ביי בעסי'ן אַנערקענונג, האָט בעסי דאָס נאָך ווענינער אָפּגעשעצט, ווי אַן אַמעריקאַנער מאכל. בעסי האָט אַפילו ניט געקענט אונטערשיידען פון איין אידי־שע צייטונג ביז דער צווייטער. אַלע אידישע צייטונגען האָט זי אָנגערופען די „מאָרנינג דזשורנאַל" און פלעגט דערביי אַ שמייכעל טאָן. איינוויקלען איהר עפּעס אין אַ „דזשואיש מאָרנינג דזשורנאַל" איז געווען סכנות. זי האָט געמאַכט אַזוינע גוואַל־דען, אַז עס האָט געדויערט לאַנג זי צו באַרוהיגען.

ענדליך האָט די מאַמע צופעליג ערפאַהרען, אַז אין דערזעלבער לייברערי, וואו בעסי נעהמט איהרע ענגלישע ביכער, זיינען אויך דאָ אידישע ביכער. די נייעס האָט זי אין אָנפאַנג אַזוי איבער־ראַשט, אַז זי האָט זיך געהאַלטען אין איין וואונדערען און אין

איין איבערפרעגען: איז דאָס מעגליך, אַז אין אַן אַמעריקאַנער לייברערי זאָלען אויך זיין אידישע ביכער?

בעסי אַליין האָט איהר ניט געזאָגט ניט יאָ און ניט ניין.

אָבער דער מאַמעס אַמביציע איז געווען די זאַך צו דערגעהן אויף ריכטיג. און אַז זי האָט ערפאַהרען אַז יאָ און ווי אַזוי עס געהט דאָרט צו, האָט זי זיך דערפיהלט געהויבענער, האָט גע־מאַכט פּלענער ווי אַזוי דאָס ערשטע מאָל אריינגעהן אהין און נעהמען אַ בוך, און אפשר טאַקי צוויי און דריי מיט אַמאָל, ווי איהר בעסי...

צו איהר גליק איז ניט געווען קיין ברעג, ווען די לייברערין, אַ זעהר סימפּאַטיש און צוגעלאָזט אידיש מיידעל, האָט מיט איהר גערעדט אידיש, פּונקט ווי אין דער היים. זי האָט איהר רע־קאָמענדירט וועלכע ביכער און האָט, דורכמאַכענדיג די אַלע צע־רעמאָניעס פון פאַרשרייבען, איהר גלייך געגעבען צוויי ביכער.

— לייענט וואָס מעהר און קומט נאָך אַמאָל!...

אַז די מאַמע איז געקומען אַהיים, איז בעסי געזעסען אין הויז און פאַרבראַכט מיט אַ חבר'טע. דערזעהענדיג די מאַמען אריינקומען מיט צוויי ביכער, האָט זי אָנפאַנגס זיך איבערגעקוקט מיט איהר חבר'טע, נאָכדעם האָט זי שטיל געפרעגט אין ענגליש:

— וואו ביזטו געוועזען?

— אין דער לייברערי...

בעסי האָט אַ שמייכעל געטאָן צו איהר חבר'טע, יענע אָבער האָט פאַר'חדוש'ט געקוקט צום טיש, וואו די צוויי ביכער זיינען געלעגען מיט'ן שטעמפּעל פון דערזעלבער לייברערי, וואו זיי ביידע נעהמען ביכער.

און זייט דעמאָלט האָט בעסי פאַר איהר מאַמען אָנגעהויבען צו האָבען דרך־ארץ. זי דערצעהלט איהר דעם אינהאַלט פון איהרע ענגלישע ביכער און פאָדערט דערפאַר, אַז די מאַמע זאָל איהר דערצעהלען וואָס זי לעזט אין די אידישע ביכער.

און אויף אַזאַ אופן זיינען מוטער און טאָכטער געוואָרען נאָהענט און די טאָכטער קוקט שוין ניט אויף דער מאַמען פון

אויבען אראפ און די מאמע איז שוין מעהר איהר טאכטער ניט מקנא.

און אז ס'קומט א חבר'טע צו בעסי'ן און יענע פרעגט: וואו איז דיין מאמע? — ענטפערט בעסי מיט שטאלץ:

— די מאמע איז אוועק אין דער לייברערי.

און אפילו פאר איהר באי, מיט וועמען זי וואגט שוין נעהמען א וואק אזש ביז'ן דזשעקסאן פארק, האט זי עס אויך דערצעהלט:

— דו ווייסט, הענרי, מיין מאמע געהט אין לייברערי...

און האט איהם אנגעקוקט מיט נצחון...

נאָך דער אָפּערא

די צוויי שוועסטער זיינען געקומען פון דער אָפּערא שטאַרק אויפגערוימט און אין אַ זעהר געהויבענער שטימונג. די אינגערע, בעלאַ, האָט איהרע געפיהלען ניט געקענט באהערשען און זיך גע־וואָרפען צו דער אַלטער מוטער, וואָס האָט פאַרבערייט פאַר איהרע צוויי שפּייזעריננם די געלענערם און אויך עפּעס צו עסען.

— מאַמעלע! — האָט ער געזונגען!...

די מוטער האָט גליקליך געשמייכעלט און זיך געווענדעט צו דער עלטערער טאָכטער:

— טאַקי שעהן געזונגען?

— אָ, יעס! זעהר שעהן! — האָט די עלטערע, פרידא, שוין רוהיגער, אָבער אויך פול מיט באַגייסטערונג צוגעשטימט.

— טוט עס מיר טאַקי הנאה! — האָט די מוטער אָנגע־קוואָלען — אַ קלייניגקייט! עס קאָסט אַזוי טייער...

— עס איז שוין גאָר ניט טייער, מאַמע! — האָט בעלאַ ווי פּראָטעסטירט — איך וואָלט אוועקגעגעבען די גאַנצע וואָי־דזשעס פאַר איין מאָל זעהן איהם... איך מיין נאָר איין מאָל הערען איהם...

די עלטערע שוועסטער האָט איהר אָפּגעשטעלט:

— פאַרכאַפּ זיך ניט... דו מיינסט דאָך פאַר איין מאָל זעהן איהם...

און וווּנדערנדיג זיך צו דער מאַמען האָט זי מיט אַ געלעכטער צוגעגעבען:

— מאַמע, זי איז דאָך פאַרליעבט אין איהם!

די מוטער, וועלכע האָט בעלאַ'ן אין אַלץ נאָכגעגעבען, האָט גוטמוטיג געענטפערט:

— געזונטערהייד... אפשר איז ער גאָר אַ איד...

אָבער פרידאַ האָט געהאַלטען אין איין מסר'ן:

— מאַמע, ער איז אַ גוי — אַן איטאַליענער... בעלאַ איז פאַרליעבט אין אַ גוי...

— מיינע שונאים! — האָט די מוטער זיך ווי דערשראָקען, און זיך געווענדעט צו בעלאַ'ן האַלב אין שפּאַס:

— אַנ'אמת, טאַקי, בעלאַ?

— אַנ'אמת! — האָט בעלאַ צוריק געשמייכעלט — אַי זינגט ער!

און אויסזינגענדיג אַ פראַזע, וואָס עס איז איהר געבליבען אין זכרון פון דער „אריע", האָט זי צוגעגעבען:

— פרידאַ איז נאָך מעהר פאַרליעבט ווי איך, נאָר זי שעהמט זיך...

— איך שעהם מיך! נאָך אַ נייעס! — איז פרידאַ רויט געוואָרען — איך „גלייך" זיין זינגען...

די מוטער האָט דערויף גאָרנישט געענטפערט, זי האָט מיט ליעבשאַפט אָנגעקוקט דאָ בעלאַ'ן דאָ פרידאַ'ן און זיך פאַר־טראַכט...

די צוויי שוועסטער האָבען עפּיס דערפיהלט: די מוטער האָט זיך געווים אָן עפּים דערמאָנט. זיי קענען שוין זייער מאַ־מען... און זיצענדיג ביים טיש ביים ליכטען „צובייס", וואָס די מאַמע האָט זיי צוגעגרייט, האָט בעלאַ זיך אָנגערופען מיט באַדויערונג:

— מאַמע, דו האָסט קיינמאָל ניט דורכגעלעבט אַזוינע גע־פיהלען?...

— ווייס איך וואָס! — האָט זיך די אַלטע געררויטעלט און

געווישט מיט׳ן פאַרטוך די ליפּען — אין אונזער שטעדטעל זיינען קיין אָפּעראַס ניט געווען...

— עס איז געווען אומעטיג... הא? — האָט פרידא גע־פּאָרשט מיט טיעפען אנטייל...

— אומעטיג?... פאַר וואָס עפּיס אומעטיג?... עס זיינען געווען אַנדערע זאַכען...

די אַלטע האָט זיך אָפּגעהאַקט... די צוויי שוועסטער האָבען זיך איבערגעקוקט און דערפיהלט, אַז די מאַמע האָט זיי וואָס צו דערצעהלען, נאָר זי שעהמט זיך... זייענדיג שטאַרק אויפגעלעגט צו דער גוטער מאַמען, האָבען זיי געוואָלט האָבען אַ געררום פון איהר פאַרגאַנגענער יוגענד... בעלאַ איז געוואָרען דרייסט...

— מאַמע... דו האָסט מיידעלווייז קיינמאָל ניט דורכגע־לעבט דאָס, וואָס מיר דאָ אין דער גרויסער וועלט?...

די מוטער האָט זיך ווי געשלאָגען מיט דער דעה: דערצעה־לען זיי, צי ניט? אויפמאַכען דאָס האַרץ, וואו עס ליגען אַזוי פיעל סודות, אָדער לאָזען עס פאַרשלאָסען און די סודות מיט־נעהמען אין קבר אריין?

אָבער די צוויי טעכטער האָבען מיט זייערע בליקען איהר היפּנאָטיזירט. זי איז געוואָרען רויט און שעהמעוודיג און עפּיס זאָנדערבאַר געשמייכעלט.

— אָט בעסער עסט אָפּ און געהט שלאָפען! — האָט זי דאָך ניט געקענט פועל׳ן ביי זיך צו ענטדעקען זיך.

די איינגערע טאָכטער האָט איהר ארומגענומען און געצויגען זי פאַר דער צונג:

— מאַמע... דערצעהל עפּיס פון יענע יאָהרען... איך האָב אַזוי ליעב צו הערען...

— וואָס איז דאָ צו דערצעהלען? — האָט די אַלטע ענדליך באַקומען מוט און חשק אויסצוריידען זיך... — אין דער היים זיינען ניט געווען קיין אָפּעראַס און קיין קאָנצערטען, און ווען עס וואָלט יאָ געווען, וואָלטען אונזערע טאַטעס און מאַמעס אונז אהין ניט געלאָזט געהן... אייך איז בעסער ווי אונז... אָבער

זאָגען, אז מיר האָבען שוין גאָר ניט געוואוסט, קען איך ניט...

די אַלטע האָט זיך פארהאַלטען, אָבער די שעלמישע בעלא האָט שוין געוואוסט, אז די מוטער איז איצט פול געוואָרען מיט דעם „אמאָל“, זי וועט שוין רעדען, און זי האָט בלויז געקוקט דער מאַמען אין די אויגען...

און די אַלטע האָט זיך צורעדט:

„אמאָליגע צייטען, מיינע קינדער, זיינען די מענשען געווען דיזעלבע ווי היינט... אָן אמאָליגע מיידעל איז געווען פונקט אזוי היציג ווי איצט, אלא וואָס דען? מען האָט זיך געשעהמט... אָבער פארליעבט זיין פלעגט יעדערע. ווער אין דאָקטאָר, ווער אין פעלדשער־יונג און ווער גאָר אין דעם שעהנעם אקציזניק... איך, למשל, בין געווען זעהר א פרומע, האָב איך גאָר ניט צוגע־לאָזען דעם געדאַנק וועגען פארליעבען זיך אין אזוינע גוי׳אישע אידען ווי דער דאָקטאָר און דער פעלדשער־יונג; ווער רעדט דער אקציזניק — כאָטש ער איז געווען א שעהנער שייגעץ — איז פאר מיר געווען אָן אָפּשרעק! אָבער גאָר אָהן ליעבע ווי שיקט זיך עס, קינדערלעך? מיידעלוויז פלעג איך זיך פארליעבען יעדען מאָל, ווען די מאַמע מיינע פלעגט מיך נעהמען אין שוהל, אין דעם חזן׳ס עלטסטען זינגער... ער האָט געהאַט א שטים, ווי א לייב... דער חזן פלעגט איהם אלע מאָל לאָזען אליין, און ער, דער דאָזיגער זינגער, פלעגט ווייזען וואָס ער קען... זיין פנים פלעג איך ניט קענען זעהן, ווייל אין שוהל שטעהט דער חזן מיט די זינגער ניט צום עולם, נאָר מיט די פנים׳ער צום עמוד... אָבער איך האָב דעם זינגער געקענט פון גאַס. איז ווען ער פלעגט זינגען פלעג איך איהם שוין זעהן, איך פלעג זיך פאָרשטעלען זיין געזיכט... קומענדיג אהיים פלעג איך איהם ניט קענען פאר־געסען. אין די אויערען האָבען מיר געקלונגען די נגונים פון שוהל... איבערחזרט דעם זינגער׳ס איינציגען נגון... איך פלעג זיך פארגעסען, אז עס פאסט ניט, און זיצענדיג ביים טיש, פלעג איך זיך אליין צעזינגען... דער טאַטע פלעגט מיך אָנקוקען מיט רוגזא: וואָס פאר א זינגען אין מיטען דערינען? און די מאַמע

פלעגט זיך וואנדערען: ווי זי האָט עס שוין איבערגענומען דעם ניגון!...

„אָבער מיט'ן איבערזינגען אליין איז מיין בענקשאפט נאָך איהם ניט אוועקגעגאנגען... איך האָב איהם געוואָלט זעהן, רעדען מיט איהם... און דאָ, קינדערלאך, בין איך שוין גליק־ליכער געווען פאר אייך. איהר מיט אייער זינגער קענט זיך ניט זעהן... עפּיס זאָגט איהר, אז ער מאכט מיליאָנען... מיין זינגער אָבער איז געווען אַן אָרימער בחור און האָט ניט געהאַט אליין וואָס צו עסען... און אזוי ווי דורך אַ נס האָט מען באשטעלט פאר איהם איין טאָג אין דער וואָך ביי אונז... עס איז געווען אַ מאָנטאג... דאָס איז געווען דער גליקליכסטער טאָג אין דער וואָך... כאָטש אזוי האָט זיך מאָנטאג גערעכענט פאר אַ שלעכ־טען טאָג... עס איז געווען אין הויז אַ סך ארבייט און עס איז אלץ געלעגען אויף מיר... אָבער מאָנטאג בין איך געוואָרען די גרעסטע בריה... אליין צוגעגרייט דאָס עסען. איך פלעג מאָנ־טאג אויפשטעהן מיט צוויי שעה פריהער, ווי יעדען טאָג, כדי דאָס אָנבייסען זאָל ניט פארשפּעטיגען. איך פלעג אויסכיטרעווען ביי דער מאמען די בעסטע מאכלים פאר מאָנטאג. „מאמע“, גע־דענק איך, פלעג איך זאָגען, „לאָמיר היינט בראָטען אַ הערינג צום אָנבייסען“...

„די מאמע פלעגט ניט פארשטעהן, פארוואָס עפּיס דוקא אין אַ מיטען מאָנטאג אזוי געהויבענעם מאכל... האָב איך געמוזט זוכען אלערליי תירוצים. אי וואָס? נאָך אַ געבראָטענעם הערינג מוז מען שוין קאָכען אַ מילכיגען קרופּניק, איז אויך ניט קיין אומ־גליק — איך וועל אוועקטראָגען די „שאָלעכטס“ פון די קארטאָפעל צו חיענע דער מילכיגערין פאר איהרע צוויי קיה, וועל איך נעהמען אַ קוואָרט מילך... נאַטירליך, האָב איך אויסגעפיהרט... — אמאָל פלעגט פּאסירען אַ גליק, אז ער פלעגט קומען עסען שפּעט, ווען דער טאטע איז שוין אוועק אין מארק, און די מאמע פלעגט זיך ארויסכאַפּען צו אַ שכנה, און די צוויי ברידערלאך זיינען שוין אוועק אין חדר — פלעג איך בלייבען מיט איהם איינע אליין...

איינע אליין מיט'ן זינגער! פלעג איך אזא גרויס גליק ניט קענען פארטראָגן, פלעג איך אויך ארויסגעהן פון הויז, זוכען די מאמען און קומען מיט איהר... אמאָל אָבער פלעג איך האָבען מעהר קוראזש און פלעג איהם עפּיס פרעגען, פלעגט ער זיך פארשעהמען און ענטפערן בוידעם, אָבער מיר האָט ער נאָך דעמאָלט שטארקער געפעלען."

די אלטע האָט זיך אָפּגעהאקט. זיך דערמאָנט אודאי, אז זי האָט שוין צו פיעל אויסגעזאָגט, און רויט ווערענדיג, האָט זי פאר־ענדיגט:

— ווייס איך וואָס... אמאָליגע נארישקייטען...

די צוויי שוועסטער האָבען זיך איבערגעקוקט, געשוויגען א ווײלע און ענדליך האָט זיך פרידא הארציג צעלאַכט.

— וואָס לאַכסטו? — האָט בעלא זיך באליידיגט.

פרידא האָט ארומגענומען דער מאמען און זיך געוויצעלט:

— הלואי, מאמע, איז היינט אויך אזא מאָדע צו געבען אן אָפּערא־זינגער א „טאָג".

— איך וואָלט איהם שוין געגעבען צוויי „טעג"... — האָט בעלא געשמייכעלט — שבת און זונטאג, ווען איך בין פריי פון שאָפּ. איך וואָלט שוין יאָ מיט איהם געשמועסט.

די מוטער איז אריין אין דער זעלבער לוסטיגער שטימונג און האָט זיך אָנגערופען:

— צוויי „טעג" ביי היינטיגען יקרות איז צופיעל, קינ־דערלאך...

די צוויי שוועסטער האָבען זיך ווידער צעלאַכט...

נאָר ווי באלד, אז די מוטער האָט שוין דערמאָנט וועגען יקרות, האָט די עלטערע שוועסטער זיך דערמאָנט, אז די אָפּערא איז שוין פארשוואונדען און דער שאָפּ איז נאָך דאָ, און זי האָט גענומען טרייבען בעלא'ן:

— שלאָפען, שלאָפען!

זיי האָבען זיך גענומען שנעל אויסטאָן. די מוטער האָט

זיך אויסגעטאָן אין איהר ווינקעל, און האָט זיך געפיהלט ווי א זינדיגע...

ליגענדיג שוין אין די בעטען האָט בעלא ניט געקענט איינשלאָפען; פאַר איהרע אויגען האָבען געשוועבט צוויי געזיכטער, דער זינגער פון דער אָפּערא און יענער זינגער, וועגען וועלכען די מאַמע האָט נאָר וואָס דערצעהלט...

„אפשר איז דאָס דער זעלביגער?“

— מאַמע! — האָט זי גערופען פון בעט — וואו איז אהינגעקומען יענער זינגער?...

די מוטער האָט זיך אויפגעהויבען פון געלעגער און אין א זיצענדיגער פּאָזע געענטפערט מיט א טרויעריגען שמייכעל:

— ווייס איך וואו... יענער איז שוין אודאי לאַנג אויף דער וועלט ניטאָ...

און בעלא האָט דערהערט, ווי די מאַמע האָט א זיפץ געטאָן...

„דער פּראָפעסיאָנאַל“

אין דעם קאַפע־הויז, וואו עס קומען זיך צענויף בלויז באַקאַנטע און וואָס טראָגט דערפאַר א ספּעציעלען כאַראַקטער, אַזוי אַז עס פאַלט אַמאָל דאָרט אַריין א זייטיגער, קוקט ער זיך אַרום פאַרדעכטיג, מיינענדיג, אַז גאָט ווייס וואוהין ער איז אַריינגעפאַלען: — אין דעם דאָזיגען קאַפע־הויז איז אַריין א מאַן פון עטליכע און דרייסיג יאָהר און זוכענדיג א פּלאַץ ביי א טישעל פאַר זיך און פאַר זיין טשעמאָדאַנטשיק, וואָס ער האָט געהאַלטען אין האַנד מיט א געוויסען שטאָלץ, האָט ער ענדליך זיך אַוועקגעזעצט ביי איין עק פון די טישלאַך, וואו עס האָבען זיך געפונען צוויי פרייע פּלעצער. ער האָט זיך געגריסט מיט די זיצענדע ביים טישעל ווער ביי א גלאָז טעע, ווער ביי א טעלער זופּ און ווער ביי א בראַטענס און האָט מיט שטאָלץ גערופען דעם קעלנער:

— „וועיטער“! שנעל... איך האָב ניט קיין צייט!

דערביי האָט ער אַרויסגעכאַפּט פון טאַש א גאָלדען זייגערעל און באַטראַכט אויפמערקזאַם די צייט און זיך גענומען נאָך מעהר צו איילען און טרייבען דעם קעלנער...

— וואָס יאָגט איהר זיך אַזוי, גענאָסע ליפּמאַן? (אַזוי האָט דער אַריינגעקומענער זיך גערופען) — האָט איהם געפרעגט איינער פון די געסט און באַקאַנטע ביים טישעל.

— אָ, איך האָב ניט קיין סך צייט. איך פאָחר היינט אַרויס

אויף מיין טור אין דער קאונטרי... — האָט ליפּמאַן גענענט־פערט מיט אַ געוויסען שטאָלץ.

— אַ טור... איבער וואָס וועט איהר רעדען? — האָט דער באַקאַנטער ווידער געפרעגט...

— אָט, מען וועט פּלאַפּלען איבער'ן סאָציאַליזם... — האָט ליפּמאַן שוין מיט איראָניע זיך אָפּגערופען...

— גוטע באַדינגונגען? — האָט דער באַקאַנטער ווידער גע־פאָרשט.

— די באַדינגונגען זיינען דוקא ניט שלעכט... — האָט ליפּמאַן מיט אַ צופריעדענעם שמייכעל ארויסגעמורמעלט... — עס וועט אויסמאַכען ביי אַ פופציג דאָלאַר אַ וואָך פאַר דריי לעק־ציעס, האָטעל און רייזע־קאָסטען פריי...

— זעהר שעהן! שעהן! — האָט דער באַקאַנטער צוגע־שטימט.

דער קעלנער האָט דערוויייל געבראַכט דאָס באַשטעלטע. ליפּ־מאַן האָט ווידער ארויסגענומען פון טאַש דאָס זייגערעל און האָט זיך שוין אויפגעהערט צו איילען, האָט אויסגעטאָן דעם מאַנטעל און ארויסגעברומט:

— איך האָב נאָך אַ שטונדע...

אַ יונגערמאַן, וואָס איז געזעסען ביים טישעל, האָט די גאַנצע צייט ניט אַראָפּגענומען די אויגען פון ליפּמאַן'ען, מיט וועלכען ער איז אויך געווען באַקאַנט, האָט, ווי עס האָט אויסגעוויזען, געוואָלט עפּיס רעדען, נאָר ניט געקענט זיך באַשליסען און האָט דערפאַר באַקומען אַ מינע פון אַ מענשען, וואָס ווערט פון עפּיס געפּייניגט... ליפּמאַן האָט עס באַמערקט און מיט אַ שמייכעל זיך גע־ווענדעט צו איהם:

— וואָס שווייגט איהר אַזוי באַדייטענד, גענאָסע?

דער יונגערמאַן האָט זיך ווי דערשראָקען, איז עטוואָס רויט געוואָרען און ענדליך, ווי גיט דרייסט, זיך אָנגערופען:

— איך בעט אייך, גענאָסע ליפּמאַן, ווי האָט געהייסען אַמאָל ביי אונז אין יענער צייט אָט דאָס, וואָס איהר טוט איצט...

ליפמאַן האָט דעם יונגען מאַן מאָדנע אָנגעקוקט און, ווי פאַר־טעכטענדיג, זיך אָנגערופען:

— וואָס הייסט ווי האָט עס געהייסען, דאָס זעלבע ווי עס הייסט דאָ: פאַרשפרייטען סאָציאַליזם...

— יאָ... נאַטירליך... — האָט דער יונגערמאַן, וואָס האָט שוין אויסגעזעהן ווי א כלה־מיידעל, נאָכגעגעבען — אודאי אַזוי... עס האָט אָבער אין יענער צייט דאָרטען, ביי אונז, אָדער מען קען שוין זאָגען ביי „זיי", געהאַט א ספּעציעלען נאָמען...

— איהר מיין אודאי אַגיטאַטאָר — האָט דער פיערטער, וואָס איז געזעסען ביים טישעל, וועלכער איז אַמאָל אויך געוועזן פון די „עפּיסדיגע", זיך דערמאָנט.

— ניין... ניט דאָס מיין איך... — האָט דער יונגערמאַן געקנייטשט דעם שטערען און זיין פּנים האָט אויסגעדריקט יענע יוגענדליכע אויפרעגונג, וועלכע מען דערפיהלט ביים עראינערען זיך אין פאַרגאַנגענע שעהנקייטען... — עס ליגט מיר אויפ'ן שפּיץ צונג... אַך, איך וויים שוין! איך וויים! — האָט ער ענדליך אויסגערופען מיט פרייד — „פּראָפעסיאָנאַל"!...

דער הערר ליפמאַן האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ צום גלאָז טעע און גאָרנישט געענטפערט... די איבעריגע צוויי האָבען צו־געשטימט יעדערער אויף זיין נוסח:

— יאָ, אמת, פּראָפעסיאָנאַל... — אזוי האָט עס געהיי־סען... דער פּראָפעסיאָנאַל...

און דער יונגערמאַן, אינגאַנצען שיינענדיג פאַר גליק און אויפגעלעגטקייט, האָט זיך אָנגערופען:

— איך האָב געקענט בלויז איינעם פון „זיי"... ער איז גע־ווען א זעהר אומגליקליכער מענש... זאָל איך אייך דערצעהלען?

— אדרבא, אדרבא! — האָבען צוויי ביים טישעל זיך גע־בעטען, און אויך גענאָסע ליפמאַן האָט צוגעשטימט:

— איהר קענט דערצעהלען; איך האָב נאָך א שטונדע צו דער באַהן...

און דער יונגערמאַן האָט אָנגעהויבען:

„עס איז געווען מיט אַ יאָהר צעהן, צוועלף צוריק... איך האָב דעמאָלט געוואוינט אין אַ גרויסער פּראָווינץ־שטאָדט אין דער ליטאָ. קיין אַקטיווער אין דער „באַוועגונג“ בין איך קיינמאָל ניט געווען, איך האָב בלויז געהאַט פריינד און באַקאַנטע צווישען די סאַמע פּני פון דער באַוועגונג און דערפאַר פלעגט די פּאָליציי אַלע מאָל ביי גרויסע רעוויזיעס אויך מיין צימעריל מזכה זיין מיט אַ רעוויזיע. קיין קאָמפּראָמענטירענדעס פלעגט זי ניט געפינען, אָבער גלויבט מיר, אַז מיט די ליעבעס־בריעף האָב איך זיך טאַקי גע־שעהמט... שטעלט זיך פאָר, אַ גראָבער זשאַנדאַרמסקער אָפּי־ציער מיט רויטע לאַנגע, בייז־שטעכענדיגע וואָנסען און מיט גרויע, קעצישע אויגען און מיט אַ גראָבער שטימע, הויבט אָן צו לעזען: דאראָגאָי מאָי דרוג!... אָבער ניט דאָס בין איך אויסען אייך צו דערצעהלען... איך מיין נאָר אייך צו געבען אַ באַגריף פון מיין אָנגעהעריגקייט צו דער באַוועגונג אין יענער צייט. דערפאַר האָב איך אין יענע יאָהרען געוואוינט אין זייטיגע פאַרוואָרפענע געס־לאַך, וואָס זיינען געלעגען הינטער'ן שטאָדט... אָט אין איינע פון יענע וואוינונגען האָב איך זיך באַקענט מיט דעם דאָזיגען פּראָפעסיאָנאַל...

ער איז געווען אַ יונגער מאַן פון אַ יאָהר אַכט־און־צוואַנציג מיט אַ טרויעריג און טרוקען פּנים. די אויגען האָבען שטענדיג ביי איהם געקוקט צו דער ערד, אַזוי אַז עס איז געווען שווער צו כאַפּען זייער אויסדרוק... געוואוינט האָט ער אויפ'ן גרויסען הויף אין אַ קליין שטיבעל, מיט זיין ווייב, אַ דערשלאָגענע וועזען, און מיט זיין איינציג קינד, אַ מיידעלע פון אַ יאָהר דריי־פיער, אָרים אָבער זויבער געקליידט, אָבער אויך מיט אַ טרויעריגען און נידערגעשלאָגענעם פּנים'על... איבריגענס האָט איך זיך באַגע־געגנט אויפ'ן הויף מעהר מיט'ן ווייבעל און קינד, איידער מיט איהם אַליין. ער איז די מעהרסטע צייט פון יאָהר געווען אין וועג און זעלטען ווען ער פלעגט אַריינפאַלען אויף אַ וואָך אָדער צוויי אַהיים...

דאָס ווייבעל פלעגט אָפט אַריינקומען צו מיר באָרגען אַ

פּאַר שטיקלאַך צוקער, אַמאָל אַביסעלע נאַפט און אַמאָל פּאַפּיער, טינט און פּעדער, אַלץ האָט איהר געפעהלט. אפשר האָט איהר געפעהלט וויכטיגערע לעבענסמיטעל, אָבער צו איהר אין שטיבעל בין איך זעלטען אריינגעגאַנגען. די באַשעפטיגונג פון איהר מאַן איז געוועזען טשיקאַווע און איך האָב זי איינמאָל אַ פרעג געטאָן:

— וואָס טוט אייער מאַן?...

זי האָט זיך ווי פאַרשעהמט און מיט אַ תמ'עוואַטען שמייכעל געפרעגט.:

— אַט פרעגט בעסער ניט... ניט אַזאַ שעהנע פּרנסה...

האָב איך געמיינט, אַז ער איז אודאי אַ מלמד ערגעץ אויף אַ דאָרף, וואָס דאָס איז אין יענער צייט געוועזען ביים יונגווארג פאַר־רעכענט פאַר אַ שאַנד... און אַז איך האָב געפּרובט דאָס איהר פרעגען, האָט זי זיך צעלאַכט: אַ מלמד... ווי קומט ער צו אַ מלמד... ער איז שוין מעהר ווי אַ מלמד...

— וואָס־זשע טוט ער פּאָרט אין דער פרעמד...

— עט, מאַלע וואָס ער טוט, מען קען עס ניט דערצעהלען, מיין פריינד... עס איז געגנוג, אַז מען טראָגט דעם וועהטאָג אין הארצען אליין...

איינמאָל האָב איך זיך מיט איהר נעהנטער באַקענט. עס איז געוועזען אַן ערב פּסח. דער הויף, וואָס איז געווען באַוואוינט פון עטליכע אידען, האָט גע'רעש'ט און געלעבט. די זון האָט באַ־גאָסען די קליינע הייזלעך, וואָס זיינען געווען צעוואָרפען איבער'ן הויף מיט אנגענעהמע ליכט... און די דעכעלעך און גאַניקלעך האָבען זיך געבאָד'ן אין שטראַהלען. די באַוואוינער פון הויף זיינען ווי העכער געוואָרען, האָבען זיך אויפגערוימטע ארומגע־דרעהט הין און צוריק מיט האָפנונגען אין די אויפגעפרישטע און ערוואַכטע הערצער...

דער איינציגער שכן מיינער, וואָס איז געקומען אויף יום־טוב צו זיין ווייב און קינד, האָט אויסגעזעהן אַלץ ווי אַ שאָטען און אפילו די זון האָט ניט געקענט באַזיעגען דעם טרויער, וואָס האָט גערוהט אויף זיין געזיכט און זיין גאַנצער געבויגענער פיגור...

— דעם מענשען פרעסט א זינד! — האָב איך איינמאָל פעסט באשלאָסען ביי זיך און האָב אָנגעהויבען קוקען אויף איהם מיט חשד און אפילו מיט מורא...

און איך האָב גענומען דערגעהן וואָס קומט פאָר מיט דעם זאָנדערבארען פערזאָן.

איך בין מיט איהם נעהנטער באקאנט געוואָרען. עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז ער איז א געבילדעטער מענש. ראדיקאָל געשטימט, און ערפאהרענדיג פון מיר און אויך פון זיין ווייבעל, אז איך געהער מיט מיינע סימפאטיען צו די ארבייטער, האָט ער ווי מודה געווען, אז ער געהערט צו איינע פון איהרע פיהרער...

דאָן האָב איך באשלאָסען, אז דער דאָזיגער מענש איז א גרויסער רעוואָלוציאָנער און האָט אודאי מיט א באָמבע אָדער מיט א רעוואָלווער אוועקגעשיקט איינעם פון די פּאָליציי-לייט אויף יענער וועלט און איצט פּלאָגט איהם דאָס געוויסען, ווייל זיין גאנצער אויסזעהן און האלטונג האָט עדות געזאָגט, אז דער מענש איז קראַנק פון געוויסענסביסע...

אז ער איז צוריק אוועקגעפאָהרען, האָב איך זיך גענומען צו זיין ווייבעל, וועלכע האָט זיך, איבריגענס, אויך ארויסגעוויזען פאר אן אינטעליגענטע פרוי:

— וואָס איז דער מעהר מיט אייער מאן? ער זעהט דאָך אויס ווי ער וואָלט א מענשען געהרג'עט...

דאָס אָרימע ווייבעל האָט זיך צעלאַכט:

— איך ווייס ניט, צי וואָלט ער אפילו געקענט א פליעג אויפ'ן וואנד הרג'ענען... ער איז א מענש אָהן א גאָל.

— וואָס-זשע געהט ער ארום אזוי נידערגעשלאָגען, ווי ער וואָלט געליטען פון געוויסענסביסע...

דאָס ווייבעל איז טרויעריג געוואָרען און געענטפערט:

— דאָס זענט איהר גערעכט... ער ליידט טאקי פון גע-וויסענסביסע...

— וואָס, למשל... — האָב איך געפאָרשט... — זיין ער-

שטע כּלה אוועקגעוואָרפֿען און זי איז זעלבסטמאָרד באַגאַנגען...
דאָס ווייבעל האָט זיך שטאַרק צעלאַכט:
— איך בין געווען זיין ערשטע און לעצטע..
די זאַך איז מיר געוואָרען געהיימניספֿולער. איך האָב זיך געסטאַרעט צו געווינען איהר צוטרוי. עס האָט מיר ענדליך געלונגען און דאָס אָרימע ווייבעל האָט מודה געווען דעם פֿאַרברעכען, וואָס איהר מאַן באַגעהט.
— ער איז אַ פּראָפֿעסיאָנאַל! — האָט זי טרויעריג אַרויסגעברומט און געווישט מיט'ן ווייסען פֿאַרטוכעל איהרע אויגען...
— איז דאָס דען אַ פֿאַרברעכען?
— דאָס איז ניט קיין פֿאַרברעכען... אָבער הלואי וואָלט ער עס ניט געווען... פֿאַר דער חתונה האָט ער געאַרבייט פֿאַר דער באוועגונג מיט לייב און לעבען אָהן אַ גראָשען געלד... אָבער אַז ס'איז געקומען די אומגליקליכע שעה און ער האָט מיט מיר חתונה געהאַט און איך האָב אַ קינד געבוירען, האָט איהם דער קאָמיטעט באַשטימט פֿאַר זיין אַרבייט אַ געהאַלט...
— וויפֿיעל באַקומט ער דען?
— וויפֿיעל? ער פֿאַרלאַנגט דען אַ סך? צי איך פֿאַרלאַנג אַ סך... עס איז דאָך הייליגע געלד... עס נעהמט בלויז אַזויפֿיעל די נשמה צו דערהאַלטען... אַמאָל דריי, אַמאָל פֿיער רובעל אַ וואָך, ווען ער האָט זיך דער באוועגונג אינגאַנצען ניט איבערגעגעבען האָט ער פֿאַרדיענט הונדערט רובעל אַ חודש... ער איז געווען אַ בוכהאַלטער אין אַ באַנק...
— איז ער דאָך אַ הייליגער! — האָב איך באַגייסטערט אויסגערופֿען און שיער ניט געפֿאַלען אויף די קניה פֿאַר דער אָרימער אידעאַלער ווייבעל.
— אַך, אַ הייליגער! — האָט זי געקלאָגט. — מיר שעהמען זיך זעהר... איהר מיינט עס איז גוט צו זיין אַ פּראָפֿעסיאָנאַל... עס פֿלאַמט איהם דאָס פּנים און ער פֿיהלט זיך ווי אַ פֿאַרברעכער... איך אויך דאָס גלייכען... עס קומט אויס, אַז מען אַרבייט פֿאַר געלד... ער איז דען אויסען דאָס געלד... יענער

וואָלט אין פייער געקראָכען פאר דער באוועגונג!... נאָר וואָס זאָל ער טאָן מיט מיר, אז עס איז דאָ א קינד און ארבייטען געהן קען איך ניט... אָט מוטשעט אונז דאָס געוויסען..."

דער יונגער מאן האָט זיך אָפּגעהאקט, אויסגעשטעלט די אויגען אויף די צוויי באקאנטע און האָט אויף עפּיס געוואַרט...

אלע אָבער זיינען געזעסען ווי פאר'כשופ'ט פון דער ער־צעהלונג, וואָס האָט געקלונגען פון ביי דעם דאָזיגען טישעל אין דער ניו־יאָרקער קאפע־הויז, ווי אן אלטע לעגענדע...

נאָר איין גענאָסע ליפּמאן האָט זיך באהערשט, א שמייכעל געטאָן און זיך אָנגערופען:

— יאָ, עס זיינען אמאָל געווען נאאיווע מענשען...

און מיט א ברייטען שמייכעל האָט ער צוגעגעבען:

— איך אליין בין אמאָל אזוי געווען...

און ער האָט גענומען דעם טשעמאָדאנטשיקעל, גרייט צו פאָהרען איבער'ן לאנד און פארשפּרייטען צווישען די ארבייטער דעם סאָציאַליזם...

די שפּיעל אין רייכקייט

עס איז געקומען א צייט, ווען אייזיק'ן איז ניט ניחא געווארען דאס לעבען:

ארבייט א מענש וואך איין, וואך אויס אין אן אפּיס, פאר א ניט־באדייטענדע סומע, וועלכע קלעקט איהם צו באצאהלען פאר דעם צימער, פאר עסען צוויי מאל א טאג אונבאדייטענדע מאל־צייטען און פאר צאהלען פינקטליך די וועשערין. זיין לוקסוס באשטעהט אין דעם, וואס אנשטאט די פינף־סענטיגע פעקלאך סי־גארעטס, וואס ער רויכערט, ערלויבט ער זיך אמאל צו קויפען א פעקעל פאר אכט סענט — האט ער א גאנצען טאג געוויסענס־ביסע — איבעריגע דריי סענט! זיי וועלען איהם זיכער פעהלען!

די סומע, וואס ער באקומט איין מאל א וואך, מוז איהם גע־נינען אויף זיעבען טעג. דער שרעק פאר'ן מארגען לאזט איהם ניט אויסגעבען פריי אן איבעריגען סענט. און אזוי ווי א וואך האט אזוי פיעל לאנגווייליגע טעג — אזש זיעבען טעג — קומט אויס אויף יעדען טאג אזא קליינער טייל, אז עס איז א חרפה פאר'ן אייגענעם לעבען. ביי יעדען מאל צאהלען, מוז ער די סומע אויס־צעהלען מיט ציטערדיגע הענד, ווי ער וואלט געווען דער קארג־סטער מענש אין דער וועלט!

איז דאס איהם ענדליך נמאס געווארען. נעזוכט האט ער אן אנדער באשעפטיגונג, ער זאל קענען מעהר פארדיענען און

לעבען ברייטער, פרייער. איהם האט זיך געוואלט אריבערשפרינ־גען דאס אייגענע מזל...

אָבער דאָס איז איהם ניט געלונגען. האָט ער איינמאָל פאר כעם פארשוועגדעט אין איין טאָג צופיעל. ער האָט נעמליך גע־געסען מיט א גריכט מעהר און געגעבען דעם קעלנער א דאָ־פעלטען „טרינק־געלט“. דערצו נאָך האָט ער נאָכ'ן עסען געבעטען א סיגאר.

— פאר פינף סענט?

איז איהם שוין ניט אָנגעשטאַנען.

האָט ער געענטפערט שטאָלץ: פאר צעהן! און אז דער קעלנער איז שוין געגאַנגען ברענגען, איז אייזיק'ען אזוי געפעלען געוואָרען די שפּיעל אין רייכקייט, אז ער האָט איהם אומגעקעהרט און נאָך שטאָלצער אויסגערופען:

— פאר פופצעהן סענט!

און געהענדיג אין גאס מיט'ן סיגאר אין מויל האָט ער זיך דערפיהלט, ווי ער איז אויפגעקומען. דערמאָנענדיג זיך אָבער, אז קיין העכערונג האָט איהם זיין ווירט ניט געגעבען, האָט ער אָנפאַנגס א ציטער געטאָן, אָנגעקוקט דאָס רעשטעל פון סיגאר און געמורמעלט:

— צו אַלדי טייוועל! איז דען מיין גליק אָפּהענגיג אָן מיין ווירט? איך קען זיך אַליין העכערען, אויב ניט די שבירות, וועל איך מיר העכערען דעם געגוס פון לעבען...

דעם נעקסטען מאָנטאג, באקומענדיג די סומע וויידזשעס, איז ער אריין מיט א שטראַהלענדען געזיכט אין רעסטאָראַן און האָט זיך אוועקגעזעצט נעבען זיינע צוויי פריינד.

— וואָס הערט מען? — האָט איהם איינער געפרעגט.

— אָ, פיין! — האָט אייזיק געענטפערט און האָט מיט שטאָלץ ארויסגענומען א קוואָדערדיגען פעקעל סיגארעטס.

די צוויי פריינד האָבען זיך איבערגעקוקט און איינער האָט מיט הכנעה געפרעגט:

— אמת'ע „פאַל־מאַל"?
— ווי דען? — האָט אייזיק כלומר'שט קאַלט נעענטפערט.
— זייט ווען? — האָט דער צווייטער ווי מיט מורא איבער־געפרעגט.
— זייט איך קען זיך ערלויבען... — האָט אייזיק צוויי־דייטיג געענטפערט. — רויכערט, ברידער! — האָט ער ברייט־הארציג דערלאַנגט דאָס אריסטאָקראַטישע פעקעל סיגאַרעטס און אויפגעעפענטען.

נאָכ'ן סאַפּער, וועלכער איז באַשטאַנען מיט צוויי געריכטען מעהר, האָט ער באַשטעלט ביער פאַר זיך און פאַר די צוויי פריינד.

— טרינקט, ברידער!
— אַ שאָד אייער געלד! — האָט איינער פון די פריינד ארויסגעמורמעלט.
— עט, זאָרגט זיך ניט פאַר מיר — האָט ער זיי בארוהיגט — איך בין אָלל־ראַיט!
— אויב אַזוי, גראַטולירט איך אייך! — האָט איין פריינד איהם אויסגעצויגען די האַנד.

דאָס זעלבע דער צווייטער.

אין זייערע אויגען האָט געגלאַנצט אויפריכטיגקייט, איבער־געבענהייט און פאַרעהרונג.

אייזיק האָט עס באַמערקט און עס האָט איהם שטאַרק אנט־ציקט. ער האָט זיך פאַרגעסען אין די איבעריגע זעקס טעג פון וואָך און מיט אַ מינע פון אַ מענשען, וואָס קען זיך ערלויבען די גרעסטע פאַרגעניגען, האָט ער מיט אַ געמאַכטער קאַלטקייט זיך אָפּגערופען:

— איך וואָלט איצט געוועזען אַ בעלן זיך דורכפאָהרען אביסעל אויף ריווערסייד דרייוו.
— אָ, יעס! עס קאָסט ניט טייער — האָט איינער פון די צוויי פריינד באַמערקט — מיט'ן „אָמניבוס".
— נאָ! — האָט זיך אייזיק אָפּגעוואָרפען. — איך מיין

מיט א אויטא. עס קען קאסטען אין גאנצען ניט מעהר ווי א פינף דאלאר.

די צוויי פריינד האבען זיך איבערגעקוקט און איינער, א מעהר עהרליכער, האט זיך געבעטען:

— א, מר. אייזיק! א שאד דאס געלד!

— גאנסענס! — האט אייזיק מיט א שטאלצען מאך מיט דער האנד אין דער לופטען זיך א בייזער געטאן. — קומט, ברידער... דא שטעהען ניט ווייט אויטאמאבילס.

ער איז ארויס פון רעסטאראן אביסעל בארוישט אי פון ביער, אי פון די רייכקייט, וואס ער האט פלוצלינג פון דער העלער הויט באקומען.

ער איז געזעסען אויפ'ן ווייכען געזעס אין מיטען. די צוויי פריינד ביי זיין רעכטע און לינקע האנד, ווי צוויי משרתים.

דער אויטאמאביל האט זיך געוויעגט און געוויעגט און אייזיק'ען האט זיך געדאכט, אז ער שוועבט אין א וועלט פון רייכטימער, אז ער הויבט ערשט אן צו ערפאהרען, וואס הייסט אזוינס לעבען...

די צוויי פריינד האבען אויף איהם געקוקט אביסעל מיט דאנקבארקייט און אביסעל מיט קנאה. מיט דאנקבארקייט: פאר־וואס ער, דער גליקליכער, דער רייכער, שעהמט זיך ניט מיט זיי און גיט זיי א „ראיד"; מיט קנאה: פארוואס קומט עס איהם אזוי פיעל עשירות...

זיי ביידע פארדיענען אין גאנצען צו פינף און צוואנציג דאלאר א וואך.

פונקט מיט פינף דאלאר מעהר ווי אמאל אייזיק...

אבער אייזיק איז איצט געווען באמת רייך. די פאנטאזיע האט איהם געטראגען אין ווייטע, נייע וועלטען. און ביי זיין רעכטער און לינקער זייט זיינען געזעסען צוויי קבצנים, אויף וועלכע ער האט זיך מרחם געווען און זיי געשענקט אביסעלע פארגעניגען...

זאל ער זיין געבענשט!...

פאַרשאַכערט זיין נאָמען

אז מען זאָל פרעגן דעם ראָמאַנען־שרייבער זעליג פּילקין, ווי לאַנג אז ער שרייבט שוין, וועט ער אייך אפילו אין מיטען שלאָף ענטפערען. פּרובט איהם אָבער א פרעג טאָן, וויפיעל ראָמאַנען ער האָט שוין אין זיין לעבען אָנגעשריבען, וועט ער מוזען שטאַרק פאַרקנייטשען זיין אזוי אויך געקנייטשטען שטערען און ערשט ווי פאַרשולדיגט ענטפערען:

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, איך ווייס ניט... איך קען זיך ניט דערמאָנען.

דערפון קען מען זיך שוין פאָרשטעלען, ווי גרויס איז די צאָהל פון די ראָמאַנען, וואָס זעליג פּילקין האָט פאר זיין לאַנג־יעהרינגער ראָמאַנישער טעטיגקייט אָנגעשריבען.

אָבער אז מען דאַרף האָבען צום „סיזאָן" א נייעם ראָמאַן און אז דער מענעדזשער פון דער צייטונג, וועלכער האָט צו טאָן דערמיט, גיט פּילקינ'ען א פרעג:

— נו, מר. פּילקין, וואָס הערט זיך מכח א נייעם ראָמאַן אויף ווינטער — ס'איז דאָ?

גיט פּילקין גלייך א שמייכעל, ווי איינער רעדט: — א שאלה אַביסעל? און ענטפערט מיט גדלות:

— איך האָב צו שרייבען א ראָמאַן, וועט ער מאַכען א גוואַלדיגען רושם.

און דער מענעדזשער, וואָס האָט גרויס צוטרוי צו דעם גע־ניטען ראָמאַנען־שרייבער, ווארעמט איהם צו:

— עס זאָל זיין טאַקי עפּיס רעכטס, עס זאָל פארכאַפּען דעם אָטעם.

— ניט נאָר דעם אָטעם, אפילו די נשמה וועל איך זיי ארויס־ציהען. עס וועט זיין אזא מין ראָמאַן, וואָס פון איין פאָרטזעצונג ביז דער צווייטער וועט זיי די נשמה ארויס ווארטענדיג.

דערשרעקט זיך שוין דער מענעדזשער, ווייל ער ווייס, אז מיסטער פּילקין קען עס טאַקי מאַכען, א דאַנק דעם, וואָס ער איז באהאוועגט אין די ראָמאַנען פון אַלע פעלקער און אַלע צייטען. און דער מענעדזשער שלאָגט איהם אָפּ:

— צו פיעל. מר. פּילקין, איז א סכנה... מען טאָר ניט איבערציהען די סטרונע. אונזערע לעזער זיינען ניט אזוי יונג... קיין אימיגראַציע איז ניטאָ, אַלץ די אַלטע לעזער... מיט רחמים, מר. פּילקין... מיט רחמים...

— נו, געוויס, געוויס, — שמייכעלט גוטמוטיג דער ראָמאַ־ניסט. — מיין פאַנטאַזיע וועל איך אודאי זעהן איינהאַלטען. די לעזער אונזערע האָב איך שטענדיג אין זינען, און זייער געזונד־הייט איז מיר גענוג נאָהענט צום הארצען. איך ווייס, אז אונ־זערער א לעזער זאָל חלילה וחס צומאַכען מיט אַן אויג, וועט קיין נייער ניט צוקומען... דער ראָמאַן וועט זיין אזוי ווייט אינטערעסאַנט און שפּאַנענד, לויט עס קען פארטראָגען אונזערער א זעכציג־יעהריגער לעזער.

— איך פארלאָז מיך שוין אויף אייך, מר. פּילקין, — שמייי־כעלט דער מענעדזשער, און נעהמט זיך צו דער עקספּעדיציע.

איז ווי געזאָגט, דער ראָמאַן אַליין איז פאר מר. פּילקין נישט פון די שווערע זאַכען, בפרט אז ער האָט אין זיין לייברערי גענוג ראָמאַנען אין דייטש און ענגליש, וואָס ער קען אזוי באַארבייטען, אַז אפילו די מחברים זייערע וועלען נישט דערקענען.

איין „טראָבעל" האָט אָבער דער אַלטער זעליג מיט די נעמען

פון די העלדען. די לעצטע צייט האָט ער ביי יעדען נייעם ראָמאַן פיעל קאָפּ־ברעכעניש דערפון. ער האָט, נעמליך, פאר זיין לאַנגער ראָמאַנישער טעטיגקייט פארטאָן אַלע נעמען, וואָס ער האָט געהאַט אויפ׳ן קאָפּ. מען דאַרף נישט פארגעסען, אז מר. פילקינ׳ס א ראָמאַן פארמעגט עטליכע צעהנדליג פאמיליען, ווי א טענעמענט־הויז, און יעדע פאמיליע באשטעהט פון מאַן און ווייב, זיהן, טעכטער, שניר, איידעמס, מוהמעס און פעטערס און אזוי קרובים אָן די אַלע מוזען האָבען נעמען. צוויי העלדען זאָלען טראָגען איין נאָמען איז אונמעגליך, כדי די לעזער זאָלען זיך נישט טומלען און זאָלען חלילה ניט משוגע ווערען; און אפילו געבען אין דעם נייעם ראָמאַן א נאָמען פון א העלד פון די פריהערדיגע ראָמאַנען, איז פילקין אויך דערפון אָפּגעהיט, ווייל פילקין האָט א שטאַרקע אמביציע צו זיין אָריגינעל, און אויב דאָס איז פאר איהם לחלוטין אונמעגליך אין דעם ראָמאַן גופא, ווייל ער כאָטש א גלאַנץ טאָן מיט נייע נעמען אין יעדען ראָמאַן.

מיט די ווייבערשע נעמען איז איהם שוין ניט אזוי שווער. די טעכטער פון די ראָמאַנען ערלויבט ער זיך אמאָל צו געבען א גוי׳אישען נאָמען אויך, אין זיינע ראָמאַנען האָט ער שוין א העלדין, וואָס האָט געהייסען וואַלדינע. דעם דאָזיגען נאָמען האָט ער טאַקי אַליין אויסגעטראַכט. אָבער די מאַנסביל מוזען ביי איהם טראָגען אידישע נעמען, אזוי פארלאַנגט דער כאַראַקטער פון זיינע ראָמאַנען. און אידישע נעמען האָבען זיך ביי איהם אויסגעשעפּט. ער האָט שוין פארטאָן אַלע נביאים, אַלע תנאים, אַלע אמוראים. ביי איהם האָט שוין איין העלד אפילו געהייסען ריש־לקיש. דער מענעדזשער האָט אפילו שטאַרק ארויסגעטראָטען קעגען דעם נאָמען: — „ריש־לקיש“ איז ניט קיין נאָמען, מר. פילקין, אפילו פאר אונזערע לעזער... איהר זענט צו ווייט אַוועק אין דער היסטאָריע, האַלט זיך אביסעל נעהענטער צו דער גע־גענוואַרט...

אָבער מר. פילקין האָט פארזיכערט דעם מענעדזשער, אז ריש־לקיש איז דוקא זעהר א מאָדערנער נאָמען און אז ער האָט א

באקאנטען ציוניסט, וואָס האָט זיין נייַ־געבוירענעם זוהן אזא נאָמען געגעבען...

— ריש־לקיש?! — האָט דער מענעדזשער אויסגעשטעלט אַ פּאָר אויגען.

— ווי איהר זעהט מיך אַ אידען — ריש־לקיש! — האָט מר. פּילקין פאַרזיכערט...

אָבער נאָכדעם ווי ריש־לקיש איז אויך פאַרטאָכלעט געוואָרען, האָט זעליג'ען אָנגעכאַפּט אַן אמת'ער שרעק: ער האָט פאַר'ן נייעם ראָמאַן קיין נעמען.

ער האָט זיך געלאָזט געהן אויף די אידישע בית־עולם'ס, אָבער, שטיינס געזאָגט, וואָס פאַר אַ מאָגערע נעמען דאָרטען זיינען געווען אויף די מצבות: ווידער משה און ווידער דער זאב וואָלף און ווידער אמאָל חיים אהרן. די נעמען האָט ער שוין פאַרטאָן נאָך אין די יונגע יאָהרען, ווען ער האָט געאַרבייט פאַר אַ ווילנער דרוקער.

האָט ער די לעצטע צייט זיך גענומען צו עקסטראַ מיטלען: אָפּזוכען זיינע אַלטע לאַנדסלייט: אפשר וועט ער זייערע נעמען אויסנוצען.

געקומען צו אַ לאַנדסמאַן, האָט זיך יענער שטאַרק פאַרוואונדערט:

— מיסטער פּילקין! העללאָו! וואָס פאַר אַ זכיה האָבען מיר איהר זאָלט אונז באַזוכען.

טראַכט אוים זעליג אַ תירוץ פון הגדה און נעהמט זיך צו די קינדערלאַך, צו די זכרים.

— אַ וואויל באַיטשיקעל — קנייפּט ער אין בעקעלע דעם איננגסטען איינגעלע, וואָס פאָהרט רייטענדיג אויף'ן בעזעם. ווי רופט מען איהם?

— סעמקעלע...

— שמואל — הייסט דאָס — טייטשט אָפּ זעליג אין אידיש און בלייבט ניט צופריעדען. שמואל האָט געהייסען זיין העלד אין דעם ראָמאַן „די צעבראָכענע שווערדען".

— און ווי הייסט דאָס בייבעלע? — זוכט זעליג ווידער א נאָמען.

— ענילע...

— סאיז א מיידעלע... ענילע...

ווערט ווידער דער אַלטער אראָפּגעפאַלען, אָבער ער כאַפּט נאָך אויף די אַנדערע קינדער, וואָס זיינען אין הויז נישטאָ.

— וואו זיינען די איבעריגע קינדער?

— איהר מיינט מיין עלטערען באַי, הייםאַנ'ען?...

— חיים! — פאַרריכט זעליג און דערמאָנט זיך, אז חיים איז שוין ביי איהם געווען א העלד.

און זעליג הויבט זיך אויף און לאָזט זיך געהן צו אַן אַנדער לאַנדסמאַן. אפשר וועט ער דאָרטען געפינען וואָס ער דאַרף.

אָבער ביים צווייטען לאַנדסמאַן געהט עס נאָך צו ערגער. דאָרטען זיינען לויטער מיידלעך. האָט איהר געהערט א מעשה: א איד זאָל האָבען בלויז טעכטער! ער באַדויערט שטאַרק דעם דאָזיגען לאַנדסמאַן און לאָזט זיך צו א דריטען.

ביי דעם דריטען לאַנדסמאַן איז נאָך ערגער. דער דריטער איז, פאַר קיין אידען געדאַכט, אין גאַנצען א בעזדיעטניק.

— שלעכט! — קרעכצט דער ראָמאַניסט!

און ער באַשליסט דאָס ערשטע מאָל פאַר זיין לאַנגער ראָמאַנישער טעטיגקייט, אין דעם נייעם ראָמאַן צו נוצען עטליכע נעמען פון די אַלטע העלדען.

דאָס ערשטע מאָל אין לעבען וועט זיין נישט אָריגינעל. ער פיהלט אָבער, אז מיט אַלע אַלטע נעמען קען ער אמאָל האָבען א דורכפאַל, ער מוז כאָטש איין נייעם נאָמען האָבען.

אָבער דער אייניצעגער נאָמען, וואָס איהם איז נאָך געבליבען, איז איהם אזא שאָד צו פאַרטאַכלעווען.

דאָס איז זיין אייגענער נאָמען!...

ער האָט זיך שטענדיג געהיט, אז א העלד זאָל ניט הייסען זעליג.

דער אַלטער ראָמאַניסט האָט שוין אין די ראָמאַנען זיין גאַנצע

פאמיליע פארטאכלעוועט, זיין זיידען, זיין באָבען, זיין פעטער און זיין קרוב, דעם רב — אלע, אלע האָט ער אויסגענוצט.

זיין אייגענעם נאָמען אָבער האָט ער געהאלטען. און אָט איז געקומען א צייט ווען ער אליין, זעליג, ווערט א געוועהנליכער העלד פון זיינעם א ראָמאן...

עס העלפט ניט קיין חכמות — ער מוז עס, ער איז געצוואונ־גען צו טאָן. איין העלד פון דעם נייעם ראָמאן מוז האָבען א נייעם נאָמען.

זעליג וועט ער הייסען.

און אזוי האָט דער ראָמאניסט פארטאכלעוועט זיין אייגענעם נאָמען...

דער נאַציאָנאַליסט און די אַמעריקאַנער

אייב בערקין איז געווען אַ נאַציאָנאַליסט, אַלץ וואָס אידיש איז ביי איהם געווען ליעב און שעהן; די שעהנסטע גאַס אויף דער וועלט איז ביי איהם געווען העסטער סטריט און דער בליהענדסטער און דופטענדסטער פּאַרק — דער העסטער פּאַרק. ווער רעדט די אידישע קיך און די אידישע קונסט — דערפאַר האָט מען בערקינ׳ען זיך ניט געקענט אויסצאָהלען. גוים — האָט ער געהאַלטען אין איין טענה׳ן — האָבען זיך נאָך אפילו ניט אויסגעלערנט קאָכען. זיי האָבען גאָר דערצו קיין שכל ניט — און אַלע שפּייז לעגען זיי אַריין גראָזען. דאָס באַווייזט — איז ער מסביר — אַז זיי זיינען נאָך ניט אין גאַנצען אַרויס פון דעם בהמה׳שען צושטאַנד... וועגען געזאַנג איז דאָך שוין אָפּגערעדט: דאָס איז דאָך נאָר אַ אידישע זאַך. אַ גוי שרייט, אָבער זינגען זינגט אַ איד...

געהערט האָט ער צו אַ נאַציאָנאַלען קלוב. יעדער מעמבער האָט געטראָגען אויפ׳ן קלאַפּע אַ נאַציאָנאַלען צייכען, וואָס האָט געשטאַמט אַזש פון דוד המלך... מיט דוד המלך האָט זיך דער קלוב שטאַרק מיחס געווען, איבערהויפּט אָבער האָט זיך מיט איהם מיחס געווען בערקין. ער האָט זיך געהאַלטען פאַר אַ שטיקעל קרוב מיט איהם און האָט פאַרזיכערט, אַז ער שטאַמט טאַקי פון בית־דוד. זיינער אַ פעטער אין יוראָפּ האָט עס ערגעץ פערשריבען אויף זעהר אַן אַלטען מחזור...

דערפאַר איז זיך לייכט פאַרצושטעלען, ווי גרויס עס איז געווען בערקין׳ס עגמת־נפש, וואָס גראָד ער, אַזאַ הייסער איד, האָט זיך פאַרליעבט אין אַן אַמעריקאַניזירט מיידעל, וואָס שטאַמט פון „יהודישע" עלטערען און האָט פון זיין יודענטום קיין שום באַגריף ניט.

בערקין האָט זיך אָבער געטרייסט, אַז ער וועט זי ביסלעכווייז באַקעהרען צו איהר פאָלק און זיינע טראַדיציעס און וועט איהר ערציהען צו דער העכסטער שטופע פון נאַציאָנאַליזם.

דאָס ערשטע האָט ער איהר געביטען דעם נאָמען. געהייסען האָט זי לעאָנאָרא, האָט ער איהר גלייך איבערגעלעגט אויף לאה...

לעאָנאָרא האָט עס אפילו ניט געוואָלט ליידען: „איט איז ווערי פאָני!" פלעגט זי קרימען מיט איהרע שעהנע, ראָזע ליפּעלאך; האָט אָבער בערקין געפונען אַן עצה. אין די אויגען פלעגט ער זי רופען טאַקי לעאָנאָרא, אָבער אונטער די אויגען פלעגט ער שטענדיג זאָגען: „מיין לאה זאָל לעבען"...

„געסעטעלט" מיט׳ן נאָמען, האָט ער זיך גענומען צו דער אידישער קיך.

— היינט, לעאָנאָרא, ווען מיר געהן עסען אין אַ אידישען רעסטאָראַן!

— דאָס מוז זיין „ווערי פאָני" — האָט די שעהנע לעאָנאָרא זיך פאַראינטערעסירט...

— וואָרום עפּיס „פאָני"! — האָט בערקין זיך ווי באַליידיגט. — אין געגענטייל, עס איז זעהר ערנסט... די אידישע קיך, האָבען אפילו די אַנטיסעמיטען מודה געווען, פאַרמאָגט פיעלע שעהנע זייטען...

און מיט אַ קלאַפּענדיגען האַרצען איז ער מיט איהר דאָס ערשטע מאָל געגאַנגען אין דעם אידישען רעסטאָראַן.

אַריין אין אידישען רעסטאָראַן, זיינען צוגעלאָפען אַלע דריי קעלנערס צו זיי און יעדער האָט זיי געלאַדען צו זיין טיש...

לעאָנאָרא האָט בערקינ׳ען איינגערוימט, אַז „איט איז ווערי פאָני".

בערקין אָבער האָט איהר פאַרזיכערט, אַז אַזוינס טרעפט אויך

אין רייכסטע רעסטאראנס ; יעדער ווייטער האט ליעב צו באַ־
דיענען שעהנע געסט...

און אוועקזעצענדיג זיך ביי א ווינקעל־טיש, האט בערקין גע־
נומען די שפייז־קארט און זיין פנים האט גענומען שיינען פאר
גדולה : לויטער אידישע שפייזען ! לעאנארא, ס'הייסט לאה
זאל לעבען, וועט איצט זיכער ווערען אן אמת'ע אידישע טאכטער.
זאל זי נאר פארזוכען א פאר לעפעל זופ...

לאה, לעאנארא הייסט עס, האט אבער דעם עקזאמען ניט
אויסגעהאלטען. דער זופ איז געווען אידישלעך געפעפערט און
געווירצט... זי האט זיך ביי דער ערשטער לעפעל פארקרימט,
א הוסט געטאן און ליעבליך זיך צעשמייכעלט :

— איט איז וועריי פאני !...

בערקין איז לכתחילה געווארען אפהענדיג. ער האט זיך אבער
גלייך געפאסט מוט און געזוכט אן אנדער אידישען געריכט. אבער
לעאנארא האט איהם געשלעפט ביים ארבעל :

— קאם !

האט עס אפילו בערקינ'ען שטארק פארדראסען, אבער ער
האט געהאפט, אז זיין לעאנארא איז נאך ניט פארלארען. ער
וועט איהר ווייזען אנדערע אידישע „אנטיקען" און וועט איהר
ענדליך אומקעהרען צו איהר פאלק, צו איהר גלויבען און טראַ־
דיציעס.

און אין אווענד האט ער זי איינגעלאדען אין אידישען טע־
אטער...

— די אידישע קונסט — האט ער געהענדיג זי אגיטירט —
איז נאך א ביסעל פרימיטיוו, אבער זי איז זעהר אייגענארטיג און
אריגינעל... אונזערע דראמאטורגען — האט ער זי אלץ פאר־
באריים — זיינען אלע פאלקס־מענשען, אהן בילדונג, אבער דער־
פאר זיינען זיי זעהר נאטירליך און זייערע ווערק זיינען נישט
געפוצט, נישט געשליפען, ווי די נאטור אליין וואלט זיי גע־
שאפען...

לעאנארא, אדער לאה זאל לעבען, ווי בערקין האט זי אונטער

די אייגענע געדופען, האָט זיך שטאַרק פאַראינטערעסירט. אפשר איז דאָס טאַקי אינטערעסאַנט, און זי איז פול נייגירדע אריין אין אידישען טעאַטער.

דער פאָרהאַנג האָט זיך אויפגעהויבען און די סצענע איז געווען פול מיט „פאָלק“, אידען מיט צוגעקלעפּטע בערד, ווייבער אין די מיטעלע יאָהרען, זקנים און זקנות.

— ווער איז דאָס ? — האָט לעאָנאָרא נאַאיוו א פרעג גע־טאָן, קוקענדיג פאַר׳חדוש׳ט אויף דער ביהנע.

— דאָס איז דער כאָר — פאַרשטעהסט, דער כאָר — עס וועט זיין באַלעט, אַן אָריענטאַלישער באַלעט... עס איז א היס־טאָרישע אָפּערא...

— טאָ וואו זיינען די זינגערינס מיט די טענצערינס ? — האָט לעאָנאָרא ווידער נאָך נאַאיווער געפרעגט...

— וואָס הייסט וואו ? — האָט בערקין געדריקט מיט די פּלייצעס, — זעהסט זיי דען ניט ? אָט די פרויען זעהסטו, אָט די פרויען וועלען באַלד טאַנצען...

— איט איז פאָני אינדיד — האָט לעאָנאָרא געלאַכט — אזעלכע פרויען זאָלען טאַנצען... עס איז דאָך זיי שווער... „פור ווימען“ — האָט זי זיי באַדויערט...

— אַך, דו פאַרשטעהסט ניט, — האָט זיך בערקין גע־היצט... — יעדעס פאָלק האָט זיינע טראַדיציעס. מיר אידען זיינען א פאָלק פון רחמנים בני רחמנים. אין ענגליש וועט עס הייסען — האָט ער איהר פאַרטייטשט — „סענטימענטאַליסטס, די סאָנס אָוו סענטימענטאַליסטס“. און אויב כאָריסטקעס און טענצערינס זיינען א ביסעל הייזעריג און שווער אויף די פיס, זאָגט מען זיי אויך ניט אָפּ... עס איז ביי אונז אזא טראַדיציע...

— א זעהר שעהנע טראַדיציע ! — איז לעאָנאָרא גערירט געוואָרען. — עס געפעלט מיר זעהר. אָבער איך בעט דיך, מיין ליעבער, נאָכ׳ן ערשטען אקט וועלען מיר אוועקגעהן... איך פיהל מיך שלעכט !

און ארויסגעהענדיג נאָכ׳ן ערשטען אקט פון אידישען טעאַ־

טער, האָט בערקין איינגעזעהן, אז ער האָט לעאָנאָרא׳ס ערציהונג שלעכט אָנגעהויבען. אנשטאט קיך און טעאטער, האָט ער גע־דארפט אָנהויבען פון דער רעליגיאָן. ער האָט זי געדארפט פיהרען אין א אידישען בית־מדרש... דאָרטען וואָלט זי ערשט געזעהן, וואָס פאר א פאָלק אידען זיינען.

אָבער אזוי ווי עס איז געווען גראָד יום־טובים־צייט און דער אריינגאַנג אין די אַלע בתי מדרשים איז געווען אויף בילעטען, האָט בערקין עס אָפּגעלעגט אויף נאָך יום־טוב.

און דערווייל איז ער מיט לעאָנאָרא׳ן, לאה זאָל לעבען, הייסט עס, אַלע אָוועגד געגאַנגען אויף בראָדוויי, וואו עס לייכטען טוי־זענדער פייערען און עס דאכט זיך, אז עס איז א גרויסער פרעה־ליכער יום־טוב...

די גענײטע כלה

קיידי איז געקומען פון שאַפּ אַ פרעהליכע און זעהר גוט אויפגעלעגט. היינט איז מיטוואָך, און איהר באָי, מיט וועלכען זי געהט שוין אוים עטליכע וואָכען, נעהמט זי היינט אוים.

אין גאַנצען איז די דאָזיגע קיידי אַלט צוואַנציג יאָהר. די מוטער, אַ פרוי פון איבער פופציג, אַליין פון אַ קליין שטעדטעל אין ליטאַ, קען ניט פאַרשטעהן, ווי אַזוי האָט איהר קיידי שוין אַזוי שנעל געקריגען אַ באָי. זי קוקט אויף דער טאָכטער מיט מוטערליכע בליקען און שמייכעלט מיט אינערליכער, באַהאַלטענער פרייד.

— זעה אָקאָרשט ווער ער איז! — געפינט די מוטער פאַר נויטיג צו וואָרענען, כאָטש זי איז זיכער, אַז קיידי וועט זיך ניט לאָזען אָפּנאַרען.

קיידי פיהלט זיך ווי באַליידיגט, וואָס די מוטער, אַן אַלט־מאָדישע אידענע, מישט זיך אריין אין אַזא פּריוואַטע אַנגעלע־גענהייט. אָבער קיידי איז פון דער נאַטור גוטהערציג און זי ענטפערט העפליך:

— זאָרג זיך ניט, מאַמע, איך וועל שוין וויסען ווי אַזוי מיין הערצי׳ן פעסטצוהאַלטען דאָ איז, פאַרשטעהסטו, אַמעריקאַ. דאָ נאַרט מען ניט אָפּ. דאָ איז ניט יוראָפּ.

די מוטער פאַרטראַכט זיך אַ ווײַלע. אַ שטיק פאַרגאַנגענעס לעבען שוועבט איהר דורך אין קאָפּ, און זי ענטפערט:

— דאָס איז אמת... דערין איז טאַקי אַמעריקאַ אַ גוטע לאַנד...

די מוטער גרייט דערווייל צום טיש. קיידי איז הונגעריג און איילט זיך. נאָכדעם זעצט זי זיך אַוועק, קוקט ווי קיידי עסט מיט אַפּעטיט און זי רוקט איהר צו אַלע ווײַלע אַן אנדער געריכט.

קיידי פיהלט זיך נאָך בעסער אויפגעלעגט. זי קוקט אויף דער מוטערס פאַרעלטערט פּנים, באַמערקט פּלוצלינג די גראָהע פּאַסמען אין שוואַרצען קאָפּ, און זי ווערט געריהרט. עס ווילט זיך איהר מיט דער מאַמען רעדען, אויפוועקען אין איהר די אמאָ־ליגע צייט, ווען זי, די מאַמע, איז נאָך אַ מיידעל געווען, און זי שטעלט איהר אַ פראַגע:

— מאַמע, צו וויפיעל יאָהר ביזטו „אויסגעגאַנגען" מיט אַ באָי?...

די מאַמע שמייכעלט אויף דער טאָכטערס נאַאיווע פראַגע. אָבער די פראַגע האָט אויפגעוועקט אין איהר הארצען לאַנג פאַר־שלאָפענע געפיהלען... דאָס פּנים צערויטעלט זיך ביי איהר, די אויגען צינדען זיך אָן. קיידי פיהלט, אַז די מאַמע געהט איהר עפּיס דערצעהלען אינטערעסאַנטעס און זי ווערט אין גאַנצען אויפ־מערקזאַמקייט.

— עס, עס! — זאָגט די מוטער, מערקענדיג, ווי קיידי האָט אוועקגעלעגט דאָס עסען. — דו קענסט הערען עסענדיג.

קיידי פאַנגט אָן ווידער צו עסען און די מוטער דערצעהלט:

— דו פרעגסט צו וויפיעל יאָהר בין איך אויסגעגאַנגען מיט אַ באָי... עס ווילט זיך מיר לאַכען... ביי אונז איז אין שטעד־טעל גופא ניט געווען קיין באָיעס... ביי אונז הייסט עס בחורים. אָבער דאָס איז די זעלבע זאַך... אַ בחור איז געווען אַ סחורה, וואָס מען מוז עס קריגען פון אַ צווייטער שטאָדט, אַזוי ווי פיעל אַנדערע סחורה, וואָס ביי אונז אין שטעדטעל האָט געפעהלט: ליכט, ווייצענע מעהל, אָדער העכט... פלעגט אַ מיידעל ווערען אַלט אַכטצעהן יאָהר, פלעגט מען איהר אָנהויבען רעדען שידוכים. איך בין געוועןן אַ געוויקסינע, און מיין מאַמע האָט מורא געהאַט,

אַז איך זאָל ניט, צוליעב מיין הויכען וואוקס, ווערען אין גיכען אַן אַלטע מויד. האָט מען מיר גענומען רעדען שידוכים צו זי־בעצעהן יאָהר...

מען קען ניט זאָגען — אין שטעדטעל גופא זיינען אויך געווען עטליכע בחורים, אָבער מען האָט זיי צו גוט געקענט. האָט מען, ערשטענס, געוואוסט אַז זיי זיינען ניט קיין גוטע סחורה... און צווייטענס, האָט ניט געפּאַסט דער יחוס. האָט מען עס געמוזט ברענגען פון דער פרעמד אויף אַ פוהר...

דער ערשטער חתן מיינער איז געווען אין גאַנצען אין הויז ביי אונז פופצעהן מינוט. איך האָב זיך אפילו ניט גוט איינגע־קוקט אין איהם. דער שידוך איז גלייך צעגאַנגען צוליעב'ן נדן. ער איז געווען אַ „גע'פּטר'טער", דאָ הייסט עס אַן „עקזעמפּטע־טער", און פאַר אַזוינע איז געווען זיך שווער אויסצוצאָהלען... מיין טאַטע האָט קיין סך געלד ניט געקענט געבען... איז ער גלייך אַוועקגעפאָהרען, אַ ברוגז'ער. איך האָב מיך געפיהלט גליק־ליך — פּטור געוואָרען פון אַן אומגליק. מיר איז זעהר שווער געווען די ערשטע צייט צו זיצען צוזאַמען מיט'ן חתן און מיט די מחותנים און ניט טאָרען אַרויסרעדען אַ וואָרט. ווייל אַ מיי־דעל האָט זיך ניט געטאָרט אַריינמישען אין אַזוינע זאַכען. מיט'ן צווייטען שידוך איז שוין צוגעגאַנגען אַביסעל גרינגער. דאָס הייסט, אַ „גע'פּטר'טער" איז דער חתן אויך געווען, אָבער מען האָט זיך שוין געקענט דינגען. פאַר צוויי הונדערט רובעל וואָלט מען גע־קענט דורכקומען, האָט ער אָבער געוואָלט דריי יאָהר קעסט, האָט זיך דער טאַטע דערשראָקען. „דריי יאָהר!" געדענק איך, ווי דער טאַטע האָט געשריען, „דאָס הייסט דאָך שוין אויסהאַלטען אַ פאַמיליע פון פיער"... — דאָס האָט דער טאַטע געמיינט, אַז אין דריי יאָהר צייט קען מען שוין האָבען צוויי קינדער... איך האָב עס פאַרשטאַנען און איך האָב זיך ניט געהאַט וואו צו באַ־גראָבען פאַר שאַנדע. איך האָב מורא געהאַט טאָמער וועט מען פאַרשטעהן, אַז איך פאַרשטעה...

דער דריטער שידוך איז שוין געגאַנגען גאָר אויף אַ וועג.

די מחותנים האָבען דוקא ניט געוואָלט קיין סך געלד און קיין קעסט... איז אָבער געווען אַ חסרון דער יחוס... מען איז דער־גאַנגען אַז דעם חתנ׳ס פאָטער איז געווען אַמאָל אַ בעל־מלאכה. זיכער האָט מען ניט געוואוסט, אָבער די מאַמע האָט ניט געוואָלט ריזיקירען... דערווייל אָבער בין איך שוין געוואָרען געניט אין שידוכים, איך האָב שוין געוואוסט וואָס מען דאַרף טאָן, ווען דער חתן און די מחותנים קומען מיך אָנקוקען, וועלכע בלוזקע איך דאַרף אָנטאָן און וואו איך דאַרף זיצען און ווי אַזוי איך דאַרף טרינקען די גלאַז טעע...

ביים צעהנטען שידוך בין איך שוין געווען אַלט דריי און צוואַנציג יאָהר, בין שוין געווען אַזוי באַהאַוועגט אין אַלע דינים פון אַ כלה, אַז די מחותנים זיינען געווען אַלע מאָל צופריעדען מיט מיר, און איך פלעג זעהן באַשיינפערליך, אַז ווען ניט די קליינינקייטען, צוליעב וואָס יעדער שידוך פלעגט זיך פאַנאַנדער־געהן, וואָלטען זיי מיך צוגענומען ווי איך שטעה און געה.

מיט דער צייט בין איך געוואָרען אַזוי געניט, אַז איך פלעג אויפ׳ן ערשטען קוק וויסען וויפיעל די מחותנים וועלען פאַרלאַנגען נדן, ווי אַזוי דער חתן וועט האַנדלען און צי עס וועט גלייך ניט ווערען, אָדער מען וועט נאָך שרייבען תנאים און ערשט נאָכדעם וועט זיך פאַנאַנדערגעהן.

ענדליך האָב איך געהאַט אַזוי פיעל חתנים, אַז איך האָב פאַרלוירען די פעהיגקייט אונטערצושיידען איינעם פונ׳ם צווייטען. מיר האָט זיך אָנגעהויבען דאַכטען, אַז דער חתן איז שוין געוועזען ביי אונז — פון אַלע חתנים איז ביי מיר געוואָרען איינער. דאָס זעלבע אויך די מחותנים. יעדער מחותן האָט געהאַט איין שטים, איין סאָרט רעדען און איין סאָרט הוסט. די מחותנת׳טעס זיינען געווען אויך פון איין מין, און אַלע האָבען געשנייצט די נעזער אויף איין שטייגער, און מיר איז שוין געווען גאַנץ גלייך, אין וועלכע הענט איך וועל אריינפאַלען...

— ווי אַזוי האָסטו פאָרט חתונה געהאַט — האָט זיך די

טאָכטער פאַראינטערעסירט און האָט בכלל אינגאַנצען ניט פאַר־שטאַנען, ווי אַזוי אַמאָל האָבען מיידלאַך געלעבט.

— ווי אַזוי? — האָט די מוטער זיך צעשמייכעלט, און זיך ניט געוואָגט צו ענטדעקען... — דאָס איז שוין אַ סוד.

האָט זיך ערשט סיידי פאַראינטערעסירט צו וויסען, און אויפ־הייבענדיג זיך פון טיש, איז זי צוגעגאַנגען צו דער מאַמען, ארומ־גענומען זי און זיך געבעטען:

— דערצעהל, מאַמע, דערצעהל, איך וויל וויסען.

— איך שעהם זיך — איז די מוטער רויט געוואָרען, — אָבער אַז דו שטעהסט צו... ביים לעצטען שידוך האָב איך גע־פיהלט, אַז די מאַמע מיינע געהט אויס, ווי אַ ליכט... זי האָט שוין פאַרלוירען דעם גלויבען און די האָפענונג, אַז איך וועל אַמאָל חתונה האָבען. איך האָב אויף איהר זעהר רחמנות געקריגען און האָב באַשלאָסען אַז דער שידוך מוז געשלאָסען ווערען. וואָס האָב איך געטאָן? אויסער וואָס איך האָב זיך יענעם אָוועגד שעהנער אָנגעטאָן, ווי אַלע מאָל ביים זעהן אַ חתן, האָב איך אָנגעצונדען צוויי לאָמפען און אַרויפגעדרעהט די קנויטען אין דער הויך, עס זאָל זיין וואָס ליכטיגער. איך האָב געפיהלט, אַז איך זעה אויס זעהן שעהן, ווייל אין דער ליכטיגקייט... און קיין מיאוס'ע בין איך טאַקי ניט געוועזן... דער צווייטער לאָמפ האָט געהאָלפען. דערצו האָב איך נאָכאַנאַנד געקוקט אויפ'ן חתן און געשמייכעלט... איך האָב געפיהלט, אַז איך „נעהם איהם" — דאָס איז טאַקי דער טאַטע דיינער געוועזן...

די מוטער האָט אָפגעהאַקט...

קיידי האָט זיך פּלוצים צעלאַכט...

די מוטער האָט זיך פאַרשעהמט, מיינענדיג, אַז דאָס לאַכט זי פון איהר.

— זעהסטו, האָב איך דיר גענאַרפט דערצעהלען?...

— אָ, ניין, מאַמע, — האָט זיך קיידי פאַרענטפערט — איך לאַך גאָר פון אַן אַנדער זאַך... איך לאַך, וואָס דאָ אין אַמע־

ריקא באפט מען די חתנים דאס רוב אין פארק אין דער פינסטער...
און דא האסט געדארפט אנצינדען נאך א לאמפ...

די מוטער האט געשמייכעלט און געשוויגען. ענדליך האט זי ארויסגעמורמעלט:

— יעדער דור, מיין קינד, האט זיינע מיטלען... אבי חתונה האבען.

די נאַנע

אין דעם געשלאָסענעם קרייז פון דער יוגענדליכער געזעלשאַפט האָט זיך געפיהלט אַן אינהאַלטסלאָזיגקייט. האָפנונגסלאָזע באַגעהרען האָבען געשוועבט אין דער לופט פון דעם צימער, וואו די יוגענד האָט זיך דאָס לעצטע מאָל פאַרקליבען — דריי יונגעלייט און פיער מיידלעך. דער געשפּרעך האָט זיך ניט געקלעפּט און האָט געקלונגען ניט נאַטירליך. די הויפּט אורזאַך איז געווען דאָס, וואָס קאַטיאַ, וועלכע האָט דאַכט זיך ליעב געהאַט באָריס׳ן, איז געווען פאַרפליכטעט מיט איהר ליעבע צו העררי׳ן, און העררי וואָס האָט ליעב געהאַט ליזאַ׳ן האָט געמוזט זיצען נעבען טאַניאַ׳ן, און טאַניאַ האָט בשתיקה ליעב געהאַט באָריס׳ן... האָט מען זיך געביטען מיט די פּלעצער, האָט זיך דערפיהלט די זיך אויפפּרעסענדע אייפערזוכט און די שטימונג איז נאָך געוואָרען געדריקטער.

מען האָט פאַרנלעגט זינגען.

באָריס, אַ יעקאַטערינאָסלאַווער געזונטער בחור, מיט געקרויזטע, שוואַרצע האָר און טיעפע, שוואַרצע אויגען, האָט פאָרגעלעגט צו זינגען „דובינושקאַ“, האָט אָבער קאַטיאַ, וועלכע האָט נאָר געוואָלט זיך רייצען מיט איהם, ניט געלאָזען.

— מיר זיינען שוין נמאס געוואָרען די דאָזיגע ליעדער אייערע. גיט עפּעס נייעס ! — האָט זי מיט וועהטאָג פאַרדרעחט מיט׳ן יונג־ליידענדען פּנים.

האָט באַרים פאַרצויגען „וניז פּאַ מאַטושקע", איז עס די איבריגע ניט געפעלען געוואָרען.

— אַ אידיש לידעל ! — האָט געפאָדערט ליזאַ און האָט אליין אָנגעהויבען זינגען „צעהן גוטע ברידער".

איינינע האָבען אונטערגעכאַפּט.

אָבער מעהר ווי אנדערהאַלבען סטראָפען האָט מען ניט אָפּגעזונגען. עס האָט ניט פאַרכאַפּט. עס האָט זיך געבענקט נאָך אַ נייַ ליעד.

קאַטיאַ האָט זיך אָפּגעשטעלט, דורכגעגאַנגען דאָס צימער'ל, צוריק זיך אוועקגעזעצט און אויסגעשריען מיט אינערליכער אויפרעגונג:

— גיט מיר עפּעס אַ נייַ ליעד !

און נאָך אַ קורצע פּאוזע, פאַרקוקענדיג זיך ערגעץ אין דער ווייטקייט, האָט זי אַרויסגעמורמעלט:

— אַך, פאַרוואָס האָבען דאָס אידען ניט קיין קלויסטערס פאַר מיידלעך !

— קאַטיאַ וויל ווערען אַ נאָנע ! — האָט הערריי, קענענדיג גוט איהר לייכטע באַציהונגען צום לעבען, חוזק געמאַכט.

— איך וואָלט געוויס אוועק ! — האָט קאַטיאַ אויפריכטיג פאַרזיכערט...

ליזאַ האָט געהאַלטען מיט קאַטיאַ'ן :

— זיכער האָבען אידען אויך געדאַרפט האָבען אַזוינע קלויסטערס, וואו מיידלעך מיט מיעדע נשמות זאָלען קענען אוועקגעהן זיך אָפּרוהען...

— אָפּרוהען ! אָפּרוהען ! — האָט קאַטיאַ געקרעכצט און איהר יונג פּנים האָט באַקומען אַ הייליגען אויסדרוק.

— אַך, פראַזען ! — האָט הערריי אָפּגעענטפערט און אַריינקוקענדיג קאַטיאַ'ן אין די אויגען אַריין האָט ער פאָרטגעזעצט : — אַ נאָנע קען זיין אין דער היים אויך. און פאַרקעהרט, אין קלויסטער קען מען זיין אַ זינדיגע... דאָרטען זיינען דאָ גענוג יונגע גלחים... כי־כי־כי...

קאַטיאַ האָט פּראָטעסטירט. ליזאַ און טאַניאַ האָבן צוגע־האָלפֿען.

— איהר זייט צו שטרענג צו אונז פרויען.

— פאַרקעהרט! — האָט הערריי זיך פאַרטיידיגט. — איך גלויב יאָ אין הייליגע פרויען... איבערהויפּט ביי אונז אידען. אָבער ווי געזאָגט, צוליעב דעם דאַרף מען זיך ניט איינשפּאַרען אין אַ קלויסטער. די אמת הייליגע איז אַ נאָנע אין דער היים.

און צושמייכלענדיג זיך, ניט קוקענדיג קיינעם פון די אַנ־ווענדענדע אין געזיכט אריין, האָט ער צוגעגעבען:

— איהר ווייסט? איך קען אַ אידישע נאָנע...

— ווירקליך!? — האָט זיך קאַטיאַ און נאָך איהר ליזאַ און טאַניאַ אָנגעכאַפּט מיט פאַרוואונדערונג.

— נאַטירליך, ניט אין אַ קלויסטער. ווי געזאָגט, קען מען זיין אַ נאָנע אין דער היים. אָבער דאָס ווערט מען ניט באוואוסט־זיניג, נאָר פונקט פאַרקעהרט: אומבאוואוסט; מען ווערט אָדער געבוירען מיט דעם געפיהל פון הייליגקייט, אָדער עס ארבייט זיך אוים דורך געוויסע אומשטענדען. די נאָנע, וועלכע איך קען, געהערט צום צווייטען סאָרט... די אומשטענדען האָבען איהר געטריבען צו ווערען אַ נאָנע. אָבער זי איז אַ נאָנע אין דער היים, און צווישען מענשען אפילו איז זי אימער דיזעלבע נאָנע.

— דערצעהלט עפּיס וועגען איהר! — האָט זיך קאַטיאַ גע־בעטען און האָט זיך צוגעזעצט נעעבן הערריי'ן.

— עס איז ניטאָ פיעל וואָס צו דערצעהלען. דאָס איז אַ קורצע און באַקאַנטע געשיכטע: אַן אומגליקליכע ליעבע. אַ ליעבע מיט אַ קריסט, אָדער ווי מען האָט עס גערופען אין דער היים: אַ שייגעץ. צו נײַנצעהן יאָהר האָט שוין די דאָזיגע העלדין, וועלכע מען רופט ראָזע, געוואוסט וועגען ליעבע מיט אַלע איהרע סודות. אמת, זי איז שטענדיג געווען אומשולדיג, זייענדיג אפילו אין די נאָהענטסטע באציהונגען מיט איהר געליעבטען... אָבער דער געליעבטער האָט ענדליך איהר אוועקגעוואָרפען. אַן אַנדערע אויף איהר אָרט ווערט גלייך פאַרצווייפעלט בייז אויף דער וועלט,

זי — נים. זי האָט בלויז אָנגעהויבען צו קוקען מיט א מאָדנער גלייכגילטיגקייט אויף מענער. די דאָזיגע גלייכגילטיגקייט האָט זי געמאַכט וואונדערליך שעהן; און דוקא דאמאָלס, ווען זי איז געוואָרען גלייכגילטיג צו אונזער מין, האָט זי געקראָגען צעהנדליגער פאַרעהרער. מיך אויך צווישען זיי. איך בין זיך מודה — האָט הערדי געשמייכעלט, קוקענדיג אויף טאַניאַ'ן און ליזאַ'ן — יא, איהר לייכגילטיגקייט צו אונז אַלע אין כלל איז געווען א מערקווירדיגע: קיין האַס, קיין פאַראַכטונג, נאָר א גלייכגילטיגקייט, ווי מיר וואָלטען געווען פרויען, אָדער, ריכטיגער געזאָגט, קינדער. יא. דאָס איז דאָס ריכטיגע וואָרט. זי האָט אונז באַהאַנדעלט, ווי קינדער.

— ראָזע! — האָב איך איהר איינמאָל געזאָגט — איך האָב דיך אזוי ליעב!

זי האָט גוטמוטיג געשמייכעלט און געענטפערט:

— געווים האָט איהר מיך ליעב; פאַרוואָס זאָלט איהר מיך פיינט האָבען?... איך האָב אייך אויך ליעב...

האָב איך זי געפּרובט אָנגעהמען פאַר איהר האַנט... זי האָט געהאַט וואונדערבאַרע שעהנע ווייסע הענט, ווי ביי א מלאך, — האָט זי די האַנט אָהן כעס צוריקגעצויגען און געשמייכעלט:

— צו וואָס דאַרף מען דאָס? עס איז דאָך שעהנער אזוי...

און פּלעצלינג מיך אָנקוקען מיט בליקען פון באַדויערונג... עס הייסט, זי האָט מיך באַדויערט, וואָס איך פאַרשטעה נים, וואָס הייסט ליעב האָבען אויף אַן אמת...

אזוי איז זי צווישען אונז אומגעגאַנגען, א גלייכגילטיגע, א גוטע און א שמייכלענדע, מיט א לאַנגער שוואַרצער קלייד, וואָס האָט פאַרדעקט איהר גאַנצע האַלז, און עס האָט נים דורכגעקוקט קיין פּינטעלע לייב, אויסער דאָס פּנים און די ווייסע פינגער פון די הענט...

א נאָנע, אַן אמת'ע נאָנע. באַטש זי איז אין קלויסטער נים געווען, נים באַהאַלטען זיך פון דער וועלט מיט איהר זינד, נאָר אומגעגאַנגען צווישען אונז, זינדיגע, באַגעהרענדע מענשען, און

איז אליין געבליבען ריין און אומשולדיג, און האָט אויף אונז געקוקט גלייכגילטיג אלס א פרוי, אָבער מיט באדויערען און מיט־לייד אלס א מענש...

און הערדי האָט נאָך א לאנגער פאוזע צוגעגעבען:

— אָט אזא נאָנע פארשטעה איך; דאָס איז א אידישע נאָנע... ווילט איהר, קאטיא, זיין אזא נאָנע?...

קאטיא האָט זיך פארטראכט, געשוויגען א ווײַלע און טרויעריג געענטפערט:

— איך וויל, נאָר איך קען ניט... אום צו ווערען אזא מין נאָנע, מוז מען כאָטש איין מאָל שטארק לעבען... איך האָב נאָך גארניט געלעבט...

די בחורים האָבען געשמייכעלט און ליזא און טאניא האָבען פארשעהמט אראָפּגעלאָזען די קעפּ...

העלענע'ס ליעבעס־בריעף

דער „סיזאן" איז געווען א גוטער. העלענע האט נאך פאר די זיעבען יאהר, וואס זי איז אין ניו יארק, אזא גוטען סיזאן ניט געהאט. מער האט אלע „הענט" פשוט פארצוקערט! און די באסעס האבען געזוכט נאך און נאך הענט! וואו קריגט מען הענט? האבען זיי געמורמעלט און געבראכען מיט די הענט... הענט! הענט!... העלענע האט אויף איהר באס שוין פשוט רחמנות געקראגען. זי האט געזעהן, ווי ער געהט אוים ווי א ליכט פאר בענקשאפט נאך הענט. און זי האט איהם איינמאל געבראכט צו פיהרען איהרע א לאנדסמיידעל, וועלכע זי האט אפ־גערעדט פון אן אנדער שאפ.

— איך האב אייך געבראכט א מתנה! — האט זי אין דער פריה צוגעשמייכעלט צו איהם, אנווייזענדיג אויף א שווארצער דערשלאגענער בריאה, וואס איז ניט לאנג געקומען אין ניו יארק.

דער באס האט געשטראהלט פאר גליק: ער האט גארנישט פאנאנדערגעפרעגט, ער האט העלענע'ן שטארק געדאנקט און גע־הייסען דאס נייע מיידעל גלייך זיך נעהמען צו דער ארבייט, און אין א ווייל ארום צוגעגעבען:

— אפשר האט איהר נאך ערגיץ אזוינע הענט! ברענגט זיי, ברענגט!

די ארבייט איז געווען א שווערע, אבער העלענע האט זיך ניט געקלאגט. ניט אין דער שטיל, ניט פאר אנדערע. ארבייט

איז שטענדיג שווער! אויב עס דאכט זיך איהר, אז דער סיזאָן איז אַ שווערער, איז פּשוט, ווייל זי אַרבייט שוין אַזוי לאַנג. פערצעהן סיזאָנס! אמת, ניט אַלע סיזאָנס זיינען געווען פולע. העלענע געדענקט איין סיזאָן פון די פערצעהן, וועלכער האָט גאָר ניט געטאָרט טראָגען אַזאַ גרויסאַרטיגען נאָמען. העכסטענס האָט ער געקענט הייסען אַ „סיזאָנדעל"... עס איז געווען פּשוט אויף חוזק... צוויי טעג אָפּגעאַרבייט און דריי גערוהט. און נאָכדעם האָבען זיך געצויגען לאַנגע וואָכען אָהן אַרבייט און אָהן רוה, ווייל פאַר העלענע'ן איז זוכען אַרבייט אַמאָל שווערער ווי די אַרבייט אַליין...

געוויס איז דער סיזאָן אַ שווערער, בפרט, אַז דער באָס האָט אויף העלענע'ן אַרויפגעלעגט אַ פליכט. זי איז כמעט ווי אַ פאָרליידי — זי גיט אַכטונג אויף געוויסע אַרבייט, אויסער איהר אייגענע אַרבייט, און ער האָט איהר דערפאַר באַשטימט אַ עקסטראַ'ן דאָלאַר צו די וויידזשעס... דערצו אַרבייט זי צוויי מאָל אין דער וואָך „אָווערטיים"... פאַר דעם „אָווערטיים" האָט זי איהר באָס ניט איבריגענס ליעב... נאָר אָפּזאָגען זיך איז שווער. זי זעהט איין, אַז די אַרבייט מוז געמאַכט ווערען, ווען ניט וועט דער באָס ניט קענען פּינקטליך אויספילען זיינע באַשטעלונגען און דער שאָפּ שמ'ט אַלס ראיעלע און אַלטע פירמע...

דערפאַר האָט זי זונטאג געהאַט אַ פרייען טאָג... און האָט צייט געהאַט אָפּצוטאָן איהרע אייגענע אַרבייט וואָס זאַמעלט זיך אָן פאַר אַ וואָך אין איהר צימער. עס פלעגט איהר נאָך בלייבען אַ פרייע שעה און אָוועגד, צו געהן מיט אַ חבר'טע זעהן „מואוויס" און דאָרטען אין האָלל האָט זי זיך פאַר איינוועגס אויך אָפּגע־וואויגען... יעדען זונטאג האָט זי זיך געכאַפּט, אַז די וואָג איז אַ פאַלשע... פאַר אַכט אָגען האָט דער ווייזער געצייגט 112 און דעם זונטאג 108. קענטיג די וואָג ווערט קאַליע...

העלענע האָט פאַרמאָגט אין איהר באַזיץ אַ פּאָר באַקאַנטע באָיעס. איינער פון זיי איז געווען כמעט ווי אַ „פריינד". אַ פריינד אויפ'ן אַמעריקאַנער נוסח. אָבער אין דעם דאָזיגען גע־

ראָטענעם סיזאָן האָט זי דעם פריינד פאַרנאַכלעסיגט. ער איז געקומען אַ פּאָר מאָל פרעגען זי, ווען זי איז גראָד געווען אין שאָפּ און געאַרבייט אָווערטיים.

— אייער באַקאַנטער איז דאָ געווען... — פלעגט די מיסעס איהר איבערגעבען, ווען העלענע פלעגט קומען אַ זייגער אַכט פון שאָפּ.

— ווען?

— זיעבען אַ זייגער...

— האָט ער געלאָזען אַ בריוועלע?

— ניין.

— אָנגעזאָגט...

— גאָר נישט... געפרעגט און איז אוועקגעגאַנגען...

האָט עס העלענע׳ן פאַרדראָסען. ער איז דוקא אַ וואוילער באָי. מעגליך, אַז זי וואָלט זיך מעהר צוגעלאָזט צו איהם, וואָלט עפּיס געוואָרען און זי וואָלט אין גאַנצען פּטור געוואָרען פון שאָפּ. אָבער ריזיקירען טאָר זי נים. אַזאַ סיזאָן מאַכט זיך ניט אַזוי אָפט. פון דעם דאָזיגען סיזאָן קען זי אָפּשפּאָרען אַ שעהנע פּאָר צעהנדליג דאָלאַר... נאָכ׳ן סיזאָן וועט זי איהם אויפזוכען — זיין אַדרעס ווייס זי — און וועט געהן מיט איהם האָבען אַ גוט־טיים...

און עס פאַלט איהר איין, אַז זי וועט צאָהלען... איבער־ראַשען איהם! קיין גרויסער פאַרדיענער, דאַכט זיך, איז ער ניט... אַ שטילער באָי! זי וועט פאַר איהם צאָהלען!... עס וועט זיין אינטערעסאַנט... אָך, זאָל נאָר דער סיזאָן אַריבער. זי וועט אָפּלעבען. זי וועט זיך אויסרוהען.

דער סיזאָן האָט זיך, ווי לאַנג ער האָט זיך געצויגען, דאָך געענדיגט... העלענע איז אַרויס פון שאָפּ האַלב נאָך אַכט... דריטהאַלבען שעה האָט זי געאַרבייט אָווערטיים. די דאָזיגע דריט־האַלבען שעה האָבען איהר ניט געאַרט. איהר האָט זיך געדאַכט,

אז זי וואָלט געקענט ארבייטען גלייך מיט דער מאַשין... זי האָט שוין ניט געפיהלט קיין מיעדקייט... עס האָט זיך שוין געארבייט פון זיך אליין, ווי אין איהרע הענט וואָלט א גרויסער ערפינדער עפּיס אזא מין שרייפעל אריינגעטאָן און עס ארבייט זיך...

אָבער אויף מאָרגען פריה, ווען זי האָט זיך, לויט געוואוינהייט, אויפגעכאַפּט א פערטעל צו זיבען, האָט זי זיך ניט געקענט אויפשטעלען. האָט זי זיך דערמאָנט, אז דאָס איז דאָך דער ערשטער טאָג נאָכ'ן סיזאָן און זי מעג ליגען נאָך וויפיעל זי וויל...

זי איז געלעגען און זיך געוואונדערט, ווי אזוי האָט זי ערשט נאָך נעכטען געארבייט... היינט וואָלט זי זיכער ניט געקענט... זי איז אזוי מיעד...

זי האָט אָבער געהאָפט, אז זי וועט זיך אויסרוהען עטליכע טעג, וועט זי קומען צו זיך... זי וועט געהן אומעטום... עס ציהט זי אזוי צו מענשען..' זי איז שוין לאַנג ניט געווען צווישען נאָהענטע!...

און ווי נאָר זי קומט צו זיך זוכט זי אויף דעם באָי...

זי וועט זיך אנטשולדיגען, וואָס ער האָט זי ניט געטראָפען אין דער היים, ווען ער אז ביי איהר געווען. זי וועט ניט אויסזאָגען, אז זי האָט געארבייט יענע שטונדע אָווערטיים. זאָל ער ניט מיינען, אז זי איז אזוי להוט נאָך געלד. זי איז געווען ביי איהרע א חבר'טע.

עס איז אריבער א וואָך. העלענע האָט זיך נאָך אלץ ניט געפיהלט אויסגערוהט פון דעם סיזאָן. עס האָט איהר נאָר געצויגען צום בעט... ליגען און רוהען... רוהען...

זי האָט זיך אלץ געקליבען אָנשרייבען א פּאָר ווערטער צום באָי, אז ער זאָל וואַרטען, זי וועט קומען צו איהם. אָבער זי האָט אָפּגעלעגט, ווען זי וועט זיך גוט אויסרוהען. זי איז נאָך ניט פעהיג צו האָבען פּלעזשור... דערווייל איז איהר איינציגער פּלעזשור רוהען... גאָרנישט טאָן, אין ערגיץ ניט געהן...

אין עטליכע וואָכען ארום האָט זיך העלענע דערפיהלט אביסעל אויסגערוהט. זי איז שוין געגאַנגען אין לייברערי און זיך

פארשריבען אויף דאָס ניי. זי האָט אויסגעקליבען א נייעם ראָמאַן. אָט איצט איז זי שוין געווען פעהיג צו האָבען פּלעזשור.

און זי האָט געקויפט א פּאָר שעהנע בויגעלעך פּאַפּיער מיט א קאָלירטען קאָנווערט און האָט זיך געזעצט שרייבען א בריעף צום באָי.

זי האָט איהם געמאָלדען, אַז זי איז איצט פריי און פיהלט זיך גוט. זי האָפט, אַז ער איז אויך ניט שטאַרק פאַרנומען, און אויב ער האָט זי נאָך ניט פאַרגעסען, זאָל ער קומען אין דעם און דעם טאָג, אין דער און אין דער שעה...

זי האָט דאָס דאָזיגע בריוועלע איבערגעלעזען עטליכע מאָל און האָט רעדאַגירט יענע שטעלען, וואו עס פיהלט זיך צו פיעל וואַרימקייט: עס פּאַסט ניט!... ווידער האָט זי רעדאַגירט איין שטעלע, וועלכע האָט געקלונגען צו קאַלט... און אַז דאָס בריוועל איז געווען אין גאַנצען צופריעדענשטעלענד, האָט זי איהם אריינ־געלעגט מיט א קלאַפּענדיגען הארצען אין קאָנווערט און, נאָכדעם ווי דער אדרעס האָט זיך פאַרטריקענט, האָט זי זיך געלאָזט ארויס אין גאַס און אריינגעוואָרפען איהם אין ערשטען בריעף־קאַסטען.

א מוטיגע, אַן אויפגעלעגטע איז זי אָפּגעגאַנגען פון בריעף־קאַסטען און האָט אָנגעהויבען צו וואַרטען...

זי האָט אָפּגעוואַרט צוויי טעג. נאָך איהר רעכנונג האָט שוין אַן ענטפער געדאַרפט זיין. אפשר מאָרגען. ביז מען באַקומט, ביז מען ענטפערט, און ביז עס קומט צוריק. דריי טעג איז ניט קיין סך!

און אַז עס איז אַוועקגעגאַנגען א וואָך און קיין ענטפער איז אַלץ ניט אָנגעקומען, האָט העלענע זיך שוין באַליידיגט. זי האָט זיך גענומען איינרעדען, אַז זי דאַרף איהם ניט.

זי האָט אין גאַנצען חרטה, וואָס זי האָט איהם געשריבען. עס וואָלט בעסער געווען, ווען זי געהט ארויף צו איהם אַליין. איצט פּאַסט ניט. עס וועט הייסען, אַז זי בעט זיך ביי איהם. ניין, בעטען זיך וועט זי ניט. זי איז איצט אויסגערוהט און זעהט

אויס גאַנץ גוט... און געלד האָט זי אויף צום לעבען זעקס וואָכען, אפילו זי זאָל געהן אַלע טאָג אין מואווינג פיקטשורס...

אָבער אין דער שטיל, בשתיקה פון זיך אַליין, האָט זי געווארט... עס מוז איהר אָנקומען א בריעף. אַלע טאָג האָט זי געפרעגט די מיסעס. די מיסעס האָט שוין אָנגעהויבען חושד זיין:

— פון וועמען דאַרף דאָס זיין דער לעטער?... פון א באָי?...

האָט זיך איינמאָל העלענע שטאַרק פאַרשעהמט און געענטפערט:

— און אז פון א באָי איז דען אן עולה?

האָט די מיסעס גוטמוטיג געשמייכעלט:

— אדרבא!...

איז שוין העלענע בייז געוואָרען, און דעם כעס, וואָס זי האָט געטראָגען אויפ'ן באָי, האָט זי אויסגעלאָזט אויף דער מיסעס:

— איהר מעגט זיין רוהיג... ניט פון א באָי...

און עס איז געווען באַשערט, אז העלענע זאָל ניט בלייבען קיין ליגנערין. אין א חודש ארום, ווען העלענע האָט זיך שוין געפיהלט אין גאַנצען אוסגערוהט און האָט ערשט געקענט אָנהויבען האָבען פלעזשור און פאַרברענגען, איז איהר אָנגעקומען א בריעף.

דער בריעף איז געווען טאַקי פון דעם באָס...

ער האָט איהר געמאָלדען, אז עס איז דאָ ארבייט און זי זאָל קומען מאָרגען פונקט אכט א זייגער... דער ווינטער סיזאָן הויבט זיך אָן...

זי האָט דעם בריעף צוגעטראָגען דער „מיסעס“ און זיך ווי געגרייצט:

— זעהט איהר — ניט פונ'ם באָי — פון באָס...

שוין דאָ ארבייט...

דער אמאָליגער סאָציאַליסט

אין זיין אָרימער היים אין גאַליציען איז שלום ווייס געווען א סאָציאַליסט. דאָ אין אַמעריקא געהערט ער צו דער סאָציאַ־ליסטישער פּאַרטיי...

עס איז דאכט זיך איינס און דאָס זעלבע. אָבער שלום ווייס איז ניט צופריעדען. שוין צעהן יאָהר אין „לאנד" און קען זיך נאָך אַלץ ניט צוגעוועהנען צום היגען סאָציאַליזם.

ער איז צו רייך — דער היגער סאָציאַליזם — קלאָגט ער זיך...

שלום ווייס האָט ליעב, פון גאַנצען הארצען ליעב, די שטילע אָרימקייט. געוואָרען א סאָציאַליסט איז ער אין זיין אָרימער היים בלויז צוליעב צוויי אָדער דריי רייכע מענשען אין דער שטאָדט... ווען ניט די צוויי־דריי רייכע, וואָלט שוין געווען אין יענער שטאָדט, וואו ער איז געבוירען, איינגעפיהרט, גאָר אָהן שום קאַמף, דער סאָציאַליזם — אַלע וואָלטען געווען גלייך — אָרימע לייט...

דאָ זיינען כמעט אַלע רייך. דאָ איז ער א סאָציאַליסט צו־ליעב זיך אַליין און צוליעב א פּאָר שלים־מזל'דיגע לאַנדסלייט, וואָס קענען זיך ניט צופּאַסען צום היגען לעבען און זיי ריהרען איהם מיט זייער דערשלאָגענהייט...

אָבער דער היגער סאָציאַליזם געפעלט איהם נישט. ער איז צו רייך, דער סאָציאַליזם, און צו גרויס. כמעט אַלע זיינען סאָציאַליסטען...

דאָרטען אין דער חיים זיינען זיי באשטאַנען פון געצעהלטע יונגע לייט, צווישען וועלכע עס האָבען זיך געפונען אייניגע איננ־לאַך. ער אַליין איז דאָן אויך אַ איינגעל געוועןּ. פון דעסטוועגען האָבען זיי געהאַט אַן אייגענעם „פעראיין“ און אַן אייגענע ציימונג.

דער „פעראיין“ האָט געהאַט דוקא אַ גרויסע שטוב, ערגעץ אין אַן עק גאַס, פאַר וועלכער מען האָט געצאָהלט עטליכע גולדען אַ חודש...

די דירה־געלד איז אָנגעקומען שווער צו באצאָהלען, דערפאַר אָבער, אַז מען האָט ענדליך באצאָהלט, האָט זיך יעדער מיטגליעד געפיהלט אין דעם דאָזיגען „פעראיין“, ווי ביי זיך אין בית־מדרש. און ווירקליך איז דער פעראיין געוועןּ, ווי אין אַ קליין בית־מדרש׳ל. אויף איין וואַנד, אין מזרח־וואַנד טאַקי, איז געהאַנגען קאַרל מאַרקס אַליין, אויף די איבעריגע דריי וועגד זיינען געהאַנגען די בילדער פון ענגעלס, ראָבערט אָווען, דוד ערעלשטאַדט און אַנ־דערע „הייליגע“. דער פעראיין האָט אויך פאַרמעגט אַן אַלמער מיט ספרים, וועלכע זיי האָבען גערופען די „ביבליאָטעק“, און אַזוי מען האָט ניט געטאָרט ארויסטראָגען אַ ספר פון בית־מדרש, אַזוי איז געווען אַ שטרענגער פאַרבאָט צו נעהמען אַהיים אַ בוך פון דער דאָזיגער ביבליאָטעק.

— ווילסט לערנען—לערען דאָ!... — פלעגט דער עלט־סטער פון פעראיין זיך ווענדען שטרענג צו אַ מתמיד, וואָס פלעגט זיך מכין זיין נעהמען אַ ספר אַהיים.

דער פעראיין האָט פאַרמאָגט אויך אַן אויווען, און אין די ווינטער־אָוועגדען, נאָך אַ הייסער דיסקוסיע פון די מיטגליעדער, פלעגט מען בשותפות קאָכען טהעע און באַקען קאַרטאָפעל. עס זיינען אויך געווען אַזוינע מיטגליעדער, וואָס האָבען קיין היים אין ערגעץ ניט געהאַט, זיי זיינען געווען פון פרעמדע לענדער. פאַרפאַלגמע פון זייערע רעגיערונגען, — פלעגען זיי געפינען אַ היים און נאַכטלעגער אין דעם דאָזיגען סאָציאַליסטישען בית־מדרש׳ל — אין „פעראיין“...

דאָס אַלעס געדענקט שלום ווייס און קען עס ניט פאַרגעסען

ער בענקט נאָך דעם ווען ער געפינט זיך דאָ אין די „קלוב רומס" פון זיין „ברענטש". אויך אין די קלוב רומס הענגען אויף די ווענד די זעלבע בילדער וואָס אין יענעם „פעראיין", אָבער קיין היי־ליגע זיינען זיי נישט, און קאַרל מאַרקס האָט אין גאַנצען פאַר־לאָרען זיין סאָציאַליסטישען אויסזעהען. אין די היגע קלוב־רומס זעהט ער אויס, ווי אַ רייכער מאַנופעקטשורער, אַ דייטשער יהודי...

מעהר אָבער בענקט שלום ווייס נאָך דער היימישער אמאָ־ליגער צייטונג — די אָרימע, אָבער מיט בלוט אַרויסגעגעבענע צייטונג...

ניט אַלע טאָג איז זי ערשיענען און ניט אַזוי פיעל זייטען האָט זי פאַרמאָגט, ווי די היגע. דער סאָציאַליזם איז צו טיעף און צו ערעל, אַז מען זאָל איהם מיט אַזוי פיעל ווערטער דאַרפען פאַרשרייען... ניין! זייער סאָציאַליסטישע צייטונג האָט פאַר־מאָגט אין נאָרמאַלע גוטע צייטען פיר קליינע זייטען מיט אַ קליין שטיקעלע אַ הוספה. אין די צוויי זייטען האָט מען פאַרטיעפט דעם סאָציאַליזם מיט אַלערליי סברות. ווי וועט זיין אַזוי און אַזוי און ווי וועט זיין אַנדערש... וועלכע לאַנד וועט דער סאָ־ציאַליזם פאַרווירקליכען און וועלכע לאַנד וועט ניט דערלאָזען איהם צום פאַרווירקליכען... צי וועט דער סאָציאַליזם קומען ברעש, אָדער שטיל, ווי אַ ווייסע טויב... ווי אַזוי וועט מען טאָן מיט די קלייז־בירגער? וועלען זיי אין גאַנצען אויסגעראָטעט ווערען, אָדער וועלען זיי זיך ביסלעכווייז פראָלעטאַריזירען?...

און געשריבען איז דאָס אַלעס געווען אין אַ שעהנעם הויכען סטיל, מיט שעהנע אָבער שווערע ווערטער, צו וועלכע מען האָט געדאַרפט נוצען דאָס ווערטער־בוך, וואָס האָט זיך אין דער „פער־איינס"־ביבליאָטעק דוקא נישט געפונען... מען האָט זיך אַליץ געקליבען צו קויפען און ניט געקענט...

און שלום ווייס פאַרבענקט זיך אָט נאָך יענער צייטונג, וועלכע האָט טאַקי געהייסען „דער סאָציאַליסט". ער געדענקט, ווי אַזוי מען האָט פאָרגעשלאָגען פאַרשיעדענע נעמען פאַר דער צייטונג, ערב איהר ערשיינען. זי האָט געזאָלט הייסען „די רויטע פאָהן",

„דער קאמפף“, „דער ארבייטער“, דער אָנזאָג“, „די זון“, „דער מאָרגענשטערען“, „דער פויסט“, „דער האמער“, און די אַלע נעמען זיינען איינשטימיג ניט אָנגענומען געוואָרען... פיעלע פון די מיטגליעדער האָבען צוגעגעבען, אז צווישען די אָנגעגעבענע נעמען געפינען זיך עטליכע הויך־געלונגענע, זאָגאר ערהאבענע, למשל, „דער אָנזאָג“... אָבער עס איז צו ראָמאַנטיש... מען דארף האָבען א נאָמען, וואָס זאָל גלייך ערקלערען, ווער מיר זיינען און וואָס מיר ווילען — דערפאַר זאָל די צייטונג טראָגען דעם אמת'ן נאָמען — „דער סאָציאַליסט“...

און ניט געהאָלפען האָט ניט די באמערקונג פון דעם איין פראַקטישען פון די מיטגליעדער, וועלכער האָט איינגעווענדעט, אַז דער נאָמען וועט אָפּשרעקען די ניט־סאָציאַליסטען...

מעהר אָבער האָט ער שוין ניט גערעדט. דער פּאָרזיצענדער, א הויך אידעאַלער יונגער מאַן מיט איינגעפאַלענע באַקען, פון וועלכע עס האָט ארויסגעקוקט נאָך בולט'ער די צוויי שוואַרצע פינקלענדיגע אויגען — דער פּאָרזיצענדער האָט געגעבען א קלאַפּ מיט'ן פויסט איבער'ן טיש, ניט נאָך זיינע כחות נאָך, און א געשריי געטאָן:

— מיר דאַרפען ניט קיין אַנדערע לעזער... מיר ווילען ניט ארייננאַרען... אונזער לעהרע איז אָן אָפענע...

שלום וויס'ען קלינגען נאָך איצט אין די אויערען די אַפּלאָדיסמענטען, וואָס דער דאָזיגער באגייסטערטער פּאָרזיצענדער האָט באקומען פאַר די פלאַמענדיגע פּאָר ווערטער.

און די צייטונג האָט געהייסען „דער סאָציאַליסט“. ערשיינען פלעגט זי דאַרפען, לויט ווי עס איז געווען אָנגעגעבען אויפ'ן פּלאַץ נאָכ'ן טיטעל — יעדער דאָנערשטאָג, אָבער ערשיינען פלעגט זי דאָס רוב דינסטאָג, אמאָל מאָנטאָג — אָבער דאָס האָט ניט געהייסען, חלילה, אַז זי איז געווען ניט פּינקטליך און פלעגט ערשיינען פריהער פאַר דער צייט. נאָר פונקט פאַרקעהרט — דער מאָנטאָג איז ניט געווען א מאָנטאָג פאַר'ן דאָנערשטאָג, נאָך נאָך א דאָנערשטאָג... אזוי פלעגט זי נאַטירליך, צוליעב געלד־מאַנ־

געל, אַלץ זיך וואַקלען און פלעגט ערשיינען אין פאַרשיעדענע טעג, ביז עס האָט זיך אויסגעגלייכט און ענדליך ערשיענען ווייעדער אין אַ דאָנערשטאַג... אויף אַזאַ אופן איז די דאָזיגע וועכענטליכע צייטונג ערשיענען ביי זיבען און צוואַנציג נומערען אַ יאָהר...

נאָכ'ן יאָהר פלעגט דער פעראיין די דאָזיגע זיבען און צוואַנציג נומערען איינבינדען אויף זיינע קאָסטען און עס פלעגט זיך באַקומען אַ דין, אָבער אַ וויכטיג בוך, פול מיט טיעפע באַלעהרענדע אַרטיקלען, וועלכע די מיטגליעדער פלעגען אין די ווינטער־אָוועַנדען שטודירען, איבערהויפּט אין יענע אבענדען, ווען „דער סאָצאַליסט" פלעגט דאַרפען ערשיינען און האָט צוליעב געלד־מאַנגעל ערשיינען ניט געקענט... פלעגט מען יוצא זיין מיט דעם געבונדענעם יאָהרגאַנג „סאָציאַליסט"...

און וואָס איז באמת געווען די נפקא מינא?... קיין בעסערע אַרטיקלען, ווי דער געבונדענער יאָהרגאַנג האָט פאַרמאָגט, קען שוין אין די ווייטערדיגע ניט זיין.

שלום ווייס פאַרבלאָנדזשעט אַמאָל אין דער אידישער אָפּטיילונג פון היגער „לייברערי" און פרעגט נאָך אויך די פאָר יאָהרגאַנגען פון דעם אַמאָליגען „סאָציאַליסט"...

אָבער אומזיסט... דער מאַן וואָס פאַרוואַלטעט מיט די אַלטע זשורנאַלען האָט אונטער זיין האַנד פון פויגעל־מילך: צוואַנציג יאָהרגאַנג „פאָרווערטס", אַ ניין־יאָהרגאַנגען „נייע פאָסט", אַ זעקס יאָהרגאַנג ווייבערשען סאָציאַליזם „די גלייכהייט" — אויך געבונדען... „די פרייהייט" — אויך געבונדען... אָבער ניט דער אַמאָליגער „סאָציאַליסט"...

און ביי שלום ווייס'ען שטעלען זיך טרערען אין די אויגען... ניטאָ דער אַמאָליגער „סאָציאַליסט"...

א צנועה אין קאבארעט

חיימאן האט געהאט א פרינציפ: וואס צו נאט איז צו נאט און וואס צו לייטען איז צו לייטען. דערפאר האט זיך אין זיין קאבארעט, וועלכער האט געטראגען זיין נאמען, „היימאנ'ס", גע־פונען צווישען אלע זינגערינס און טענצערינג מיט די קורצע קליידלאך, וואס האבען פארדעקט בלויז דעם קערפער ביז'ן ביוסט, אויך איינע, וואס האט געמוזט טראגען א לאנגע, שווארצע אדער אונשולד־ווייסע קלייד פארקנעפעלט ביז'ן האלז און די ארבעל ביז די פינגער. און זינגען האט זי געמוזט די סאמע ריהרענדע און סענטימענטאלסטע ליעדער מיט א געוויסען מוסר השכל ביי דער ענדע. אין גאנצען האט די דאזיגע זינגערין געדארפט זינגען צוויי ליעדער; איין מאל נאכ'ן ווילדען טאנץ פון דער שפאניערין, וואס האט צופיעל אויפגעשטורעמט די יונגע און אפילו די עלטערע באזוכער מיט איהר שטארקען טעמפעראמענט. די דאזיגע שפא־ניערין, א אידיש מיידעל פון אדעס, איז געווען דער הויפט־פיטשור פון קאבארעט. עס איז א סברא, אז ווען ניט זי, וואלט דער קאבארעט, וועלכער עקזיסטירט ערשט א פאר יאהר, שוין צו גרונד נעגאנגען.

היימאנ'ען אבער האט וועה געטאן, וואס צוליעב פרנסה מוז ער האבען אזא ווילדע קראפט און דערפאר האט ער בארוהיגט זיין געוויסען מיט דער צנועה. אזוי האט ביי איהם געהייסען די קראפט אין דער לאנגער, שווארצער אדער אונשולד־ווייסער קלייד.

נאָכ'ן ווילדען טאַנץ פון דער אדעסער שפּאַניערין האָט געמוזט קומען די צנועה און באַרוהיגען די אויפגערעגטע געמיטער מיט א מאָראַלישער ליעד אין דער ענגלישער שפּראַך.

ווען די שפּאַנישע טענצערין האָט געטאַנצט איהר ווילדען טאַנץ איז היימאַן געשטאַנען פּאַררוקט ערגעץ אין א ווינקעל הינטער די מוזיקאַנטען און זיך געשעהמט קוקען מאַנכע באַקאַנטע געסט אין די אויגען. געווים ברענגט זי איהם אריין שפּע, די דאָזיגע ברען. אָבער דאָס ווינקעלע אין הארצען, וואָס איז געוועזען אָפּגערייניגט ביי איהם פאַר גאָט, האָט זיך געוואָרפען פאַר שרעק. ער האַלט אין זיין הויז א יצר־הרע פאַר דער וועלט. דערפאַר אָבער ווען די צנועה אין לאַנגען קלייד פלעגט ארויס אויפ'ן מיטען קאַבארעט און זיך אוועקשטעלען א פארשעהמטע און פול מיט הכנעה זינגען פאַר די געסט, פלעגט היימאַן דער ערשטער זי אויפמונטערען מיט שטאַרקע אַפּלאָדיסמענטען. נאָך דעם ווי זי פלעגט ענדיגען דאָס מאָראַלישע ליעד, פון וועלכער דאָס פּובליקום איז איבריגענס ניט צופריעדען געוועזען, כאָטש אויס מצוה האָט מען איהר יאָ אַפּלאָדירט, אָבער ניט אזוי פיעל, אַז זי זאָל דאַרפען זינגען נאָך איינע — נאָך דעם פלעגט ער זי אוועקנעהמען צו זיין טישעל, וואָס איז געשטאַנען ביים בופעט, און מכבד זיין איהר מיט א גלאָז לימאָנאַד. קיין אנדער משקה האָט זי דעמאָלט ניט געטאָרט טרינקען. דערווייל פלעגט אַרויסקומען די „משוגענע" זינגערין, וואָס האָט געזאָלט זיין א סקאַנדאַלאַנדישע, אָבער אין דער אמת'ען איז זי געוועזען א געבוירענע אין ניו יאָרק, אין סאָפּאָלק סטריט. משוגענע האָט זי געהייסען טאַקי אויפ'ן פּראָגראַם. דאָס איז געוועזען איהר טיטעל. וועלכען זי טראָגט שוין מיט שטאָלץ עטליכע יאָהר פאַר איהרע ווילדע העויות, וואָס זי מאַכט ביים זינגען, און פון וועלכע די געסט, איבערהויפּט די יוגענד, פאַלען אריין אין הויכען עקסטאַז. דער אינהאַלט פון די ליעדער, וואָס זי זינגט, איז פול מיט אָנצוהערענישען, צווייַדייטיגקייטען און אמאָל מיט גאַנץ קלאָרע אָנדייטונגען, פון וועלכע היימאַנ'ען פלאַמט דאָס פּנים. דערמאָלט פאַררעדט ער זיך מיט דער צנועה, וועלכע

זיצט קענען איבער איהם און טרינקט מיט שטאט איהר לימאָנאַד דורך אַ שטרויעלע.

אַז אַלע ווילדע טענץ ווערען אָפּגעטאַנצט און אַלע צווייִדייטיגע לידער ווערען אָפּגעזונגען, קומט ארויס ווידער די צנועה, ווי אָפּצואווישען דעם זינדיגען איינדרוק וואָס די פריהערדיגע „קרעפּטען" האָבען ארויסגערופען ביי די געסט. אָבער דאָס רוב פון פּובליקום איז שוין אביסעל באַרוישט און אפילו אין איהר פרומען ליעד לעגען זיי אריין זינדיגע כונות. אָבער היימאַן שטראַהלט פאַר צופריעדענהייט. זי, די צנועה, וועט איהם אויסקויפען פון אַלע זינד. ער קוקט אויף איהר לאַנגע קלייד פאַרקנעפּעלט הויך ביז'ן האַלז, די באַשיידענע פריזור, די לאַנגע ארבעל, וואָס פאַרדעקען די גאַנצע הענד ביז די פינגער, און ער בענשט זיך מיט איהר.

היימאַן אַליין איז זאַט פון די אַלע זינדיגע נשמות, וואָס צוליעב פּרנסה מוז ער זיי האַלטען און צאָהלען הויכע געהאַלט. זיין נשמה פאָדערט ריינקייט און ער געפינט עס אין דער צנועה.

און ווען דאָס פּראָגראַם ענדיגט זיך שוין און די אדעסער שפּאַניערין און די „משוגענע" סקאָטלאַנדישע פון סאָפּאָלק סטריט זיצען מיט אַ קאָמפּאַניע יונגע לייט און טרינקען ווייִן אָדער נאָך שטאַרקערע געטראַנקען, זיצט דעמאָלט היימאַן מיט דער צנועה ביי אַ גלאָז לימאָנאַד און מען שמועסט זיך איבער.

— וועט איהר טאַקי פאָהרען אַזוי שפּעט אַהיים?

— נעווים... — ענטפערט זי.

היימאַנ'ען אָבער איז שווער זיך צו שיידען מיט איהר. זיין נשמה בענקט אַזוי נאָך אביסעל ריינקייט און זויבערקייט. ניין, ער וועט זי ניט לאָזען געהן אַהיים, צו איהר מאַן ערגעץ אין די יאָנקערס.

— איהר וועט בלייבען שוין היינט ביי מיר, אויבען... איך האָב פאַר אייך אַ פיינעם צימער...

— אַך, איך קען ניט... איך טאָר ניט — רויטעלט זיך די זינגערין פון די מאָראַלישע לידער.

— איהר מוזט! — בעט זיך היימאַן.

און ווען די געסט צוגעהען זיך און די אַרעפּער שפּאַניערין קלויבט זיך אויך שוין צו געהן מיט איהר ברודער, וועלכער קומט זי אַלע נאַכט אָפּפיהרען אַהיים, און די „משוגענע" סקאַטלאַנדישע געהט אַוועק מיט איהר מוטער, וועלכע קומט איהר אויך אַלע נאַכט פּיהרען אַהיים, — דעמאָלט בלייבט נאָך די זינגערין פון די מאַ־ ראַלישע ליעדער מיט היימאַנ'ען זיצען. דער איינציגער קעלנער, וואָס בלייבט נאָך, ווייסט שוין, אַז ער דאַרף זיי דערלאַנגען צוויי פיינע, שטאַרקע „דרינקס".

דער באָס און די סטרייקערינס

בעסי און קיידי — צוויי יונגע שוואַרץ־חנ'עוודיגע מיידלעך פון מיטעלער וואוקס, מיט גראַציעזע פיגורעלעך — זיינען „אַפּאָנ־טעד" געוואָרען פון דעם יוניאָן־לאָקאַל, צו וועלכען זיי האָבען אָנגעהערט, צו געהן זאַמלען געלד פאַר די סטרייקערינס.

די מיסיאָן האָבען זיי אָנגענומען מיט גרויס שמחה. ביידע לאַנדסמיידלעך, זיינען זיי נאָך אין זייער שטעדטעל אַמאָל ארומ־געגאַנגען זאַמלען געלד פאַר'ן בונד. נאַטירליך, אין דער היים האָט דאַמאָלס ניט יעדער געטאָרט וויסען, אַז דאָס איז פאַר'ן בונד. דאָרט האָבען זיי געשפּיעלט די ראָלע פון צוויי „גבאי'טעס" וואָס קלייבען נדבות פאַר אַן „אָרימער פאַמיליע". אָבער דאָ האָבען זיי פראַנק און פריי ארויסגעזאָגט דעם צוועק פון זייער זאַמלען. איבריגענס, איז דאָס זאָגען געווען אַן איבריגע זאַך: אויף זיי־ערע בריסטער איז געווען אָנגעהאַנגען צו רויטע לענטעלעך מיט דעם אויפשריפט: פאַר די סטרייקערינס... דער זעלבער אויפ־שריפט איז אויך געווען אויף דער פּושקע, אין וועלכער די שפּענ־דונגען זיינען אריינגעוואָרפען געוואָרען...

די אַרבייט איז געווען זעהר אַנגענעהם. דער סטרייק איז שוין געווען אַביסעל פּאָפּולער א דאַנק דער פּרעסע וואָס האָט איהם שטאַרק צובלאָזען אַלס סענסאַציע, דערצו האָבען שוין מיט צוויי טעג צוריק א טויזענד מיידלעך־סטרייקערינס געמאַרשירט מיט רויטע פאָהנען, אויף וועלכע עס זיינען געווען אויפגעשריבען

דרייסטע און פולע פּאָדערונגען. דער דאָזיגער מאַרטש האָט פאַרנומען עטליכע בלאָקס און האָט געמאַכט אויף פּיעלע פאַרביי־געהער אַ שטאַרקען איינדרוק. יונגע לייט, ליידיג־געהערס האָבען לאַנג דעם דאָזיגען מאַרטש נאָכגעפאָלגט מיט אַפּעטיטליכע בליקען, און באַיעס, וואָס האָבען אַליין געפּיהלט דעם טעם פון אַ סטרייק, האָבען מיט פרומע פאַרגלאָצטע אויגען זיך אָנגעשלאָסען אָן מאַרטש און האָבען מיט מאַנכע מיידלעך פון די געשלאָסענע רייהען, גע־שלאָסען באַקאַנטשאַפט... אויך די פּרעסע, זאָגאַר די קאַפּיטאַ־ליסטישע, האָט דעם דאָזיגען מאַרטש געשענקט גרויס אויפמערק־זאַמקייט. די סאָציאַליסטישע צייטונג האָט אָבער מיט דעם דאָ־זיגען מאַרטש פאַרנומען גאַנצע פיער שפּאַלטען, און אין יענעם טאָג איז אין דער צייטונג ניט אריין ניט די שטענדיגע סקיצע און ניט דער געוועהנליכער פעליעטאָן; אויך איז ארויסגעפאַלען פון יענעם נומער די גאַלעריע פון די פאַרשוואונדענע מענער... די באַשרייבונג פון דעם מאַרטש האָט שוין געהאַלטען צו פאַר־כאַפּען די אָפּטיילונג „דאָס האַרץ פונ׳ם פאָלק“, דאָס איז יענע אָפּטיילונג אין דער „צייטונג“, וואָס דאָס פאָלק אַליין פילט אויס מיט זיינע אַלטעגליכע אינטערעסען, אין דער פאָרמע פון בריעף. אָבער פאַר דער דאָזיגער אָפּטיילונג האָט זיך איינגעשטעלט דער הויפּט־מיטאַרבייטער פון דער צייטונג און האָט געוואָרענט, אַז דאָס קען ארויסרופען אונצופריעדענהייט ביי אַ גרויסען טייל פון די לעזער. דער רעדאַקטאָר האָט געהאַלטען מיט׳ן הויפּט־מיטאַר־בייטער און די באַשרייבונג פון מאַרטש האָט זיך אָפּגעשטעלט ביי דער דאָזיגער אָפּטיילונג.

אָבער אין די פיער „קאָלומס“, וואָס די באַשרייבונג פון מאַרטש האָט פאַרנומען, איז אויך גענוג גאַל אויסגעגאָסען גע־וואָרען אויף די באָסעס פון די שעפּער, וואו די מיידלעך האָבען געסטרייקט. דער רעפּאָרטער, אַ מענש ניט אָהן טאַלאַנט און מיט אַ שטאַרקען טעמפּעראַמענט, אַליין אַ געוועזענער ארבייטער, האָט אין דעם דאָזיגען רעפּאָרט זיך ארויסגעוויזען פאַר אַ גוואַל־דיגען פיינד פון באָסעס. ער האָט שיער ניט גערופען צו אַ סאָ־

ציאַלער רעוואָלוציאָן און צו נאָך אַזוינע אידעאַלען, וואָס שרייבען זיך אַזוי לייכט, ווען דער טינט איז גוט און שוואַרץ, פּאַפּיער ווייס און ווייך און די פעדער ניי און האָט ניט קיין אָפּגעבראָכענעם שפּיץ, ווי עס פּאַסירט אַמאָל מיט אַ פעדער אין אַ רעדאַקציע, וואָס ווערט באַנוצט פון פאַרשיעדענע „הענד"...

זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז נאָך אַזאַ מאַרטש און נאָך אַזאַ באַשרייבונג, איז בעסי'ן מיט קיידי'ן אָנגעקומען דאָס זאַמלען די שפּענדונגען זעהר לייכט. וועגען פּענים איז אָפּגערעדט: די דאָזיגע קליינע מטבע'לעך זיינען געפלויגען אין שפּעלטעל פון פּושקע ווי דורך כשוף... נאָר אפילו ניקעלס זיינען אויך געוואָרפען געוואָרען מיט גרויס פרייד. אין איין קאַפע, וואו עס זיצען יונגע ליטעראַטען און יוניאָן־פיהרער, וואָס זיינען אַלע מאָל יונג, האָבען די צוויי לאַנדס־מיידלעך געמאַכט אַ מטמון מיט גאָלד... איין ליטעראַט, וואָס האָט געהאַט אַ שם פאַר אַ שטיקעל דאָן־זשואַן און וואָס אין אמת'ען האָט ער בלויז געליעבט די פּאָעזיע פון די אידישע טעכטער, האָט אַריינגעוואָרפען אין פּושקע אַ גאַנצען קוואָדער און האָט, אויסער דער גרויסער ספּענדונג געשענקט איינינע ליעבליכע און פריינדליכע בליקען פריהער בעסי'ן, נאָכדעם קיידי'ן. עס איז געווען קענטיג, אַז ער האָט אַ פּראָבלעמע: ווער איז שעהנער: בעסי צי קיידי...

אַ גרויס גליק האָט די צוויי זאַמלערינס געטראָפען ביי אַ סטיישאָן, וואו זיי האָבען זיך אָפּגעשטעלט אַ זייגער זעקס אין אָוונד צו וואַטשען די אַרבייטער, וועלכע פאָהרען פון דער אַרבייט.

פון סטיישאָן איז אַראָפּ אַ הויך און פעסט געבויטער מאַן מיט ברייטע פּלייצעס און אַ גרויסען קאָפּ, אויף וועלכען עס איז געזעסען אַ שטייפע נייע הוט. דער מאַנטעל מיט'ן ראָק איז ביים מאַן געווען פאַנאַנדערגעשפּיליעט און עס האָט זיך אַרויסגעזעהן זיין דיקע גאָלדענע קייט. אין ברייטען זיידענעם קראַוואַט האָט געפינקעלט אַ גאָלדענע „פּין"...

די צוויי מיידלעך האָבען איהם פלינק אָנגעקוקט, נאָכדעם

האָבען זיי זיךביידע איבערגעקוקט, ווי זיי וואָלטען זיך געהאַלטען שטומערהייט אַן עצה, אָפּשטעלען איהם צי ניט; אָבער אזוי ווי דער דאַזיגער מאַן האָט שוין געהאַלטען ביים אַוועקגעהן, איז בעסי מוטיג געוואָרען און האָט איהם ווי צוטומעלטערהייט אַ ציה געטאָן און האָט אויסגעפּראַלט:

— מיסטער, שענקט עפּיס פאַר די סטרייקענדע מיידלעך.

דער מאַן האָט זיך אָפּגעשטעלט, באַטראַכט זיי מיט אַ צווייטיגען שמייכעל, געפרעגט דעם טרייד פון די סטרייקערינס, און דערהערענדיג דעם נאָמען פון טרייד, איז זיין שמייכעל נאָך דייטליכער געוואָרען, און ער האָט זיך פריינדליך אָנגערופען:

— יאַ... עס איז מיר באַקאַנט... אַ שווערער טרייד... זיי זיינען טאַקי גערעכט די מיידלעך... וואָס פאָדערען זיי אייגענטליך?

בעסי און קיידי, שטאַרק ענטציקט פון דעם אַנטייל, וואָס דער דאָזיגער מאַן נעהמט אין דעם סטרייק פון זייערע שוועסטער, האָבען פאַר איהם איינע נאָך דער אַנדערער אויסגעשאָטען די גאַנצע טעאָריע און פּראַקטיק פון דעם דאָזיגען סטרייק.

דער מאַן איז אָבער געווען לויט בעסי'ס און קיידי'ס מיינונג אַ שטאַרקער אַרבייטער־פריינד און ער האָט זיך נאָך ניט באַגנוגענט. ער האָט זיך אויך שטאַרק פאַראינטערעסירט מיט דער טאַקטיק.

— איך בעט אייך, קינדערלעך — איז ער אַלץ ווייכער און זאַנפטער געוואָרען, — ווי לאַנג רעכענט איהר צו שטעהן אין סטרייק?

— ביז מיר וועלען אויסקעמפען אַלע אונזערע פאָדערונגען! — האָט בעסי מיט אַ פייער אין די שווארצע אויגען אויסגעשאָסען.

— ביז וואַנען מיר וועלען די באָסעס איינמיעדען! — האָט קיידי פון איהר זייט מיט נאָך מעהר פייער צוגעגעבען.

— גערעכט... גערעכט... — האָט דער מאַן פאַטאַקעוועט... — זיי זיינען דאָס ווערט, די באָסעס... זאָגט־זשע מיר,

קינדער, זיינען אלע סטרייקערינס אזוי ווי איהר באגייסטערט? ... איז נימא קיין אונצופריעדענע? ...

— אלע ווי איינע! — האט בעסי באשטעטיגט מיט זי־כערהיים.

— מיר שטעהען אלע פעסט ווי א וואנד! — האט קיידי פון איהר זייט דעקלאמירט א גאנצע צייל פון א קאמפם־ליער...

דער מאן האט א שמייכעל געטאן נאך ברייטער, א קנייטש געטאן דעם שטערען און געמורמעלט:

— שעהן... שעהן... זעהר שעהן!...

און ביי די ווערטער האט ער ארויסגענומען א פינף דאלאר שטיק און איהם אייגענהענטיג אריינגעלעגט אין פושקע.

— ווער קען דאס זיין? — האט בעסי, אין גאנצען שטראה־לענדיג פאר גליק, אויסגעשטעלט די אויגען, ווען ער איז אוועק.

— אין רעכען א געוועזענער ארבייטער, וואס איז רייך גע־ווארען, — האט קיידי משער געווען.

— א פיינער מאן! — האט בעסי געריהמט...

— זעהט זיך אן זעהן אן איידעלער! — האט קיידי איהר מיינונג געזאגט...

— ווייסט, אז ער איז ניט קיין מיאוס׳ער — האט בעסי אביסעל, ווי פארשעהמט, זיך אנגערופען צו קיידי׳ן.

קיידי אבער איז נאך דרייסטער געווען און האט געזאגט:

— מיר דאכט, אז ער איז זעהר א שעהנער...

דער מאן אבער האט שוין די געזיכטער פון די צוויי מיידלעך פארגעסען. ער האט זיך פארקירעוועט אין א זייטיגער סטריט און ארומגעטראכט זייערע ווערטער:

— מיר שטעהען ווי א וואנד!... „יא, — האט ער געמור־מעלט, — עס וועט זיין שווער זיי בייצוקומען."

ער איז ענדליך צוגעקומען צו א פרייוועט הויז, וואו די באסעס פון די שעפער האבען געהאט דעם אווענד א פארזאמלונג.

נאָך אַ קורצער באַגריסונג האָט איהם דער פּאָרזיצענדער גע־פרעגט:

— נו, הערר מילער, וואָס הערט מען עפּים?

— אָ, איך האָב איצט ביי צוויי סטרייקערינס פיעל ער־פאַהרען! — האָט דער הערר מילער ווי פּאַרוואָלקענט געענט־פערט. — עס האָט מיר געקאָסט פינף דאָלאַר דער עסק. ניט מיר דעם פינפערעל, מר. סעקרעטער, און שטעלט עס צו צו די סטרייק הוצאות.

הערר מילער האָט געקראָגען אַ פינפערעל...

איבער׳ן קינד

קיין גרויס וואוילטאָג האָט מען דעם קינד ניט געקענט געבען. די „ווייזשעס“ פון יונגען פּאָטער זיינען בערך זעהר קליין. אָבער דער פּאָטער איז שוין געווען אַ האַלב־אויפגעקלערטער מענש און ער האָט געהאַט אַ שטאַרקע אמונה אין לופט... אָבער אויך די לופט, וואָס האָט זיך געפונען אין די צוויי קליינע רומקעס איז פאַר דעם קינד ניט געווען אַמבעסטען. דער האַלב־אויפגעקלערטער פּאָטער האָט געהאַט אַ ידיעה אין באַצילען און מיקראָבען און האָט פאַר זיי זיך געשראָקען אימת־מות... איז אויב שוין יאָ אַ ביסעל בעסערע לופט, מוז מען עס געהן זוכען אין דרויסען... צום גליק האָט זיך די וואוינונג געפונען בשכנות מיט׳ן העסטער פּאַרק... מיט דעם דאָזיגען פּאַרק האָט דער יונגער פּאָטער זיך שטאַרק גערעכענט. דער הימעל אַ גרויסער און אַ פרייער, ליגט איבער איהם אויסגעשפּרייט, און אזוי ווי דער הימעל איז דאָך ניט מעהר ווי לופט, וועט עס פאַר׳ן קינד זיין אַ הילף, עס וועט איינאָטעמען וויפיעל עס וועט קענען און עס וועט נאָך בלייבען פאַר די איבריגע קינדערלעך. פאַר די גרויסע האָט דעם יונגען פּאָטער נישט געאַרט.

דערפאַר איז יעדער פריהמאָרגען, ווען דער יונגער פּאָטער קלויבט זיך אוועקצוגעהן אין שאַפּ, זאָגט ער אָן דאָס יונגע ווייבעל:

— פאַרגעס ניט דאָס קינד אַרויסצופיהרען אין פּאַרק, און בלייב מיט איהם דאָרטען וואָס לענגער...

אין אַ יום־טוב, ווען ער איז פריי פון שאַפּ און בלייבט אין דער היים, טוט ער עס אַליין. ער פאָהרט אַראָפּ מיט'ן לעדיגען וועגעלע פון פיערטען פלאָר, האַלטענדיג דאָס קינד אויף איין האַנט. אין האָל לעגט ער דאָס קינד פאָרזיכטיג אַריין אינוועניג און ער מאַכט די רייזע ביז'ן פּאַרק...

עס איז אַ רייזע מיט די גרעסטע געפאַהרען... ער דאַרף איבערוואַרטען גרויסע, שלעפּענדיגע וואָגענס, שנעלע אויטאָמאָבילען, פּעדלער איינגעשפּאַנטע אין פּושקאַרטס. איהם דאַכט זיך, אַז די אַלע זיינען בלויז באַשאַפען געוואָרען צו שאַדען זיין קינד...

אָבער, ווי אַ געניטער קאַפּיטאַן, מיידט ער די אַלע געפאַהרען אויס. ווי אַ קאַפּיטאַן לעגט אַמאָל אָן וועג אויסצומיידען אַן אייז־באַרג, אַזוי לעגט דער יונגער פאָטער אָן אַ פּאָר בלאָקס וועג, אויסצומיידען אַ פּושקאַרט פון אַ פּעדלער. ביז וואַנען ער ברענגט זיין שיף מיט'ן פּאַסאַזשיר, עס הייסט — דאָס וועגעלע מיט דעם קינד, אויף אַ זיכערען באָדען — אין העסטער פּאַרק...

ווי פריה ער זאָל ניט קומען, האָט ער דאָך אַ באַנק אַלץ פאַרשפּעטיגט. עס איז יום־טוב אויף גאָט'ס וועלט און ניט נאָר קליינע קינדערלעך, נאָר גרויסע מענשען ווילען אויך אַ ביסעל לופט, און זיי געניסען זי זיצענדיגערהייט. נעבען מאַנכע בענק שטעהען וועגעלעך מיט שלאָפענדיגע קינדער און עס היטען זיי אָפּ אָדער די מוטערס, אָדער די פאָטערס, און אַמאָל ביידע צוזאַמען...

דעם יונגען פאָטער קומט אויס צו זוכען אַ ווינקעל וואו אַנידערצושטעלען זיך מיט'ן וועגעלע.

אַז עס געלינגט איהם צו געפינען אַזאַ ווינקעל, פיהלט ער זיך גליקליך. אין העסטער פּאַרק איז מען זיכער פון די אַלע געפאַהרען, וואָס לויערען אויפ'ן קינד אויף דער גאַס... קיין אויטאָמאָביל, קיין עקספּרעס־וואָגען און אפילו דער פּעדלער מיט דעם פּושקאַרט, וועט ניט האָבען קיין העזה אַהער אַריינצוקומען.

שטעהט אַזוי דער יונגער פאָטער נעבען וועגעלע און שמייכעלט צום קינד. עס איז קאַלט, דעקט ער עס איין ביז'ן נעזעל.

דאָס נעזועל מוז זיין אָפּגעדעקט, דאָס קינד זאָל קענען איינאָטעמען די לופט... שפּעטער א ווײַלע ווערט דאָס קינד אנשלאָפען, האָט שוין דער יונגער טאַטע גאָר קיין ארבייט נישט, איז ער זיך מישב און קויפט פאַר צוויי סענט א צייטונג, אויסצוגעפינען וואָס טוט זיך עפּיס אויף דער וועלט...

ער שפּרייט אויס איבער'ן וועגעלע די צייטונג און הויבט אָן לעזען שטעהענדיגערהייט... אויף דער וועלט איז גרויסע צרות... שיפען געהען אונטער, מענשען פאַלען אין גאַס פאר הונגער, מען פריהרט אָהן קויהלען, מילך ווערט טייערער, שטור־רעמס אין די ווייטע לענדער — זיי געהען, זיי וועלען קומען אהער...

און מיט דער אויסגעשפּרייטער צייטונג איבער'ן שלאָפענ־דיגען קינד, לעזט ער איין אונגליק נאָכ'ן צווייטען... דאָס קינד שלאָפט מיט א רוהיגען שלאָף. עו ווייסט פון גאָרנישט, אָבער דעם יונגען פאָטער'ס הארץ וואַרפט זיך פאר שרעק... איהם דאַכט זיך, אז די אַלע געפאַהרען, וואָס עס שטעהט פאַר דער וועלט, שוועבט איבער זיין קינד'ס קעפעל, אויף וועלכען די צייטונג איז אויסגעשפּרייט... ער כאַפּט אוועק שנעל די צייטונג, און לעגט עס צוזאמען, ווי ער וואָלט וועלען פארהיטען דאָס קינד פון די אַלע אומגליקען, וואָס לויערען אויף דער וועלט און אויף זיין קינד...

אַן איבעריגער מענש

צו גרינשפּאַנ'ען אין הויז האָט די לעצטע צייט אָנגעהויבען אַריינצוקומען אין די אָווענד־שטונדען אַ מאַן אין די מיטעלע יאָה־רען, מיט אַ צוקנייטשטען פּנים, טיעף איינגעגראָבענע אויגען, אָבער מיט אַ זעהר גוטען שמייכעל אויפ'ן צוקנייטשטען פּנים, איבער־הויפּט איז דער שמייכעל געלעגען אין די איינגעגראָבענע בלויע אויגען... גרינשפּאַן, אַליין אַ לענדלאָרד, האָט געהאַט פּינקטליכע טענענטס, דערפאַר איז זיין אַרבייט באַשטאַנען בלויז אין דעם, וואָס יעדען ערשטען פלעגט ער אַריינגעהן צו די טענענטס אָפּ־נעהמען די דירה־געלט און נאָכדעם פלעגט ער ווידער זיצען אַ רוהיגער אין דער היים, אָדער נעהמען אַ „וואָק" צוליעב דעם גע־זונט, ער זאָל פון לעדיג זיצען ניט ווערען צו פעט.

אָט דער גרינשפּאַן האָט געקוקט אויף דעם דאָזיגען גאַסט מיט אַן איראָנישען בליק און האָט פון איהם ניט געהאַלטען. נאָר אַזוי ווי זיין עלטערער זוהן, אַ קאַלעדזש־באָי, וויל דוקא, אַז דער מאַן זאָל יאָ אַריינקומען, ווייל ער זיך מיט'ן זוהן ניט קריגען...

פאַר נייגיערינקייט האָט ער זיך מיט'ן מאַן אַמאָל צורעדט, געוואָלט אָנטאַפּען איהם דעם דופּק...

איז ער ערפאַהרען, אַז דער מאַן האָט אַ סך מלאכות און ווייניג ברכות. ערשטענס איז ער אַן ערפינדער... ער האָט עפּיס אויס־געפונען אַזאַ מין מעסער, וואָס שניידט אַליין, אָהן דער הילף פון

א מענשען... די דאָזיגע ערפינדונג האָט ביי איהם א שלאָסער אויסגענאַרט, איצט איז דער שלאָסער א גביר...

— און איהר — האָט גרינשפאַן אויסגעכאַפּט — זענט א קבצן...

דער מאַן האָט געשמייכעלט:

—עס אַרט מיר נישט... אבי די וועלט וועט האָבען א נוץ...

האָט גרינשפאַן אין הארצען טיעף גע'חוזק'ט פון דעם דאָזיגען שלים-מזל און האָט ווידער איהם געפאָרשט.

איז ער דערגאַנגען, אז דער מאַן איז אויך א גרויסער מאַטעמאַטיקער. ער האָט שוין אפילו געמאַכט א בוך איבער מאַטעמאַטיק, איין פּראָפעסאָר האָט זאָגאר זיך באנוצט מיט איין פאָרמולא זיינער און זי געהט איצט אויפ'ן פּראָפעסאָר'ס נאָמען...

האָט זיך דער לענדלאָרד שוין צולאַכט אויפ'ן קול און, אז ער האָט זיך אויסגעלאַכט, האָט ער געפרעגט:

— אלמאי שווייגט איהר? איהר האָט דאָך געקענט אויפווייזען, אז עס איז אייערע, ווי הייסט עס... פאָרמע...

— פאָרמולא... — האָט דער מאַן פאַררינכט...

— זאָל זיין פאָרמולא... וואָס איז דער אונטערשיעד, אבי עס איז אויף יענעמ'ס נאָמען און יענער מאַכט אודאי געלד פון איהר...

דער מאַן האָט אָפּגעווענדט:

— געלד מאַכט ער ניט, אָבער ער האָט איצט א גרויסען נאָמען...

— א נאָמען איז געלט... — האָט דער לענדלאָרד גע'מוסר'ט... — איין קלייניגקייט — א נאָמען!...

— מיר געהט עס ניט אָן שטאַרק... אבי די פאָרמולא איז ענטדעקט געוואָרען... פאַר דער וועלט איז ניט קיין אונטערשיעד, ווי עס הייסט דער מענש, צי גאָטליעב, צי דזשאהנסאָן...

— יע... יעס... — האָט גרינשפאַן כלומר'שט צוגעשטימט און געקוקט אויפ'ן גאַסט מיט א ביטול... זיין נייגיערדע איז שוין א ביסעל שוואַכער געוואָרען, ער ווייסט שוין, הייסט עס, אז עס

איז א שוטה. דאָך האָט ער, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אויסגע־גענוצט און אויסגעבראָכען מיט א קנאַק די פינגער, א פרעג געטאָן:

— א באווייבטער? ...

דער מאַן האָט פארשעהמט א שמייכעל געטאָן:

— צום גליק — א פרייער... איך האָב ניט קיין צייט און קיין געדולד... איצט בין איך פארנומען מיט א נייער ארבייט: איך זעץ איבער א פילאָזאָפיש ווערק פון אַלט גריכיש אין ענג־ליש...

— א רעכטער משוגענער... האָט גרינשפאַן א טראַכט געטאָן...

און אז דער גאַסט איז אוועק, האָט ער צוגערופען זיין זוהן, דעם קאלעדזש־באָ, און געפרעגט:

— וואָס האָסטו צו טאָן מיט דעם שלים־מזל? ... ווי קומ־סטו צו איהם? ...

— ווארום? — האָט דער יונגער גרינשפאַן געענטפערט — ער העלפט מיר ארוים אין דער דיסערטאַציע.

— אזוי? — איז דער פאָטער שוין מרוצה געוואָרען און זיך פארטיעפט. — אויב אזוי איז עפּיס אנדערש...

און נאָך א קליינער פּאוזע האָט ער ווי פאר זיך אליין ארוים־געמורמעלט:

— צו וואָס לעבען אזוינע, וויים איך נישט... אַן איבעריגער מענש. — און ער האָט זיך מיט רחבות און מיט שטאָלץ געווענדט צום ווייב:

— ס'איז נאָך דאָ אַ גלאָז טעע? — ברענג אהער, וועל איך אָפּטרינקען און וועל געהן שלאָפען...

און אָפּזיפצענדיג צופריעדען, האָט ער צוגעגעבען:

— דער אָוונט ציהט זיך אזוי לאַנג... עס איז גאָר נישטאָ וואָס צו טאָן...

דער אומעטיגער

מען האָט גערעדט וועגן ליטעראַטור, ליעבע און מיידלעך... אַן אַלטער און איביג נייער געשפּרעך צווישען דער גרופּע יונגע לייט. דער זעלבער געשפּרעך איז געפיהרט געוואָרען זיצענדיג ביי אַ טישעל אין אַ רעסטאָראַן, אָדער געהענדיג צוזאַמען אין גאַס. וואָס מעהר זיי האָבען זיך באַמיהט צו נעהמען פאַר זייער געשפּרעך עפּיס אַן אַנדער טעמא, איז אַלץ גיכער די טעמא פאַרוואַנדעלט געוואָרען אין פריהערדיגען געשפּרעך: ליטעראַטור, ליעבע און מיידלעך. האָט איינער דערמאָנט די מלחמה, האָט דער צווייטער זיך דערמאָנט אָן אַ נייעם מלחמה־ראָמאַן. האָט דער ־ריטער געזאָגט, אַז ער האָט איהם געלעזען און ער איז שוואַך. האָט דער פיערטער דערזעהן פאַרבייגעהן אַ יונגע מיידעל, האָט ער וועגען דער דאָזיגער געשעהעניש אויפמערקזאַם געמאַכט די חברים, האָבען זיך די חברים אומגעקוקט און גענומען באַטראַכטען זי און אַלע האָבען איינשטימיג באַשלאָסען, אַז זי איז אַ שעהנהייט...

איז אָבער דאָס מיידעל גלייך פאַרשוואונדען. האָבען זיך די יונגע לייט פאַרבענקט...

און איינער האָט אויסגעזיפצט:

— אָט זי איז געווען דאָס ריכטיגע, נאָך וועלכע איך בענק האָט דאָס ארויפגעפיהרט אויף דער טעמא וועגען ליעבע... מיין גאַנץ לעבען.

און אזוי אַלע אָוונט, אַלע נאַכט, אַלע פאַרטאָג...

ווייל די דאָזיגע יונגע לייט פלעגן געהן שפּאַצירען אָדער זיצען אין אַ רעסטאָראַן ביז פאַרטאָג.

און אויך דער אומעטיגער יונגערמאַן, וועלכען זיי קענען ערשט אַ קורצע צייט. ער פלעגט אויך מיט זיי מיטגעהן און מיטזיצען, אָבער ער איז געווען אומעטיגער פאַר אַלע, קענטיג עלענדער פאַר דער גאַנצער חברה...

מען האָט איהם טאַקי גערופען „דער אומעטיגער“.

וואָס האָט איהם געפעהלט? געקליידעט איז ער געווען גאַנץ לייטיש און, לויט די באַשטעלונגען וואָס ער האָט געמאַכט אין רעסטאָראַן, האָט געשיינט אַז ער איז ניט אָרים. און גערויכערט האָ ער סיגאַרען און פלעגט אַמאָל מכבד זיין אַ חבר מיט אַ סיגאַר און צאָהלען פאַר אַ מעהר אָרימענס קאַפע אָדער טעע און אַמאָל פאַר אַ גאַנצען סאַפּער.

זיכער האָט איהם אויך געפעהלט, וואָס דער גאַנצער גרופּע — אַ פרוי... יאָ, זיכער! און איהם מעהר פאַר אַלע, ווייל ער איז אומעטיגער געווען פאַר אַלע...

האָט איהם איינמאָל איינער פון דער גרופּע פאַרזיכטיג אַ פרעג געטאָן:

— איז דאָך די קשיא פאַרוואָס קריגט איהר עפּים ניט קיין שעהנע מיידעל און חתונה האָבען! עס וואָלט אייך ז'ערהויבען!

האָט דער אומעטיגער אַ שמייכעל געטאָן, אַז עס האָט ביים פרעגער דאָס האַרץ געשניטען, און מעהר גאָרנישט גערעדט...

האָבען זיך אַזוי די יונגע לייט אַמאָל געשפּאַצירט איבער אַ געוויסער גאַס און מ'האָט געפיהרט דעם אַלטען און אימער נייעם שמועס וועגען ליטעראַטור, ליעבע און מיידלעך. דער אומעטיגער האָט דאָס מאָל גראַד מעהר פאַר אַלע גערעדט און צווישען אַנ־דערעם האָט ער פאָלגענדעס געזאָגט:

— פאַרזיסען דאָס לעבען און געבען אינהאַלט דעם מאַן, קען בלויז די פרוי...

געזאָגט געוואָרען איז דאָס אָרום עלף אַ זייגער אין אָוונט,

ווען די יונגע לייט האָבען זיך פּאַרקירעוועט אין דער עוועניו אַריינצוגעהן אין אַ רעסטאָראַן, כּדי פּאָרטצוזעצען זייער געשפּרעך.

אָבער דערווייל האָט זיך באַוויזען אויפ'ן זעלבען וועג, וואו די גרופּע איז געגאַנגען, אַ יונגע שעהנע מיידעל... די יונגע לייט האָבען זיך גענומען אויפרעגען, איינער האָט אינסטינקטיוו פאַר־ריכט דעם הוט אויפ'ן קאָפּ און אַ צווייטער — דעם קראַוואַט. דאָס מיידעל איז זיי אַנטקעגען געקומען. דער אומעטיגער האָט זיך אָנגעהויבען אויפרעגען מעהר ווי אַנדערע...

און דאָ איז געשעהען פאַר די יונגע לייטס אויגען איינע פון די גרעסטע וואונדער. דאָס מיידעל, אַנטקעגען קומענדיג זיי, האָט אָנגעשטעלט איהרע אויגען — צוויי גרויסע בלויע אויגען — אויף דעם אומעטיגען און ווי אַן אַלטע באַקאַנטע איהם אָפּגעשטעלט און מיט אַ שמייכלען פאָרוואורף זיך געווענדעט צו איהם:

— באָריס, ווען קומסטו אַהיים...

— באַלד... באַלד... געה, איך וועל באַלד קומען... — האָט ער ווי צוטומעלט און פאַרשעהמט געענטפערט.

זי האָט געמאַכט אַ טרויעריגע מינע, אַ ציה געטאָן מיט איהרע אַקסלען און איז אַוועק...

די יונגע לייט האָבען זיך אַלע אַ וואָרף געטאָן צו איהם:

— ווער איז זי... אַזאַ שעהנהייט...

— דאָס איז מיין ווייב — האָט דער אומעטיגער געענטפערט מיט אַ טיעפען אומעט...

— אייער ווייב, אָט די שעהנהייט?...

— יאָ...

— טאָ וואָס־זשע שלעפּט איהר זיך מיט אונז אַזוי אַרום... ווייבאַלד אַז איהר האָט אַזאַ שעהן, יונגע ווייבעלע...

— ס'איז מיר אומעטיג אין דער היים... — האָט דער אומעטיגער שטיל געענטפערט.

און כאָטש ער האָט איהר צוגעזאָגט באַלד צו קומען, האָט ער דאָך ניט געקענט פועל'ן ביי זיך געהן פריהער ווי פאַרטאָג אַהיים. עס האָט איהם אַזוי געצויגען צו דער גרופּע באַקאַנטע...

און דער אומעטיגער האָט זיך ווידער צוגעהערט צום געשפּרעך, וואָס ס'איז פאָרגעקומען צווישן זיי: ליטעראַטור, ליעבע און מיידלעך...

ערשט פאַרטאָג האָט ער זיך געלאָזט געהן אהיים צו זיין יונגער שעהנער ווייבעל און ער האָט געפּיהלט, ווי ער לאָזט זיך געהן ערגעץ אין אַ ווייטער פרעמדער וועלט...

דעם מיליאָנער'ס לעהרער

איינס־צוויי־דריי און שניטקינד איז רייך געוואָרען. ווען נים די מלחמה, וואָלט מען געמיינט, אז א כשוף־מאַכער האָט עס געטאָן: שניטקינד זאָל פארמעגען א מיליאָן! סך־הכל האָט ער אין די בעסטע צייטען געמאַכט דרייסיג דאָלאר א וואָך. אָבער אין מלחמה־צייט איז דאָס קיין וואונדער ניט. אזוינע שניטקינדס זיינען געוואָרען אין די הונדערטער, און ווער קוקט זיך אויף זיי אום! אין מלחמה־צייט מאַכען בלויז א מיליאָן, דאַרף מען זיין א שלימזל. שניטקינד האָט זיך טאַקי געקלאָגט: ווען ער לאָזט ניט דורך א צופאל, וואָלט ער איצט פארמאָגט ביי פינף מיליאָן.

אָבער עס אַרט איהם ניט. דער מיליאָן אַליין איז איהם אויך גענוג. מיט'ן מיליאָן וויים ער אויך ניט וואָס צו טאָן. ער האָט איהם געמאַכט אזוי שנעל, אז ער האָט אפילו ניט געהאַט קיין צייט ביסלעכווייז אויסצוגעבען פון איהם א גרעסערע סומע. איהם דאַכט זיך, אז דאָס איז א הויכער באַרג און ער דאַרף אויף איהם אַרויפקלעטערען, זיך אוועקשטעלען אויף זיין שפּיץ, און זאָל די גאַנצע וועלט מיט אַלע זיינע לאַנדסלייט זעהן, ווי הויך ער שטעהט!

קען ער אָבער ניט קלעטערען. ער האָט שוין געפּרואווט שענ־קען אויף זיין בית־מדרש, וואו ער איז א מעמבער שוין זינט יאָהרען, טויזענד דאָלאר, האָט עס ניט געמאַכט קיין איינדרוק, ווייל אין זעלבען בית־מדרש, וואו ער דאַווענט, איז דאָ נאָך א לאַנדסמאַן, וואָס האָט געמאַכט סך הכל א האַלבען מיליאָן, און

האָט געשענקט צוויי טויזענד דאָלאַר. האָט ער נאָכדעם געוואָלט געבען אויף אַ שפּיטאָל צעהן טויזענד דאָלאַר, האָט זיין האַלב־מיליאָנעריגער לאַנדסמאַן איינגעשטייגט אין פּופּצעהן טויזענד. האָט שוין שניטקינד געדאַרפט לויט זיין שטאַנד געבען צוואַנציג טויזענד דאָלאַר, האָט ער מורא געהאַט, מען זאָל ניט מיינען, אַז ער איז שוין צו משוגע, און ער האָט נאָך דערוויילּ גאָרניט גע־געבען. ער וועט זיך ערשט מישב זיין.

מילא, מיט „טשאַריטי" וועט ער זיך שוין אַן עצה געבען: אָרימע לייט, אַפילו אין מלחמה־צייטען, זיינען נאָך דאָ גענוג. בפרט, אַז די מלחמה האַלט זיך ביים ענדיגען און הלואי ווייטער, קיין אָרימע לייט וועלען שוין זיכער ניט פעהלען. שניטקינד וויל בכלל ענדערען זיין אייגען לעבען, פיהרען זיך מעשה מיליאָנער. ווייס ער ניט ווי אַזוי. פון אַלע גליקען האָט ער נאָך אַפילו ניט געמופט אין אַ רייכערען געגענד. זיין ווייב האָט נאָך אַפילו ניט קיין „פאָר"־מאַנטעל, און דער עלטערער באָי, וואָס האָט בעפאָר געאַרבייט מיט'ן טאַטען אין איין שאָפּ, וויל ניט גלויבען אין טאַטענ'ס מיליאָן און שטעהט זיך אויף אַלע דער פריה צו דער אַרבייט. און אַז עס האָט אויסגעבראָכען אַ סטרייק, האָט ער געסטרייקט מיט אַלע אַרבייטער פאַר אַ „רעיז". שניטקינד קלייבט זיך אַלץ איהם אָפּצונעהמען פון שאָפּ, און פאַרגעסט זיך. אַז ער אַליין שטעהט אויף אין דער פריה. פאַרגעסט ער זיך אַמאָל, אַז ער איז אַ מיליאָנער און נעהמט זיך יאָגען, איהם דאַכט זיך, אַז ער דאַרף אַליין נאָך געהן אין שאָפּ. ביז ער רייבט אויס די אויגען און דערמאָנט זיך, אַז ער איז טאַקי אַ מיליאָנער, שפּייט ער דריי מאָל אויס און הייסט זיין דבורה'ן דערלאַנגען טהעע...

אַז עס פאַרגעהט אַ מאָנאַט און צוויי, כאַפּט ער זיך, אַז עס איז ניט קיין שכל צו האָבען אַ מיליאָן און לעבען ווי אַמאָל. מען דאַרף זעהן עפּיס טאָן! ער ווייס אָבער ניט, ווי אַזוי מען נעהמט זיך דערצו און ער כאַפּט זיך ענדליך, אַז מען מוז זיך זעהן מיט אַ קלוגען מענשען און מישב זיין זיך, ווי אַזוי צו ווערען אויס אָרימאַן.

עס פאַלט איהם איין צו זעהן זיך מיט מר. גאָלדמאַן, אַ מענש, וואָס האָט געהאַט זיין גאַנצען לעבען אַן אַמביציע צו זיין רייך, און באַזיצט אַלע מינעס און אַלע גענג פון אַ געבוירענעם עושר. דאָס איז אַ מאַן, וואָס האָט זיין גאַנץ לעבען גאָרנישט געטאָן, נאָר געזוכט, גאָרנישט געהאַט, אָבער אַ סך פאַרלאַנגט. אַ מאַן, וואָס האַסט פון טיעפען הארצען אָרימע מענשען, און וואָס זיין אידעאַל איז דערהויבען צו ווערען איבער אַלע אָרימע און פון דער הויך אויף אַלעמען קענען אַראָפּשפּייען. אַט צו דעם גאָלדמאַנ'ען האָט זיך געווענדט דער ניי־געוואָרענער מיליאָנער שניטקינד.

גאָלדמאַן האָט איהם אָנפאַנגס באַטראַכט פון אויבען אַראָפּ, און ניט געקענט פועל'ן ביי זיך אַז אַט דאָס מענשעל מיט'ן אָריי־מען פנים זאָל פאַרמעגען אַזאַ קאַפּיטאַל. ער האָט געקוקט אויף איהם מיט אַן איגנאָרירענדען שמייכעלע, און באַלעקענדיג זיך פון דעם גרויסען פאַרמעגען, וואָס דאָס דאָזיגע אָרימע באַשעפעניש פאַרמאָגט, האָט ער זיך ענדליך אָפּגערופען:

— ביי מיר זענט איהר דערזעלבער קבצן, ווי געווען.

— איז וואָס זאָל איך טאָן? — האָט שניטקינד מיט פאַר־צווייפלונג זיך געווענדט צו גאָלדמאַנ'ען. — אדרבא, גיט אַן עצה... זייט מיין לעהרער...

און גאָלדמאַן האָט געזאָגט:

— אויב איהר וועט מיך פאָלגען, וועט איהר זיין אָלרייט, ווען ניט, וועט איהר מיט אייערע מיליאָנען שטאַרבען אַן אָרימאַן. וואָרים דער עיקר איז ניט דאָס געלד, נאָר ווי אַזוי מען פיהרט זיך.

און גאָלדמאַן האָט זיך אָנגענומען פאַר דרייסיג דאָלאַר אַ וואָך צו לערנען שניטקינד'ן ווי אַזוי צו זיין אַ מיליאָנער.

קודם האָט ער פאַר איהם געקראָגען אַ וואוינונג אין ריווער־סייד דרייוו... שניטקינד אַליין האָט זיך ניט געטאָרט ווייזען דאָרטען, ביז וואַנען גאָלדמאַן האָט איהם ניט אויסגעלערנט, ווי אַזוי צו האַלטען זיך, וואָרים אין יענער נאָכבאַרשאַפט וואוינען געבאָרענע מיליאָנערען, איז דערווייל די וואוינונג אַ רייך־געמעב־

לירטע געשטאַנען לײדיג, און שניטקינד האָט זיך געלערנט ביי גאָלדמאַנ׳ען מאַניערען.

נאָכדעם, אַז שניטקינד איז צוגעפאָהרען מיט גאָלדמאַנ׳ען אין דער נייער וואוינונג, איז דער שווייצאַר ביים טיר אַנטקעגען געגאַנגען גאָלדמאַנ׳ען, צוגעכאַפּט ביי איהם דעם מאַנטעל מיט דעם הוט, זיך טיעף פאַרנייגט, און שניטקינד׳ן האָט ער געלאָזט שטעהן. האָט שניטקינד׳ן דאָס פאַרברענט, ווי אַ פייער. ער צאָהלט אַ מענשען דרייסיג דאָלאַר אַ וואָך, און ווי עס קומט צו עפּיס, איז גאָר יענער דער מיליאָנער און ער, שניטקינד, איז דער קבצן.

— העי, גאָלדמאַן! — האָט ער איהם אַ שושקע געטאָן, — זאָג איהם ווער איך בין.

— ער וועט שוין וויסען! — האָט גאָלדמאַן איהם געטרייסט, אַרויפגעהענדיג מיט איהם אויף די טרעפּ, — דערווייל לערנט זיך, מר. שניטקינד. מאַכען אַ מיליאָן קען מען היינטיגע צייטען שנעל, אָבער ווערען אַ מיליאָנער — דאָס איז זעהר שווער.

און שניטקינד איז מיט רעספּעקט און ערהרפורכט נאָכגע־גאַנגען דעם אָרימען גאָלדמאַנ׳ען, און איהם האָט זיך געדאַכט, אַז דער מיליאָנער איז גאָר גאָלדמאַן, און ער, שניטקינד, איז דער אָרימאַן, און ווער ווייס, ווי לאַנג ער וועט גאָלדמאַנ׳ען דאַר־פען צאָהלען וויידזשעס...

געוויסען

די צוגעלאָזענקייט, וואָס בערטא, א יונג ווייבעל, צוויי יאָהר נאָך דער חתונה, האָט ארויסגעוויזען צו בודמאַן׳ען, א בחור פון א יאָהר עטליכע און דרייסיג, איז געווען מעהר ווי צו איהר מאַנס א פריינד. ווידער זיין צוגעלאָזענקייט צו איהר האָט אויך געטראָגען צייטענווייז דעם כאַראַקטער פון ניט־גלייכגילטיגקייט, אָבער אויב זי האָט זיך געהאַלטען פריי מיט בודמאַן׳ען אין דער געזעלשאַפט פון איהר מאַן, האָט זיך דערפאַר דער בחור צייטענווייז געפיהלט פאַרווירט, ווען איהר פריינדליכקייט פלעגט זי איהם ארויסווייזען אין איהר מאַן׳ס געזעלשאַפט.

בודמאַן האָט געהאַט א פאַרלאַנג צו בלייבען מיט איהר אמאָל אליין, אויג אויף אויג, און ערשט דאַן וואָלט ער וואָס געוואָגט.

אָבער עס איז אַזוי שווער צו באַפרייען זיך פון מענשען! אויב דער מאַן איז אפילו דערביי ניטאָ, געפינט זיך שטענדיג אין בערטא׳ס געזעלשאַפט נאָך עמיצער: דאָ איהרע א חבר׳טע, א ברודער, א שוועסטער, אָדער אַזוי א ווייטער פריינד און אַן אמאָליגער פאַרעהרער.

בלייבען מיט בערטאַן אַליין איז בודמאַן׳ען לאַנג נישט געלונגען און דערפאַר האָט ער נישט געקענט באַשטימען די באַציהונג פון איהר צו איהם.

דעם אמת׳ן אמת וואָלט ער ערשט ערפאַהרען ווען ער בלייבט מיט איהר אַליין.

ער ווייס אפילו ניט זיכער, צי אויך דאן וואלט ער איהר אזוינס געזאגט, וואס זאל אויסדריקען זיין נאהענטען געפיהל צו איהר: זי איז דאך פארט א פארהייראטע און בודמאן איז אן עטישער מענש. דערצו איז זי נאך די פרוי פון זיינעם א פריינד. ער וואלט זיכער צו דרייסט אויך ניט געווען ווען ער בלייבט מיט איהר אויג אויף אויג. אבער נייגעריג איז ער דאך און ער האט לאנג געזוכט די געלעגענהייט.

ענדליך איז די געלעגענהייט געקומען. בודמאן, בערטא און איהר מאן האבען זיך באגעגענט אויף א מיטינג. בערטא׳ס מאן האט דער מיטינג נישט אינטערעסירט, דערצו האט ער געשעפטליך געמוזט ערגיץ אוועקגעהן. ער האט מיט א שמייכעל זיך געווענדט צוביידען און געזאגט:

— איהר לאנגווייליגט זיך שוין דא ביידע ביז דער ענדע, איך מוז אוועקגעהן.

זיי האבען ביידע צוריק צו איהם געשמייכעלט. זי פריי און אפען, בודמאן אביסעל פארווירט און באהאלטען. איז דאס מעגליך, אז איצט וועט ער בלייבען מיט איהר ביז דער ענדע פון מיטינג און נאכהער וועט ער זי באגלייטען אליין אהיים?...

אבער אויפ׳ן מיטינג האבען זיך ערשט נאכ׳ן מאנ׳ס אוועקגעהן גענומען ווייזען פארשיעדענע באקאנטע סאי פון בערטא׳ס און סאי פון בודמאן׳ס צד... בודמאן האט זיך דאך ווי עס איז אן עצה געגעבען מיט איטליכען און ביי דער ענדע פון מיטינג האט ער בערטא׳ן לייכט אנגענומען און כמעט ווי א פארליעבטער געפליסטערט:

— מיר געהען, יא?

— יא... מיר קענען געהן — האט זי צוריק געפליסטערט.

בודמאן האט זי שוין אין האל געוואלט אננעמען פאר׳ן ארעם, אבער ער האט זיך אפגעהאלטען מיט דער רעכענונג, אז דא זיינען צופיעל באקאנטע און עס איז בעסער נישט אויפצואוועקען די נייגעריגקייט פון מענשען.

ארויסגעהענדיג פון האַל די ערשטע האָט בערטא ווי אויס־געשריען:

— אוי, עס רעגענט!

און ווירקליך האָט דרויסען געשפּריצט א קליין אָבער אונאנ־גענעהם רעגענדיל.

בודמאן האָט זיך ארומגעקוקט ארום גרויסען רייכען האַל און געזוכט א שירעם־פּארקויפער. אָבער פון זיי איז דאָס מאָל קיין שפור ניט געווען.

דערפאר זענען געשטאנען אין דער נאָהענטקייט אייניגע אויטאָמאָבילען.

— לאָמיר נעהמען, אפשר אַן אויטאָמאָביל! — האָט בוד־מאן שוואך פאָרגעשלאָגען, ניט האָבענדיג די דרייסטקייט צו פאָהרען מיט זיין פריינדס פרוי שפּעט אין אבענד אין אַן אוי־טאָמאָביל.

בערטא האָט זיך צולאַכט:

— וואָס רעדט איהר—אַן אויטאָמאָביל!

אָבער באמערקענדיג אין איהר געלעכטער א פארלאנג, איז בודמאן דרייסטער געוואָרען און האָט זיך שוין איינגעשפּארט:

— עס רעגענט שטארקער, ביז א „סטיישאן" וועט איהר זיך צופּיעל איינגעצען, א שאָד אייער מאַנטעל און אייער הוט... קוממט!

און אָננעהמענדיג זי ביי דער האַנט האָט ער זיך געלאָזט מיט איהר צום אויטאָמאָביל, טראכטענדיג דערביי פון דעם גרויסען גליק: אויג אויף אויג מיט בערטא'ן!

דער שאָפער האָט זיך פארנייגט, א שמייכעל געטאָן און גע־פרעגט די סטריט. בערטא האָט איהם מיט איהר שעהנער שטימע אויסגעזונגען דעם נומער און די סטריט.

דער שאָפער האָט נאָך גליקליכער געשמייכעלט. איהם איז פאָרגעשטאַנען א רייזע פון עטליכע דאָלאר...

ער האָט אויפגעעפענט דאָס טירעל און אין אַן אויגענבליק

איז בודמאַן שוין געזעסען מיט בערטאַ'ן אין אַ פאַרמאַכטען אויטאָמאָביל, ווייט פון מאַן, פריינד און באַקאַנטע.

די ערשטע פאָר מינוט האָט ער ניט געפונען וואָס צו זאָגען. ער האָט נאָר געקוקט אויף בערטאַ'ן און יעדע רגע זיך צוגערוקט נעהנטער און נעהנטער...

בערטאַ האָט שמייכלענדיג געשוויגען. ענדליך אָבער האָט זי ניט אויסגעהאַלטען און אויסגעפּלאַצט:

— אַך, עס פּלאָגט מיך אַזוי מיין געוויסען!...

— וואָרום? — האָט בודמאַן געפרעגט.

— וואָס רעדט איהר? עס איז דאָך שרעקליך! אין אַן אויטאָמאָביל... שטעלט זיך פאָר...

— אַך! איהר זייט צו קאָנסערוואַטיוו — האָט בודמאַן געוואָלט זי באַרוהיגען. אָבער אויך ער האָט געפיהלט, אַז די זאַך איז נישט גאָר קיין גלאַטע. ער האָט נישט געוואגט אָנצוריהרען זי פאַר'ן האַנט, וואָס ער פלעגט שטענדיג וואַגען אפילו אין דעם מאַנ'ס געזעלשאַפט. ער האָט זיך געפיהלט צום אָראָפּשפּרינגען, און בערטאַ האָט אַלץ גע'טעהנה'ט:

— אַך, מיין גאָט, עס איז דאָך שרעקליך! אין אַן אויטאָמאָביל!...

— אָבער, אום גאָטעס ווילען, בערטאַ! — האָט איהר בודמאַן באַרוהיגט. — עס האָט דאָך גערעגענט... מיר האָבען דאָך נישט געהאַט קיין אַנדער ברירה. איהר וואָלט דאָך, ביז מיר וואָלטען צוגעגאַנגען צו אַ סטיישאָן, פאַרנעצט געוואָרען.

— יאָ... דאָס איז אמת... — האָט זי שטיל, ווי באַרוהיגענד זיך, געענטפערט — אָבער דאָך קען איך עס ביי זיך ניט פועל'ן.

בודמאַן איז פון איהרע לעצטע ווערטער געריהרט געוואָרען. איהר טריישאַפט צום מאַן און איהרע עטישע אַנשויאונגען האָט איהם ווי אויסגעניכטערט. ער האָט איהר געוואָלט ווייזען, ווי אַזוי זיינע געדאַנקען זיינען ריין און ער האָט זיך אָפּגערוקט אַבי־

סעלע ווייטער פון איהר. באמערקענדיג עס האָט זי איהם פריינד־ליך געפרעגט:

— אייך איז נישט באקוועם?

— ניין, אין געגענטייל... — האָט בודמאַן ווי פאַרזינדיגט געענטפערט. — אָבער איז זעה, אַז אייער געוויסען פּלאָגט אייך און איך זאָל זיין די אורזאַכע, וויל איך ניט.

זי האָט אַ ווײַלע געשוויגען, אראָפּלאָזענדיג די אויגען, באַלד אָבער האָט זי זיך נעהענטער צוגערוקט צו איהם און געזאָגט:

— געוויס פּלאָגט מיך מיין געוויסען. איך קען אייך דען נישט, מר. בודמאַן? איך קען דאָך אייערע פאַרדיענסטען. איהר ווייסט וויפיעל די רייזע קען אָנטרעפען? עס איז דאָך שרעקליך!

— הייסט עס, אַז אייך איז מיין געלט אַ שאָד... — האָט בודמאַן געשטאַמעלט...

— געוויס, איך קען עס ניט פאַרטראָגען, אַזאַ וועג... מיר וואָלטען דאָך געקענט ווי עס איז דערגעהן צום סאַבוויי...

— אַך, עס מאַכט נישט — האָט בודמאַן זי גענומען באַרו־היגען, אָבער אויך ער האָט שוין דערפיהלט, אַז זיין געוויסען איז ניט ריין, וואָס ער לאָזט זיך קאָסטען אַזוי פיעל געלט, אין דער צייט ווען עס איז דאָ אַ סאַבוויי...

— איך וועל מיך שעהמען פאַר לייטען צו דערצעהלען... — האָט בערטאַ ווייעדער גערעדט.

— איהר דאַרפט עס קיינעם ניט דערצעהלען... — האָט בודמאַן פאַרגעשלאָגען...

— געוויס וועל איך ניט דערצעהלען... — האָט זי פאַר־שפּראָכען. — אָבער דאָך קען איך עס ניט פאַרטראָגען... גיט אַ קוק, איך בעט אייך, וויפיעל באַווייזט שוין דער טאַקסע־מעטער...

בודמאַן האָט זיך אויפגעהויבען פון פּלאַץ און זיך צוגעקוקט דורכ'ן פענסטער פון אויטאָמאָביל, וואו דער טאַקסע־מעטער האָט זיך געפונען:

— אַ דאָלאַר מיט צוואַנציג סענט — האָט ער דערשראָקען אַרויסגעשטאַמעלט...

— נו, איהר זעהט... — האָט זי ווי גע'מוסר'ט... — ערשט א פיערטעל וועג... עס וועט אָנטרעפען א פינף דאָלאר... זיין, מיין געוויסען ערלויבט דאָס מיר ניט...

אויך ביי בודמאַן'ען האָט דער געוויסען גענומען הויך רעדען: „עס וועט אָנטרעפען א פארמעגען... עס איז א שרעק!" און ער האָט זיך שוואך אָפּגערופען:

— איז וואָס איז אייער עצה...

— סטאָפּען! — האָט בערטא ווי גליקליך פון דעם געדאנק אויסגערופען... — פאָלגט מיך, מר. בודמאַן, סטאָפּט ביי דער נאָהענטער סטיישאָן... מיר וועלען צופאָהרען מיט דער סאָבוויי...

בודמאַן'ען איז ענדליך די אידעע געפעלען געוואָרען. דער טאַקסע־מעטער האָט שוין געהאַלטען ביי א דאָלאר און זעכציג סענט. בודמאַן'ס געוויסען איז שוין אויך געווען שטארק נישט אין אָרדנונג.

ער האָט זיך אויפגעשטעלט, אָנגעקלאַפּט אין פענסטער צום שאָפער.

יענער האָט ניט געהערט און איז ווייטער געפאָהרען. דער טאַקסע־מעטער האָט דערווייל אָפּגעקלאַפּט נאָך צעהן סענט.

— שנעלער, שטעלט איהם אָפּ! — האָט זיך בערטא גע־בעטען.

אז דער טאַקסע־מעטער האָט אָנגעוויזען א דאָלאר אכציג, איז ערשט געלונגען דעם שאָפער אָפּצושטעלען.

ער האָט זיי פארוואונדערט אָנגעקוקט, געעפענט דאָס טירעל און געפרעגט אין וואָס עס געהט.

— סטאָפּט ביי דער נעקסטער סאָבוויי סטיישאָן.

דער אויטאָמאָביל האָט זיך אָפּגעשטעלט.

בודמאַן האָט בערטא'ן אָנגענומען פאר ביידע הענט און גע־האָלפען איהר ארונטערגעהן פון אויטאָ.

פארבייגעהענדע פאַרלעך אין רעגענשירעמס האָבען זיך אָפּגע־שטעלט, באטראַכט דאָס פאָרעל און האָבען געשמייכעלט.

אָבער בודמאַן און בערטא האָבען עס ניט באמערקט. זיי האָבען זיך געלאָזט מיט שנעלע טריט אונטען אין סאָבוויי.

די סאָבוויי קאר איז געווען געפּאַקט מיט מענשען. בודמאַן איז די גאַנצע צייט געשטאַנען הארט נעבען בערטא און ביי יעדען סטאָפּ האָט זי זיך פעסט צוגעהאַלטען, זי זאָל נישט אומפאַלען.

זי האָט צו איהם דערמאָלט געשמייכעלט און איהם אָנגעקוקט מיט דאַנקבארע בליקען.

ביים ארויסגאַנג האָט ער זי געפרעגט מיט א שמייכעל:

— נו, וואָס מאַכט אייער געוויסען?

זי האָט זיך צולאַכט און געענטפערט: נישט שלעכט... אביסעלע אָבער טוט עס מיר נאָך וועה... אומזיסט האָט איהר פארשווענדעט א דאָלאר אַכציג סענט...

בודמאַן האָט א שמייכעל געטאָן. געקאָסט האָט איהם א דאָלאר ניינציג, צעהן סענט האָט ער געגעבען דעם שאָפער טרינק־געלט.

דערפון אָבער האָט ער בערטאַ'ן נישט דערצעהלט. ער האָט שוין ניט געוואָלט אזוי פיעל פלאָוען איהר געוויסען.

די מתנה

בענדעט דזשייקאָבסאָן איז בטבע ניט קיין שלעכטער מענש, אָבער דער חסרון זיינער איז, וואָס איידער ער געהט טאָן אַ טובה אימיצען, איז ער זיך שטאַרק מישב. אָט זיין דאָזיגער ישוב הדעת, וואָס ער האָט דאָס רוב מיט זיך אַליין, שטערט איהם צו טאָן גרויסע טובות מיט מענשען.

אַז עס האָט זיך אָנגעהויבען דער גערודער מיט די מלחמה־קרבנות און די צייטונג, וועלכע דזשייקאָבסאָן לייענט יעדען טאָג, האָט באַשריבען די גרויסע נויט פון די ברידער אויף יענער זייט ים, פון וואַנען ער אַליין שטאַמט, און מען האָט אָנגעוויזען די ריכטיגע אַדרעס, וואו ער קען אַריינשיקען אַ נדבה, האָט ער אַלץ זיך גע׳ישוב׳ט ווי פיעל ער זאָל אַריינשיקען. זיין ישוב־הדעת האָט אָנגעהאַלטען אַזוי לאַנג, ביז וואַנען יונגע לייט וואָלונטירען האָבען אָנגעהויבען צו געהן פאַר זייערע ברידער איבער יענער זייט ים — איבער די הייזער... נאַטירליך, איז מען אויך געקומען צו בענדעט דזשייקאָבסאָן. דאָ האָט בענדעט געגען זיין כאַראַקטער גלייך אָהן קיין ישוב־הדעת געקויפט אַ געלב בלעטעלע פאַר צעהן סענט און האָט עס באַהאַלטען אין זיין לעדערנעם בייטעל, וואו עס איז געלעגען זיין פאַפּיער־געלד, נאָטעס און טשעקס.

איז אַוועק אַ וואָך און אַן אַנדער פּאָרע וואָלונטירען זיינען ווידער געקומען. האָט ער זיי מיט אַ פריינדליכען שמייכעלע

עמפאנגען און באוויזען זיי דעם רעסיט, אז ער האט טאקי ערשט מיט א שעה צוריק שוין געקויפט. און אזוי האט דער צעהן־סענטיגער רעסיט איהם געדיענט אלס א קמיע פאר די אנדערע וואלונטירען.

ענדליך איז די דאזיגע קמיע אזוי צוקנייטשט געווארען, אז זי האט שוין נישט געקענט דיענען אלס סגולה פאר די נייע וואלונ־טירען און דזשייקאבסאן האט זיך שוין גע'ישוב'ט צי זאל ער קויפען נאך א קמיע, צי ניט. אזוי האט ער זיך גע'ישוב'ט מיט זיך אליין עטליכע וואכען, ביז ער האט ענדליך געקויפט א צווייטען רעסיט פאר א ניקעל און האט בעשלאסען דעם דאזיגען רעסיט צו זעהן היטען ווי דאס אויג אין קאפ. געהאלטען האט ער עס שוין ניט אין לעדערנעם בייטעל, וואו עס קען זיך צוקנייטשען, נאר אין א שיפלאדעל... זיינען געקומען די וואלונטירען און מיט א שמייכעלע פארגעלגעט צו געבען עפיס פאר די אומגליקליכע ברידער אויף יענער זייט ים, האט ער ארויסגענומען דאס זעלבע קמיע'לע און מיט א פריינדליכען שמייכעל זיך ענטשולדיגט:

— אט ערשט געקויפט... איהר זעהט...

האבען זיך די יונגע, נאאיווע וואלונטירען פארשעהמט, וואס זיי געהען דוקא אין אזא ארט, וואו מען איז ערשט געווען און האבען פארשפראכען, אז ווייטער וועלען אזוינע פעהלער ניט גע־מאכט ווערען...

דערפאר אבער, אז דזשייקאבסאן האט דערהערט, אז אין קארנעגיע האל קומט פאר א גרויסער מיטינג, וואו עס וועלען רעדען די גרעסטע מענער פון לאנד און דער איינטריט אהין איז פריי, האט ער אהן א לאנגען ישוב הדעת בעשלאסען צו געהן און זעהן וואס מען קען עפיס טאן פאר די אומגליקליכע מלחמה־קרבנות. געוואוסט האט ער אפילו, אז מיט דעם פרייען איינטריט מיינט מען איהם ארייננצונארען, כדי צו קריגען ביי איהם א פעטע מטבעה. אבער דזשייקאבסאן איז בטבע ניט קיין שלעכטער מענש, האט ער אזוי געטראכט: ממה נפשך — וועט מען איהם איבערצייגען, אז ער מוז טאקי געבען, איז ניט קיין אומגליק, אז זיינע ברידער אויף

יענער זייט ים וועלען איהם קאָסטען נאָך עטליכע דאָלאר אויסער די פופצעהן סענט, וואָס ער האָט אוועקגעגעבען די וואָלונטירען.

און געקומען איז דזשייקאָבסאָן אין האָל פון די ערשטע. געזעסען איז ער אין די ערשטע רייהען, אין פּארקעט. געוואַרט האָט ער מיט אונגעדולד אויף דער רעדע פון וויים־פּרעזידענט פון אמעריקא. עס איז טשיקאַווע, וואָס וועט אַ קריסט רעדען איבער זיינע ברידער אויף יענער זייט ים. ווען ער איז אָבער געוואָהר געוואָרען, אַז דער וויים־פּרעזידענט פון אמעריקא איז ניט געקומען, האָט ער זיך געפיהלט ווי אָפּגענאַרט און האָט שוין געהאַט פאַראיבעל אויפ׳ן קאָמיטעט, וואָס ער פילט ניט אוים ריכטיג די פּראָגראַם פון אַ גוואַלדיגען אָוועגד. דערפאַר אָבער, אַז דער „אָרגעל" האָט אָנגעהויבען צו שפּיעלען און די ליידיעס אויפ׳ן פּלאַטפאָרם האָבען גענומען זינגען אַ קאַפּיטעלע תהילים אויף ענגליש, האָט דזשייקאָבסאָן שוין מוחל געוועזען די אבוועזענהייט פונ׳ם אמעריקאַנער וויים־פּרעזידענט.

נאָכדעם האָט ער מיט אַ קאָפּ אויסגעהערט די רעדע פון גרעסטען גלח פון אמעריקא. דער אידישער שטאָלץ, וואָס האָט ביי דזשייקאָבסאָנ׳ען די לעצטע צייט, אַ דאַנק די גוטע געשעפטען וואָס ער מאַכט, איינגעשלאָפען, האָט פון דעם גלח׳ס רייד אַ ביסעל אָנגעהויבען זיך אויפצואַוועקען. איבערהויפּט ביי יענער שטעל פון דער רעדע, וואו דער גלח האָט אידען געשילדערט אלס דאָס פאָלק וואָס האָט דער גאַנצער וועלט געגעבען אַ גאָט און אַ תורה... ביי דער דאָזיגער שטעל האָט דזשייקאָבסאָן אַ טראַכט געטאָן, אַז ער וועט וואַרפען אויף דער פּלאַטפאָרם אַ דריי דאָלאַר־ביל, און זאָל טאַקי דער גלח זעהן וואָס פאַר אַ גרויס פאָלק אידען זיינען.

אָבער געטאָן האָט ער עס ניט. ער האָט געוואָלט הערען וואָס וועט זאָגען דער צווייטער קריסט, אויך אַ גרויסער מענש. דער צווייטער קריסט האָט די אידען נאָך מעהר געריהמט און דזשייקאָבסאָן האָט זיך דערפיהלט גליקליך וואָס ער איז אַ איד און בעשלאָסען, אַז נאָך די רעדע וועט ער וואַרפען אויפ׳ן פּלאַטפאָרם אַ

גאנצע פינף דאָלאַרדיגע, און זאָלען טאַקי די קריסטען זעהן וואָס פאַר א גוטע הערצער די אידען באזיצען.

אָבער נאָך דעם ווי דזשייקאָבסאָן האָט דעם קריסטליכען רעדנער ווארים אפּלאָדירט, איז ער א ביסעל אָפּגעקיהלט געוואָרען און האָט שוין גערעכענט, אַז ער וועט געבען ניט מעהר ווי צוויי דאָלאר. „די צייטען ייִנען שלעכט!“ — האָט ער געפּרואווט בארוהיגען זיין געוויסען.

און דאָ האָבען זיך א פּאָר יונגען א לאָז געטאָן איבער'ן פּארקעט און אריינגעוואָרפען יעדערען אין די הענט אריין א גרויסען קאָנווערט, א בלאַנק־טשעק, א בלייפעדער און דערצו א מגילה אויף ענגליש ווי אזוי צו געבען דאָס געלד און וואוהין עס צו דערלאַנגען.

דזשייקאָבסאָן האָט די אלע פּאַפּיערען דורכגעלעזען און האָט אלץ גוט באַנומען. דערווייל איז אַרויף אויף דער ביהנע נאָך א רעדנער, שוין דוקא א איד, און האָט געמאַכט אַן אפּיעל... דזשייקאָבסאָן האָט געהערט די ווארימע רעדע און האָט זיך ניט געקענט באשליסען וויפיעל ער זאָל אויפ'ן בלאַנק־טשעק פארשרייבען. די סומען האָבען זיך ביי איהם אין קאָפּ דאָ געהויבען, דאָ געפאַלען, לויט עס האָט זיך געהויבען און עס איז געפאַלען די שטים פון דעם אַפּיעל־מאַכער. אָט האָט ער באשלאָסען, ער וועט אָנשרייבען טויזענד דאָלאר און וועט אַלעמען איבערראַשען. נאכהער איז ער קיהלער געוואָרען און אראָפּגעלאָזט זיך ביז פינף הונדערט, טראַכטענדיג, אַז פינף הונדערט דאָלאר פאר ניט קיין גרויסען גביר ווי ער איז איז אויך א פיינע מטבעה. אָבער דערזעהענדיג אַז זיין זיץ־שכן מיט א זעהר גבירישען אויסזעהן האָט אָנגעשריבען א טשעק סך־הכל אויף הונדערט דאָלאר, האָט זיך דזשייקאָבסאָן געכאַפּט, אַז ער טאָר מעהר ניט געבען ווי א פינף און צוואַנציגער. דערזעהענדיג אָבער ווי א פרוי האָט אריינגעוואָרפען אין באקס, וואו וואָלונטירען האָבען געזאַמעלט די קאָנווערטען מיט די טשעקס, איהר פוטערנע מופטע, האָט דזשייקאָבסאָן פארשטאַנען, אַז נאָך אזא באגייסטערונג קען ער ניט זיין קיין חזיר און מוז טאַקי געבען

דעם גאַנצען הונדערטער. און אפשר — האָט ער זיך גע׳ישוב׳ט — זאָל ער גאָר אריינוואַרפען זיין גאָלדענעם זייגער, אַזוי ווי עס האָט געטאָן אַט יענער יונגער מאַן מיט זיין גאָלדענער רינג.

אָבער דאָ האָט דער אַפּיעל־מאַכער געזאָגט אַ פּאָר ווערטער, וואָס זיינען געווען ניט אַזוי וואַרים, ווי דזשייקאָבסאָנ׳ס הארץ האָט געפאָדערט, און דערפאַר האָט ער באַשלאָסען, אַז דעם גאָלדענעם זייגער וועט ער לאָזען פאַר זיך, און פאַר די אומגליקליכע ברידער וועט ער אָנשרייבען אַ טשעק אויף צעהן דאָלאַר...

אָבער צעהן דאָלאַר איז פאָרט צו ווייניג פאַר אַזאַ גרויסער באַגייסטערונג, וואָס עס הערשט אין זאַל...

ניין, דזשייקאָבסאָן דאַרף זיך דאָס מאָל שעהן אַרויסשטעלען. ער דאַרף ווייזען, אַז ווען עס קומט אַ גרויסע צייט, איז ער פעהיג אויף גרויסע טאַטען. אַט וועט ער אָנשרייבען אַ טשעק אויף טויזענד דאָלאַר, פּונקט ווי יענער גביר האָט געגעבען. נישקשה, אַז ער וויל, איז ער אַזאַ גביר ווי יענער...

דערווייל איז אַרויס דער לעצטער רעדנער, אַ אידישער רב, און גערעדט אויף אידיש עטליכע ווערטער. דזשייקאָבסאָנ׳ען האָט פאַרדראָסען, וואָס דעם רב האָט מען געגעבען דעם לעצטען דאָס וואָרט. אַט ערשט דער רב האָט איהם אָנגעוואָרימט. ער איז זיכער, אַז ווען דער רב מאַכט דעם אַפּיעל און ניט דער דאָקטאָר אויף ענגליש, וואָלט עס געוויס געבראַכט מעהר געלד.

און דזשייקאָבסאָן באַשליסט, אַז ער וועט אַליין צוטראָגען צום סטיידזש זיין גרויסען טשעק — לאָמיר זאָגען — אויף צוויי הונדערט דאָלאַר...

כאַפּט ער זיך, אַז צוויי הונדערט דאָלאַר איז ניט קיין סומע. אָדער טויזענד אָדער אַ צעהן דאָלאַר ביל...

פּלוצלינג האָט דער טשערמאַן דעם מיטינג געשלאָסען, דער עולם האָט זיך גענומען פאַנאַנדערגעהן. דזשייקאָבסאָן האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט, אַוועקגעוואָרפען די אַלע פּאַפּירען מיט דעם בלאַנק טשעק. די בלייפעדער האָט ער באַטראַכט און זי איז איהם שטאַרק געפעלען געוואָרען.

— א וואוילער פּענסיל ! — האָט ער מיט א שמייכעל ארויס־געמורמעלט און האָט עס אריינגעלייגט בשתיקה פון אלעמען אין דעם בוזעם־טאַש.

— א מתנה פון דעם גרויסען מיטינג ! — האָט ער זיך אליין געטרייסט. — עס איז א גוטער אנדענקען פון א היסטאָרישען מיטינג.

אויף מאָרגען האָט דזשייקאָבסאָן מיט דעם זעלבען בלייפעדער געמאכט זיינע חשבונות און האָט שטארק אָנגעקוואָלען.

דער רייכער גענאָסע

באמת איז נחומזאָהן געווען אַן אויפריכטיגער מענש. ווען ער האָט גערעדט וועגן אַרבייטער און קאַפּיטאַליסטען און גע־שאָטען שוואַרצען מאָהן אויף די קאַפּיטאַליסטען און די אַרבייטער האָט ער געוועקט צום קאַמף און זיי פאַרשפּראָכען די גליקליכסטע צוקונפט — ווען ער האָט דאָס גערעדט סיי ביי אַ טישעל אין קאַפעע, סיי ביי אַ פאַרזאַמלונג, האָט ער עס געמיינט מיט'ן גאַנצען האַרצען.

אָבער אין פּריוואַטען לעבען איז געווען עפּיס ניט גלאַט מיט איהם. אַליין אַן אייגענטימער פון אַ פאַבריק, וואו עס האָבען געאַרבייט ביי אַ פּאָר הונדערט מיידלעך, האָט ער געפיהלט אַז זיינע טעאָריען וועגן קאַפּיטאַל זיינען אַ ביסעל צו שאַרף... און בכלל צו וואָס זאָל ער געהן אַזוי עקסטרעם... אמת, צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציע איז נאָך ווייט, און אויב זי וועט אפילו קומען גיכער ווי ער מיינט, וועט ער שוין זיין אַזוי שטאַרק, אַז ער וועט זיך קענען אַן עצה געבען און נישט אונטערגעהן ווי דאָס פּראָגראַם שטעלט פאָר. און דערצו ווייסט ער, אַז ד'ער קאַפּיטאַל קען פּלוצ־לינג ניט אָפּגעשאַפט ווערען... ער פאַרשטעהט קאַפּיטאַל מאַרקס בעסער פאַר די איבריגע טעאָרעטיקער. אָבער דאָס האַלט ער בסוד... דאָס זאָגט ער ניט אַרויס אפילו פאַר זיין נאָהענטסטען מענשען פון דער פּאַרטיי, כאָטש צייטענווייז ווילט זיך איהם

א גלאנץ מאן מיט אזא אריגינעלען געדאנק... בלויז פאר זיין ווייב, וועלכע איז דוקא א פרוי מיט א בורזשואזישער וועלט־אנשויאונג און האט א שטארקע נייגונג צו קאפיטאל ממש און ניט ווי איהר מאן נחומזאהן — צו קאפיטאל מארקס... פאר זיין ווייב ענטפלעקט ער פון צייט צו צייט זיין טעאריע...

— פארשטעהסט, נשמה מיינע, ווען די סאציאלע רעוואלוציע זאל אפילו קומען פאר אונזער לעבען, איז נאך אויך ניט, ווי זיי מיינען... ביי מארקס'ן גופא איז דא אזא שטעל, וועלכע זיי פארשטעהען ניט...

— טא פאר וואס־זשע קלערסטו זיי ניט אויף?... — מוסר'ט איהם דאס ווייב...

— צו וואס, נארעלע... דעמאלט וועלען זיי מיך באקעמפען... פאר א נייעם געדאנק האבען זיי מורא... און דערצו איז דאס מיין סוד...

— וועט מען אונזער פאבריק, זאגסטו, ניט אוועקנעהמען? — פרעגט זי איהם ענדליך, קוקענדיג מיט צוטרויען אויף נחומזאהן...

— קענסט שלאפען רוהיג... — טרייסט ער איהר מיט א גוטמוטיגען שמייכעל.

— און טאמער א סטרייק?... — זיפצט זי ווידער...

— מילא... א סטרייק איז א סטרייק... דערצו האב איך שוין ניט קיין מיטעל... אבער איך קען די פסיכאלאגיע פון די ארבייטערינס... ביי מיר סטרייקט מען ניט... עפים בין איך דאך זייערער א מענש... א גענאסע...

נאך אזא געשפרעך מיט זיין ווייב פיהלט זיך נחומזאהן אביסעלע זינדיג. ער האט איבערגעכאפט די מאס... דער סאציאליסטישער געוויסען הויבט איהם אן אביסעל פייניגען. — פאר־וואס זאלסטו איהר טאקי אויך ניט אויפקלערען? — זידעלט ער זיך אליין, „לעבסט שוין מיט איהר אזוי פיעל יאהרען צוזאמען".

ער צוזיפצט זיך פרום, געהט אריין אין זיין קאבינעט און [illegible] זיך לעזען דעם סאציאליסטישען מאנאטשריפט...

דארט געפינט ער א נייעם ארטיקעל פון קאוטסקי... ער לעזט איהם בכובד ראש... ביי שווערע שטעלען שאקעלט ער זיך צו, ווי אינגעלוויז ביי דער גמרא... דאס ארטיקעל באהאנדעלט טאקי די סאציאל־רעוואלוציאן... אבער קאוטסקי איילט זיך אויך ניט... ער האט נאך צו טאן מיט רוסלאנד, וועלכע איז אן אגרארלאנד... כינא שטעהט איהם אויך ווי א ביין אין האלז... דאס איינציגע לאנד וואס איז יא רייף פאר א סאציאליסטישער ארדנונג איז די שווייץ, האט זי אבער ניט קיין אינדוסטריע אין זי מאכט א לעבען פון די רייכע טוריסטען, הייסט עס, אז טאמער וועט...

מיט איין ווארט, די שרעק פון נחומזאהנ׳ס ווייב איז לחלוטין אן אומזיסטע... די פאבריק וועט ניט נאר זיין זייער אייגענער פארמעגען פאר זייער לעבען, נאר זי וועט נאך איבערגעהן אין די הענד פון זייערע קינדער...

נחומזאהנ׳ס בוכהאלטער איז אויך א סאציאליסט... זיי געהערען טאקי ביידע צו איין ארגאניזאציע... אז זיי קומען זיך צונויף; אויף א מיטינג באהאנדלט איהם נחומזאהן ווי א גענאסע... דער בוכהאלטער רויטעלט זיך, פיהלט זיך עפים אונבאקוועם און ענטפערט צוריק: מיסטער נחומזאהן...

— ניין, ניין... — כאפט זיך אן נחומזאהן... — איך בין דא קיין מיסטער ניט... מיר זיינען קאמעראדען... גענאססען... אדער ווי אין אונזער אלטער היים האט עם געהייסען, טאווארישטשי... כי־כי־כי — צולאכט ער זיך... — שווער אויסצורעדען... איך בין שוין אזוי ווייט פון דער היים...

ביי א געלד־זאמלונג פאר סטרייקס אדער פאר אנדערע ארבייטער אנגעלעגענהייטען רופט זיך נחומזאהן אוים מיט א באדייטענדער סומע; אין זאל, וואו די געלד־זאמלונג קומט פאר, ווערט א שטיקעל גערודער: צוויי הונדערט דאלאר... א, א פיינער ביטראג... ווער? נחומזאהן... גענאסע נחומזאהן... ביי וואס ארבייט ער?...

— שוטה... — שיסט אוים איינער מיט א געלעכטער. —

ער איז דאָך אַליין אַ קאַפּיטאַליסט, אַ פאַבריקאַנט...

— הייסט עס, אַ רייכער גענאָסע...

— נו, שטעהט דיר ניט אָן... — כאַפּט זיך אָן אַ צווייטער...

— און זינגער?

— וועלכער זינגער? פון די נעה־מאַשינעס...

— ניין... זינגער פון דייטשלאַנד... אַ מיליאָנער געווען...

עס רוקט זיך אונטער אַ קליין אידעל, זעהט אויס ווי אַ שניי־דער פון געבוירען אָן:

— און ביי מר וועט איהר עס ניט אוועקנעהמען — טענה'ט ער אין דער שטיל אין אַ קופּקעלע... — איך האָב נישט ליעב קיין רייכע גענאָסען...

די שטימונג ווערט נערוועז, נחומזאָהן מערקט עס, כאָטש די געשפּרעכען קומען פאַר אין דער שטיל, אָבער עפּיס פיהלט ער, אַז דער עולם רוקט זיך אָפּ פון איהם... ער האָט זיך טאַקי צופיעל אַרויסגעכאַפּט. ווען ער גיט אַ פינפערעל וואָלט געווען איבער־גענוג און ער וואָלט זיין זייערער אַ מענש... צוויי הונדערט דאָלאַר איז טאַקי אַ באַליידיגונג פאַר זיי...

און דעם גאַנצען אָווענד פיהלט ער זיך, ווי אַן איבריגער, ווי איינער, וואָס פּלאָנטערט זיך אונטער די פיס...

ער זוכט זיין בוכהאַלטער, אָבער יענער איז גרייט צו געהן:

— וואָס איילט איהר זיך, גענאָסע?

— איך דאַרף מאָרגען פריה אויפשטעהן, מיסטער נחומ־זאָהן... שמייכעלט דער בוכהאַלטער...

נחומזאָהן גיט עפּיס אַ מורמעל און געהט אַרויס פון דער פאַרזאַמלונג איינער אַליין...

סצענען

געווענע

א געפענגעניש פאַר שווערע פאַרברעכער אין אַ שטאָדט ערגיץ אין אייראָפּא. אין די לעצטע מאָנאַטען פון דער וועלט־מלחמה. עס איז צוועלף אַ זייגער מיטאָג. די עטליכע פאַרברעכער, וואָס זיינען נאָך פאַרבליבען, דרעהען זיך אַרום מיט שווערע טריט איבער'ן ענגען קערקער און קוקען צוב שווערען טיר.

איין פאַרברעכער: אַזוי שפּעט און ער ברענגט נאָך ניט די פּאַרציעס ברויט, דער וועכטער.

צווייטער פאַרברעכער (סאַרקאַסטיש): ווייזט אויס, אַז אונזער יחוס איז ניט אַזוי גרויס... סך הכל האָט יעדער פון אונז צו איינציגע מענשען גע'הרג'עט. וואָס פאַר אַ ווערט האָט עס איצט ביי זיי.

דריטער פאַרברעכער (טרויעריג): יאָ... איך פיהל, אַז דער דרך ארץ פאַר אַזוינע פאַרברעכער, ווי מיר, איז געפאַלען...

פיערטער פאַרברעכער: מען זאָגט, אַז אין שטאָדט גופא איז חושך... דאָס פאָלק בונטעוועט זיך... מען הרג'עט אויס איינע די אַנדערע.

ערשטער פאַרברעכער: אַז מען הונגערט! וואָס איז דען דער וואונדער. אָך, ווי איך ציטער איצט פאַר דער שטאָדט, פאַר דעם, אַז מען זאָל אונז פריי לאָזען...

צווייטער פאַרברעכער: איך האָב טאַקי מורא, אַז מען זאָל אונז ניט ארויסלאָזען. אונזערע אַלטע פאַרברעכענס האָבען

פארלוירען דעם זין... גע׳הרג׳עט א מענשען... מיין גאָט! עס קלינגט דאָך פשוט לעכערליך! ביי היינטיגען טאָג...

דריטער פאַרברעכער: ריכטיג! איך פיהל אז דאָס וואָס מען האַלט נאָך אונז דאָ איז אַ מיספּאַרשטענדנים...

פיערטער פאַרברעכער: איך האָב טאַקי נעכטען געהערט ווי דער וועכטער האָט אַ מורמעל געטאָן: גענוג אייך שוין צו קאָרמענען, פּאַראַזיטען...

דריטער פאַרברעכער: איך האָב עס שוין דערפיהלט מיט עטליכע טעג צוריק. דער רעספּעקט פאַר׳ן אַלטען סאָרט פאַר־ברעכער איז פאַרשוואונדען. איך האָב מורא, אז היינט, מאָרגען, און מען וועט אונז באפרייען און ארויסלאָזען אונז אויף הפקר צו דער הונגעריגער שטאָדט. מיר וועלען אפילו קיין קליינע פאַר־ציעס ברויט מיט׳ן ביסעל שיטערען זופּ אויך ניט קריגען.

צווייטער פאַרברעכער: (מיט שרעק): גאָט זאָל אונז שיצען.

ערשטער פאַרברעכער: און עסען ברענגט מען נאָך אַלץ ניט... מען האָט אָן אונז פאַרגעסען.

פיערטער פאַרברעכער: לאָמיר קלאַפּען אין טיר...

דריטער פאַרברעכער: דאָס טאָרען מיר ניט.

ערשטער פאַרברעכער: וואָס האָסטו מורא, מען וועט אונז שיסען?...

פיערטער פאַרברעכער: אָ, ניין! דערפאַר האָב איך קיין מורא ניט. זיי קענען אָבער אונז אַלס שטראָף באפרייען און ארויסלאָזען אונז אין דער שטאָדט אריין, וואו עס הערשט נויט און אנארכיע.

דריטער פאַרברעכער: דאָס וואָלט געווען שרעקליך.

(עס הערט זיך אַ רודערען מיט שליסלען ביים טיר).

ערשטער פאַרברעכער (מיט פרייד): ער קומט!

די שווערע טיר עפענט זיך אויף און דער וועכטער קומט אריין. אין איין האַנד טראָגט ער עטליכע שטיקלאך שווארצע

ברוים און אין דער אַנדער האַנד אַ קעסטעלע זופּ, וואָס זעהט אוים ווי מוטנע וואַסער.

ערשטער פאַרברעכער: ענדליך!

דער וועכטער (בייז): מעגליך אַז דאָס לעצטע מאָל!

אַלע פאַרברכער (אין איין קויל): וואָס?!?!

דער וועכטער (מיט טראַציגער מינע): יאָ, ברידער, דאָס לעצטע מאָל... אין שטאָדט איז שוין מעהר קיין ברוים ניטאָ... די אונרוהען זיינען גרוים... אין די גאַסען קומען פאָר גרויסע שיסערייען... מען הרג'עט אוים מענשען פאַר אַ שטיקעל ברוים...

איין פאַרברעכער (באַטראַכט דעם וועכטער): וואו איז היינט דיין ביקס?

וועכטער (שמייכעלט): מיין ביקס... איך דאַרף זי פאַר גרעסערע פאַרברעכער, ווי פאַר אייך. מעגליך, מען זאָל באַפאַלען די געפענגעניש און אַלע פאַרברעכער באַפרייען...

אַלע פיער: אונז מערדער אויך?

וועכטער (מיט אַ חוזק־טאָן): אויך מיר מערדער!... (צום דריטען): דו פלעגסט דאָך טענה'ן, אַז די ביזט אומשולדיג.

דריטער פאַרברעכער (פאַרווירט): הם... אומשולדיג... מעגליך אַז יאָ, און מעגליך אַז ניט.

צווייטער פאַרברעכער: איך האָב יאָ גע'הרג'עט... איך האָב נאָך צו זיצען פיער יאָהר און קיינער האָט ניט דאָס רעכט מיך צו באַפרייען. איך האָב מורא פאַר דער שטאָדט.

וועכטער: אַז זיי וועלען קומען און באַפאַלען די געפענגעניש, וועט ניט העלפען. מעגט איהר אפילו זיין ווי שולדיג, איז אוים מיט אייערע פאַרברעכענס... מען וועט אייך ארויסלאָזען.

אַלע (מיט שרעק): גאָט!

וועכטער (מיט אַ שמייכעל): יאָ, עסט זיך אָן... מעגליך אַז מאָרגען וועט איהר שוין זיין אין שטאָדט און הונגערען צוגלייך מיט'ן פרייען פאָלק... (אב).

די פיער פאַרברעכער בלייבען שטעהן אַ ווייל ע אין אַן אונ־באַוועגליכער פּאָזע, קוקענדיג מיט צושראָקענע בליקען צום טיר.

ערשטער פאַרברעכער: איך וואָלט שווערען, אז ער האָט הינטען די טיר ניט פארשלאָסען...

צווייטער פאַרברעכער (געהט צו צום טיר און פרופט עפע־נען): יא... אָפען... מיר זיינען פארלאָרען.

דריטער פאַרברעכער: איך האָב א מיטעל, אין פאַל מען וועט אונז באפרייען, זאָל מען אונז ווידער אהער ברענגען...

אַלע דריי (נייגעריג): וואָס איז דיין מיטעל?

דריטער פאַרברעכער: נאַטירליך, איך מיין ניט ווידער הארג'ענען. דאָס וועט ניט העלפען... דערפאר באשטראָפט מען איצט ניט... איך וועל דאָרט שרייען: געננג צו הרג'ענען זיך, לעבט ווי ברידער!

ערשטער פאַרברעכער: מיינסטו, אז דאָס קען העלפען?

דריטער פאַרברעכער: זיכער! ניט הרג'ענען, דאָס איז היינט דער גרעסטער פארברעכען...

צווייטער פאַרברעכער: הלואי זאָלסטו טרעפען... דער־וויילע אָבער לאָמיר פארשפארען די טיר פון אינעווייניג און זיך נעהמען עסען... מען קען נאָך באַלד ארייגפאלען און באפרייען אונז...

זיי פארשפארען די טיר פון אינוועניג, זעצען זיך ארום דאָס קעסעלע מיט'ן שווארצען זופּ און נעהמען זיך עסען מיט דערשראָקענע געזיכטער.

די בערוישטע

פערזאָנען:

באָרים, א מאַן פון א יאָהר דרייסיג.
ראָזע, א מיידעל פון עטליכע און צוואנציג.
דער שענקער.

(קומט פאָר אין א גרויסער שטאָדט ערגעץ אין דער וועלט. די צייט ווען עס געפעלט אייך).

באָרים (אַליין אין זיין קליין צימעריל אויפ'ן דריטען שטאָק. צעהן א זייגער אין אָווענד. די פענסטער קוקט ארויס אין א גרויסען הויף. די דונקעלע פאָרהענגלעך ווערען באוועגט פון ווינד, וואָס בלאָזט אריין דורך אן אויסגעהאַקטע שויב. ער שטעהט אויף פון שטוהל, דער איינציגער אין צימעריל, און געהט צו צום בעט, וועלכע איז נאכלעסיג פארבעט. נאכהער שטעלט ער זיך אויף פון בעט און געהט צו צו די גאז, וואָס ברענט אויבען אין מיטען צימער, וויל ליכטיגער מאכען, אָבער ליכטיגער ווערט ניט. פארקרימט דאָס געזיכט און געהט אום איבער'ן צימערל): אַך, ווי אומעטיג! (בלייבט ווידער שטיל, טראכט וועגען עפּיס און רעדט ווידער ווי צו עמיצען): אונטען איז דאָ א וויין־קעלער. פאר־וואָס זאָל איך ניט אראָפּכאַפּען זיך, אויסטרינקען א גלאָז רויטען וויין... (דערשרעקט זיך פאר'ן געדאנק) שכור'ן? ... מיין גאָט! ניין... שכור'ן — ניט... (פּאָוזע). וואָלט כאָטש עמיצער גע־

קומען! וואָלט כאָטש געווען וואו אריינצוגעהן... ווער וועט קומען?... וואוהין קען מען אריינגעהן ערגעץ?... אומעטיג, אומעטיג... (פּאוזע. געהט אום הין און צוריק איבער'ן צימערל). איך וועל דאָך אראָפּגעהן אונטען... וואָס וועל איך פארלירען... גאָרנישט... (באשליסענדיג זיך) איך געה זיך בארוישען... וועלען מיר זעהן, וואָס קען מיט מיר געשעהן נאָך א גלאָז רויטען וויין... (פארוואנדלונג).

(א קעלער.ביים בופעט שטעהען איינע נעבען די אנדערע מענשען פון פארשיעדענע עלטער, אויסזעהן און קלאַס. איינער פון זיי אין א צוקנייטשטען הוט, אָנגעשפּארט אָן בופעט, פאר־וואָרפען א פוס אויף א פוס, איז שוין מבושם'דיג. ער שמייכעלט צו זיך אליין און זעהט, קענטיג, פאר זיך א גליקליכע פארגאנ־גענהייט און נאָך א גליקליכערע צוקונפט).

באָרים (טרינקט זיך אין איהם אריין מיט גרויס קנאה און נעהט איהם נאָכטאָן): א גלאָז וויין...

דער שענקער (א ברייט־פּלייציגער מאַן, אָהן א ראָק, מיט פארקאַשערטע ארבעל): רויטען, צי ווייסען?...

באָרים: רויטען...

(דער שענקער שטעלט אָן א גלאָז אונטער איינער פון די פּיעלע פעסעלעך, וואָס זיינען הינטער איהם אויסגעשטעלט אין דער רייהע, גיסט זי אָן און דערלאַנגט באָרים'ן).

באָרים (טרינקט אויס, ווי א רפואה, און פארקרימט זיך): שטאַרקע וויין...

דער שענקער (קאלטבלוטיג): נאָך איינע?

באָרים: וואָס קאָסט א גלאָז?

דער שענקער: טרינקער פרעגען ניט קיין פּרייז...

באָרים: איך בין ניט קיין טרינקער... (דער וויין הויבט אָן ווירקען). איך טרינק, מיין ליעבער פריינד, היינט דאָס ערשטע מאָל...

דער שענקער: הם... פאר דאָס ערשטע מאָל איז גענוג... באצאָהלט און געהט שלאָפען...

באָרים: שלאָפֿען? יאָ, דאָס מאָל וועל איך שלאָפֿען... (ער באַצאָהלט דעם פּרייז און געהט אַרוים... ער געהט שווער אויף די טרעפּ, פֿאַלט אַריין אין צימערל... שטעלט זיך אָפּ אין מיטען און באַטראַכט. פּאַוזע): מיין גאָט, מיין צימער איז דאָך אַ פּאַלאַץ, ווי ריין און ווי זויבער... הייסט דאָס, אַז פֿריהער האָט זיך מיר בלויז געדאַכט... (דערהערט אַ באַוועגען זיך ביים טיר פֿון אַ לעבעדיגען וועזען) איך וואָלט שווערען, אַז עמיצער געהט...

ראָזע (קומט אַריין... דערזעהענדיג אַ פֿרעמדען יונגען־מאַן אין איהר צימערל, ווערט זי אָנפּאַנגם דערשראָקען. באַלד אָבער דערקענט זי אין באָרים'ן דעם יונגען־מאַן פֿון דריטען שטאָק און שמייכעלט): איהר האָט פֿאַרבלאָנזשעט...

באָרים: יאָ, איך האָב פֿאַרבלאָנזשעט... דאָס ערשטע מאָל אין אַ וויין־קעלער... געטרונקען אַ גלאָז וויין... איך פֿיהל מיך איצט זעהר גוט... איבערהויפּט אייער באַזוך.

ראָזע (פֿאַרוואונדערט): מיין באַזוך! איהר מיינט אייער באַזוך...

באָרים: דערווייל זייט איהר צו מיר געקומען, הייסט עס, אַז איהר האָט מיך באַזוכט ..

ראָזע (שמייכעלט): ניין, איהר זייט צו מ י ר געקומען...

באָרים: געטרונקען אַ גלאָז וויין האָב איך און אַ טעות האָט איהר...

ראָזע (באַשליסט איהם נאָכגעבען): זאָל זיין אַזוי...

באָרים: אָט אַזוי רעדט... זייט אַ גוט מיידעל... געזעהען האָב איך אייך שוין לאַנג, נאָר עס איז אַלץ ניט געווען קיין געלעגענהייט צו באַקענען זיך. קיין מוט ניט געהאַט...

ראָזע: יאָ, איך קען אייך שוין לאַנג... מיר וואוינען שוין באַלד אַ יאָהר אין איין הויז...

באָרים: וואָס־זשע האָט איך גראָד היינט געבראַכט צו מיר, אין מיין איינזאַמען צימערל?

ראָזע (שמייכעלט): אייער גלאָז וויין...

באָרים (דריקט מיט די פּלייצעם): ס'הייסט איך האָב גע־טרונקען. האָט איהר געקריגען מוט...

ראָזע: ווירקליך מאָדנע...

באָרים: אָבער ווי געפעלט אייך מיין צימער? גאָר ניט אזוי שלעכט ווי איך האָב געמיינט בעפאָר... זויבער, ליכטיג, ריין... (געהט צו צו א וואנד, וואו עס הענגט א בילד): זאָנ־דערבאר! דאָס בילד האָב איך בעפאָר גאָר ניט באמערקט...

ראָזע: ווירקליך א וואונדער...

באָרים: אז מען איז שטענדיג ניכטער, צו אַלדי טייוועל...

ראָזע (ווערט הינגעריסען פון זיין טעות): געוויס, מיר באַ־רוישען זיך אזוי זעלטען, אז מיר זעהען אפילו ניט דאָס וואָס מיר קענען זעהען...

באָרים (ענטציקט): גוט געזאָגט... מיר זיינען שטענדיג ניכטער...

ראָזע: איהר וועט באַלד אויך ניכטער ווערען...

באָרים (דערפיהלענדיג זיך אביסעל אויסגעניכטערט): ווירק־ליך פיהל איך שוין ניכטערער... (באטראכט דאָס צימעריל): איך בעט אייך, ווער האָט מיר אזוי פארענדערט מיין צימעריל... עס איז דאָך א גן־עדן דאָ... ווארעם, ליכטיג... (געהט צום פענסטער): וואו איז ערגעץ די אויסגעהאקטע שויב?... (דער־שרעקט זיך): מיין גאָט! עס איז דאָך ניט מיין צימעריל...

ראָזע (בארוהיגענדיג איהם): עס שאדט נישט... עס איז בלויז מיט א שטאָק העכער...

באָרים (אין גאנצען זיך אויסניכטערענדיג): אָה, מיין גאָט, איך בין אנשטאט אין מיין צימער אריין צו אייך... איך בעט אייך ענטשולדיגונג...

ראָזע (גערירט): עס מאכט ניט... אין געגענטייל, איהר ט א גוטער גאסט... זיצט וועלען מיר פּלוידערען אביסעל...

באָרים (פארלעגען): איך דאנק אייך... (זעצט זיך אוועק נעבען ראָזע'ן ביים בעט... ער דערפיהלט ווידער א בארוישונג...): מעג איך אייך אָננעהמען פאר דער האנד?...

ראָזע: אַזוינע פראַגען מאַכט מען ניט...

באָרים (באַקומענדיג מוט): איהר זייט גערעכט... (קושט זי אין דער האַנד...).

ראָזע (גלעטענדיג איהם דעם קאָפּ): איהר האָט קענטיג גע־טרונקען מעהר ווי איין גלאָז...

באָרים: איך שווער אייך אַז ניט... יענער וויין האָט זיך שוין אין גאַנצען אויסגעוועבט... איך בין איצט בארוישט פון אייער נאָהענטקייט... אייער אָטעם איז שטאַרקער פון וויין...

ראָזע: דאָס איז שעהן געזאָגט...

באָרים: ווייל ס'איז אמת...

ראָזע(צולאַכט זיך): הייסט עס, זייט איהר אנשטאט אריינ־צוגעהן אין אייער צימערל אריין אין מיינעם...

באָרים (צולאַכט זיך אויך): און איהר, אנשטאט מיך ארויס־טרייבען האָט איהר מיך גאָר פריינדליך עמפּפאַנגען... און אזוי שפּעט אין אָוועגד!...

ראָזע: איהר ווייסט פאַרוואָס?

באָרים: ערקלערט מיר, עס איז מיר אזא וואונדער!...

ראָזע: איך האָב גראָד אויך געטרונקען אביסעל וויין...

באָרים (דערשראָקען): איהר — וויין? וואו? אין א שענק?...

ראָזע (שמייכעלט): אָה, ניין, אזוי ווייט ווי איהר בין איך נאָך ניט געפאַלען... ביי מיינער א שוועסטער איז היינט געוועזן א שטיקעל יום־טוב, א קינד'ס א געבורטסטאָג... האָב איך גע־טרונקען א גלאָז וויין...

באָרים (טרויעריג): נו, זייט איהר שוין איצט ניכטער און וועט מיך ארויסטרייבען?...

ראָזע: אָה, ניין!... ערשט איצט בין איך שכור... (קושט איהם אין די ליפּען...).

באָרים: איך נאָך מעהר... (קושט זי און דריקט זי פעסט איז זיינע אָרעמס...).

אין נח׳ס תבה

שם (ארויסקוקענדיג דורך א פענסטערל פון דער תבה) — שרעקליך! די וועלט געהט אונטער!

יפת: — עס וועט זיין א שעהנערע וועלט.

חם (ברומט מיט כעס): — וואס געהט מיך אן די וועלט; מיין לעבען וועל איך שוין ווי עס איז ענדיגען.

נח: — דאס איז א שטראף פון גאט. די וועלט איז צולאזען געווארען. די ערד איז פול געווארען מיט רויב. לענגער האט שוין גאט ניט געקענט שווייגען. ער האט עס מיר אליין געזאגט.

חם (מאכט חוזק): — וועלכער גאט? עס זיינען דאך דא א סך געטער.

נח: — שווייג, נו נאר! מעהר ווי איין גאט איז ניטא.

שם: — זיכער. פאטער!

יפת: — איך צווייפעל נאך דערין.

חם: — און איך בין זיכער, אז אלע געטער טויגען ניט. אז איך וויל. האלט איך זיי; אז איך וויל. צוברעך איך זיי.

שם: — ער מאכט מיך קראנק מיט זיינע נארישע רייד.

נח: — הער זיך ניט צו צו איהם. דו לעב און טראכט, ווי דיין טאטע.

יפת: — און ביי מיר איז נאך ניט זיכער, ווער עס איז גערעכט. איך ווארף מיך צווישען דיין גאט און חם׳ס געטער.

חם: — אך, עס איז מיר לאנגווייליג אין גאנצען. איך וואָלט איצט געוואָלט אַ הוליע טאָן מיט שעהנע מיידלאך.

נח: — וואָס פעהלט דיר דיין ווייב. געה, זי זיצט צוזאַמען מיט דיינע שווענערינג אין זייער קאַמער, אונטען.

חם: — איך האָב זי פיינט. זי איז שטענדיג פארוויינט. די וועלט איז איהר אַ שאָד; די מענשען באַדויערט זי, וואָס זיי זיינען אומגעקומען.

שם: זי האָט אַ גוט הארץ.

יפת: — יאָ, מיין ווייב איז אויך דאָס זעלבע.

נח: — און מיין אַלטע, אייער מאַמע, איז שוין שטילער. זי איז ניט פרעהליך, אָבער זי נעהמט אָן אַלץ פאר גוט. זי גלויבט. זי איז פרום.

חם: — אַ נארישע פרוי.

שם: — מאַך צו דאָס מויל. רעדסט אויף אָן איינענער מוטער.

נח: — כדאי איהר געווען אזא צו געבוירען!

חם (לאכט): — ווער האָט דיר געבעטען? דיין שולד!

שם (ווערט רויט): — איך קען איהם ניט פארטראָגען.

יפת: — ער איז דאָך דיין ברודער.

שם: — ליידער...

חם: — איך פיהל מיך ניט, אז איך בין דיין ברודער. זאָל נאָר דעם טאַטענ׳ס גאָט, אָדער, זאָלען מיינע געטער אָפּגעהן פון כעס, וועל איך אוועקגעהן פון אייך און געהן מיין אייגענעם וועג.

נח: — אז דו וועסט רעדען אזעלכע רייד, וועט גאָט קיינ־מאָל ניט אָפּגעהן פון כעס.

יפת: — איך האָף, אז די וועלט וועט נאָך צוריק זיין וועלט.

שם: — דאָס ווענדט זיך איצט אָן אונז. מיר דאַרפען עס פארדיענען.

חם (קוקט ארויס דורכ׳ן פענסטערעל): — טאַטע, מיר דאַכט, אז דאָס וואַסער ווערט נידריגער, פאַלט אָפּ. די תבה שאָקעלט זיך ניט אזוי.

נח (אויך ארויסקוקענדיג): — יאָ, מיר דאַכט אויך.

(שם און יפת ווארפען זיך ביידע צום פענסטערל און מערקען דאָס זעלבע).

נח: — לאָזט מיך, קינדער. (געהט אויף צו צום פענסטערל). יאָ, דאָס וואסער פאַלט אָפּ. אפשר זאָל איך ארויסשיקען די טויב און מיר וועלען זעהן, צי זי וועט קומען צוריק? (ער געהט ארויס אויף א ווײַלע, קומט צוריק מיט א ווייסער טויב אין די הענט; עפענט אויף דאָס פענסטערל און לאָזט זי ארויס).

חם (שפּאַסט): — דו האָסט זי דאָך שוין מיט א וואָך צוריק געשיקט: זי איז באַלד צוריקגעקומען.

נח: — וועל איך זי ווידער שיקען.

חם: — וועט זי ווידער קומען.

שם: — אומגלויביגער, דו!

יפת: — גענוג צו קריגען זיך.

נח (קוקט זיך צו, ווי די טויב ראַנגעלט זיך מיט די וואסערען און ווערט ענדליך פארשוואונדען פון די אויגען): — מיר דאַכט, אַז איצט וועט זי ברענגען א גרוס פון דער וועלט.

שם: — הלואי!

יפת: — עס געהט ווערען א נייע וועלט... די אַלטע איז אָפּגעווישט.

חם: — מיר געהט די נייע און די אַלטע ניט אָן. איך וויל נאָר אָפּלעבען מיין לעבען און נאָכדעם ניט ווערען.

שם: — צוליעב אַזעלכע, ווי דו, איז די וועלט חרוב גע־וואָרען.

יפת: — עס וועט זיין א שעהנערע וועלט.

נח (הערט א פאָכען פון פליגעל): — זי קומט, זי קומט!

חם (לאַכט): — זעהסטו, דיין גאָט! וויל ניט ווייכער ווערען.

שם: — אפשר ברענגט זי עפּעס א גרוס?

יפת: — מיר וועלען באַלד וויסען.

נח (קוקענדיג אַלץ אין פענסטערל): — זי איז שוין באַלד דאָ... (ציהט אויס די האַנט גרייט ארייננצונעהמען זי. שרייט ענדליך אויס) זי טראָגט עפּעס אין מויל!

שם און יפת: — איז עס מעגליך?

נח (אריינגעהמענדיג די טויב אינוועניג דורכ'ן פענסטערל): א גרינעם בלאט!

שם: — געבענשט איז גאָט!

יפת: — א נייע וועלט!

נח: — די וועלט איז נאָך ניט אונטערגעגאנגען.

(זיי אַלע, אויסער חם, באטראכטען דאָס בלעטעלע מיט באוואונדערונג).

שם: — ווי גרין!

יפת: — ווי שעהן!

חם: — פון וואָס זיי מאכען א ווענען — פון א גרין בלע־טעלע!

נח: — דאָס איז א גרוס פון דער וועלט.

שם: — א שריפט פון גאָט!

יפת: — קומט אָנזאָגען די ווייבער אונזערע!

(זיי לאָזען זיך אַלע, אויסער חם, צו די ווייבער, אָנזאָגען די בשורה).

חם (בלייבט אליין און מורמעלט: — וואָס געהען זיי מיך אַלע אָן? איך וועל שוין ענדיגען מיין לעבען און נאָכדעם ניט ווערען. (קוקט ארוים צום וואסער) אך, ווי לאנגווייליג!... איך וועל ארונטערגעהן, צו די חיות.

צוויי ברידער

ישׂשכר (אַ הויכער שלאַנקער מאַן אין די מיטעלע יאָהרען, אָבער מיט אַ יוגענדליכען געזיכט. אין די גרויסע שוואַרצע אויגען גלאַנצט באַגייסטערונג. פון צייט צו צייט ווערט דער גלאַנץ פון באַגייסטערונג פאַרלאָשען און דאָס געזיכט באַקומט אַן איראָנישען אויסדרוק. געקליידעט ניט באַזונדערס זאָרגפעלטיג, אָבער זויבער און מיט געוויסען רייץ).

זבלון (עלטער מיט אַ פּאָר יאָהר, אָבער זעהט אויס צוליעב דעם נידריגען וואוקס און פולקייט פון קערפּער — פיעל עלטער. די אויגען גראָהע, שטרענגע, אָבער מאַנכמאָל באַקומען זיי אַ גוטמוטיגען אויסדרוק. געקליידעט ווי ביי זיך אין דער היים, רייכע קליידער, אָבער אָפּגעלאָזט.

אין זבלון׳ס רייכע וואוינונג.

זבלון זיצט ביי זיך אין קאַבינעט און קוקט איבער די „פּאָסט". וואָס דער דיענער האָט איהם נאָר וואָס אַריינגעטראָגען. פון מאַנכע בריעף שלעפּט ער אַרויס ווי מיט כשוף טשעקס, בילס און סתם ווערטה־פּאַפּיערען. מאַנכע בריעף צערייסט ער, איידער ער האָט זיי איבערגעלעזען, קענטיג ניט וויכטיגע.

דער דיענער קומט אַריין און מעלדעט, אַז ברודער ישׂשכר וויל איהם זעהן.

זבולן (פאַר זיך): שוין ווידער געקומען (שמייכעלט) שוין

מיר מוחל געווען... אַ גוטהערציגער. (אויפ'ן קול): זאָל ער אַריין... געווים... געווים...

בלייבט אין אַ געווויסען אויפגערעגטען צושטאַנד. באַמיהט זיך די דאָזיגע אויפגערעגטקייט צו פאַרשטעלען. פאַסט זיך מוט און ער מאַכט זיך גלייכגילטיג צום ברודער'ס באַזוך.

ישׂשכר (אַריינקומענדיג): גוט־מאָרגען, זבלון.

זבלון (כלומר'שט שטרענג): גוט־מאָרגען; זיך ענדליך איבערגעבעטען...

ישׂשכר: איבערגעבעטען! איך בין נים געווען ברוגז... פשוט איך האָב ניט געהאַט קיין נויטיגקייט ביז אהער דיך צו זעהן...

זבלון: און איצט?

ישׂשכר: איצט יאָ.

זבלון: זיך פאַרבענקט?

ישׂשכר: אפשר פאַרבענקט...

פּאוזע.

זבלון: נו, וואָס? ביזט נאָך אַלץ אַ בטלן...

ישׂשכר: אַ בטלן?... מעגליך... אויב נים קענען מאַכען קיין געלד הייסט זיין אַ בטלן, בין איך עס אין פולען זינען. (שמייכעלט). און דו, זבלון?

זבלון: איך בין, ווי די אַמעריקאַנער זאָגען — אָלל־ראַיט!

ישׂשכר: האָסט זיך דאָך געעלטערט פאַר דער צייט, וואָס איך האָב דיך ניט געזעהן...

זבלון: נאַטירליך... צו פיעל אונטערנעהמונגען, אויפרעגונגען, קאָנקורענץ, מורא פאַר אַ שטאַרקערען פון דיר... שטורעמס אויפ'ן ים... פאָריגע וואָך איז מיינע אַ יאַכטע אונטערגעגאַנגען... זי איז אפילו פאַרסטראַכירט, אָבער ביזט מען דערוויזט די אורזאַכע.

ישׂשכר: מענשען אויך אונטערגעגאַנגען?...

זבלון: יאָ... איינער... איך האָב שוין זיין פאַמיליע פאַרזאָרגט. איך צאָהל איהר פינף דאָלאַר אַ וואָך...

ישׂשכר (איראָניש): האָסט יושר...

זבלון: געווים האָב איך יושר... מיין גאַנצער האַנדעל איז מיט יושר...

יששכר: ווי ווייט עס לאָזט זיך...

זבלון: נאַטירליך, מיט א מאָס... צו פיעל יושר טויג ניט אין מסחר. אָבער יושר איז דאָ...

יששכר: איך פאַרשטעה...

פּאוזע.

זבלון: נו, וואָס מאַכסטו. וואו געפינסטו זיך איצט?

יששכר: וואו עס מאַכט זיך.

זבלון: שוין צייט צו ווערען מיושב... וויפיעל איז דער שיעור... הא, יששכר.

יששכר: יאָ... ברודער. אפשר ביזטו גערעכט... נאָר איך האָב אַנדערע ציעלען...

זבלון: ציעלען? נאַרישקייט. דער איינציגער ציעל איז צו מאַכען געלט...

יששכר: געלט? געווים... איך דאַרף איצט אויך האָבען געלט... אָבער בלויז אַלס א מיטעל פאַר א ציעל.

זבלון: וואָס שוין ווידער?... א בוך דרוקען?....

יששכר: מעהר ווי איינעם... איך געה גרינדען א פאַרלאַג... ביכער נאָך ביכער... אַלע וואָך אַרויסלאָזען א בוך... דאָס פאָלק איז דורשטיג נאָך וויסען און האָט ניט פון וואַנען צו שעפּען.

זבלון: ווערסט בדלות ווערען... וואָלסט בעסער געמאַכט א רעסטאָראַנט... וואָלט איך דיר אויסגעבאָרגט א פּאָר הונדערט דאָלאַר... לאָמיר זאָגען טויזענד... ביזט דאָך פאָרט א ברודער...

יששכר: ניין, ברודער זבלון, רעסטאָראַנען זיינען שוין דא גענוג... דאָס פאָלק איז שוין קראַנק פון זיי... איך האָב יענע וואָך געלעזען א סטאַטיסטיק וויפיעל פלייש אייער שטאָדט פאַרצעהרט אין א יאָהר!... שוידערליך!

זבלון (מיט א שמייכעל): נו, מאַך א מילכיגען רעסטאָראַן.

יששכר (באַליידיגט): איך בעט דיך, זבלון, טרעט ניט אויף מיינע געפיהלען... וואָס צו טאָן ווייס איך בעסער... מיין אידעע

איז איצט אַרויסצוגעבען ביכער פאַר'ן פאָלק. דערצו פאַדערט זיך אָבער אַ סך געלט... איך האָב ניט, דו האָסט. דו מוזט מיר געבען אַ גרעסערע סומע.

זבלון: הם... ביכער... צו וואָס די ביכער? דאָס פאָלק האָט ניט קיין צייט צו לעזען... דאָס פאָלק מוז ביי טאָג אַרבייטען און ביי נאַכט שלאָפען...

יששכר: איך קען דיך... אַט דאָס וואָלסטו געוואָלט... אויפ־קלערען דאָס פאָלק איז פאַר דיר אַ געפאַהר... אָבער זבלון, עס וועט ניט געהן. דאָס פאָלק עפענט בּיסלעכווייז די אויגען. דאָס איבע־ריגע וועל איך טון...

זבלון: בעט ביי מיר אַ גראָשען פאַר'ן פאָלק... פאַר וואָס זאָרגט דאָס פאָלק ניט פאַר דיר? שוטה? זינט איך געדענק דיר, אַרבייטסטו פאַר'ן פאָלק און וויפיעל מאָל האָט דיך דאָס פאָלק אויסגעלאַכט?...

יששכר: ווייל דאָס פאָלק איז נאָך ניט ערצויגען.

זבלון: ווילסטו דאָס ערציהען... צו שווער פאַר דיר... זעה ווי דו זעהסט אויס...

יששכר: געווים פיהל איך מיך פיזיש אַ ביסעל פאַרמאַ־טערט... ענטזיִשונגען... פאַרשיעדענע גייסטיגע איבערלעבונגען. אָבער, גלויב מיר זבלון, אַז איך בין שטאַרקער פון דיר. (די אויגען צינדען זיך ביי איהם אָן). מיין גייסט וועט דיך איבער־לעבען.

זבלון: אַז איך וועל קיין געלט ניט געבען, קען אויך דיין גייסט קיין האַפט ניט האָבען.

יששכר: דאָס איינציגע, וואָס איז אַ שטערעניש: דאָס געלט. אָבער געלט וועסטו געבען. איך ווייס עס... דו אַליין ווילסט געבען, נאָר פשוט דו שעהמסט זיך.

זבלון: איך שעהם זיך? דו נאַרישער ברודער... פון וואַנען נעהמסטו עס?

יששכר: וואָס ווערסטו מיר איינרעדען?... דו מיינסט, אַז איך ווייס ניט, אַז דיר איז שטענדיג אומעטיג... שטענדיג.... און

שטענדיג ציהט דיר עס צום ברודער יששכר, צום בטלן... כלומר׳שט דו לאַכסט פון איהם, אָבער אין הארצען ביזטו איהם דאָך מקנא...

זבלון: נו, ברודער, דאָס רעדסטו זיך שוין איין... (פּאוזע). נאַטירליך... איך אַליין וואָלט אויך אמאָל עפּיס וועלען טון... נאָר די געשעפטען... אמאָל בוי איך אַ שפּיטאָל פאַר קראַנקע...

יששכר: זעהסטו... אַ שפּיטאָל איז אודאי וויכטיג... אָבער עס איז אויך וויכטיג אינסטיטוציעס פאַר׳ן געזונדען פאָלק... נו. ברודער זבלון, אַהער אַ סומע געלט... מיין פערלאַג וועט ברענגען גרויסע נוצען...

זבלון (שמייכלענדיג): וועסט זיי אראָפּפיהרען פונ׳ם וועג... זיי וועלען ווערען צולאָזען, און איך וועל נאָכדעם ניט קריגען אפילו קיין ארבייטער פאַר מיינע געשעפטען...

יששכר: וועסטו אויפגעבען די געשעפטען. גלויב מיר, וועסט לעבען גליקליכער און שעהנער...

זבלון: ניין, ברודער... דאָס איז אונמעגליך. איך בין שוין אזוי פארפּלאָנטערט אין זייערע נעצען, אז איך וועל זיך ביז׳ן טויט ניט ארויספּלאָנטערען.

יששכר: יאָ, ביז׳ן טויט... און וואָס איז מכח נאָכ׳ן טויט... טראַכסט אמאָל?

זבלון: אז עס בלייבט אמאָל אַ פרייע מינוט...

יששכר: ניט נעזאָרגט, ברודער... דערווייל ביזטו נאָך אין שטאַנד צו פאַרזאָרגען זיך אויף נאָכ׳ן טויט. דו האָסט אַ סך געלט און דאָס איז אויך אַ סגולה פאַר דער אונשטערבליכקייט.

זבלון (דערוואַרעמט): ווייסטו וואָס, יששכר, איך וועל דיר געבען אַ גרויסע סומע געלט פאַר דיינע ביכער... אָבער שטעל אוועק אויף איינעם פון זיי מיין נאָמען דאָרטען אויף אַ שער... זאָל בלייבען אַ זכר...

י[illegible]כר: [illegible]סט, מיך רופסטו בטלן און דו ווילסט דאָס זעלבע וואָס איך...

זבלון: מיר זיינען אַלע בטלנים...

ישׂשכר: אַט ענדליך ווערסטו קלוג...

זבלון: מיינסט אזוי?

ישׂשכר: געהט דען דיר אָן מיין מיינונג?

זבלון: אמאָל — יאָ...

(נעהמט זיך שרייבען אַ טשעק).

ישׂשכר (שמייכלענדיג): שרייב וואָס גרעסער די סומע...

זבלון: ווערסט דארפען נאָך, ווערסטו אַ צווייטעל מאָל קומען... אזוי ווייזטו זיך גאָר ניט... אמאָל בענק איך נאָך דיר... פאָרט אַ ברודער...

ישׂשכר: יאָ... יאָ... אַ ווייטער ברודער... אָבער דאָך אַ ברודער...

(נעהמט צו דעם טשעק און געהט ארוים פארנייגענדיג זיך).

זבלון (בלייבענדיג אליין): אַ וואויל מענשעל מיין ברודער ישׂשכר, כאָטש אַ שטיקעל שוטה...

(ציהט אויף זיך אָן אַ שטרענגע מינע און נעהמט זיך צו די בריעף..)

ישׂשכר (אראָפגעהענדיג פון די טרעפּ): אָן עמת׳ער צער אויף איהם... דער קאָפּ איז איהם גראָה, און אין גאנצען זעהט ער אוים ווי אַ פארפּלאָנטערטער חשבון... אין אמת׳ען אָבער האָט ער נאָך אַ פונק אין זיך, כאָטש אזוי רייך... אַ רחמנות אויף ברודער זבלון...

אינהאַלט:

ערשטע אָבטיילונג

זייט

דער איינגעפונדרעוועטער — — — — — — — 7
די באשערטע — — — — — — — — — — — 20
ווי אזוי איך בין געווארען אן אקטריסע — — — 27
דער אוצר — — — — — — — — — — — 45
דער שלאפראק — — — — — — — — — — — 52
דער בריף־זאמלער — — — — — — — — — 56
דער גוי מיט דער ביקס — — — — — — — — 62
דער פארפלאנטערטער אדרעס — — — — — — 68
די שאנד פון גוטסקייט — — — — — — — — 75
דער צענזאר — — — — — — — — — — — 81
דער גרויסער פאסאזשיר — — — — — — — 87
שלמה „קהלת“ — — — — — — — — — — 93
אלעלוא — — — — — — — — — — — — 98
די חלוקה — — — — — — — — — — — — 103
די פערביטענע פענסטער — — — — — — — 107
דער כשר׳ער — — — — — — — — — — — 112
די דריי קמעות — — — — — — — — — — 118
די קאנקורענץ — — — — — — — — — — 122

צווייטע אבטיילונג

דער קריטיקער — — — — — — — — — — 129
די מאמע געהט אין דער לייברערי — — — — — 134

זייט

נאך דער אפערא — — — — — — — — — — — 139
„דער פראפעסיאנאל" — — — — — — — — 146
די שפיעל אין רייכקייט — — — — — — — 154
פארשאכערט זיין נאמען — — — — — — — 158
דער נאציאנאליסט און די אמעריקאנעריז — — 164
די געניטע כלה — — — — — — — — — — 167
די נאנע — — — — — — — — — — — — — 175
העלענע'ס ליעבעס־בריעף — — — — — — — 180
דער אמאליגער סאציאליסט — — — — — — — 186
א צנועה אין קאבארעט — — — — — — — — 191
דער באס און סטרייקערינס — — — — — — 195
איבער'ן קינד — — — — — — — — — — — 201
אן איבריגער מענש — — — — — — — — — 204
דער אומעטיגער — — — — — — — — — — 207
דעם מיליאנערס לעהרער — — — — — — — 211
געוויסען — — — — — — — — — — — — 215
די מתנה — — — — — — — — — — — — 222
דער רייכער גענאסע — — — — — — — — 228

סצענען

געוועזענע — — — — — — — — — — — — 235
די בארוישטע — — — — — — — — — — — 239
אין נח'ס תבה — — — — — — — — — — 244
צוויי ברידער — — — — — — — — — — 248